

ЎЗБЕКИСТОН ССР
ДАВЛАТ БАДИИЙ АДАБИЕТ НАШРИЕТИ

Ўзбек
ШЕЪРИЯТИ
АНТОЛОГИЯСИ

بەش ۋە جۈلد

БЕШ
ТОМЛИК

ЎЗБЕКИСТОН ССР
ДАВЛАТ БАДИИИ АДАБИЕТ НАШРИЯТИ

ТОШКЕНТ — 1962

www.ziyouz.com kutubxonasi

Ўзбек

ШЕЪРИЯТИ

АНТОЛОГИЯСИ

СОВЕТ ШЕЪРИЯТИ

ТЎРТИНЧИ

ТОМ

ЎЗБЕКИСТОН ССР
ДАВЛАТ БАДНИИ АДАБИЕТ НАШРИЯТИ

Т. О. Ш. К. Е. Н. Т. 1963
www.ziyouz.com kutubxonasi

Ўз
Ўз16

САРВАР АЗИМОВ

таҳрири остида

Тўртинчи томни тузувчилар:

Ҳ. ЕҚУБОВ,
С. ҚОСИМОВ,
М. СУЛТОНОВА,
С. МАМАЖОНОВ

●
Рассом

М. Я. ШЧИРОВСКИЙ

Ўзбек шеърятини антологияси. 5 томлик. [Сарвар Азимов таҳрири остида].

Т. 4 Т., Ўзадабийнашр, 1962.

Т. 4. Совет шеърятини. Тузувчилар: Ҳ. Еқубов, С. Қосимов,
М. Султонова ва С. Мамажонов. 1962. 508 бет.

Антология узбекской поэзии. В 5-ти т. Т. 4. Советская поэзия.

Ўз2

Ҳ А М ЗА

(1889—1929)

Шоир ва бастакор, драматург ва санъаткор, прозаик ва публицист, сиёсий арбоб ва нотиқ Ҳамза Ҳакимзода Ниёзий буюк Октябрнинг оташин куйчиси, ўзбек совет адабиёти ва санъатининг асоскоридир.

Ҳамза 1889 йили Қўқон шаҳрида табиб оиласида туғилди. 1901—1905 йилларда маҳалласидаги эски мактабда саводини чиқазгандан сўнг, отаси Ҳаким табиб уни мадрасага ўқишга беради. Мадрасанинг ҳаётдан ажраган, диний-схоластика заҳари билан суғорилган таълими зийрак Ҳамзани қониқтирмайди, албатта, ва у кўп ўтмай мадраса таҳсилдан воз кечиб, мустақил

Ўқишда қаноат топади. Буюк Алишер Навоий асарларини син-
чиклаб мутолаа қилиш, Гулханий, Махмур, Муқимий, Фурқат ва
Завқий каби халқпарвар шоирлар ижодини севиб ўрганиш, халқ
заковати ва даҳосининг инъикоси бўлган фольклорни ҳавас би-
лан назардан кечириш, азамат рус адабиёти классиклари нодир
китобларини, 1905 тарихий йил кезларида нашр этилган газета,
журнал ва революцион варақаларни тинмай ўқиш ва пиҳоят,
бутун умиди озодлик, бахтли келажак билан уйғун бўлган бе-
чора халқ ҳаёти ичида қайнаш — Ҳамза учун ҳақиқий дорил-
фунун вазифасини ўтаган.

Сўнгра 1905 йил революцияси кунларида ўзбек меҳнаткаш-
лари рус ишчилар синфи билан бир ёқадан бош чиқариб уму-
мий душман — маҳаллий эксплуататорлар ва чоризмга қарши
мардона курашдилар. Бу ипқилобий кураш жараёнида ўзбек
халқининг синфий онги янада юксалди, рус халқи ва мамла-
катимиздаги бошқа халқлар билан дўстона муносабати тағин ҳам
мустаҳкамланди. Айни буюк тарихий процесс ҳам бўлажак шоир
дунёқарашининг шаклланишига, шубҳасиз, катта таъсир кўрсат-
ган. Ҳатто унинг шеър ёзишни ҳам 1905 йилдан бошлагани маъ-
лум.

Ҳамиша янги кўламлар сари интилган Ҳамзанинг фаолияти
тобора кенгайди: 1911—1915 йиллари у аввал Қўқон, сўнг
Марғилон шаҳарларида меҳнаткаш халқ фарзандлари учун
янгича мактаблар очиб, ўзи яратган «Енгил адабиёт», «Ўқиш кито-
би» сингари қўлланмалар асосида дарс беради; дунё кўриш
ниятида Афғонистон, Ҳиндистон, Арабистон ва Туркия шаҳар-
ларини кезиб чиқади; 1915—1917 йиллар мобайнида «Оқ гул»,
«Қизил гул», «Пушти гул», «Сафсар гул» каби шеър ва қўшиқ-
лар тўпламларини бирин-кетин нашр қилдиради, биринчи саҳна
труппаларини тузишга интилади ва «Заҳарли ҳаёт» драмасыни
яратади. Ҳамза 1917 йил март ойида Қўқон шаҳрида «Кенгаш»
журналини чиқазишга киришади, аммо журналнинг биринчи
сонидан кейин, вақтли ҳукумат маъмурлари уни тақиқ этадилар.

«Тилимни сўйловдан, қаламимни ёзувдан тўхтатдилар»,— деб ёзган эди Ҳамза.

Улуғ Октябрь ғалабасини камоли шодлик билан кутиб олган Ҳамза оташин қалбининг бор ҳароратини жаҳонда бутунлай янги, порлоқ тарихий даврни, буюк Ленин партиясини, ишчилар синфини, асрлар давомида халқ орзу этган дилбар ҳаётни куйлашга бағишлади.

Ўзбекистон социалистик реализм шеърятининг асл тарихи Ҳамза томонидан Совет ҳокимиятининг дастлабки йилларида яратилган «Яша, шўро», «Уйғон!», «Биз ишчимиз», «Берма эркингни қўлдан!» каби революцион асарлар билан бошлангандир.

Ўзбек совет драматургиясининг биринчи асарларини ҳам Ҳамза яратган. Унинг 1918 йилда ёзган «Бой ила хизматчи» драмаси ҳақли равишда социалистик реализм адабиётининг классик намунаси ҳисобланади.

Ўзбекистон театр санъатининг илк саҳифаларини ҳам Ҳамза очган. Унинг 1918 йилда Фарғона шаҳрида тузган, гражданлар уруши фронтларида, совет маданияти душманларига қарши жангларда чиниққан Сайёр драмтруппаси ўзбек совет театри тарихининг шонли саҳифасидир.

Ҳамзанинг фаолияти булар билан ҳам чекланмайди. 1918—1920 йилларда гражданлар уруши давридаги жанговар кунларни чин адиб ва мард аскар сифатида кечирган Ҳамза, 1921—1924 йилларда Хоразм ва Қорақалпоғистонда, 1924—1926 йилларда Қўқон ва Фарғонада, 1928—1929 йилларда гўзал Шоҳимардон — ҳозирги Ҳамзаобод қишлоғида маданий революциянинг ҳаётий вазифаларини амалга ошириш, мактаб-маорифни ривожлантириш, деҳқон коллектив хўжаликлари бунёд этиш ишларида бевосита иштирок этади.

Ватан ва халқ ўзининг асл фарзанди Ҳамзанинг инсонга муҳаббат билан суғорилган буюк истеъдоди, халқ бахти йўлида тўққан пешона терларини қадрлаб, уни ўзбек маданияти тарихида

биринчи марта, 1926 йилда «Халқ шоири» фахрий унвонига сазовор қилади.

Чин санъаткор, асл халқ шоири Ҳамза 1929 йил 18 мартда Совет Ватанининг душманлари томонидан ваҳшиёна ўлдирилган. Шоҳимардон — Ҳамзаобод тоғининг устида қалби дам олаётган Ҳамза Ҳакимзода Ниёзий ўзининг йигит ижоди ва сўнмас фаолияти билан ҳамиша тирикдир.

СОҒИНИБ

*(1916 йилда фронт орқаси ишига олинган
бир мардикор тилидан)*

Қора сочим ўсиб қошимга тушди, ёр-ёр-эй,
Бу савдолар мени бошимга тушди, ёр-ёр-эй,
Бориб айтинг мени кимки сўраса, ёр-ёр-эй
Жудоликнинг заҳри ошимга тушди, ёр-ёр-эй.

(Халқ қўшиғи.)

Каттиқ тегма менга мунча, юзбошим,
Оқузма кўп ғамим узра кўз ёшим,
Юрак-бағрим ўзи ҳадсиз эзилган,
Юрту ватан, элларимни соғиниб.

Олти ойдир тушдим шундоқ ғурбатга,
Суйганларим ташлаб бирдан фурқатга,
Дилим қондир, ширин ўғлон, қизларим,
Муҳаббатлик дилбаримни соғиниб.

Рангим сомон янглиғ дард ила ғамдан,
Жудолиғдан тушган ҳажру аламдан.

Тоқатим йўқ эслаб чидаб турарга,
Ака, сингил, жигаримни соғиниб.

Ўз юртимдан келдим қанча узоғлаб,
Билолмасдан кимдан элим сўроғлаб,
Кундан-кунга ортар дарду ҳасратим,
Мунис, аҳли дардларимни соғиниб.

Тушса ногаҳ қайси бири ёдимга,
Фалак титрар чин оҳ урсам додимга,
Босолмасман, кўнглим кетар дам-бадам,
Қари ота, моддримни соғиниб...

Юртимдаги эсга тушиб чорбоғлар,
Жўраларим, жондан ортиқ ўртоқлар,
Бутун ақлу ҳушсиз девона бўлғум,
Ўйнаб юрган кунларимни соғиниб.

Алалхусус тўй қилолмай ўғлоним,
Кетарму деб юракда бу армоним,
Қўлим ишга бормас, кўзимдан ўтса,
Ширин қизим Раҳбаримни соғиниб...

Кўнгли синиқ мусофирман, қақшатма,
Бўлақларга мани ҳаргиз ўхшатма,
Дилим кўтар, ёзиб хатлар элимга,
Ўқусинлар дафтаримни, соғиниб.

Қачон озод бўлур, тангри, бошимиз,
Ватан бориб, қурур кўздан ёшимиз.
Кўп қатори раҳм айлағил бу зора.
Адо бўлдим элларимни соғиниб.

1916

ШУНДОҚ ҚОЛУРМУ

Шундоқ қолурму, қолурму?!
Ҳамон ваҳшатда қолурму?!
Нафс, шаҳват қурбонлари,
Сизга ишониб бўлурму?!
Туркистоннинг истиқболи
Сиз хоинларга қолурму?!

Қафасдан бўшалган ҳар қуш
Қайтиб ўзини солурму?!
Қонхўр золимлар, ўйлайсиз,
Мазлумлар сизга қолурму?!
Филҳақиқат, даррандалар
Ўз касбидан уялурму?!

Қулликни сезмаган, ҳурлик
Қадрига ета олурму?!
Қизил қонга бўялмаган
Қизил туғ тутта олурму?!
Филҳақиқат, жондан кечмай
Жононга ета олурму?!

Маорифсиз ҳеч бир халқ
Дунёда яшай олурму?!
Ихват ҳисси кўз очмасдан
Чин ўртоқлаша олурму?!
Филҳақиқат, шабнам кўрмай
Гул япроқлаша олурму?!

Йўқ, йўқ, келмай хазон чоғи
Гулнинг барги тўкилурму?!
Гул баргини тўкканинг-ла
Илдиз қолса, йўқолурму?!
Филҳақиқат, умид узинг,
Тўлмай коса тўкилурму?!

Сиздек хоин, дажжоллардан
Масхур халқ қутулурму?!
Сиз боғлаган элнинг кўзи
Маорифсиз очилурму?!
Филҳақиқат, кўршапалак
Қуёшдан баҳра олурму?!

Шундоқ қолурму, қолурму?!
Ҳамон ваҳшатда қолурму?!
Нафс, шаҳват қурбонлари,
Сизга ишониб бўлурму?!
Туркистоннинг истиқболи
Сиз хоинларга қолурму?!

1917

БИЗ ИШЧИМИЗ

Биз ишчимиз, меҳнатчимиз,
Биз ҳам инсон ўғлимиз.
Ўйлашайлик, бизлар надеб
Золим бойлар қулимиз?

Оғир юкда яғир бўлди
Оппоқ нозик елкалар.
Раҳмат, демак сўз ўрнига
Жеркиб, сўкиб, силкалар.

Биз ишчимиз, меҳнатчимиз,
Биз ҳам инсон ўғлимиз.
Ўйлашайлик, бизлар надеб
Золим бойлар қулимиз?

Бизнинг кучнинг орқасинда
Бой бўлганлар беорлар.
Меҳру шафқатнинг ўрнига
Оёқ бирла тепарлар.

Биз ишчимиз, меҳнатчимиз,
Биз ҳам инсон ўғлимиз.

Ўйлашайлик, бизлар надеб
Золим бойлар қулимиз?

Ҳар балога биз тўғримиз,
Қон чулғаган бошимиз.
Замон келди кўтарайлик
Оёқ остдан бошимиз!

Биз ишчимиз, меҳнатчимиз,
Биз ҳам инсон ўғлимиз.
Ўйлашайлик, бизлар надеб
Золим бойлар қулимиз?

Бизнинг замон, хизматчилар,
Майдонга чиқ, ишчилар!
Бу кун эркинг олар кундир,
Кўзинг оч, меҳнатчилар!

Биз ишчимиз, меҳнатчимиз,
Биз ҳам инсон ўғлимиз.
Ўйлашайлик, бизлар надеб
Золим бойлар қулимиз?

Бизнинг бахтга қуёш чиққан
Кундир бу кун, унутма!
Битсин бойлик! Ғариб бўлган
Кунларингни унутма!

Биз ишчимиз, меҳнатчимиз,
Биз ҳам инсон ўғлимиз.
Ўйлашайлик, бизлар надеб
Золим бойлар қулимиз?

Қурашурга қурол керак,
Қуролланинг, ишчилар!
Битсин қонхўр қорин бойлар,
Аларга йўлбошчилар!

1917

ЯША, ШҰРО!

Бузма кўнглинг, боқ, бу Шўро
Берди мангу интибоқ.
Томчи ҳар қонингга олдинг
Илму урфон, эрку жоқ.

Яша, Шўро, яша, Шўро!
Сен яшайдурган замон.
Ишчи ўғли, шуҳратингдан
Балқисин рўйи жаҳон!

Чор ҳукумат вақтидаги
Қуллигингни ўйласанг,
Шодлигинг мангу туганмас,
Қанча ўйнаб, куйласанг.

Яша, Шўро, яша, Шўро!
Сен яшайдурган замон.
Ишчи ўғли, шуҳратингдан
Балқисин рўйи жаҳон!

Ишла, ишлов вақти келди,
Етма, ғофил бандалар!

Битсин энди эски турмуш,
Ул кулоҳу жандалар!

Яша, Шўро, яша, Шўро!
Сен яшайдурган замон.
Ишчи ўғли, шуҳратингдав
Балқисин рўйи жаҳон!

Эски турмуш боғларин қўй,
Қарға, зоғлар қишласин!
Янги турмуш боғларинда
Еш кўнгиллар яшнасин!

Сен бу кўргу орқасинда
Келди, ол кутганларинг!
Борса борсин, қабр тошин
Тангри, деб тутганларинг!

Яша, Шўро, яша, Шўро!
Сен яшайдурган замон.
Ишчи ўғли, шуҳратингдав
Балқисин рўйи жаҳон!

1918

ҲОЙ, ҲОЙ ОТАМИЗ!

Ҳой, ҳой, отамиз,
Тошни кесар болтамиз.
Замон келди, ишчиларни
Уйқудан уйғотамиз.

Ҳой, ҳой, отамиз,
Тошни кесар болтамиз.
Нега биз ҳам инсон бўлиб,
Ўзни пулга сотамиз?!

Ҳой, ҳой, отамиз,
Тошни кесар болтамиз.
Нега бойлар уйин пойлаб,
Томда шамдек қотамиз?!

Ҳой, ҳой, отамиз,
Тошни кесар болтамиз.
Ишчиларга маданият,
Маориф тарқатамиз.

Ҳой, ҳой, отамиз,
Тошни кесар болтамиз

Бизга кимлар қарши гурса,
Шартта-шартта отамиз.

Ҳой, ҳой, отамиз,
Тошни кесар болтамиз.
Биз ҳам дунё лаззатиш,
Навбат келди, тотамиз.

Ҳой, ҳой, отамиз,
Тошни кесар болтамиз.
Қуrolланинг, ишчилар-чўп
Қизил қонга ботамиз.

1918

УЙҒОН

Уйғон, уйғонмоқ даврида, Туркистон!
Яша, Туркистон, омон, омон, омон!

Шўро ҳокимияти кўп яшасин!
Қўлу оёқ асоратдан бўшасин!
Чин маорифнинг эшиги очилди,
Ишчи ўғли ҳам маданий яшасин!

Уйғон, уйғонмоқ даврида, Туркистон!
Яша, Туркистон, омон, омон, омон!

Битсин, қонхўрлар, мустабид тўралар,
Бир тўп доқа салла, узун сурралар!
Энди бизниқидир замон, ўртоқлар,
Яшасин қора меҳнатчи жўралар!

Уйғон, уйғонмоқ даврида, Туркистон!
Яша, Туркистон, омон, омон, омон!

Яшасин мактаб, шогирдлар ўқисин,
Эски турмушлар, ваҳшатлар, йўқолсин!

Эру қизлардан етишиб ходимлар,
Элга ҳақиқий маориф тарқатсин!

Уйғон, уйғонмоқ даврида, Туркистон!
Яша, Туркистон, омон, омон, омон!

Бизга бу кунлар янадин келурму?
Бизга ҳеч ким шунча шафқат қилурму?
Бу кунда ҳам истиқболдан кўз юмсақ,
Биздан ному нишон сўнгра қолурму?!

Уйғон, уйғонмоқ даврида, Туркистон!
Яша, Туркистон, омон, омон, омон!

Кулгу ўрнига кўз ёшлов кун, бу кун,
Шахсий ишларимиз ташлов кун, бу кун.
Қора элларни оқартирмоқлик учун
Белни маҳкам боғлаб, ишлов кун, бу кун.

Уйғон, уйғонмоқ даврида, Туркистон!
Яша, Туркистон, омон, омон, омон!

1918

ИШЧИ БОБО

Гулдур этиб, булут тарқаб,
Ялт-юлт этиб чақмоқ чақди
Ишчи бобо, сескансанг-чи,
Шарққа қуёш чинлаб чиқди!

Баҳор бўлиб шатир-шутур
Маориф ёмғури ёғди.
Ишчи бобо, қўш қўшсанг-чи,
Экин экар чоғи келди!

Саҳар келган шир-шир этиб,
Бекор кетмай шаббодалар,
Ишчи бобо, тез очсанг-чи,
Пиндиқ очсин ёш новдалар!

Бош кўтарган ёш гулларнинг
Атрофини қушлар чулғаб,
Ишчи бобо, қўрисанг-чи,
Кетар чўқиб, баргин булғаб!

Тездан келган бу ёз кунлар,
Тездан битиб, қиш келмасдан,
Ишчи бобо, уйғонсанг-чи,
Бу кўрганлар туш бўлмасдан!

1918

ИШЧИЛАР, УЙҒОН!

Неча асрлар ухладинг ётиб,
Кумушдек танинг балчиққа ботиб,
Бир парча куйган қора нон учун
Ёшлик чоғингдан ўз кучинг сотиб.

Ишчилар, уйғон, уйғон, уйғон,
Сенга ишлашга етишди замон!

Тош бағирлара хор эди бошинг,
Асар этмайин қонли кўз ёшинг,
Умрингда асло янги киймайин,
Тўйдирмас эди топганда ошинг.

Ишчилар, уйғон, уйғон, уйғон,
Сенга ишлашга етишди замон!

Зулмлар сени қоплаган эди,
Қуллик занжирин боғлаган эди.
Лекин табиат, бу ярқираган,
Янги турмушни чоғлаган эди.

Ишчилар, уйғон, уйғон, уйғон,
Сенга ишлашга етишди замон!

Битди золимлар, қолди ирода,
Эркин яшагин, сен ҳам дунёда.
Ҳеч бўлмас энди қайғу ва кулфат,
Ҳеч синмас энди бошингда хода.

Ишчилар уйғон, уйғон, уйғон,
Сенга ишлашга етишди замон!

1918

БЕРМА ЭРКИНГНИ ҚУЛДАН

Папоқ кийган қаҳрамон,
Гавдали қоплон,
Темур панжанг билан тўқ,
Душманингдан қон!

Боболардан бир сўз бор,
Эшит, оғажон:
«Босган изидан қайтмас,
Ўлса ҳам арслон».

Дупур, дупур оёқ бос,
Ерлар титратиб,
Душман сари йўлга бос,
Отлар ўйнатиб!

Басдир, шунча йил чеккан
Кулфат ва хўрлик!
Золим бойлар ҳақингга
Қилди ҳар зўрлик.

Яна истар хоинлар
Қилмоқ конхўрлик.

Битсин энди, истибдод
Бирла контрлик!

Ишчи эрлар гулшани,
Яшнасин, турлик!
Берма, эркингни қўлдан,
Яшамоқ чоғинг!
Ершинг шаридир сенинг
Мулку чорбоғинг.

Ей, жаҳонни қизартсин,
Қонли санжоғинг!
Ғарбда, Шарқда шодлансин
Кўрсин ўртоғинг!
Мангу қолсин оламда,
Шонли байроғинг!

1919

ЯШАНГИЗ ИШЧИ, ДЕҲҚОНЛАР!

Яшангиз ишчи, деҳқонлар, жаҳон ичра!
Бўлмасин золимлар бизнинг замон ичра!
Бузамиз эски турмушни, хурофотни,
бидъатни,—
Тузамиз янги турмушни замон ичра,
Абадий сўнгра яшармиз жаҳон ичра.

Бизники дунё, ишчилар, ўқиб олсак,
Кечирган кунларни ўйлаб, кула олсак,
Сурамиз буткул зулматни, жаҳолатни,
ғафлатни,—
Тузамиз янги турмушни замон ичра,
Абадий сўнгра яшармиз жаҳон ичра.

Биз ўқиб бу кун чиқарсак саводимиз,
Етишар ўзликдан ҳар бир муродимиз.
Битирамиз, сўнг дунёдан асоратни,
кулфатни,—
Тузамиз янги турмушни замон ичра,
Абадий сўнгра яшармиз жаҳон ичра

Биз агар ишчи, деҳқон ҳам қизил аскар
Биргалашсак, фирқамиз бўлиб раҳбар,
Тукамиз тутдек дунёдан шаҳаншоҳлик,
сарватни,—
Тузамиз янги турмушни замон ичра,
Абадий сўнгра яшармиз жаҳон ичра.

1919

УФОРИ БУЗУРК

Ҳар дилнинг ўзин севдиги жононаси яхши,
Жонона ўзин севдиги девонаси яхши.

Ишқ мазҳабида куфр эрур жаҳл ила тақво,
Дониш вера зуннор ила бутхонаси яхши.

Тасбиҳи риё бирла амомангдин, аё шайх,
Чин бодаҳўринг хум била паймонаси яхши.

Минг доғи ватан ишқ ёлон бунчаки билло,
Бир чуғзча дарк этмаса вайронаси яхши.

Дўзахни писанд этмади куфринда Ниёзий,
Ҳар ўт чамани шамъини парвонаси яхши.

1922

САЙЛОВ ОЛДИДА

*(Меҳнаткашлар депутатлари маҳаллий советларига
сайлов муносабати билан)*

БИРИНЧИ БЎЛИМ

Э ш о н

Мени сайланг, мени сайланг,
Муридим, мухлис элим!
Икки дунёдаги мушкул —
ларинг осон қиламан.

Ҳақ таолонинг ҳақиқат
Йўлига бошчи бўлиб,
Тонг-ла маҳшарда сизни
Лойиқи ғуфрон қиламан.

Б а т р а к

Буни ҳайданг, буни ҳайданг,
Тез орадан, жўралар!
Яна ёлғонлар ила кўп
Сизни сарсон қиладир.

Йилда бир қизни олиб ул,
Бору йўғингизни шилиб,

Парча нонга, яна-чи,
Кўз ёшингиз қон қиладир.

Чиқ орадан, кета қол!
Мурдангни марвон қиламан.
Теп, теп, теп тагидан,
Ер билан яксон қиламан.

Б о й д е ҳ қ о н

Мени сайланг, мени сайланг,
Менинг фарзандларим!
Давлатим бирла сизни
Ўлгунча меҳмон қиламан.

Еру сув кетди-ку, майли,
Сизни бир нав қилиб,
Баъзи ишда жуда, ҳа!
Шод ила хандон қиламан.

Ч о р и к о р

Бунни ҳайданг орадан,
Қонсираган оч бўри бу!
Яна кирса орага
Ҳийла ҳаросон қиладир.

Яна аввалги дўқу
Туртки-ю тухматга ўтиб,
Кўча-кўйларда сизни
Зор ила ҳайрон қиладир.

Орадан чиқ, коса кўз!
Хумча қорин, текинхўр!

Бир тепиб тумшуғинга,
Миянгни талқон қиламан.

Эски мактабдор

Мени сайланг, мени сайланг,
Йўлдан адашган кишилар.
Ижроқўмингни шариат
Била ҳамён қиламан.

Уғлингизга ўкитиб
Дину диёнат йўлини,
Солиҳу дуппа-дуруст
Аҳли мусулмон қиламан.

Янги муаллим

Буни ҳайданг, баччагарин,
Мулла деган сулла шу!
Бунинг касбин на одам,
Ва на шайтон қиладир.

Бузубон ёш болалар
Феъли ила ахлоқини,
Ҳаммасин маҳв қилиб,
Бошини коппон қиладир.

Чиқ, йўқол, йўли бузуқ,
Фикри бузуқ, мухлислар!
Бир тепиб қорнингга,
Орқангни хиландон қиламан.

Эски эллик боши

Мени сайланг, акалар,
Тажриба ҳам тил биламан,
Ҳамма ишни хорошо,
Чиста-ю чаққон қиламан.

Бергани, бермагани
Бирла ишим йўқ, лекин...
Нима ҳиммат қилсангиз сиз,
Уша бирлан қиламан.

Янги домком

Буни ҳайданг, қўя кўрманг!
Бу чатоқ бир шумки,
Қошу мижжангни териб,
Кўсаю таллон қиладир.

Иту бит, бўйра, наMAT
Барчани ямлаб битириб,
Бир кафанман! Суягинг
Ватаги дандон қиладир.

Тур, йўқол, эски мараз!
Қалланг олиб шу ерда,
Бурнингга даста ясаб,
Оғзингни туфдон қиламан.

Савдогар

Мени сайланг, кооператив,
Шеркату Ўзбекторгнинг

Молидан хинжир этиб,
Нархини арзон қиламан.

Менга тўплаб берасиз
Пахта билан пиллангизнинг
Мужумин первой этиб,
Киссани червон қиламан.

У р т а д е ҳ қ о н

Буни ҳай-ҳай, сира қўйманг!
Иши савдо-ю харид,
Олти кунда ҳаммани
Яйдоғу яксон қиладир.

Кечалаб бойга сотиб,
Кундузи хилватда ётиб,
Бизни меҳнатга отиб,
Айши даврон қиладир.

Чиқ, йўқол! Қўй била бўри
Бир оғилда яшамас.
Тухумингни қуритиб,
Пайкали пайҳон қиламан.

И ж р о к о м н и н г ё м о н р а и с и

Мени сайланг, негаким,
Энди қадрдон бўлдим.
Бир текис ҳаммангизга,
Хизмати баржон қиламан.

Йўқ, билиб олсам агар,
Қарши, аҳа, ким менга?!
Ҳа-да! Ўтсам, уни бир кун
Ишини вон қиламан.

К о с и б

Аҳа, тўхта, нима дейсан?
У замонлар ўтди.
Избркомга бориб,
Турмага гумдон қиламан.

Буни ҳайданг, сира қўйманг!
Нималар қилди бизга!
Бу кун ўтса яна ул,
Авжини тўфон қиладир.

Кундузи фирқада сайраб,
Кечаси хонақоҳда
Бақириб эшшак бўлиб,
Жаҳру пушаймон қиладир.

Чиқ, йўқол, йўқдир ўрин,
Сен каби...ларга!
Ҳали замон ўртада-чи,
Таъбингни хуфтон қиламан.

К о м с о м о л

Қўйинг энди йўқолсин,
Бу моховлар орадан.
Яхши деҳқон била косиб
Қишилардан қиламиз.

Қўшчи

Жўрабой курсни битирди,
Хол акам шўрога.
Хол акамга Жўрани
Мирзайи бурдон қиламиз.

Маориф вакили

Мана энди ўқиган-чун
Жўрабой топди бахт.

Ҳаммаси

Ўқийвурсак ўзимизни
Биз ҳам инсон қиламиз.

Келинг ўз деҳқонимиздан
Етишибдир Хол акам,
Шуни сайлаб, бу моховлар
Дилини қон қиламиз.

Яшасин дунёда йўқсил
Била деҳқонларимиз!
Биз ҳам энди янги турмуш
Била даврон қиламиз.

1926

ЎЗБЕК ХОТИН-ҚИЗЛАРИГА

Келди очилур чоғи ўзлигинг намоён қил,
Парчалаб кишанларни ҳар томон паришон қил,

Мактаб, анжуман борғил, унда фикр очиб гоҳи
Илму фан тиғи бирлан жаҳл бағрини қон қил.

Сояларда сарғайган юзларинг қилиб гулгун,
Сен ҳам аҳли донишлар базмини гулистон қил.

Чўриликни муллалар сенга қилдилар тақдир,
Кел бугун бу захмингга маърифатни дармон қил.

Оналик ҳуқуқингни ҳурмат этмаганларни
Юзларин қаро айлаб, феълидан пушаймон қил.

Ой юзинг қора чиммат зулмидан қутултирғил,
Чиқ қоронғи турмушдан, нур ичида жавлон қил.

Сен қачон маорифнинг даргоҳига йўл топсанг,
Нурларин олиб кўзга сурмайи сулаймон қил.

1927

**АЗИМХУЖА ЭШОН БИННИ ТОШХУЖА
ЭШОННИНГ ОҒИЗ БОҒЛАШЛАРИ**

Рўза тутдим нон учун,
Элга бир пардоз учун,
Сўрсанг ишнинг аслини
Мулла червон оз учун.

Рўза тутдим ор учун,
Ҳар куни ифтор учун,
Чунки ҳар ифторчининг
Бир чопони бор учун.

Рўза тутдим хатм учун,
Қорига мен хасм учун,
Тушганидан ҳаштияк
Тортиб олмоқ расм учун.

Рўза тутдим фитр учун,
Ҳам йиғишга ушр учун,
Бор закотин олмоққа
Камбағалга хитр учун.

Тубан айлаб бошимни,
Оқизиб кўз ёшимни,

Хилватни саҳиҳ айлаб,
Тушда урдим ошимни.

Амри маъруф, чиллалар,
Шубҳасиз, бу ҳийлалар,
Барчасидан мақсадим
Танга, червон, тиллалар.

Гар бўлса нодон элим,
Авж олиб тургай келим,
Гўрга киргунча бошим,
Ғам юкин кўрмас белим.

Рўза тутдим ош учун,
Ушбу қаламқош учун,
Рўзасини сотамен
Бирор чеким нос учун...

1927

«ХУЖУМ» ХОИНЛАРИГА!

Баъзи бир хизматчилар хотинни озод айлади;
Илгариги эркини ҳам яъни барбод айлади,
«Гинг, десанг қум-қум талоқ» машқини бунёд айлади,
«Йўқ, десанг гум! Бошқа» деб додини бедод айлади,
Қайта бошдан рўдапо илмоққа иршод айлади.

Йўқ эди бечоранинг хобу хаёлида бу иш,
Иш кетар қўлдан магар: лозим буюрганда ўлиш,
Ҳаммадан бу ҳам ёмон — хотин паранжисин олиш,
Ноилож шарт айлади ўн ўтиришга бир бориш,
Шунда ҳам бир «юз кўрар» расмини ижод айлади.

Эй, омон бўл, қайда ул ўн беш қадоқлик папкалар?!
Сизми бу ҳолда мудофиъ ким винтовкалар?!
Сизга ҳайф, «Майдонда шерман» деб юриш, эй
ҳаккалар!

Сизки бундоқ шум, мунофиқ, ўзгадан ким ўпкалар!
Фирқанинг ҳужжатлари ҚҚ га¹ фарёд айлади.

1928

¹ ҚҚ — Контроль комиссияси.

ТУРСУНОЙ МАРСИЯСИ

Қуримасдан дорга ёйган кўйлагим,
Ёзмай шимарилган нозик билагим,
Вафосиз ёр экан қонимни тўкди,
Шул эрдими, дўстлар, севган тилагим?!

Ортиқ бино қўйдим ёр, деб ўзимга,
Қулгич эрким уйқу бермай кўзимга,
Номард экан чалди боғлаб қўлларим,
Қиё боқмай, кўз ёш томган юзимга.

Мўлтирладим ҳар ён, ёлғиз чоғимда,
Бир меҳрибон кўрмай, мен ҳар ёғимда,
Юрагимда кетди армон, ёронлар,
Очилмасдан бир йўл ғунча боғимда.

Ёв юракка сиздан кечдим суяндим,
Дод этгани ваъдам эслаб уялдим.
Яхши қолинг, севган юрту диёрим!
Хизмат қилиб қонмай, қонга бўялдим.

Манга мотам тутиб қора боғламанг,
Тенгу тушим нозик бағрин доғламанг!

Турсунойдек ёвуқ севинг, сингиллар,
Тўкис билим кўрмай турмуш чоғламанг!

Соғинганлар сўрса: алдаб, юпатинг,
Мендан салом айтиб, кўнглин қувонтинг!
Ҳожиқулдек ёвуз юрак ётларни
Ёш турмушдан, ёшлар, қувлаб йўқотинг!

1928

ҲАМИД ОЛИМЖОН

(1909—1944)

Ҳ

амид Олимжон 1909 йил 12 декабрда Жиззахда камбағал деҳқон оиласида дунёга келган. У революциядан сўнг то 1931 йилгача Жиззахдаги Наримонов номи мактабда, Самарқанд билим юртида, Ўзбекистон Давлат педагогика академиясида ўқийди. Олий таҳсил олиб «Зарафшон», «Еш ленинчи» газеталари, «Қурилиш», «Ўзбекистон шўро адабиёти» журналлари редакцияларида ишлайди. Ўзбекистон Маданий қурилиш илмий-текшириш, Пушкин номидаги Тил ва адабиёт институтларида илмий иш олиб боради; Ўзбекистон ўқув-педагогика нашриёти, Алишер Навоий юбилейи комитетида масъул вазифаларни бажаради.

Ҳамид Олимжон 1939 йилдан умрининг охирига қадар Ўзбекистон совет Ёзувчилари союзи раиси бўлиб ишлаб келган.

Оташин ватанпарвар шоир, таланти драматург, йирик олим ва танқидчи, ёлқинли публицист ва нотқ, ўзбек адабиётининг жонқуяр ташкилотчиси Ҳамид Олимжон 20 йиллик серунум ижод йилларида социалистик реализм адабиётининг асло ўлмас асарларини яратди. У «Кўклам» (1929), «Олов сочлар» (1931), «Пойга» (1932), «Улим ёвга» (1932), «Дарё кечаси» (1936), «Улка» (1939), «Бахт» (1940), «Она ва ўғил» (1942), «Қўлингга қурол ол!» (1942), «Ишонч» (1943) каби шеър гўпламлари, «Ойгул ва Бахтиёр» (1937), «Зайнаб ва Омон» (1938), «Семурғ ёки Паризод ва Бунёд» (1939) каби поэмалар, «Муқанна» (1943), «Жиноят» (1944) шеърый драмалар авторидир.

Ҳамид Олимжон шоир сифатида замонавийликни, социалистик воқелик гўзаллигини чуқур ҳис ва идрок этди, бутун ижодини Ватанга, халққа хизмат қилишга бағишлади, озод халқ бахти ва шодлигини куйлади, халқлар дўстлиги ва биродарлигини улуғлади, Ленин партиясининг буюк тарихий ролини гаранум этди; ижодкор совет кишиларининг ватанпарварлиги ва яратувчилигини, маънавий бойлиги ва меҳнат қаҳрамонлигини подир поэтик образларда тасвир этиб берди. У, доимо ҳаёт билан ҳамнафас адиб, Ўзбекистон шаҳарлари ва қишлоқларидаги ўзгаришларни, социализм қурилишининг қудратини кўрсатувчи, душманларни марҳаматсиз фош қилувчи публицистик мақолалар, очерклар, ҳикоялар яратди. Илмий ишлари билан ўзбек адабиётшунослиги ва танқидчилигига муносиб ҳисса қўшди. Моҳир таржимон сифатида улуғ рус халқи ва бошқа қардош халқлар адабиёти классиклари ва совет ёзувчиларининг асарлари билан ўзбек халқини таништирди.

Ҳамид Олимжон ўзбек маданияти ва адабиётини ривожлантиришдаги катта хизматлари учун 1943 йилда Ўзбекистон Фанлар академиясининг корреспондент аъзоси қилиб сайланди.

1944 йилнинг 3 июлида тасодифий ўлим ижодий кучларга

тўлиб-тошган бу ажойиб шоир ва ёзувчининг зўр ва ҳассос қалбини уришдан тўхтатди. Аммо халқимиз бахтини куйлаган, коммунистик келажакни улуғлаган коммунист-шоир яратган образлар одамларнинг қалби ва хотираларида мангу яшамоқда; унинг асарлари жаҳоннинг турли халқлари тилида севилиб-севилиб ўқилмоқда, инсониятнинг бахт ва саодат чўққилари сари чорламоқда.

* * *

У

алққа айтинг, мен асло ўлганим йўқ,
Ёв қўлига таслим ҳам бўлганим йўқ;
Мен элимнинг юрагида яшайман,
Эрк деганнинг тилагида яшайман!

БАХТЛАР ВОДИЙСИ

(Фарғона шегърларидан)

Кўм-кўк.
Кўм-кўк.
Кўм-кўк...
Кўклам қуёшидан
кўкарган қирлар,
Пўлат яғринларни
кўтарган ерлар
кўм-кўк!..
Салқин саҳарларда
уйқудан турган,
Булоқ сувларига
юзини ювган,
Мармар ҳаволарнинг
қўйнига чўмган,
Зилол бўшлиқларга
кенг қулоч қўйган,
Мустақиллик
ишқи билан
ёнган далалар
кўм-кўк...
Уфқимизнинг ҳирсларини

Ўзига тортган,
Елкасига тарих билмас
ғалаба ортган.
Улуғ йўлда толиқмасдан
тез кетаётган
бахмал қирлар,
кенг бўшлиқлар,
пахтазор ерлар
кўм-кўк...

Тонг палласи ҳавас билан
далага оққан,
Муздай совуқ шаббодалар
танига ёққан,
Кетмонлари
кун тиғида
ярқираб боққан;

Ғўзалари
ўсиб,
гуллаб,
кўсаклар таққан:

Бу — тоғларнинг этагига
ёзилган гилам,
Соғ ўпкаси
тўлиб нафас
олгувчи бу дам,

Товушлари куйга тўлиб
Пишқирган дарё,
Ҳеч ғуборсиз сезилгувчи
бу тоза ҳаво,
Бутун борлиғи-ла
орзуга тўлган,
Ҳуснлари қип-қизариб
етилган ғўзал,

Томирлари кучга тўлган
бу ёш навқирон,
Яна янги ўлкаларга
отланган
карвон;
Зўр сафарга
руҳ беришга
ҳаводай даркор;
Янги бешнинг нотасини
олган бастакор;
Барча япроқлари
бирдай кўкарган,
Новдалари жонли,
бу ноёб баҳор,
Қарашлари нурга тўлган
бу улуг водий
кўм-кўк!..
Эй, Фарғона!
Эй, большевик водийсида
пахтакор-деҳқон,
Эй, ўлкамиз
томиридан
жўшган
тоза қон,
Салом сенга!
Эй, Қайнардан
чиққан
қаҳрамон!
Салом сенга,
ўлкамизнинг кўз қорасидай,
Гард юқтирмай,
гуркиратиб
кўкка кўтарган;

Салом сенга!
Полосонлик
 Ҳайдар капитан!
Кўм-кўк...
 Кўм-кўк...
 Кўм-кўк...
Меҳнат-шараф ва шон бўлган
 водийлар
 кўм-кўк...
Ғўза гули билан
 қалблари ўсган,
Ғўза япроғи-ла
 қалби кўкарган
 водийлар
 кўм-кўк...
Кўм-кўк водийларда
 пўлат излардан,
Кечаётир қора поезд
 учиб,
 қарсиллаб,
Электрик томиридан
 оққан қонлардан
Бутун ўлка
 шимираётир
 чанқаб,
 ҳарсиллаб,
Бутун ўлка ишлаётир
 пишиниб,
 терлаб...
Эй, Фарғона!
 Эй, бўйнига
 қора тўрва
 осган жонлардан,

Эй, ҳар куни
гадойликка
тортган онлардан,
Эй, таиларни
шилиб ётган
ҳаром қонлардан
Бир йўласи озод бўлган азамат ўлка!
Эй, ҳаққи-ла
бош кўтариб,
янги даврга,
Миллионларнинг кенг бағрига
улғайиб кирган,
Эй,
муштумзўр ўсган ерга
электрикдан,
Трактордан,
комбайндан
қўзғалиш берган.
Бўла,
юмшоқ,
семиз,
сероб
сийналарида
Янги давр юрагининг
ўти кўкарган,
Юраклари тетик урган
Оппоқ,
момиқ тан!
Кўм-кўк... Кўм-кўк... Кўм-кўк...
Диллар
ҳавас билан тўлади,
Юзлар
севинч сепиб кулади.

Тўрт томони осмон билан
 ўралган водий
 Кундан-кунга
 ҳусни ортган ойдек
 тўлади.
 Кўм-кўк... Кўм-кўк... Кўм-кўк...
 Янги кунга чиққан
 водий оёқларида
 Оч ит каби
 судралгувчи
 давр ўлади.
 Эй, Фарғона!
 Мушкул кунлар боласини
 тишида тишлаб,
 Ювиб,
 тараб,
 севиб,
 ўпиб,
 қучиб,
 опичлаб,
 Эй, бахтларни балоғатга
 еткизган она!
 Езилиб,
 етилиб,
 тўлиб ётади —
 Еппасига
 янги кунга
 эришган Қува!..
 Нафаслари тўлиб-тўлиб
 қулоч отади —
 Уйқуни тарк этиб
 керишган ува.
 Кўм-кўк... Кўм-кўк... Кўм-кўк...

Дунёларни қойил қилган
увалар
кўм-кўк!..

Мардчасига отни сурган
қувалар
кўм-кўк...

Бу ғолиб шторма тантанасидир,
Бу бизнинг
сафарнинг
зафар сасидир.

Дунё остин-устун бўлди,
Янги дунёнинг
қарашлари ўткир,
ҳужумлари зўр,
Енгилган дунёнинг бағрини босиб,
Юлдузга интилган
бу давр мағрур,
Ишонч кўзи билан
олға боқадур.

Кўм-кўк... Кўм-кўк... Кўм-кўк...
Йўлда катта довон бор ҳали,
Қизил соҳилларни
маҳкам тутайлик:
Шунда денгизларда
сузмас ёт қайиқ;
Баланд чўққиларга
кўтарилганда
Тоза нафасларни
тўла олайлик.

Эй, бахтли водийнинг
большевиклари!
Эй, ўлкани
электрик дарёларига

Еш боладек чўмилтмоқчи
 бўлган фидокор!
Эй, болага тоза кўйлақлар
 кийгизувчи ўртоқ пахтакор!
Кўм-кўк водийларни
 кўз қорасидай,
 асра!
Баргларига
 гард ҳам юқтирмай!

1932

МОСКВА

Буюк пойтахтга кириб бораман,
Уйғоқ кўзларимда эрир совуқ тун,
Қуёш ва юлдуздан яралган олам
Зеҳним, хаёлимни этмишдир мафтун.

Кўксимга сизмасдан талпинар қалбим,
Кириб бормоқдаман кўзни олмасдан,
Ҳирсимни қайнатган бу юлдузларким,
Кўзимга урилар бири қолмасдан.

Чанқаб тикиламан — таним, жоним кўз,
Пойтахт чироғи ёнар қаршимда,
Кремль бошида ёнувчи юлдуз,
Чарақлаб порлайди менинг аршимда.

Мен билан биргадир дўстлар, ҳамроҳлар,
Бу чирой ёритар барчанинг қалбин,
Бу ерда учрашар жуда кўп йўллар,
Бу ерда дўст бўлар узоқ ва яқин.

Жаннат ўлкасини яратган инсон
Ошиқар умрида энг бахтли дамга.

Чегарадан келар қўриқчи, посбон,
Тарихда энг буюк оддий одамга.

Ҳамма ёқ интилар Москвага қараб,
Шу ердан қон олар қалбига ҳаёт,
Шу қуёш ўнгида айланар дунё,
Шу ердан бошланар бутун коинот.

Буюк пойтахтга кириб бораман,
Қайноқ кўзларимда эрир совуқ тун,
Қуёш ва юлдуздан яралган олам
Зеҳним, хаёлимни этмишдир мафтун.

1936

ЎРИК ГУЛЛАГАНДА

Теразамнинг олдида бир туп
Ўрик оппоқ бўлиб гуллади...

Новдаларни безаб ғунчалар
Тонгда айтди ҳаёт отини,
Ва шаббода қурғур илк саҳар
Олиб кетди гулнинг тотини.

Ҳар баҳорда шу бўлар такрор,
Ҳар баҳор ҳам шундай ўтади,
Қанча тиришсам ҳам у беор
Еллар мени алдаб кетади.

Майли дейман ва қилмайман ғаш,
Хаёлимни гулга ўрайман;
Ҳар баҳорга чиққанда яккаш,
Бахтим борми, дея сўрайман.

Юзларимни силаб, сийпалаб,
Бахтинг бор, деб эсади еллар.

Этган каби гўё бир талаб,
Бахтинг бор, деб қушлар чийиллар...

Ҳамма нарса мени қаршилар,
Ҳар бир куртак менга сўйлар роз,
Мен юрганда боғларга тўлар
Фақат бахтни мақтаган овоз:

«Мана сенга олам-олам гул,
Этагингга сиққанича ол,
Бунда толе ҳар нарсадан мўл,
То ўлгунча шу ўлкада қол.

Умрида ҳеч гул кўрмай, йиғлаб
Ўтганларнинг ҳаққи ҳам сенда,
Ҳар баҳорни йиғлаб қаршилаб
Кетганларнинг ҳаққи ҳам сенда...»

Теразамнинг олдида бир туп
Ўрик оппоқ бўлиб гуллади...

1937

* * *

Розимасман бир ёш томса кўзимдан,
Розимасман сал ранг кетса юзимдан.
Йўл ошсаму, сал яшашдан адашсам,
Розимасман унда тамом ўзимдан...

1937

* * *

Дунёларни тикка қўпормоқ
Ўти агар бўлса орида,
Ёвларини айласа тупроқ,
Сўлмоқ бўлмас эл баҳорида!

1937

ЎЗБЕКИСТОН

Водийларни яёв кезганда,
Бир ажиб ҳис бор эди манда...

Чаппар уриб гуллаган боғин,
Упар эдим Ватан тупроғин.
Одамлардан тинглаб ҳикоя
Ўсар эди шоирда ғоя.
Дарёлардан куйлаб ўтардим,
Эртақларга қулоқ тутардим.
Ҳаммасини тинглардим, аммо
Ўхшадини топмасдим асло.

* * *

Ўхшаши йўқ бу гўзал бўстон,
Достонларда битган гулистон,—
Ўзбекистон дея аталур,
Уни севиб эл тилга олур.
Чиройлидир гўё ёш келин,
Икки дарё ювар кокилин;
Қорли тоғлар турар бошида,

Гул водийлар яшнар қошида.
Чор атрофга ёйганда гилам,
Асло йўқдир бундайин кўклам.
Тоғлардаги қип-қизил лола
Бўлиб гўё ёқут пиёла,
Булоқлардан узатади сув,
Эл кўзидан қочади уйқу.
Далаларда бошланади иш,
Бошланади ижод ва турмуш.
Кундан-кунга ўсади пахта,
Барг чиқади ҳар бир дарахтда,
Олмазорлар гулин тўкади,
Мева боғлаб шохин букади.
Шаҳарларда ишга чиқиб эл,
Одам билан тўлар Текстиль
Ҳаммасининг бир истаги бор,
Ҳаммаси ҳам хурсанд, бахтиёр.
Бу ўлкада ҳар нарса бордир,
Кўрмаганлар доим хумордир.
Аму билан Сирдан сув ичган,
Зарафшонни лойлатиб кечган
Чавандозлар бордир бу элда.
Баҳор чоғи пишқирган селда
Аргумоқлар қўшиғи бордир,—
Бу шундайин ажиб диёрдир.
Даласида ўсмас тиконлар,
Чўлларида чопмас илонлар;
Қуш учганда куймас қаноти,
Одам ўтса қуримас зоти;
Чанқов қолиб йўловчи ўлмас,
Ҳар бурчакда бошкесар бўлмас.
Қулбаларни келиб босмас қум,
Гўдакларни ютмас оч ўлим.

Одамга бахт ва толе ёрдир,—
Бу шундайин ажиб диёрдир.

* * *

Бунда булбул китоб ўқийди,
Бунда қуртлар ипак тўқийди,
Бунда ари келтиради бол,
Бунда қушлар топади иқбол,
Бунда қорнинг тагларнда қиш
Баҳор учун сўйлайди олқиш.
Бир ўлкаки, ҳуснга бойдир,
Унинг энг зўр кўзгуси ойдир;
Бир парча ўт бўлиб бунда кун
Пахтасига ишлайди ҳар кун.
Ботирлари канал қазади,
Шоирлари ғазал ёзади,
Куйчилари ўқийди ялла,
Жувонлари айтади алла,
Пазандаси ёпади ширмон
Қарилари кутади меҳмон,—
Бу шундайин ажиб диёрдир,
Бунинг қизиқ ҳикмати бордир:
Москвада суянган тоғи;
Гуржистонда севган ўртоғи —
Унга ҳусн ва ифтихордир;
Узоқ Шарқда қўшини бордир.
Шунинг учун тинчдир ул кўнгул,
Шунинг учун осойишдир ул.
Шунинг учун сомонда ётмас,
Шунинг учун совуқда қотмас,
Ёвларига осмон тутундир,
Шунинг учун бағри бутундир.

Шунинг учун ёпинмагай хас,
Шунинг учун кийинар атлас.

* * *

Шундай ўлка доим бор бўлсин,
Шундай ўлка элга ёр бўлсин.
Омон бўлсин оғайнилари,
Омон бўлсин дўстларнинг бари.
Доим бўлсин тинчлиги омон,
Шундай бўлсин бу бутун жаҳон.

* * *

Шафтолузор боғларни кўрдим,
Гул кўқарган тоғларни кўрдим,
Меҳр қўйиб ўпган сари оқ,
Оппоқ бўлди бу азиз тупроқ.

Водийларни яёв кезганда,
Бир ажиб ҳис бор эди манда..

1939

ЧИРЧИҚ БЎЙЛАРИДА

Гулшан водийларда чақнайди кўзим,
Фикрлар дарёдек босиб қилар лол,
Ўзининг бағридан оққан сувларнинг
Орқасидан қараб қолгандай Чотқол.

Чирчиқ бўйларида кезаман ҳайрон:
Кўзимга Аму ҳам, Сир ҳам кўринар.
Табиат сирини ўргатар менга
Сувнинг ўйинида бир кимиёгар.

Элнинг ўғиллари, мардлар қошимда,
Мен суҳбат қиламан олимлар билан;
Табиатшунослар, ҳикматчи дўстлар,
Менга ўргатади ажойиб бир фан:

Бирининг қўлида чўлларга ҳаёт,
Бирининг қўлида дарё товланар;
Бирининг қўлида семиради ер,
Ва ҳар муз томчида оловлар ёнар.

Бу — Шарқнинг юлдузи — Ўзбекистондир.
Ўрта асрларнинг Осиёси йўқ.

Янги дарёларнинг севар ўлкаси,
Бағри шодимонлик, бахт билан тўлиқ.

Сероб даласида пахта гуркирар,
Тоғларида олтин, боғларида бол;
Бутун қўшнилари кўзлари унда,
Шундай бўлмоқликни қилади хаёл.

Қадим Шарқнинг ери ташна қовжирар—
Катта Фарғонанинг сувига муҳтож.
«Мадорим кетибдир, ўғит бер!» дейди,
Чирчиқ азотига телмуриб у оч.

Навой ўтказган ариқлар қурғаб,
Янги Навойдан кутмоқдадир сув.
Чирчиқ бўйларидай кўкарсам деган
Гиёҳсиз чўлларнинг кўксида орзу.

Ҳеч ажаб эмаским, Шарқнинг деҳқони,
Чирчиқ қурганларни кўргиси келса;
Ҳеч ажаб эмаским, сувни кўрганда,
Кўз ёши қон бўлиб ерга тўкилса.

Мен шарқлик шоирман, кўзнинг ёшлари
Қўшиқ бўлганини кўрган куним бор,
Қўшиқ одамларни жангга ташлаган,
Қўшиқ кўнгиллардан кеткизган губор.

Қўшиқ одамларни Ленинга элтган,
Қўшиқ халқ доҳийсини ахтарган йиллар,
Бу қўшиқ халқларни этган биродар,
Занжир, кишанлардан қутулган эллар.

Ҳеч ажаб эмаским, Шарқнинг деҳқони,
Чирчиқ қурганларни кўргуси келса;
Ҳеч ажаб эмаским, сувни кўрганда,
Кўз ёши қон бўлиб ерга тўкилса.

Негаким, дардларга даводир бу сув,
Бу нурлар қилади кўзларни равшан.
Чирчиқлик шоирда бордир бир армон:
Бутун Шарқни озод кўролсам деган.

Чирчиқ бўйларида ёнар чироқлар,
Қаршимда зўр дарё очади чирой.
Қалбимда оқмоқда бир дарё қўшиқ,
Қор босган тоғларнинг тепасида ой...

1940

ҚҰЛИНГГА ҚУРОЛ ОЛ!

Ҳаёт қайнаб тонг туманида,
Кўз илғамас эл ўрмонида,
Зўр ўлканинг қайноқ қонида
Ҳукм сураб сафарбар бир ҳол:
Қўлингга қурол
ол!

Кўрсин десанг жаҳонни кўзим,
Уссин десанг боғимда узум,
Умид билан ўстирган қизим
Десанг агар бўлмасин увол:
Қўлингга қурол
ол!

Бўлсин десанг дунё сенга кенг,
Қолсин десанг қўлингга эркинг,
Бўлай десанг сен одамга тенг,
Бўлмай десанг ёвларга ҳаммол:
Қўлингга қурол
ол!

Олай десанг фашистдан қасос,
Қўлингга ол қилич ва олмос,
Яғринингга винтовкани ос!
Қолмай десанг айтишганда лол:
Қўлингга қуrol
ол!

Юрса агар томирда қонинг,
Азиз бўлса бир парча нонинг,
Керак бўлса номус, виждонинг,
Бўлсанг йигит, бўлсанг ҳамки чол:
Қўлингга қуrol
ол!

Жон юртингга босиб келган ёв,
Тоғларингда қилолмасдан ов,
Сен қувганда пиёда, яёв
Қочсин десанг гўё қорамол:
Қўлингга қуrol
ол!

1941

СЕВГИ

Бир тутам гул тутиб боқдинг кўзимга,
Дедингки: «Эсдалик бўлсин буни ол...»
Узимни йўқотдим, не дединг менга?
Тутганинг гулмиди ва ёким хаёл?

«Бутун ёшлигимиз жангдадир букун,
Жангда ечилмоқда севги қисмати.
Жангдадир йигитлар, жангдадир қизлар,
Ҳавода учади маҳбублар хати.

Агарда қайтмасам шу мендан ёдгор»,
Дединг-да, кўринди кўзларингда нам.
«Агар севар бўлсанг, унутма зинҳор...»
Узун киприкларнинг устида шабнам.

Менга не керакдир бу ёлғиз қолиш?
Сенсиз ололмасман асло мен нафас.
Улимдан оғирдир сендан ажралиш,
Торгина қалбимга кенг дунё қафас.

Орқангдан қолмасдан жўнадим жангга,
Қўзи кетган каби қўйнинг изидан.

Гўё қуёш ойни кузатганидай,
Ўт бўлиб орқангдан кезмоқдаман ман.

Сен оташ ичида урасан жавлон,
Душман қолмасин деб севган элимда,
Мен ҳам қасос олиб тўкмакдаман қон,
Элим ва ёримнинг номи дилимда.

Мен ёвни қираман жангда беомон.
Сени ахтараман бир нафас тинмай.
Бир қўлда қиличим, бир қўлда қурол.
Севгувчи қалбимда нола қилар най.

Сенга юборганим оташин бўса,
Енгил шаббодадек учар ҳавода,
Жанг бўлган жойларда лабингни излар
Ва баъзан дарбадар кезар самода.

Балки учрашмасмиз биз энди мангу,
Бўсамиз ҳам қолар балки саргардон,
Лекин севишганлар қайтмас ўлимдан,
Лекин мангу қолар икки томчи қон.

Дунёда албатта бир ўлмоқ бор-ку!
Ҳеч ажаб эмасдир ўлсак жангаро,
Ёв билан курашда оқса қонимиз,
Бўлмай эл олдида юзимиз қаро.

Ўлимдан қўрқмаган эрлар қонидан
Жуда табаррукдир қизарса тупроқ.
Ўша қон дўстларнинг ёритиб юзин,
Зафар йўлларини қилса ойдинроқ.

Жисмимиз йўқолур, ўчмас номимиз,
Галаба тўйида бўлармиз биз ҳам;
Азиз дўстлар билан учрашиб хандон,
Қадрдон элларга қўярмиз қадам.

Гўзал Украина далаларида
Яна аввалгидай табиат гуллар,
Буюк Россиянинг ўрмонларида
Бизларни ёд этиб сайрар булбуллар.

Бугдой бошоғидай кўкка интилиб,
Мен шунда тупроқдан кўтарарман бош.
Сенинг қонларингдан ўсар қизил гул,
Ёқутга айланар сойлардаги тош.

Дунёни ёритар бизнинг севгимиз,
Иккимиз ҳеч қачон ўлмасмиз асло.
Ёру дўстларимиз, севган элимиз,
Биздан ризо бўлиб топар тасалло.

1942

СЕН ТУҒИЛГАН КҮН

Букун сенинг туғилган кунинг,
Букун уйинг тўлади гулга.
Нима қилай? Мен узоқдаман,
Хаёл билан тушаман йўлга.

Ўн тўққизга чиқасан бугун.
Узоқдаман. Йўқ менда тоқат.
Оғир жангга кетаётиб ҳам,
Ёлғиз сени ўйлайман, фақат.

Сенга томон талпиниб қалбим
Бир қуш бўлиб учар ҳавога:
Мен кетидан қарайман ҳайрон
Икки кўзим тўниб самога.

Эшикка чиқ шу соат сен ҳам,
Мени эслаб осмонга бир боқ:
Юлдуз тўла кўкка бир қара,
Ҳавога сол бир нафас қулоқ.

Етоғингга қўна олмасдан
Парвонадир бир қуш бошингда:

Чарх уради кўкда у танҳо,
Нималардир сўзлар қошингда.

Қутлаш учун келганлар, майли,
Орзуларин айтиб бўлсинлар,
Ҳамма сенга тилак тиласин,
Шароб ичиб маст бўлсин улар.

Шундан сўнгра сен қадаҳ ушлаб.
Хумор кўз-ла боққин самога,
Тингла қушнинг эзгу орзусин,
Қулоқ бергин майин навога.

Қуш дейдики: «Эй тўлишган қиз,
Жангда юрган ёрингдан салом.
Сенинг учун урушга кетган
Номусингдан, орингдан салом».

Қуш дейдики: «Ёшинг ҳеч қачон
Ўн тўққиздан ошмасин асло,
Йигит сени жуда соғинган,
Ёрим,— дейди,— шошмасин асло.

Ўн тўққиздан ошмай тур, гўзал,
Йигит сендан шуни сўрайди.
Йигит сени меҳр, садоқат
Ва ишқ гули билан ўрайди.

У келади албат қошингга.
Элга шодлик олиб келади.
Элга шодлик, омонлик ва бахт
Олиб, доврўғ солиб келади.

Сени тинмай эслайди ёринг,
У доимо содиқдир сенга.
Ун тўққиздан ошмай, кутиб тур,
У лойиқдир муҳаббатингга.

«Шошилма», деб қуш сўзлар яна,
Парвонадир қошингда ҳамон:
«Қизга бундан яхши фасл йўқ,
Ун тўққиздан ошма ҳеч қачон!»

Ётоғингга қайтасан сен маст,
Кўрган каби гўёки бир туш.
Менинг қалбим бўлиб кўринар
Сенга шунча сўзлар айтган қуш.

1943

ШИНЕЛЬ

Рангинг тупроққа ўхшар,
Сен ўхшайсан кигизга,
Бормасдим сени кийиб,
Ёрим бўлажак қизга.

Марғилонда тўқилган.
Йўл-йўл шойи, беқасам,—
Минг марта яхши эди
Ичмаганимда қасам.

Лекин сени устимга
Қатта бир ғам кийгизди,
Синглим, қариндошларим,
Отам, онам кийгизди.

Сени кийгач йўл олдим
Қонли жанг бўлган ёққа,
Тушдим ёшлигим ўтган
Дарёлардан йироққа.

Қанал қазган қўлларга
Автомат, милтиқ олдим,

Қириб янги йўлларга
Узимни ўтга солдим.

Таққанам белбоғ эмас
Қаттиқ камар белимда,
Ёрим тиккан қийиқча
Қола берди йўлимда.

Кигиз кийим, сени мен
Ёримга алиштирдим,
Йўлимга қараб қолган
Зоримга алиштирдим.

Тошга бош қўйганимда
Естиқ каби туюлдинг,
Ботқоқда ётганимда
Гўё тўшакдек бўлдинг.

Урганиб қолдим сенга,
Ёқиб қолдинг танимга,
Пушаймон бўлдим, ҳатто
Кечикиб кийганимга.

Шунинг-чун бир нафас ҳам
Сени асло ечмайман,
Доимий йўлдошимсан,
Сендан асло кечмайман.

Агар урушда ўлмай,
Уйимга қайтсам омон,—
Барибир, сени ташлаб
Хўрламайман ҳеч қачон.

Уйимнинг энг тўрига
Осаман қилиб ёдгор,
Шойи тўн кийганда ҳам
Қарайман такрор-такрор.

Агар улғайса ўғлим
Кийгизаман унга ҳам,
Тушмасин деб қайтадан
Элимнинг бошига ғам!

1943

РОССИЯ

Россия, Россия, азамат ўлка!
Эй осмон сингари бепоён Ватан!
Тўлдирган чоғда ҳам жаҳонни нурга
Қуёш қуча олмас сени дафъатан.

Шамолдан тез учган поездлар ҳам то
Шимолга етгунча кетади ҳолдан,
Қишда ҳам жанубга етолмас, ҳатто
Баҳорда йўл олган сайёҳ шимолдан.

Қаноти толиқмас лочинларинг ҳам,
Неча бор қўнарлар сенда учганда;
Гўёки бир ёниб яна ўчган шам
Сени қучолмайди яшин кўчганда.

Узун дарёлар ҳам камар бўлолмас
Қўшилиб чулғанса сенинг белиннга,
Дунёда ҳеч бир халқ тўғри келолмас,
Менинг билишимча, сенинг элиннга.

Бало-офатларни енгиб ўрганган
Муҳаббатинг улуғ, юрагинг кенгдир,

Сен қардош элларга энг монанд Ватан:
Унда уруғлар ҳам халқларга тенгдир.

Невский ухлаган буюк бешикда
Уйғонмоқ ўзи ҳам олий бир ҳавас,
Пушкин пайдо бўлган ҳар бир эшикда
Навий шарафи яшар муқаддас.

Кўрганда бўлганман чуқур сукутда
Ленин яшаб турган пичан ўтовни;
Пўлат қиличингни кўрганман ўтда
Халқимиз Москвадан қувганда ёвни.

Қаҳратон қишингда, баланд осмонда
Учиб бораётган қуш ҳам музлайди;
Жасур ўғилларинг қор ва бўронда
Жаҳон тақдирига нажот излайди.

Сенинг кўз илғамас майдонларингда
Жаҳаннам қўрқажак жанглари кўрдим.
Бир карра ёв ўтган ўрмонларингда
Кўмирдан ҳам қора тонглари кўрдим.

Меҳринг қаршисида муздир офтоб,
Лекин офтобингда қорлар эрийди,
Муқаддас қаҳринга беролмасдан тоб
Тупроғинг остида фашист чирийди.

Оғир қурол билан солган овозанг
Ларзага келтирар арзу самони,
Сен дарё бўйида олиб борган жанг
Тамом ўзгартирар оби ҳавони.

Йигитлар сен учун жангга кирганда,
Ботирлар осмонда берганида жон,
Қўзидан қон оққан ёвни кўрганда,
Сенинг енгишингга келтирдим имон.

Россия, Россия, менинг Ватаним,
Мен сенинг ўғлингман, эмасман меҳмон,
Сенинг тупроғингда улғайди таним,
Ҳозирман сен учун бўлмоққа қурбон.

1943

НИҲОЛ

Сен ўтқазиб кетган ниҳол
Ўсиб бўйингдай бўлди.
Новдалари барг чиқарди,
Боши гулга кўмилди.

Боғимизда гул кўп жуда,
Жуда ҳам кўп ниҳол бор.
Лекин уни ёрим эккан,
У энг азиз ёдгор.

Қачон сени кўргим келса,
Тикиламан ўшанга.
Кўп нарсалар айтган каби
Қараб туради манга.

Саволимни тушунгандай,
Силкинади у секин,
Соғинибсан бечора деб,
Энтикиб оламан тин.

«Зориқтирмай келсанг-чи бир,
Интизор қилдинг бунча...»,

Деб япроқлар тебранади
То чарчаб ухлагунча.

Қуёш чиқиб иситса ҳам
Сендурсан деб ўйлайди.
Тунда ой кезиб ўтса ҳам
Сендурсан деб ўйлайди.

Агар шамол қўзғаб қолса,
Титрашади, келди, деб,
Ерга қадар эгилади,
Айтганларим бўлди, деб.

Ноёб йигит, босиб ўт, деб.
Тўкилади йўлингга.
Гул барглари учишади
Тушайин деб қўлингга.

Ёлғизгина ниҳол эмас,
Бутун боғ изингга зор.
Интизордир сенга тамом
Олмазор, олуказор.

Ниҳол эмас, боғ ҳам эмас,
Мен сенга интизорман.
Қўзларимга суртмоқ учун
Жиндак гардингга зорман.

Мен гуллардан, боғлардан ҳам
Соғинганман ортиқроқ.
Эртароқ кел, юрак-бағрим,
Ёвни енгиб кел тезроқ.

1943

1924 ЙИЛНИНГ 22 ЯНВАРИДА САМАРҚАНД

(Баллада)

Самарқандда ўлмаган-ку ул?..

Хотиримдан чиқмас ўша кун.
Хаёлимда жоңланар бутун...

Қорда эди бутун бир жаҳон,
Ётар эди лайлакқор ёғиб,
Бошларида булут ва осмон
Турар эди минорлар оғиб.
Ҳоким эди ер ва кўкда қор,
Қорда эди мадраса, минор,
Қорда эди новда-ниҳоллар,
Қорда эди майдонга қараб
Чопа-чопа келувчи чоллар.
Қишлоқлардан боғлар оралаб
Келувчилар усти қор эди,
Ҳали чиммат ичра мўралаб
Елувчилар усти қор эди.
Зўр талваса юртнинг барида,
Бир қайғу бор ёшу қарида.

Одам кимни йўқотди экан?
Кимга экан бу оғир мотам?
Ким бағрига ўқ отди экан?
Қайдан келди бунча буюк ғам?
Одамизод қайғулар кимга?
Бу азанинг қаҳрамони ким?
Келганмиди дардларга эмга?
Вафот бўлган қайси бир ҳақим?
Одам билан зўр майдон тўла:
Бунда бор-ди фаранг, амиркон,
Ўзбек, қозоқ, хитой ҳам бунда,
Бунда эди рус, афғон, юнон,—
Ҳаммасининг боши эгилган,
Ҳаммасига зўр мотам келган;
Ҳаммасида, ҳаммасида ғам,
Ҳаммасининг юзида мотам.

Зўр таажжуб ичида бир чол
Ўз ўғлидан қиларди савол:
Ким ҳам бўлди бу одам, ўғил?
Бутун бир юрт кимни кўмамиз?
Самарқандда ўлмаган-ку ул?
Кўрмаган-ку бизнинг халқимиз?
Нега барча дийдасида ғам?
Кўча-кўйни эл босди тоза.
Ҳатто Темур ўлганида ҳам
Бўлмагандир бундай жаноза!

Ленин ўлган. Ундай одамни
Кекса дунё бир кўрди, холос!
Тарих билмас бундай бир дамни.
Бундай мотам бўлмагани рост.
Кўп эскидир олам ва унда

Кўп буюклар ўтгандир, бироқ,
Бироқ Лениш тарих сўнгинда
Буюклардан чиқди буюкроқ.
Кўз илғамас қоп-қора тунда
Уқиб чиқди олам китобин
Ва тинглади қамоқ, сургунда
Ҳар бир очнинг қилган хитобин.
Марксдайн зўр бошни топди,
Ишчилардек йўлдошни топди.
Бир жанговар элни топди ул.
Қувладилар сургунга, аммо
Яна қўзғаб янги муаммо,
Русияга қараб чопди ул.
Минг йилларни қийнаган жумбоқ
Унинг ақли билан топилди:
Чирик, қонхўр тузумнинг шу чоқ
Эшикларни тақ-гақ ёпилди.
Хароб бўлган хор бир дунёни
Бўронлардан олиб ўтди ул,
Зулмга қарши қўзғалди қони,
Бир ўт ёқиб шу он этди кул.
Йўлга солди ўзи бўлиб бош
Ва одамга бахт берди ўша,
Очларга нон, кийим, усти-бош,
Ерсизларга ерни ҳамиша.
Буюк эди... Жаҳонгир Чингиз
Тирноғига арзимас унинг,
Уша оқсоқ Темур, шубҳасиз,
Қаршисида тупроқ билан тенг.
Улуғ Пётр, Наполеонлар
Денгиздан бир томчидир, холос,
Буюк фотиҳ бўлган Искандар
Чавандозга қамчидир, холос.

Инсонга ўт ўғирлаб берган
Прометей бўлганда ҳаёт,
Бутун тани бўлса ҳам кишан,
Уни кўриб ёзарди қанот.
Агар худо бўлган тақдирда
Айтганига қулоқ соларди.
Орқасидан судралиб ерда
Ҳар кун минг-минг сабоқ оларди.
Ана ўша солди бу ғамни,
Ана шуни олди — бу ўлим.
Ленин кетди, бутун оламни
Қайғуларга солди бу ўлим...
Ҳар қанчалик мотам унга оз,
Олам-олам ғам ҳам унга оз..

Қайғу бордир эл қарашида,
Қайғу бордир зўр йўлбошчидан
Жудо бўлган элнинг бошида.
Денгиз каби чайқалар майдон.
Денгиз каби оғир ҳансирар,
Тўлқинлардай тинимсиздир жон,
Тўлқин каби юраклар урар.
Қор қуйилар тинмасдан ҳамон,
Қуйилар у кўп, бениҳоя,
Бошлар узра булут ва осмон
Солмиш эди оғир бир соя.
Оғир эди қалблардаги зор,
Қуйиларди бамисоли қор.

Хаёлимда жонланар бутун,
Хотирирдан чиқмай ўша кун...

1938

ЖАНГЧИ ТУРСУН

(Баллада)

Дарёнинг ёқасида
Неча кундир борар жанг.
Бугун яна не қилар?
Турсуннинг боши гаранг.

Зўр жангларнинг шиддати
Қилди уни ганг ва лол,
Қўрқиб қолди у, ҳатто
Қочмоқни қилар хаёл.

Бугун унинг ротаси
Атакага киради,
Лекин жангчи Турсунга
Жон ширин кўринади.

«Ўлиб кетсам бўлмайди,
Қочганим яхши тезроқ...»
Жангчи Турсун қочишга
Улгуролмайди бироқ.

Почтальон онасидан
Келтиради унга хат.

Рота ҳужумга тайёр,
Буйруқ кутади фақат.

Хатни секин очади,
Уни титроқ ўрайди.
Онанинг сўзларидан
Барг каби қалтирайди.

«Уғлим, сендан хушхабар
Келарми, деб кўз тутдим.
Лекин, кўп жойни ташлаб
Кетибди, деб эшитдим.

Шунда бутун танимни
Ёндириб қаҳрим келди.
«Тўхтагин!» деб ҳайқирдим,
Тилимга заҳрим келди.

Қаёққа чекинасан?
Борми кераксиз еринг?
Не учун одам бўлдинг
Келмасанг душманга тенг?

Сенинг-чун бутун элни
Оғир уят тутсинми?
Сени кўрганда қуёш
Юзини беркитсинми?

Кўчадан ўтганингда
Ерга қарасинми эл?
Икки кўзингга қараб
Тупроқ тўзғитсинми ел?

Кўзинг тушганда Аму
Илондек тўлғансинми?
Зарафшон уятингдан
Янтоқ каби ёнсинми?

Йигит бўлиб дунёда
Шу учун юрганмидинг?
Ўз юртидан чекинган
Ботирни кўрганмидинг?

Халқинг учун тўккали
Йўқми бир қошиқ қоннинг?
Ватаннинг тупроғидан
Ширин эканми жонинг?

Ватандан бошдан-оёқ
Қочиб ўтмоқчимисан?
Ўз туғилган ерингдан
Чиқиб кетмоқчимисан?

Сўнг қаёққа борасан,
Қаердан топасан жой?
Саргардон қулни, ҳатто
Топа олмагай худой!

Ёт элларда хор-сарсон,
Гадей бўлмоқчимисан?
Қабр учун керак ерни
Қарзга олмоқчимисан?

Ўғлим, бу оғир кунлар
Бир кун ўтиб кетади,

Лекин қўрқоқнинг шаъни
Минг йилларга ўтади.

Шунинг учун жангда мард
Бўлганинг яхши менга,
Қочиб тирик қолгандан
Ўлганинг яхши менга.

Орқанга қарама ҳеч,
Ёвни бурда-бурда қил!
Агар ўқ текканда ҳам
Олдинга қараб йиқил.

Уртоқларинг устингдан
Майли сакраб ўтсинлар.
Ёв агар аждар бўлса,
Ушани ҳам ютсинлар.

Яна бир дўстингга айт,
Сенинг ёнингда борсин.
Қон бўлган кўйлагингни
Олиб менга юборсин.

Мен уни бутун элга
Фахр этиб кўрсатаман.
Шаҳар, қишлоқлар бўйлаб
Уни кийиб ўтаман.

Ҳамма десин: «Бу ўтган
Бир ботирнинг онаси.
Ватан учун ўлибди
Унинг ёлғиз боласи..»

Рота жангга киради,
Турсун бошида зўр юк,
Дунёда ҳеч сўз борми
Она сўзидан буюк?

Милтиғини кўтариб
Боради Мажнун каби,
Она сўзларин айтиб
Пичирлаб турар лаби.

Бирдан бошланган ҳужум
Она сўзини дейди.
Оёғи остида қум
Она сўзини дейди.

Уқларнинг йиғисидан
Учар она фарёди,
Бомба портлашларидан
Эшитилади доди.

Лойланиб оққан дарё
Онанинг кўз ёшидай.
Бошин эгиб дарахтлар
Турар ғамгин бошидай.

Она оғир ва хафа
Қўринади Турсунга.
Кўзини очолмайди,
Боқа олмайди кунга.

У найза санчишади,
Сапчийди олға томон.

Ўлим нима билмайди,
Кўринмас кўзига жон.

Немиснинг ўлигини
Босиб ўтиб боради.
Найзага қалпоғини
Осиб ўтиб боради.

Ҳамон чопиб боради
Ва лекин кўкраги қон,
Оғриқни ҳеч сезмайди,
Сира қилмайди фиғон.

Минг еримдан тешсанг ҳам
Энди қўрқмайман, дейди.
Ичган билан қонингга
Асло тўймайман, дейди.

Ут ёнган кўзларига
Тикилган каби ҳамон:
«Тўхтама!— дейди она,—
Чоп,— дейди,— олға томон!»

Оғайнилар, ўртоқлар
«Санч!» деганга ўхшайди.
«Тўғрингдаги фашистни
«Янч!» деганга ўхшайди.

Найза санчар маст каби,
Найзаси қип-қизил қон,
Қўли қон, милтиғи қон
Ва кийган кийими қон.

У ерга йиқилади,
Уқдай учиб бораркан.
Тоғдай огир қулайди,
Қуш сингари енгил тан.

Танидан булоқ каби
Тинмай қон тирқирайди.
Тирсагига тиралиб
У атрофга қарайди.

Анча узоқ кетибди,
Фашист ҳам бўбди тамом.
Уфқ ҳам қизарибди,
Қуйила бошлабди шом.

Жангчи дўстлари энди
Дарёдан ўтмоқдалар.
Барчаси тўпланишиб
Кўприкни тутмоқдалар.

У жуда хурсанд бўлиб
Тупроққа қўяди бош.
Бошлари қип-қизил қон,
Гўё ботувчи қуёш.

Улдими, ухладими?
Энди барибир унга,
Уйқуси ўлим каби,
Ўлим ўхшар уйқуга.

Эркаланиб ётади
У Ватан тупроғида,
Ёш бола ётганидай
Онанинг қучоғида.

1942

ЗАЙНАБ ВА ОМОН

(Поэмадан парча)

Кириш

Сўйлаб берай Зайнаб ва Омон
Севгисидан бир янги дoston.
Бир зўр оташ, бир зўр аланга
Икки қалбга туташгани рос,
Бир севгиким жон берур танга,
Ҳам Зайнабу Омонларга хос.
Бу севгида йўлбошлар вафо,
Ҳам вафони емирмас жафо;
Бунда асло қора кун йўқдир,
Бунда мотамсаро кун йўқдир,
Хазон қилмас Зайнабни замон
Ва оташда ўртанмас Омон,
Туши эмас, балки ўнгида
Дилдорини кўрар бегумон.
Бир қиссаким, бунинг сўнгида
Севишганлар топишгусидир.
Жонлар жонга ёпишгусидир.

Биринчи бўлим

I

Шод ўтади Зайнаб кунлари,
Кўнгли баҳор кўкидай тоза,
Кўкда учган қушларнинг бари
Шодлигидан олар андоза.
У яшайди беситам, бе зор,
У билмайди қайғуни, ғамни,
Оёқлари остига баҳор
Тўшаб қўйган алвон гиламни.
Бутун дала бахмал поёндоз,
Лола очиб қаршилар тоғлар,
Гулга тўлиб сер ишва, серноз,
Унинг кўнглини хушлайди боғлар.
Ҳар томонда баҳордан нишон,
Даралардан чопар Зарафшон,
Қарайди қиз, бамисоли тун
Кўзларида бутун бир олам,
Ҳаёт тўла баҳорга мафтун,
Унга тамом бегонадир ғам.

II

Зайнаб ўсган элнинг мисли йўқ,
Зайнаб ўсган эл бахтга тўлиқ.
Буни кўрган тез бўлар банда,
Буни инсон бир қур кўрганда,
Юрагида ҳеч армон қолмас,
Бунга жаннат тенглаша олмас,
Бунда қўшиқ айтган ариқлар
Қаршисида парилар йиғлар,
Қушларининг нағма-навоси,
Водийларнинг мармар ҳавоси,

Эрта баҳор очилган лола,
Қоялардан учган шалола,
Бинафшалар, ранго-ранг гуллар,
Шиша каби зангори кўллар,
Ҳамишалик дил тортар кўклам
Ва табиат тўқиган гилам;
Қорга чўмган ҳайбатли тоғлар,
Шарқираган даво булоқлар—
Ҳаммаси бор, ҳаммаси маъмур...
Бунда ерга ойдан тушган нур
Салқин тунда ўзи бир қуёш,—
Чўмилади унга тоғу тош.
Новдаларда туғилган куртак
Ҳар кун тўқир янги бир эртак.
Бунда ҳамма, ҳамма нарса бор,
Бунда қизга толе бўлар ёр.
Бунда орзу қозонади от,
Бунда севги ёзади қанот.
Қўзғатади қиз ҳавасини,
Чиройинга ранг беради гул,
Бунда қизга севги дарсини
Ўқитади энг аввал булбул.
Зайнаб шунда туғилган эди.
Шунда тўлиб етилган эди.

III

Одам зоти дунёдаки бор,
Унинг билан муҳаббатдир ёр;
Уни билмас юрак топилмас,
Уни билмас отлар чопилмас.
Севги... лекин бунда асрлар
Фожиаси соч ёзиб йиғлар;
Йиғлар ишқни емирган замон,

Йиғлар севиб ўтга тушган жон.
Севги қалбнинг биринчи майли,
Лекин замон асира Лайли
Ёстиғини бутун қуритган,
Коса-коса оғулар тутган;
Мажнунни у, ўтказган ёрсиз,
Фарҳодни ҳам этган диёрсиз.
Бунда одам хўр бўлган кунлар,
Эркисизликдан чиққан яқунлар
Оинада бўлган намоён,
Жилва қилган севгисиз даврон.
Замон ўтган, замонлар ўтган...
Одам янги замонга етган.
Ҳамон севги одамга йўлдош,
Ҳамон севги қалбларга сирдош.
Шудир баҳор, очилган лола,
Шудир дилни қийнаган нола;
Шудир сабза, бинафша кўклам,
Шудир қизнинг бошидаги ғам.
Шудир атир сочувчи раъно,
Шудир аччиқ ва ширин маъно,
Шудир этган қиз кўксини оқ
Ва йигитнинг кўкрагини тоғ.

IV

Зайнабнинг ҳам тоза, осуда,
Доғ кўрмаган маъсум қалбида
Севги япроқ ёзиб қолибди
Ва фикрига ғавғо солибди.
Кокиллари унинг тол-тол,
Лабларида битган қора хол
Бир дунёга арзигудай бор,
Кўзлар ёниб ахтарар бир ёр,

Ер ахтариб боққанда қийғоч,
Қоши бўлиб худди қалдирғоч,
Атрофида ойлар чарх урар,
Теграсини юлдузлар ўрар.
Покизадир қизнинг тилаги,
Оппоқ қордай бўлиб кўкраги
Кўтарилар ҳамон юқори;
Ул ҳозирча севгининг зори,
Озоридан хабарсиз ва шод;
Севгидаги шодлик бирла дод
Унга ҳали тамом бегона,
Билмас ҳали у ёна-ёна,
Муродига етажагини.
Маҳкам ушлаб ёр этагини,
Кетарман деб ўйланар осон,
Иш битар деб ўйлар бефигон.
Шунинг учун Зайнаб ниҳоят,
Севиб қолди бировни ғоят;
Кўнгил қуши талпиниб қолди,
Юрагида ўт ёниб қолди.

V

Урик гуллар Зайнаб боғида,
Кўп йигитлар бор қишлоғида.
Кўп йигитга тушади кўзи,
Лекин шунга ҳайронки ўзи,
Кўнгли фақат Омонни дейди;
Шу юракни, шу жонни дейди.
Ва ҳолбуки бошқа йигитлар
Ҳеч кам эмас, у яхши билар.
Агар бири ёйса қулочин,
Парвоз қилар кўкларда лочин,
Ҳаводаги қушларни тутар,

Ог чопганда яшиндан ўтар,
Фоз сингари қўнар кўлларга,
Сув оқизар саҳро, чўлларга,—
Ҳаммаси ҳам қиличдан ўткир,
Ҳаммаси ҳам Рустам каби зўр.
Нега севди Омонни, нечун?
Зайнаб билмас қалбининг кучин.
Нега этди уни ихтиёр?
Билолмайди изоҳи душвор.

VI

Ва ҳолбуки ҳозир туну кун
Ушандадир хаёли бутун.
Қайга борса ўша қошида,
Ун тўққизга кирган ёшида,
Шамол теккан гул барги каби
Унинг қалби дир-дир титради.
Севганини билади, холос.
Фақат нечун, қайдадир асос?
Ахир кимдир кўнгил қўйгани,
Қайси барно шунча севгани?
Нимаси бор, нимаси ёқар,
Қайси оташ қалбини ёқар?
Билмай туриб севганда шунча.
Йўл бошлади қайси тушунча?
Ҳеч бирини ўйлаб кўрмайди,
Ҳеч бирига жавоб бермайди.
Унинг фақат бир асоси бор,
Шу асосга зўрдир эътибор:
Эл сўйларкан доим ёмонни.
Атамайди ҳеч бир Омонни,
Шунинг учун яшайди бедод.
Шунинг учун нафас олиб шод

Баҳор каби тўлиб боради,
Ҳар кун гулдай бўлиб боради.

VII

Ярим оқшом, чумчуқлар тинган,
Ҳамма қора либос кийинган,
Сойларда тун, саҳроларда тун,
Дараларда, водийларда тун,
Япроқларда тун ётиб ухлар,
Сойликларда тун қотиб ухлар.
Тун ўрмалар тоғ бошларида,
Тун Зайнабнинг қарашларида.
Лекин, ҳали ўтирар уйғоқ,
Олдидаги бир саҳифа оқ
Қоғоз узра тинмай тикилар,
Кўз нурлари унга тўкилар:
«Сени, Омон, кўргандан бери,
Кўзларимга уйқу келмайди.
Сенга майл қўйгандан бери,
Ҳеч нарсага кўнгил тўлмайди...»
Уйлаб-уйлаб тўхтаб қолади,
Оғир-оғир нафас олади.
Езганларни ўқийди такрор,
Юрагида уйғонади ор.
Ва қоғозни йиртиб ташлайди,
Яна олиб ёза бошлайди:
«Севганимни қилмай ошкора,
Омон ўзи сўз очса зора,—
Хаёлида юрар эдим жим.
Фақат кутмоқ бўлмишди бурчим
Ва ниҳоят сабр ила қарор
Тугади-ю, бошладим иқрор...»

Боз ўқиди, кўнгли тўлмади,
Яна айтганидай бўлмади.
«Ёзолмадим» деди-да ўзи,
Рўпарада турган қоғозни
Парчалади. У энди бу бор
Ёзмасликка айлади қарор.

VIII

Бир силкиниб ўрнидан турди,
Недир ўйлаб илгари юрди,
Атрофи жим, ҳамма уйқуда,
Қўкдаги ой акс этар сувда;
Ёлғиз майин, енгил шаббода
Водий ичра танҳо тентирар.
Симоб каби тиниқ ҳавода
Шитирлашиб япроқлар титрар.
Қиз чор атроф сари қаранди,
Тим-тинликда ўртанди, ёнди,
Бир оташин интилиш шу дам
Юрагига бўлмишди ҳамдам.
У қайгадир кетмоқчи, фақат,
Билолмайди қайга эканин,
У шод, лекин ўшал муҳаббат
Парча-парча тўғрайди танин.

.
.
Унутди-ю, тўхталиб қолди,
Чигал ўйлар ичра йўқолди.
Ҳам ўтириб қолди фаромуш,
Қанча юлдуз кўзида ботди
Ва ўрнидан қўзғалиб хомуш,
Секин келиб жойига ётди.

IX

Секин келиб ётди-ю фақат,
Кипригини юма олмади.
Уйлай-уйлай тоқ бўлди тоқат,
Энди сира юрак қолмади.
Еки бирдан Омон кўзига
Уялмасдан қарай қолсами...
Ҳамма гапни унинг юзига
Шартта-шартта айта солсами?..
Юздан олиб бутун пардани,
Гапирса-ю «жавоб бер» деса,
«Айб қилмагин, танладим сани,
Рози бўлсанг бирга юр», деса..
Нима бўлур шу пайтда ҳоли,
Нима бўлур шўрликнинг фоли.
Терга пишиб Зайнаб олар тин,
Йўқ, бўлмайди, бу ҳали қийин,
Ҳали бунга тил боролмайди.
Ҳали Зайнаб ўзининг дардин
Дадил туриб ёра олмайди.
Тунни бутун уйғоқ кечирди,
Фикрлари тонмай ниҳоя,
Хаёл уни кўкка учирди.
Тонг ёриди, тоғдаги соя
Ватанини сойга кўчирди.

X

«Сенсан, Омон, уйқусиз тунлар,
Юрагимни олган аланга,
Сен фикримни чулғадинг кунлар,
Сен лахча ўт ташладинг танга.
Қошки сени кўрмагай эдим,

Тушмагайди кўзга оташинг,
Яшар эдим беташвиш ва жим,
Юрагимни ёндирмас ғашинг.
Оқизарсан ҳали ёшимни,
Ўт кўзларинг қўймас саломат,
Булут каби қуршар бошимни,
Ҳали қанча-қанча маломат,
Ҳали қанча-қанча ҳасратлар
Ёш қалбимга бўлурлар меҳмон,
Ҳали қанча қайғулар, дардлар
Ҳиддат билан сўзон қилур жон».

XI

Тонг сингиди оппоқ оқариб,
Зайнаб туриб, далага бориб
Бутун гапни унутган бўлди,
Сиқиқ қалби ҳавога тўлди.
Яратувчи эркин, озод иш,
Даладаги осуда турмуш,
Кўклам каби кўкарган жонлар,
Шўх йигитлар, қизлар, жувонлар
Бўлди қизнинг дардига чора,
Хуррам бўлиб у бора-бора,
Отди дилда бўлган ғуборин
Ва фаромуш айлади зорин.
То кечгача ишлади тинмай,
То кечгача юракдаги най
Ўтга тушиб қилмади наво,
Дала бўлиб дардига даво
Юрагига ҳеч ғаш солмади,
Оромига оташ солмади,
Даладаги бу қайноқ ҳаёт
Ҳавасига боғлади қанот

Ва шодликникг эшигин очди,
Қайғулари узоққа қочди.
Ҳар қадамда ортиб сурури,
Қанча ерни ўйинга солди,
Ишлади-ю, ортди ғурури,
Кеч кирганин билмайин қолди.

XII

Қуёш ботди, бир тўда қизлар,
Ғам билмаган кулар юлдузлар
Овоз қўйиб қўшиқ айтади.
Зайнаб билан хушчақчақ Ҳури,
Адол билан яллачи Нури,
Асал билан ўйинчи Сора,
Сурма билан қувноқ Рухсора,
Сарви билан дуторчи Гулнор,
Қундуз билан Суқсур ва Анор
Бирга-бирга қайтади хандон,
Бирга чақчақ қилади чандон.

XIII

Тор кўчанинг бошига келиб,
Зайнаб энди ўзга йўл олди.
Ҳар бирига чандон тикилиб,
Дўстларидан зўрға ажралди..
Чайқаб қолди у бошларини,
Йўлга тикиб қарашларини,
Кўча тўла одамни кўрди,
Ичкарига кирмайин турди.
Одамларнинг ҳаммаси тоғдан,
Тоғ бағрида бўлган улоғдан
Қайтган каби тўда ва тўда,
Сўзлашарлар ҳар бир тўғрида,

Гўё байрам, гўё янги йил,
Тарқагандай гўёки сайил,
Келардилар гурас ва гурас,
Бари эркин оларди нафас.

XIV

Омон кимдир, борми ватани,
Ким ҳам қизга танитар уни.
Шод бўлса-да хотиротидан,
Хабарсиздир ёрнинг зотидан,
У бўлурми севгисига тенг,
Ошиёни қайда бу қушнинг.
Зайнаб фикрин чувалтирган шул.
Фикри-ёди шу билан машғул.
Ёмон отлик бўлса у агар,
Зайнаб кирар ерларга қадар.
Бўлиб қолса сири ошкора,
Жароҳатга топилмас чора.
Сўнгра уни савдойи дерлар,
Бир тагсизнинг гадойи дерлар;
Унда ёғар таъна тошлари,
То ергача унинг бошлари
Хам бўлур-да, ҳеч юра олмас,
Эл ичида обрўйи қолмас.
Ва ёронлар бари беғараз,
Бундай дўстдан қилурлар араз.
Шунинг учун жимлик сақларди,
Шунинг учун ичида дарди,
Шунинг учун қийналса ҳам жон,
Севгисини тутарди пинҳон.

1938

ОЙБЕК

М

усо Тошмуҳаммад ўгли — Ойбек 1905 йилда Тошкентда ўрта ҳол ҳунарманд — тўқувчи оиласида туғилди. У 1918—1930 йиллар мобайнида бошланғич «Намуна» мактаби ва Навоий номидаги Педтехникумда, Ленинград Халқ хўжалиги институти ва САГУнинг Ижтимоий фанлар факультетида ўқиди. Маданий қурилиш илмий-текшириш институтида (1929—1933), Тил ва адабиёт илмий-текшириш институтида (1934—1937) илмий ходим, План-экономика институтида ўқитувчи — доцент (1930—1935), Ўзбекистон ўқув-педагогика нашриётида муҳаррир ва таржимон (1938—1941), Ўзбекистон Фанлар академиясининг Ижтимоий фанлар бўлими бўйича раҳбар (1944—1953), Ўзбекистон Езув-

чилар союзининг раиси (1945—1949) вазифаларини ўтаб келди.

Ойбек адабий фаолиятини 1922 йилда шеър ёзишдан бошлади. Салкам қирқ йил ичида унинг «Туйғулар», «Кўнгил найлари», «Машъала», «Қуёш қўшиғи» номли шеър тўпламлари, «Дилбар—давр қизи», «Уч», «Темирчи Жўра», «Бахтигул ва Соғиндиқ», «Навой», «Қаҳрамон қиз», «Қизлар», «Ҳамза», «Зафар ва Захро», «Ҳақгўйлар», «Бобом» поэмалари, «Қутлуғ қон», «Навой», «Олтин водийдан шабадалар», «Қуёш қсраймас», «Нур қидириб» повесть ва романлари босилиб чиқди. 1957—1959 йилларда тўрт томлик «Танланган асарлар»и нашр қилинди.

Ойбекнинг ўзбек классик ва ҳозирги замон адабиёти, улуғ Алишер Навоий, демократ шоир Муқимий ва бошқа қатор ўзбек ёзувчилари ҳақида ёзган танқидий мақолалари ва илмий асарлари адабиёт фанига қўшилган катта ҳиссадир. У антик дунё, рус ва жаҳон адабиётининг талай нодир намуналарини, жумладан, А. Пушкиннинг «Евгений Онегин», М. Лермонтовнинг «Маскарад» асарларини ўзбек тилига таржима қилган.

Ойбек ўзбек прозасида социалистик реализмнинг ривожланишига нодир ҳисса қўшган санъаткордир. Унинг Навоий романи халқнинг юксак баҳосига сазовор бўлди. Ёзувчининг асарлари рус, украин, қозоқ, тожик, шунингдек, француз, немис, чех, хитой, уйғур ва ҳоказо тилларга таржима қилинган.

Ойбек халқ донишмандлигини, миллий ва революцион поэтик традицияларини ижодий ўзлаштирган ҳассос шоирдир. Унинг шеърий асарларида Улуғ Октябрь социалистик революцияси галабаларининг қудрати ва гўзаллиги қуёш ва баҳор собразлари тимсолида мужассамлаштирилган. Шоирнинг лирик қаҳрамони социализм қурилишида вояга етган ажойиб авлод кечинмалари, ҳис-ҳаяжонлари, маънавий бойлиги, совет ҳаёти ва табиатининг гўзаллиги, социалистик гуманизмнинг таъсирчан кучи ва бутун дунёнинг озод — бахтиёр бўлажакига комил ишончи билан қараган инсон туйғуларининг ноёб ифодасидир. Жонажон Коммунист

тик партияга, она юртига ва дўстона онлада коммунизм қурувчи халқига чин муҳаббат Ойбек қалбига ҳарорат бағишлайди, унинг зўр истеъдодига янги-янги ижодий ғалабалар кўламини очади.

Катта қалб эгаси, халқнинг асл фарзанди Ойбек бадий ижодни юксалтиришдаги хизматлари учун уч марта Ленин ордени ва Ҳурмат белгиси ордени билан мукофотланди. У Ўзбекистон ССР Фанлар академиясининг академиги ва СССР Олий Советининг депутатидир.

«Халқ ва партия,— таъкидлайди Ойбек,— ҳамма вақт менга плҳом ва куч берди ва меннинг барча меҳнатим, бутун муҳаббатим умримнинг охиригача халқимники, партиямникидир. Келажак — коммунизм қурувчиларники».

ЛЕНИН МАВЗОЛЕЙИДА

Б у мавзу бир абадий илҳом...
Бу оламнинг шон, ифтихори.
Қуёш яшар ишқида мудом,
Тарих қалбин сўнмас мадори.

Ленин ётар, кўзлари юмуқ,
Тун билмаган қуёш сингари.
Ҳаётимиз у билан тўлиқ,
Сиймосида йўқ ўлим гарди.

Юз асрлик қора куч қўлин
Қайирган қўл энди кўксига,

Большевиклар улуф сардори
Зафарларнинг қучгандир йўлин.

Мавзолейда, Қизил майдонда
Ётар сокин. Бугун мамлакат,
Бугун халқлар юрагида у,
Қуршар уни буюк муҳаббат.

Буюкларнинг энг буюги у.
Бир киприги, ё бир қараши
Маъносин қай тил қилар баён?
Шундай чексиз фикр даласи...

Тарихлару ҳаёт, коинот
Қонунлари бошида равшан.
Бари қурол унга: болға ҳам
Уроқ бўлсин бахтиёр пайванд.

Ленин шундай содда, суюмли,
Фурури ҳам халқона гўзал.
Деҳқон тинглаб, бола эркалаб,
Асрларнинг ишин қилган ҳал.

Исми баҳор сингари келди
Кўк титратган қалдироқларда.
Халқ уйига кирди қуёшдай,
Шўълалари ол шафақларда...

Дарчаларни очар кўкламга,
Болаларни мактабга ундар.
Эрк-чун жангга, янги рўзгор-чун
Қатталарни курашга йўллар...

Синфларнинг кураш олови
Нева бўйлаб гирдобланаркан,
Янги тўлқин олди Аму ҳам
Жаҳон очган қўл ҳамласидан.

Босириқдай тундан Шарқни у
Етаклади ҳаётга кушод.
Шарқ кўксидан кўҳна аламлар
Қатқалоғин отди умрбод.

Миноралар тош қотди — соқов,
Кўк саробин кемирган кўзлар —
Ер ҳикмати, ишқи, чиройи
Қувончи-ла лиммо-лим тўлар.

Ернинг ўғли жаҳон ташвиши
Билан яшнаб курашди мудом:
Ер юзида бутун асрлар
Ишкалини қилсин саранжом!

Қитъаларнинг уфқларида
Номи учар — кўклам муждаси.
Бу ном билан умидга тўлар
Миллион-миллион қуллар ҳужраси.

Қондан, тердан семирган барча
Жаҳонгирлар, бўрилар учун
Ленин сўзи бало, ҳалокат!
Жаллодларни тортмоқда ўпқуп.

Ишн, сўзи ўлмас!
Эрк, ҳаёт —

Илдизидир улар жаҳонда,
Капитални зир қақшатувчи
Зафарга ёр байроқ майдонда.

Янги мавжлар берур муттасил
Унинг қалби ҳаётимизда,
Янги жаҳон маҳракидир у,
Ҳар зафарнинг у байроғида.

Ленин ақлин улуғ партия
Кучи этган юрагида жо.
Халқимизнинг қўлида байроқ
Баланд, баланд, баланд доимо!..

КОМСОМОЛ ҚУШИҒИ

Давримиз ёнгинлар, бўронлар даври,
Тарихнинг у қонли тунин йиқади.
Денгиздек кўпирар исён олови,
Меҳнат сармоянинг қалбин сиқади.

Оташлар қўйнида кўзимиз очдик,
Юракда ўйнади яшинли қонлар...
Қураш учқунини дунёга сочдик,
Мазлумдан эшитдик олқишлар, шонлар.

Эркин ўлкамизнинг кўкида яна —
Бойқушлар ёймасин шум қанотини;
Пролетар кучидан тузиб пўртана,
Қўймайлик ўлкада душман зотини.

Отларимиз ёвнинг кўксин босажак,
Тайёрланг, ўртоқлар, тезда жабдуқни!
Қураш майдонидан чекиниш ясоқ,
Бу кучли ҳамламиз боссин уфқни.

1929

ФАНГА ЮРИШ

«Кечагина қишлоқдан келган батрақлар бугун
икс-игриклар устида масала ечаднлар».
(Бир муаллим сўзидан.)

Келдингиз узоқдан, батрақлар, чўпонлар!
Мақсадингиз буюк, тилақлар порлоқ.
Фанлар ўлкасида ошингиз доvonлар,
Чақингиз, бу икс — тотли тош ёнғоқ.

Жойлаб кир белбоққа яримта нонни,
Тоғларнинг қўйнида пода боқдингиз.
Менсимай қорларни, селни, бўронни,
Эшак орқасида қирлар ошдингиз.

Ернинг тош бағрини у кўмшик омон
Тишлари билан сиз тинмай ёрдингиз.
Далада кетмонни ураркансиз оч,
Ингичка тигларин қуёш омонсиз —

Қадарди сизларга... баданингиздан
Оқарди ҳар ёнга тер булоқлари.
Юларди олтинни гарданингиздан
Муштумзўр ё бекнинг очкўз ҳамёни.

Қалбларга тўр ёйиб дин ўргумчаги,
Дунёни кўрсатди тескари ҳолда.

Бериб қашшоқларга «жаннат» ваъдаси,
Яшади боёнлар, нонлари болда.

Кўпдандир йўқолди бой салтанати,
Эркин нафас олди севишиб қишлоқ.
Кесилгач меҳнатни сиққан панжаси
Йўқолди муштумзўр — ёғли, думалоқ.

Колхоз далалари ёйди зўр қулоч,
Ҳайдайди толмасдан полвон трактор.
Ишларкан бирликда эр, хотин-халаж,
Яшнайти ҳаволар, яшнар олтин қир.

Пайшанба нонларга мен ачинаман,
Баъзингиз йилларча «абжад»дан чиқмай,
Баъзингиз «қул аббо аҳад» ёдламай,
Чиқдингиз, «мактаб»дан — ифлос катакдан.

Букун сиз мактабда муодилани
Ечасиз бемалол оппоқ бўр билан,
Эртаси жабдуқлаб сиз интегрални
Кечасиз фанларнинг «тилсим»ларидан.

Қоинот ҳаётин бир кичик дастур
Ичига олади бу икс-игрик.
Сирлар ўлкасига қуйиб порлоқ нур,
Очади кўзларга: на эмиш чинлик.

Рақамлар денгизи тубсиз, қирғоқсиз,
Икснинг сирини билган — адашмас.
Эй, кеча далада ўғир тўйган қиз!
Фикрни ўткир-ла, қил уни олмас!

Фанларнинг сиз ёқиб машъаласини,
Юқори кўтаринг темир қўлларда...
Ёқингиз асрлар зулматларини
Яратинг боғчалар саҳро, чўлларда.

Фан йўли — оғир йўл, тошлик, узун йўл,
Сиз арслон ҳамласи билан ошингиз,
Сиз меҳнат эрлари, кучларингиз мўл,
Фанларнинг қоясин жойлар бошингиз.

Йиқиқ кўкрагини кўтариб қишлоқ,
Асрлар юкини отди елкадан.
Юксалиш, чин турмуш сари кенг қучоқ
Очиб, иш бошлади зўр суръат билан.

Иш қайнар ҳар ёнда, зўр кураш даври,
Ҳар ёнда қурилиш, тагин қурилиш.
Ёнсин кўзингизда фанлар гавҳари,
Қилингиз техника томон бир юриш!

Эртага инженер, агроном, техник.
Бўласиз, йигитлар, мамлакат яна
Чақирим қадамини ташлайди тетик,
Қоч нари, капитал, зиёнчи — кана!

Маркснинг, Лениннинг ҳар қаторини
Фикрга, қонларга жойланг, ўртоқлар.
Ҳаётни ўзгартиш сабоқларини
Ўргангач, игриклар юртни яшнатар.

Эй, эркин қишлоқнинг йигит-қизлари!
Техника қалбида бу икс-игрик
Формула ёнади — шу электрик,
Тирмашинг фанларнинг юксаги сари!

1930

ОНАМНИ ЭСЛАБ

Онажон, кўзларинг йўқликлар сари
Юмилган чоқларга бўлди кўп замон.
Фақат, бу ўғлингнинг ҳар бир нигоҳи
Сақлайди сир каби хотиранг ҳар он:

Ез чоғи... Сен якка, ариқ бўйида,
Ёдингга келган бир дардли қўшиқни
Қуйлаб секингина... хаёл қўйнида
Қатим тортиб қучдинг умид-тўпиқни.

Қуйларкан секин руҳсиз оқшомлар,
У ёниқ кўзларинг қорачиғида
Қундузги меҳнатнинг излари қатор,
Биз-ла ўлтирардинг айвон бурчида...

Еттинчи лампанинг олов тилчаси
Қоралиқ бағрини аста тиларкан,
Тизсангда бир дўппи, ё тўн жияги,
Ишлардинг тинмасдан, асло тинмасдан...

Қаҳратон қиш... Совуқ... Титрар қўлларинг
Тутолмас игнани... Улик бир кеча

Илиқ нафаслари сўнган танчага
Ётқизгач бизларни, очиб китобинг...

Ўқирдинг ичингда... Мендан-да, уйқу
Қочарди... Боқардим маъюс, жимгина,
Болалик севгим-ла, олтин севгим-ла...
У онлар кўнглимдан ўчмайди мангу!

Варақлар бетига юмаланарди,
Руҳинг косасига тўлган инжу-ёш.
Ҳовлида қутурган шамол ва қорди,
Юзингда бир қўрқув сирлар аралаш.

Баъзан йиғилишиб қиш оқшомлари,
Сени тинглашарди қўшнилари-миз:
Қизлар, келинчаклар ва кўмшик-қари
Кампирлар... ҳаммаси «чурқ» этмай тилсиз.

«Тарозу», «жаҳаннам», «гурзу», «қил кўприк»
Сўзлари қалбларни тешар ўқ каби.
Умидлар, нашъалар, борлиқлар—кўпик;
Сиқарди бир қўрқув бутун сийнани!

Тўзон кафанида абадий қотган
Китобларингни кеча ахтардим, она!
Хаёл саҳросида кўп узоқлардан,
Кўринди болалик, қанча хотира...

«Биби сешанбалар» унутилгандир,
Оқшомлар радио-да мусиқи, қўшиқ...
Мамлакат ишларин тинглар хотин-қиз.
Йўқ энди у қайғу, тутқунлик, қуллик.

Норжон хола бу кун пилла заводда,
Роҳатой кеккайиб кўнка ҳайдайдн.
Гулчеҳра — ёш келин, кийиб ботинка,
Эри-ла қўл ушлаб ВУЗга қатнайди.

«Бобо Равшан», «Зарқум», «Сўфи Оллоёр»
Ва энг кўп севдигинг «Аҳмад Яссавий»
Замон денгизида абадий яшар
Тўлқинларда чирик кемалар каби...

Ҳаёт ва борлиқнинг фалсафасини
Мен ҳам ўрганаман шавқ, ҳавас билан.
Отдик дилдан, она, тун шарпасини,
Энди завқланамиз ўзга куйлардан...

1931

ЎЗБЕКИСТОН

Бир ўлкаки, тупроғида олтин гуллайди,
Бир ўлкаки, қишларида шивиллар баҳор.
Бир ўлкаки, сал кўрмаса, қуёш соғинар...
Бир ўлкаки, ғайратидан асаби чақнар.
Бахт тошини чақиб бунда куч гувиллайди.

Дердиларки: «унинг руҳи инжиқ ва хаста».
Бироқ, томчи қони унинг бир кулча олтин!
Уқа билан тортиб сотган афсоналарин,
Аччиқ, дудли фалсафанинг кутубхонасин
Совет шарқи ёқди... ёнди у эски латта.

Совет шарқи тўлқинини кўринг — бу ҳаёт!
Тебратади ўлкани иш — бахтнинг ўз қўли,
Очилгандир тарихларнинг энг улуғ йўли.
Хазинасин очиб берган қири, тоғ, чўли,
Бугун шарқда ёзажак у шафақдан қанот.

Болғалар-ла парчаланди уйқу илони,
Меҳнаткаш эл букик белин кўтарди мағрур.
Термометр симобидай... ўпар экан нур

Янги тарих қуёшидан унинг манглайи,
Меҳнатидан айқиради энди бахт, сурур.

Далаларда машинанинг тетик нафаси,
Уфқларнинг зумрад кўксин ўпар пахтазор.
Чоллар — йигит, йигитчалар чақмоқдай ёнар,
Эркин меҳнат бахти кўзда чўғ каби порлар.
Ироданинг қилич янглиғ ўткирдир дами.

Қайтиб келмас ва тирилмас мозий қабрдан,
Йўқчиликдан кафан ўрткан скелет кунлар,
Кўз ёши-ла жинчироғни ёндирган тунлар.
Бўшлиқларга юксалган у хаёл-тутунлар.
Елкаларда учқун ёнмас қамчи зарбидан.

Хонақаҳни ташлаб фикр фанларни минди,
Электрон текширади кечаги чўпон.
Дорилфунун курсисини ўпар қиз-жувон,
«Капитал»нинг ҳар сатридан галалаб учган
Фикрларни қувар тунлаб ёшлар киприги.

Яратилди бир шоҳ асар, гўзал бир дoston,
Ғадир-будур меҳнат қўли битгандир бунн.
Келажакнинг баҳоридан олинган куйи,
Хаёлларга сиғмайди ҳеч бунинг мазмуни,
Қофиядир фабриклар-ла қизлар қўшиғи,
Ўқи ва сев! Бунинг исми ёш Ўзбекистон.

1934

М А Й

Бугун гул байрами, қуёш байрами.
Олтин ҳаволарда лола байроқлар.
Жаҳоний кучларнинг тўқнаш байрами,
Титрайди зарбадан кўҳна қирғоқлар.

Куч, маҳорат ишининг ёйиб сепини,
Қуёш машъаласин кўтарган байрам.
Салом, эй янги куч, янги севгини
Ҳаётга шимдирган азамат ўлкам.

Зафардан сийнада шодлик ва ғурур...
Чақнайди ҳаттоки қари кўзлар ҳам.
Хаёлга сифмайди севинч, кулги, нур...
Бу байрамга таклиф этилмиш кўклам.

Паҳлавон йигитлар, шўх-шодон қизлар
Қувнашар, ҳислари барқ уриб, гуллаб.
Кенг, эркин далалар, тоғ корхоналар
Ҳаёт баҳоридан куч тўплар гувлаб.

Тарихнинг чархини янгича бурдик.
Биз — ишчи, колхозчи, олим, тўқувчи.
Қора бўёқларни бахтдан ўчирдик.
Биз — пўлатдан, гулдан ҳаёт қуювчи...

1935

НАЪМАТАК

Нафис чайқалади бир туп наъматак
Юксакда, шамолнинг беланчагида,
Қуёшга кўтариб бир сават оқ гул!
Виқор-ла ўшшайган қоя лабида
Нафис чайқалади бир туп наъматак...

Майин рақсига ҳеч қониқмас кўнгил,
Ваҳший тошларга ҳам у берар фусун,
Сўнмайди юзида ёрқин табассум,
Яноқларин тутиб олтин бўса-чун,
Қуёшга тутуди бир сават оқ гул!

Пойида йиғлайди кумуш қор юм-юм...
Нафис чайқалади бир туп наъматак.
Шамол инжуларни сепар чашмадек.
Бошида бир сават оқ юлдуз — чечак,
Нозик саломлари нақадар маъсум.

Тоғлар ҳавосининг фирузасидан
Майин товланади бутун ниҳоли.
Ваҳший қояларнинг ажиб ижоди:
Юксакда рақс этар бир туп наъматак,
Қуёшга бир сават гул тутиб хурсанд!

1936

КОНСТИТУЦИЯ ҲАҚИДА

Кишанлари синдирилган ҳур Ваган
Олтин билан ёзди улуғ зафарни,
Янги қонун очар заррин саҳарни.
Халққа баҳор очилар бу ғунчадан.
Қай диёрда бунчалик эрк, нур, чамап?

Ишга ҳуқуқ, фанга ҳуқуқ, кенг қонун,
Қўнгилларга кирар гўзал лапардай.
Тарихда бу янги қуёш — порлагай,
Қаҳрамонлар юртига мос тенг қонун
Қай диёрда ҳаёт яшнар баҳордай?

Юрт отаси Партиядан армуғон,
Бу — даҳоси гулшанидан гулдаста.
Қўзлар ёниб, севинч тошди сийнада,
Бахт ипаги мўл тўшалган — ҳур замон.
Партия, бахт, эрк қуёши, бўл омон!

1937

ЁВГА УЛИМ

Бош кўтарди разил, олчоқ ёв,
Қонли, йиртқич, маккор бир илон.
Биз тоғдек чўнг, ўмовли ва дов,
Бизнинг ҳамла янчар беомон.

Ҳар тўпимиз отар жаҳаннам,
Ўлим сепар пўлат бургутлар.
Енгиш ишқи дилларга қасам,
Кўк отидир бизга булутлар.

Қўшиқ каби қалбдан бир парча
Бизга чортнинг гули ва тоши.
Бу ишқ элтар жангда зафарга,
Ҳар бир кўкрак Ватан қалъаси.

Тарихларнинг ботир фарзанди —
Совет халқи пўлатдан қуюм,
Бўрон ғазаб билан шайланди,
Зилзиладир унда ҳар ҳужум!

Маданият, эрк жаллодига
Ҳақли жавоб — ўлим сиртмоғи,

Жаҳонда бахт, ҳаёт номига
Қонли изни ўчирмоқ чоғи!

Бос душманни, Қизил Армия!
Тоғ салмоғи билан эт яксон.
Найзани санч чақмоқ зарбила.
Душман ери, ҳавоси — майдон.

Партиямиз буюк байроқдор,
Йиртқичларни жаҳондан супур!
Абадий сулҳ айла барқарор,
Халқлар йўлин баҳорларга бур.

1941

СЕНИНГ ҚУВОНЧИНГ

Мудроқ ва жим кирмакдадир шом.
Уфқларда олов гуллар бор,
Биқирлайди декчада таом.
Чўққайибди она бемадор...

Сўриларда шундай шамалоқ
Чиллакининг қизил ёқути...
Нимагадир ташна ва қумсоқ
Еллар изғир юқори, қуйи...

Утиради она маҳзун, лол,
Оқ сочининг ҳар толасида
Беш ўғлини соғинган хаёл
Булутланган кўз қорасида.

Беш азамат кетди бирма-бир,
Олими ҳам, кетмончиси ҳам.
Бари йигит, ўмовли — ботир,
Қумсар она, қумсар дам-бадам.

Ҳар бирининг товуши қулоқда,
Урар юзга илиқ нафаси.

Туюлади гўё узоқда
Ҳар бирининг оёқ шарпаси.

Ҳовлиқади юраги бир зум,
Тўнғичидан олсайди хабар.
Тунги тушнинг маъноси машғум.
Тошган қалбин бир «уҳ»га йиғар.

Рўмол учин ечар у секин,
Кенжасидан учган сўнги хат..
Кўзлари-ла ўпаркан майин,
Булоқланар қайноқ муҳаббат...

Яна қамраб хаёл учирар,
Ўт сўнар жим, таоми қирмоч.
Кўланка нур ва рангни ютур,
Она сузар кўзларин қийғоч.

Боғ четида беш терак — адил,
Чайқалади шонли, шўх, иноқ..
Ўпиб. силаб учларин енгчл,
Олтин юлдуз ёнади чақноқ.

Она кўнгли ўксийди яна,
Намли кўзда беш терак — юлдуз..
Куйма дардга, дадил бўл, она!
Юртни қучар шод, хандон кундуз!

Ботирлар-ла сен эт ифтихор,
Кўксингдан сут, кўзларингдан нур,
Қалбингдан меҳр эмганлар, мурдор
Евни қора қон қилиб урур!

Қора булут таралиб, бирдан
Қуёш кулса ёшарур жаҳон.
Ҳаёт балқир ҳар бир заррадан
Ватан шундай яшнар у замон.

Ҳаволарни тўлдирар қўшиқ,
Ўпишлардан тансиқ лаззат ҳам,
Ҳаяжондан, шавқдан тил дудуқ,
Букилади ташласанг қадам.

Еллар изғиб хона-бахона
Оналардан суюнчи тилар.
Чала қолур ҳисоб тахтада:
Ўқувчилар уйларга учар.

Шундай зўр кун келар ва яқин!
Беш ботиринг қучасан тўйиб.
Жангда пишган пешоналарин
Нозик қўл-ла силайсан суйиб.

Қалбларга бир қуёш киргандек,
Юзда, кўзда нур тошар у чоқ.
Кунларингнинг ҳуснига йўқ чек —
Бошингда ҳур ва улуғ байроқ!

1942

РАИСА

Жийдазор ёнади кумуш тутунда,
Ҳаво хумдон каби нафасга урар;
Гўзал сочлар учин йиғиб туғунда,
Раиса даладан далага юрар...

Гилам дўппи узра сочлари чамбар,
Этиги ғарчиллар чилла қоридек.
Енглар шимарилган тонгдан то саҳар,
Сўзида сабот бор эл қароридек.

Ватанни босганда бало ногихон,
Эрни узатди у, дилдан учди ёз,
Уч кун сўнг — раиса... кўнглида гумон:
Наҳотки аёллар ичра у шоввоз!

Қор кечиб, муз ялаб канал қазди у,
Ёзнинг кўрасида ёнди суяги.
Ишда оромиди қултум лойқя сув;
Киприк юмганида — севги эртаги...

Баъзан елади у қашқа йўрғада.
Йўллардан кўчади чанг қуюнлари

Қамчилаб от солар жарга, ўрга-да,
Чўчитмас дарёнинг оч тўлқинлари.

Катта рўзғори бор: тоғда йилқилар,
Қирларни қоплаган буғдой олтини.
Пахтазор бир бутун водийни бийлар,
Ундадир чўл қуми, тоғлар салқини.

Трактор, комбайндан тақага қадар —
Бошида неларнинг дағдағаси бор.
Қишлоқда ҳар уйда не сир, не хатар —
Баридан ҳар онда бўлсин хабардор!

Чолу кампирларга қиздек меҳрибон.
Ҳижронли қизларнинг тушин таъбирлар.
Қишлоқда бир куни вадаванг сурон:
Отадек етимлар тўйини қилар...

Соат тақмаса-да, иши соатдай,
Ҳар ерда ҳозир у: гоҳ шод, гоҳ дағал,
(Ялқовга хушомад — бир хиёнатдай).
Қўшиқ, ўйин берсин меҳнатга зарҳал!

Олтин тонгдек кулди шонли зафар ҳам,
Юракларда баҳор гуллади беҳад.
Лекин раисанинг кўзларида нам:
Хат олди қишлоқда — сўнги «қора хат».

Хароба Берлинда унинг шунқори
Сталинграддан ёв сурган ботир —
Шаҳид бўлмиш... қайда қолди мазори!
Кўзлари булоқдай қайнаса арзир...

Мана куз... Баргларнинг ўчди кўк қоғи,
Терим авжидадир, раиса тун-кун,
Руҳин қучоқламиш зафар айёми.
Юрагида янги туйғулар қуюн.

Хирмонлар қор босган тепалар каби,
Пахта карвонлари елар булутдай.
Ҳаводан қуйилар куйлар нашъаси,
Раиса ўзини сезар бургутдай.

Кураш ва яратиш ишқида яшар,
Лекин юрагидан гоҳ узилар «ух»...
Шунда ишга шўнғир, ё от эгарлар
Ва қамчи ўйнатиб тоғ сари дер: «чуҳ!»

1546

ПУШКИН

Шеър қуёши дерлар — эмас беҳуда,
Сўзлари дилларни қуёшлантираб:
Қуёшдек баланду, тантидир жуда;
Нафасидан мудом ёш кўклам эсар.

Улуғ рус қалбини эркин тараннум
Этди созида у дадил ижодкор.
Қудратли сасидан титратди тахт, зулм:
Шоир — нур, ақлга, ҳақиқатга ёр.

Бу куйчини куйлар улуғ Ватаннинг
Барча халқи севиб, барча тилларда.
Унинг чечаклари барча чаманнинг
Хуснини бойитар эркин элларда.

Кўм-кўк Фарғонанинг далаларида,
Тошкент боғларида куйлари — лапар.
Қадим Самарқанднинг болалари-да,
Пушкинни қўлтиқлаб мактабга чопар.

Шўх Аму дарёнинг соҳилида ҳам,
Хоразм қизларига ёддир бу қўшиқ.

Нева бўйларида тўқилган кўркем
Шеърдан бугун ўзбек юраги тўлиқ.

Қўшиқларимиз бир, дилларимиз бир,
Дарёларимиз бир, оқса-да ҳар ён.
Пушкин тўйи ўзбекнинг ҳам тўйидир.
Эй, халқлар дўстлиги, мангу бўл омон.

1949

ПОКИСТОН ПОЙТАХТИ

Чигирткалар булути қалин —
Кўкда, ерда очкўз ва мечкай.
Байроқларнинг ярим ойларин
Мудроқ босган, ранги безгақдай.

Чигирткалар қайнар, ҳаво дим,
Кўчаларнинг бети қовжироқ,
Тротуарлар чўзилар чақирим —
Гадоиларга ўриндиқ, ётоқ.

Товланади расталар ранг-ранг.
Минг қичқирсин ёт рекламалар,
Оч ва жулдур оломон гаранг,
Очлик сепар шўх витриналар.

Бармоқ қадар шакарқамниши
Ва бир чайнам «чапати» учун
Қон ютади ҳар оддий киши:
Қон сўрайди савдогар малъун!

Ҳар қадамда Жинна расми бор:
Соқоли йўқ — бичилгансимон.

Унда-бунда машина. Бисёр
Утиб турар тевалар — карвон.

Карачида май ичмоқ тақиқ,
Нонни эплаб топади қувлар.
Одамлар — от; қора, қилтириқ
Оёқлар-ла педикап ҳайдар.

Бир-биридан даҳшатли, ваҳим
Манзаралар очади шаҳар.
Англиянинг қонли, бераҳм
Панжасидан ҳаётда заҳар.

Хари бўйин икки англиз
Педикапда қўнқаяр мана.
Хўжайинлар! Минишар фарқсиз —
Уларга от, одам, машина!

Ҳаволар дим. Бир-биридан фарқсиз:
Инглизлар, чигиртка, тўзон!
Кенг кўчада сиз учратасиз —
Шамдай сўнган ва куйган инсон!

Дадил қадам ташлайди бироқ
Майдон сари ишчилар саф-саф.
Жонли гулдан болға ва ўроқ
Қўлларида ёнади порлаб.

1957

ЭЙ ЛЕНИН ВАТАНИ

Гўзал қўшиқлардан тўқилган ҳаво,
Баҳорнинг қўйнига ўралган Ватан.
Тер, қуёш, ишқ билан кўкарган дала,
Гулларида Ленин яшаган чаман.
Очиб берди Ленин қуёшли йўлни,
Эркин, обод Ватан бахт оғушида.
Меҳнат ишқи безар барча кўнгилни,
Бахт куйи янграйди эл товушида.
Ватанда қолмайди чўл ва саҳролар,
Бахтга тўлган қийғос гуллаган водий.
Қиргоқлардан тошиб оқар дарёлар,
Қалблардан ҳеч ўчмас Лениннинг ёди.
Ленин фикри, ақли — даҳо чўққиси,
Мангу яшар, ёнар — жаҳонда машъал!
Сен келтирдинг халққа шодлик қўшигин,
Эй Ленин Ватани, абадий юксал!

1960

ДИЛ ТУЛА СЕВГИМИЗ СЕНГА, ПАРТИЯМ!

Бугун Кремлда улуғ қурултой.
Юлдузлар туғилур ҳаётимизга.
Лениннинг ғояси дилдан олган жой,
Қирамиз шон билан Коммунизмга.
Яратдик қудратли бир ҳамла билан
Мамлакат. Кўрингиз, бўйи-эни йўқ.
Индустрия гигант, саноат ўсган.
Заводлар, фабриклар... Барча кўнгил тўқ.
Қурашлар, тўлқинлар, буюк ҳамлалар,
Тер ва куч, ақлимиз ҳар ишга қодир.
Ишчи синф яратди янги зафарлар,
Офарин, кўп яша, синф баҳодир!
Кўмир конларида иш-меҳнат қайноқ,
Маъдан ер қаъридан чиқар юзага.
Дарё-дарё нефтлар оқар шарқироқ,
Табиат бўйсунган, чўккан тиззага.
Электр оқади, электр — дарё,
Чақнаган чироқлар, ҳар ёқда юлдуз.
Атомнинг тилсимин емирдик — зиё!
Конлару шахталар чарогон — кундуз!
Илмнинг чўққиси самога борар,
Ойга, юлдузгадур олган йўлимиз.
Фикримиз чақмоқдай олмосни ёрар,
Бахтимиз қуёшдай, гулдир қўлимиз.

Еримиз бебаҳо, бой ва унумдор,
Бугдсийларки бизда — далалар олтин.
Уфқдан уфққа кетган экинзор,
Меҳнатда эркинмиз, бахтимиз бутун.
Қадлари самога кетган жўхори
Қуёшнинг нурини зарралаб терган.
Доналар дурдандир, япроқлар шойи,
Инсоннинг муҳаббат-меҳрини эмган.
Далада юрасан, машина чарчар,
Уфқдан уфққа ёйилган пахта.
Епирай, ҳайронман, меҳнат тўккан зар.
Чақнайди оқ момиқ, зап тахта-тахта.
Қизлару йигитлар чаққон, бетиним,
Теримчи машина тинмайди бир он.
— Пахтангиз мунча кўп, қўли гул иним!
Ваъдангиз жойида, бўлингиз омон!
Сулувдир, кўп сулув, о, Ўзбекистон!
Қуёш мўл, манзара ёнар лола ранг,
Асалдан мевалар тўкин боғистон.
Шаҳарлар, қишлоқлар атлас рангба-ранг.
Меҳнат ҳам завқ берур бизга нақ қўшиқ.
Коммунизм куйи янграр ҳар дилда.
Йўлларда гул тўла, кўнгиллар тўлиқ,
Достони куйлавуру ишқ-ла ҳар тилда.
Партиям, дил тўла сенга севгимиз.
Ешиб ташладинг кўп мушкул ва чигил.
Софдиллик, одиллик — эзгу бурчимиз,
Улуғ достонингдан будир бир шингил.
Юксалур осмонга метин қоядай,
Қудрати булоқдай азим партиям.
Меҳрга лиммо-лим ғамхўр онадай.
Одилу ҳақиқат — йўлинг, партиям!

1961

ҚИЗЛАР

(Поэмадан парча)

Еғар эди паға-паға қор,
Далаларда изғир оқ қуюн.
Йўллар жимжит. Инграр дарахтзор,
Қишлоқ узра қору кўк тутун.
Ҳар уйда ҳам ташвиш ва ҳижрон.
Келинчаклар сочларида оқ.
Оналарнинг тушдан бағри қон.
«Қора хат»дан юзларда тирноқ.
Олис уруш қаҳрини тортар
Оғилдаги ҳўкизга қалар...

Шу қишлоқда, қора уйчада
 Утиради сирдош ва иноқ,
 Бозиллаган пастак танчада
 Дугоналар — бешта қизалоқ.
 Кеча келган улар каналдан:
 Тақир чўлда, қумли бўронда
 Қизлар ойлаб кетмонда якган,
 Метин ерни ёрди суронда.
 Сочлар пахмоқ, юзу қўл чатноқ,
 Лекин донгдор қайтди беш ўртоқ,

Қуёшдаги олма сингари
 Йилтирайди юзлари бу кун.
 Шилдирайди хонатласлари,
 Узукларда жонли ўт ўйин.
 Саратондай бозиллар танча,
 Сўриларда қор ўйнайди жим.
 Ҳар қизда дард, умид бор анча.
 Аччиқ чой ҳам қаёноқ, хуш ичим.
 Деҳқонча мўл, рангдор дастурхон:
 Мағиз, жийда ва зогора нон...

Соғинтирар кўп ойлик фироқ.
 Лекин қизлар бўшмас, ниналар
 Учар тинмай: ипак гул, япроқ
 Оқ шойида чамандек яшнар.
 Жангчиларга совға — дастрўмол,
 Кўксин музга қўйиб, кечиб қон.
 Ут-дударо кўтарган қурол,
 Йигитларга содда армуғон.
 Юрт қизларин муҳаббати бу.
 Бунда қанча қалб, эзгу туйғу.

Қатим тортиб, қизлар сўзлашар,
Гоҳ каналга учади хаёл.
Чўлда меҳнат тўлқини тошар.
Тер.

Буғ,
Чанг, қум ва қора шамол.
Қарнайларнинг тонгда «ғат-ғати»,
Кетмон, ломлар чаққан чақмоқлар,
Дорбозларнинг қалтис санъати,
Кўкда сузган олов байроқлар.
Тепаликнинг остида ғор уй,
Тунги гулхан, қумғонча ва куй...

Гоҳ дилларни ғам қақшатади,
Ҳар сўзда уҳ, ҳар сўзда иймо.
Кўча, дала, уйлар бўш каби,
Ҳаёт тўю, базмдан жудо.
Кетди қорачиғдай азизлар,
Туғишгандек ўзга-ю яқин.
Бирин-бирин ёдлайди қизлар
Улоқ, кураш, чопиқ мардларин.
Дастрўмолда ёзувлар гулгун:
«Ватан учун! Партия учун!»

Беш қиз тикар — ҳар бирининг ҳам
Ўз ёши бор, завқ, қилиғи бор.
Энг етуги Назмихон кўркам —
Ингичка қош, бўтакўз, бўйдор...
Маслаҳатгўй, ғамхўр ва туйғун.
Мудом хафа: кузда никоҳ — тўй
Чала қолган. Олтиной сўлғун.
Нотобдай у, яна соддагўй.
Тумор тақар, туш ҳам таъбирлар.
«Қадим қизи» дерди кампирлар.

Шўх, ҳазилкаш баридан Дилбар.
Ун саккизга тўлар баҳорда.
Қизда ҳусн ва куч тирсиллар,
У қўшиқчи, чалар дутор-да.
Лекин дилга гўё ҳеч бири
Сигмагандек: унда ҳам ҳижрон.
Сирин билар бир Назмибни.
Дилбар — чевар, сўзамол — чаққон.
«Артист»,— дейди уни Олтиной,
Қиз дили ҳам шу умидга бой...
Ойжамол-чи, Дилбардан сал ёш.
Япасқироқ, йўғон гавдали.
Ишда олов, уятчан — ювош.
«Полвон қиз»дир унинг лақаби.
Энг кичиги жажжи қиз Гулшан
Ажаб ўйчан ўн тўрт ёшида.
Опа қизлар севар кўнгилдан.
Ҳам пахтада, ҳам сув бошида,
Ҳам хирмонда жиддий, чайир у.
Болаларча самимий шўх, қув...

III

Тонг. Изғирин аччиқ. Юзчилар
Бошлайдилар далага ҳужум.
Ёшлиқ ўти неларга чидар!
Ер темирдай қотган, қиш ҳам шум.
Қор қоплаган гўзапояни
Суғуриб кўр муз чангалидан,
Торт ва йиқил, қўлни шил, қани!
Изғириннинг муз тиканидан
Бармоқларда тоқатсиз оғриқ,

Қўзларга ёш тўлади «жиқ-жиқ».
Қизлар ишлар шовқинсиз, иноқ,
Эзгу туйғу қучганди гўё;
Ҳаракатлар ўжар ва қистоқ,
Иш қийин. «Ғинг» дейишмас асло,
Мушкул ишни олдилар бошга...
Азим бурчни сезар ҳар бири,
Айланганди сабрлар тошга.
Нолишмайди — дилда ўз сири.
Пешиндан сўнг ёқиб аланга —
Чой ичишди — жон кирди танга.

Яна шошқин бошланади иш,
Қарич-қарич очилар дала...
Борган сари ошар ўчакиш!
Сочлар юлуқ, қўллар дабдала.
Қалтирайди ориқ Олтиной,
Пихиллайди Ойжамол «Полвон»
Назми, Дилбар — нақ йиқилгудай,
Уринади Гулшан — бедармон.
Қош қорайди. Қизлар жўнамас.
Раис қувлар ҳайқириб: «Бас! Бас!»

Звено эрта тетик, шод яна.
Иш бўлғуси тагин серқулоч!
Ҳаво илиқ, чақнайди дала —
Қуёш бугун чиққан яланғоч.
Ҳар томонда оппоқ соф ёлқин,
Қорлар эрир, ер шиш — семирар.
Дарахтларда кўкламги ўйин,
Шундай илиқ — ечингинг келар.
Қушлар қандай жонли, шўх парвоз.
Ўзбек қиши шунақа серноз..

Гулшан кўзи таниқ самода:
Тизилгандек ипга турналар —
Учар қатор чексиз фазода,
Қизда шодлик бирдан тўлганар,
Кўкламни у илк сезган каби.
Қўлин силкар, қичқирар қувноқ,
Фақат бир зум! — тўхтар юраги,
Қўл шол каби осилар шу чоқ,
Нур денгизи ичра толеъманд
Сузар эди турналар баланд...

«Қайга учар?— Украинага?
Ё у ёқдан?»— қиз ўйлар ғамгин.
Эртақлардай, дардли сийнага
Қуш келтирмас хушxabар, таскин.
Хаёлидан кечади дада —
Шинель, милтиқ ва чўян қалпоқ...
Шундай хушфъел, беозор, содда.
Пахтакорга ўшамас бироқ.
Қуш овози олисда тиниб,
Дўстларга қиз боқар хўрсиниб.
Ҳамма ишлар, Дилбар паришон.
Сеҳрланган каби туради.
Қушлар учган уфққа ҳайрон
Боққан кўзлар ёшга тўлади,
Қиз сирини қиз сезар чуқур.
Гулшаннинг ҳам қайнар кўзлари,
Дилбар уни жимгина қучар...
«Қўй, айланай, соғ қайтар бари!»
Дер-ку, ўзин тиялмас шу он,
Қалбда ўтган йилги саратон:

Пешин. Иссиқ авжда. Дала жим —
Чимдим уйқу истайди нисон.
Шохдан шохга қўниб Дилбарим,
Ўрик қоқар, сочлар паришон.
Азим дарахт силкинган сари
Олтин мева тўкилар дув-дув...
Қиз елпинди. Сесканди тани.
Бу не товуш?— бошин бурди-ю,
Йигитчани кўрди ёнида,
Жон қолмади гуё жонида.

Йигит — Урмон, қарчиғай сумбат,
Кучда, хулқда бўлимли, туйғун,
У табелчи, найчи, хушсуҳбат.
Ҳам ҳисобдон, ҳам элга ҳар кун
Чойхонада ўткир газетхон.
Пайти келса у шофёр ҳатто,
Ҳам колхозда аъло таржимон.
Яхши мерган — урар бехато.
Чоллараро боадаб ўғлон,
Ўспиринлараро билимдон.

— «Бу нимаси. Бу қандай қилиқ?
Мен ўзимни ерга отаман!»
— «Ерда тутқич бермадинг, дўндиқ,
Овчи каби қувдим, изингдан!»
Қиз билагин ушлайди маҳкам.
Чақнар кўзлар қора чўғсимон.
Ҳансирайди йигитча шу дам,
Ҳам ловулар худди саратон.
Қиз ергамас, ўзини қизгин
Қучоқ сари отмишди секин...

Кейин ўтди уятда ойлар,
Шарпасини кўрса қочди қиз.
Лекин қалби нимадир пойлар,
Хаёллари тўзгин, тизгинсиз.
Қочади-ю, қилар пушаймон,
Йўллардаги юзларча издан
Қидиради изин ҳар замон,
Рашк қилади уни ҳар қиздан.
Ниҳоят, шом юлдузи уни
Ўрмон сари имлар ҳар куни...

Бир кеч қайтар Дилбар хирмондан.
Уч кун гуё унга бир умр,
Қалби нотинч соғинч, ҳижрондан.
Қоронғида қидиргандек нур —
Ўз бахтини қидирар дарҳол.
Пахтада йўқ, идорада йўқ,
Келтирмайди товушин шамол,
Қишлоқ гуё бўм-бўш ва совуқ.
Дедиларки, кеча азамат
Жангга кетди — қайтсин саломат!

Бошин букиб, секин юрди қиз.
Ҳуши учган, кўзларида дуд.
Қайга борар шомда у ёлғиз?
Совуқ титроқ мавжида вужуд.
Дам нимадир секин пичирлар,
Дам лабини тишлайди қаттиқ.
Тентирар қиз, қалби шигирлар.
Сўнг эс келар, сўнг йиғлар «пиқ-пиқ».
Уруш вақти. Оғир пайт. Чидам.
Ёлғиз унда эмас-ку, бу ғам?..

Бешовининг кўнгли ҳам синиқ,
Жим кулишди кўз ёш аралаш.
Ишлар беҳад, фақат вақтлар зиқ.
Қизиб кетди ариқ тозалаш.
Утган ёзнинг қора қуйқуми
Кўчган сайин, сирли сополдай
Ялтирайди ариқлар туби,
Чақрим-чақрим, қизлар дам олмай
Қазидилар. Ҳа, ёз бўйи сув
Оқаверар шарқираб сўлув.

VIII

Кўм-кўк, гулдор кўйлакли сатанг —
Қуёш қизи ўтда сеп ёйиб,
Гилосларга лабдан бериб ранг,
Тут шиннисин наҳорда тотиб.
Кўк чойталаб ёз қизир ҳамон,
Ҳар кун ошар қуёш ғайрати.
Урик — олтин; олма бети — қон.
Чеҳраларда гулханнинг тапти.
Дарахт қўйни, жилдираган сув,
Ҳар жонлининг қидиргани бу.
Бироқ қизлар салқин қидирмас.
Чопиқ пайти — ғанимат ҳар он.
(Ўзга юмуш яна кам эмас.)
Қўлларда зил, расмона кетмон.
Сочлар чамбар, енглар шимариқ,
Юзларида тинмас шўр булоқ.
Оёқларда эркакча чориқ —
Дам ўтмасдан лаблари қақроқ.
Яхна кўк чой!

Бормисан қумғон!

Ҳар қултуми жонга қўшар жон.
Сўлқиллайди қизлар даласи,
Гектарларни бир айланиб кўр.
Қандай кўркам кўк манзараси!
Ғўза гулда, бўй, шохлари зўр.
Асир этар ҳар кўзни бу ер.
Чопиқ қилган қўллар беназир,
Норғил йигит, ишда пишган эр
Еқасини ушласа арзир...
Халқ бошига тушгач мусибат,
Қизлар бўлди шундай азамат...

1947

Бу водийда йигитлар, бобойлар, қизлар
Қиш ва ёз яратади колхоз шонини.
Жийдазорлар ёлқини, сўрилараро
Қора кўз болаларнинг шўхлик шовқини...
Қизгин «виллис» ҳансираб кирар Водилга.
Муаззам тераклардан қуйилар салқин.
Чойхоналар, супалар ҳаводор, сўлим,
Йўллар тошлик —

тоғларнинг нафаси яқин.

Адирлар орқасида оппоқ чўққилар.

Йўллар қинғир, буралма,

пружина каби

Кириб борар тоғликлар қалбига чуқур.

Ҳар бурилишда янги бир манзараки,

Кўзларнинг соққалари айланиб кетар...

Хазинасин ёйибди бунда табиат.

Ранглар, шакллар чексиз, паст-баланд

чексиз.

Ҳар манзарада жонли оҳанг ва қудрат.

Тош ва сув,

гул ва кўкат...

Бужур ва дағал

Қоялар кал бошларин тираб осмонга,

Майса гиламга қурмиш чордана, девдай.

Сел излари юксакдан жарларга шўнғир,

Упқунлар сукути чанг солгудек жонга...

Шамоллар гувиллайди пастдан, баланддан,

Юзларга қор ҳиди-ю, сув чангин урар,

Ёғочзорлардан ясар кўм-кўк бир гирдоб,

Қизғалдоқлар чўғини ҳарён учирар...

Кўпик пахтасини саваб тошлиқда «Оқ сув»

Югуради, қўшиғи келар ҳар ёқдан.

«Кўк сув»нинг тўлқинлари ёзги осмондай,

Чақнар, ўнгдан ва сўлдан,
яқин, узоқдан...

Ваҳим тош қирраларда шўх раққосадай,
Ўйнар, сакрар эчкилар.

Қичкина чўпон

Гивиллар юсакларда, бирпасдан кейин
Енингда кулади у — эчкидай чаққон.
Йўллар бурмаси битар, сув шовқини ҳам,
Қат-қат мингашган тоғлар қуймаси даҳшат!
Азим тош уюмлари, дев бўй қоялар —
Тош бойлигин ағдармиш бунда табиат!
Жимжитлик чуқур,

бу ер жимжитлик таги.

Гоҳ метин қасирғадан боқар наъматак.
Бармоқдай қушча ёлғиз, чийиллар гоҳ-гоҳ.
Кўл сари юксаламиз гўёки эртак...

«Кўли қуббон» — бир парча тиниқ кўк гўё
Узилиб тушибди-ю!

Майин, фусункор

Жимирлар у. Эртакда парилар кўли —
Сингари гўзал, тоза ва мўъжизадор...!
Оқарган бошларини кўрмоқ учунми,
Бир-бирининг кифтидан мўралайди жим
Кўл — ойнасига тоғлар,

тоғлар қари, чўнг.

Ҳар ёқни оғир сукут тўлдирган лим-лим...
Кўзлар узилмас кўлнинг кўк лаганидан.
Ваҳимали гумбурлар акси садолар,—
«Олой»нинг тош юраги жонланар бир зум,
Ҳазилдек ҳар сўзингни юзингга солар.
Бир қултум сув ичаман, ўйларим оғир,
Ичимда тўлқинланар алам ва фироқ:
Бу ерларда кезганди бир шоир оғам,

Қани излари? Упсам! —

Сўйла,

ел,

кўл,

тоғ!

Шоҳимардон! О, тоғлар қўйнида пинҳон,
Гўзал диёр, кўксингда даҳшатли, аччиқ,
Қандай қонли сирлар бор? —

Юрак зирқирар,
Босади хотиралар — қора босириқ...
Бу ерларга келган у — халқ ўғли, шоир,
Ватан тоғлари сари очиб қучоғин.
Илҳомлари нурланган, хаёли баланд,
Ўйлари ва ҳислари тоза ва ёрқин...
Гоҳ қўлида китоблар, гоҳ қўлида соз,
Бу ерларда у куйчи хаёлчан юрди.
(Болаликдан чанқоқди билимга, куйга!)
Фикрида не-не гўзал режалар қурди.
Эгнида шўх беқасам фарғонача тўн,
Яп-янги чувт дўпписи бошда яшнайти.
Қийиқ, катта кўзлари ўткир ва ўйчан.
Юзи рангпар, тим-қора мўйлов чақнайди...
Шоирнинг умидлари ёрқин ва гўзал —
Бу диёрнинг гулшан ранг тонглари каби
Қўшиқлар тўқийди у чашма бошида,
Чалғусида куйлайди чўпон юраги...
Нақадар ажиб диёр? Суқланар шоир...

1948

ҒАҒУР ҒУЛОМ

†

Ғағур Ғулом 1903 йил 10 майда Тошкентда камбағал деҳқон оиласида туғилди. У революциядан илгариги эски усулдаги ва русско-тузем мактабларида, совет педагогик курсларида ўқиди. Катта ҳаёт мактабини кечирган Ғағур Ғулом 1923 йилдан ўқитувчилик қила бошлади. «Камбағал деҳқон», «Қизил Ўзбекистон», «Шарқ ҳақиқати» газеталари редакциясида ҳам ишлади.

Халқ истеъдодини ўзида мужассамлантиришга муяссар бўлган Ғағур Ғулом қирқ йилга яқин ижодий йўлни босиб ўтиб, «Динамо», «Тирик қўшиқлар», «Мукофот», «Янги шеърлар», «Ўзбекистон чироғлари», «Ассалом», «Оналар», «Комсомол», «Ўзбек халқининг ғурури», «Вақт», «Тонг отар қўшиғи», «Яшасин тинч-

лик», «Шараф қўлёмаси», «Москва—тинчлик таянчи», «Бир ғунча очилгунча», «Биз сени олқишлаймиз» каби чин инсоний қалб ҳарорати ва теран ақл билан ёзилган шеърӣ тўпламлар, «Кўкан», «Эгалари эгаллаганда», «Тўй», «Икки васиқа» сингарӣ поэма ва балладалар, «Нетай», «Тирилган мурда», «Шум бола», «Едгор» деган бежирим повестлар ва талай ҳикоялар, сон-саноксиз ажойиб сатирик ва публицистик мақолалар, ўзбек совет адабиёти фанини бойитолган илмий асарлар яратди. Ғафур Ғуломнинг деярли ҳамма асарлари рус тилига ва айримлари қардош халқлар ва чет эллар тилига таржима қилинган. Шунингдек Ғафур Ғуломнинг ўзи ҳам рус, ғарбий Европа ва шарқ ёзувчиларининг кўпгина нодир асарларининг таржимонидир.

Коммунист адиб Ғафур Ғулом ўзбек халқ ижодидаги дурдоналардан, ўзбек ва бошқа қардош халқларнинг классик поэзиясидаги энг яхши ижодий ғалабалардан, улуғ рус классик ва совет поэзиясининг ажойиб традицияларидан самарали фойдаланиб, СССР халқлари ёзувчиларининг улкан оиласига қўшилган ўзига хос овозли шоирлардандир. Унинг шеърлари учун социалистик янгиликни чуқур ҳис этиш, новаторлик характерлидир.

Буюк Ленин Коммунистик партиясининг доно раҳбарлигида халқимизнинг социализм ва коммунизм қуриш йўлидаги, дунёда мустаҳкам тинчлик ўрнатиш йўлидаги кураш ва ютуқлари тарихида Ғафур Ғуломнинг поэтик назаридан четда қолган, унинг самимий қалбида олам-олам туйғулар қўзгатмаган, илҳом торларидан хушовоз мусиқий соф бўлиб чиқмаган, деярли, ҳеч бир ҳодиса йўқ деса бўлади. Унинг шеърлари поэзиянинг ҳаёт билан мустаҳкам боғланиши, ҳаётнинг поэзиянинг мағзига, поэзиянинг ҳаёт ичига сингиб кетиши тимсолидир.

Қардош белорус халқининг машҳур шоири Якуб Колас «азиз асримизнинг азиз онлари»ни шоҳ сатрлар-ла безаган сафдоши Ғафур Ғуломнинг эллик ёшга тўлиши муносабати билан юборган табрик хатида ёзган эди: «Ғафур Ғулом! Унинг номи тилга олганда, менинг тасаввуримда Урта Осиёнинг энг йи-

рик шаҳри бўлмиш Тошкент, қизил, оқ ва номларини мен билмайдиган минг турли гулларга бурканган ям-яшил парк ва бульварлар гавдаланади. Ғафур Ғулом поэзиясида Ғафур Ғуломдек ажойиб шоирни тарбиялаб етиштирган ва менга ҳам жонажон бўлган Ўзбекистоннинг гўзаллигини кўраман».

Ўзбек халқининг асл фарзанди Ғафур Ғулом икки марта Ленин ордени, икки марта Меҳнат Қизил Байроқ ордени, Ҳурмат белгиси ордени, медаль ва фахрий ёрлиқлар билан мукофотланган.

Янги-янги ижодий ғалабалар журъати билан тўла адиб ва олим Ғафур Ғулом Ўзбекистон ССР Фанлар академиясининг ҳақиқий аъзоси — академик, ЎзССР Олий Советининг депутатидир.

ТУРКСИБ ЙЎЛЛАРИДА

Бу йўллар
кўп қадим йўллардир...
Жаҳоннинг фотиҳи Искандар,
Рум қайсари,
Қотил Чингиз,
Боту, Жўжи,
Темурланг
қолдириб кимсасиз из,
Чиндан мўғул ўчи
борлиқни
жонлига қилиб танг,

— Қон — дея,
— Қон — дея,
босароқ кечмишдир.

Бу йўллар
кўп қадим йўллар,
Беш миллион, ўн миллион,
юз миллион нафар
қуллар ва туллар.
Гарданда чўяндан қуйилган занжир,
Ерларда ҳашарот каби,
Очликдан,
зорликдан гезариб лаби,

Ожиз,
маҳкум,
хор ва бетадбир:

— Нон — дея,
— Нон — дея,
суруниб кечмишдир.

Бу йўллар
кўп қадим йўллардир,
Конфуци, шомоний, ислом ва будда,
Бут ва тасбиҳ юклаган
карвонлар...

Худда
шу йўлдан
занг уриб,
Чилдирма қоқароқ,
Такбирлар ҳайқириб,
— Қурбон — деб,
— Қурбон — деб, кечмишдир.

Биридан хотира:
кўҳна бир девор —
ким занжир.

Биридан:
бошлардан
қурилган равоқ.

Биридан:
Балчиғи қон-ла
ийланган
кўк ўпкувчи тоқ,

Биридан:
Ўз асрин кечмиш
тумтароқ..

Ном учун,
шон учун
совлат сотароқ,

Ҳам-ма-си,
Ҳам-ма-си,
Шу йўлдан кечмишдир.

Бу йўллар
кўп қадим йўллардир,
Бу йўлдан
эзилган
юз миллион нафар,

Бошда,
энг бошда
битта музаффар —
кирли тож,

Бармоғин ишорати-ла,
бир бутун ўлка
дов учун хирож

Пекиндан — Румгача,

Бомбейдан то Москов,
Қон,
 суяк устига
 тикилган яйлов:
Енгиш довулин чалароқ
Ғурур-ла кечмишдир.

Бу йўллар
 кўп қадим йўллар —
Қани, эй тарих!
Шунчаким, бу йўлдан
 зафар
 қозонган фотихлар,
 қайсарлар,
Музаффар зилли султонлар
 устидан
 сийнангда бирор эсдалик
 ё изсиз хабар
 қолганми? —
Қаҳрабо тугмадай,
 бағри доғ лоладай,
 айтганларидай —

Қим,
Бир лавҳанг қон эса,
Бир лавҳангмиш зар...
Йўқ, албат,
 биламан, фақат бир тушдай
Ё тутун — хаёл
 келаркан кечмишдир.
Бу йўллар
 кўп қадим йўллардир...
Узала тушган чўл каби соқит.

Устидан
шабада эсмаган
тиниқ кўл каби,
Оғзи қон бир бўри
ё оқсоқ бир ит:

Ҳайқирса,
увласа,
Ҳар тонгда
бир донг деб
бонг урса,
довуллар...

Кўлга отилган
Бир кесак парчаси сингари
Уфқлар бир карра —
Липиллаб қолар,
Янадан соқитлик чўқар, чизароқ доира —
Шивирлаб жимгандай
У кўлнинг лаби.

Бу йўллар
кўп қадим йўллар.:-
Бу йўлдан тарихда биричи дафъа,
Тарихда энг порлоқ —
ўлароқ бир сафҳа
қолдириб бир ботир:
Фақат эзгувчи эмас,
Бир фотиҳ,
Ўлкалар бузғувчи,
эллар қирғувчи,
ўч олғувчи эмас.
Қуллардан, туллардан,

Үн миллион
Юз миллион ва миллиард нафар,
Ер куррасида бўлган пролетар
бирлашган мускул,
мускулли қўл,

Тарихнинг чиркин лавҳасин
ёрароқ

Болға ва ўроқ —
Нажот туғроси,
Қонли варақлар
устига сурғуч уриб,

Бу йўлдан
биринчи ва энг сўнг дафъа

Шукуҳ-ла,
Ҳайқириб кечмишдир.

Бу йўлда,
шу қадим йўлда
У фақат ҳукмрон,
Пекиндан — Румгача,
Бомбейдан то Москов,
Сибирдан — Туркистон —
ҳаммаси бир яйлов —
ким, ҳалигача
Бу йўллар бўйича чўзилган
ҳайкаллар,

Обида ва хотиралар
ёш ва қон

Номига қурилган экан.

Биз

шу йўллар тизгинин
қўлга олароқ,

Ақлимиз ва шууримиз —

Госплан,
Миямиз — глобус,
Миллиметроси — минг километр.
Ҳар чизги
Қурилишдан бир белги —
Ютуқлардан плюс.
Биз,
Ер куррасин бошини танғидик
Ва тарих томирларига қўйдик
эриган темир.

Бу йўллар,
шу қадим йўллар
устидан
энди
паровоз

Ўз
Уфқининг кўксига ханжар солароқ
Ғалаба наърасини қичқариб
Донглар, шонлар,
шуҳратлар устидан,
Шпаллар ўрнига —
хурофий бир қонун

босиб,

Кўкракда бронза —
Юлдуз,
Фахр ила
Келажак,

Бу йўллар,
шу қадим йўллар
устидан
Чин — Эрон,

СЕН ЕТИМ ЭМАССАН

(Улуф Ватан урушининг ота-онасиз қолган гўдакларига)

Сен етим эмассан,
Тинчлан, жигарим,
Қуёшдай меҳрибон
Ватанинг — онанг,
Заминдай вазмину
Меҳнаткаш, мушфиқ
Истаган нарсангни тайёрлагувчи
Халқ бор — отанг бор.
Ўчима, жигарим,
Ўз уйингдасан,
Бу ерда
 на ғурбат,
 на офат,
 на ғам,
Бунда бор:
 ҳарорат,
 муҳаббат,
 шафқат

Ва меҳнат нонини кўрамиз баҳам.
Сен етим эмассан,
Ухла, жигарим.

Бу ерда музлаган
Аждар халқумли
Ваҳшат тўпларининг
Қаҳқақаси йўқ.
Бу ерда — одамзод
 шаклида юрган
 лаънати девларнинг
Манфур, юқумли,
 мараз намойиши
 тополмас ҳуқуқ.

Улуғ жанг кунидир,
Жангки, беомон.
Лашкар деган ахир
Бехатар бўлмас.
Отанг ўлган бўлса
Қайғирма, қўзим,
Кўзим усти,
Миннатинг бошимга дурра,
Шу соғлом ҳавода
Саломат — омон,
Хўрсинмай, эркинлаб
Олабер нафас.
Эй улуғ наслимнинг
Юраги, жони,
Кипригингга илинмас
Ҳиғидан зарра.
Сен етим эмассан,
Ухла, жигарим.

Етимлик нимадир —
Бизлардан сўра,
Учинчи йилларнинг

Саргардонлиги;
Иситма аралаш
Қўрқинч туш каби
Хаёл кўзгусидан
Учмайди сира.
Мен етим ўтганман,
Оҳ, у етимлик...
Вой бечора жоним,
Десам арзийди.
Бошимни силашга
Бир меҳрибон қўл,
Бир оғиз ширин сўз
Нондек арзанда.
Мен одам эдим-ку,
Инсон фарзанди...
Сен етим эмассан,
Ухла, жигарим,

Кўзимга уйқунинг
Мудроқ овчиси
Тўрин солмасдан,
Биринчи гудокка
Икки соат бор,
Оталик ҳиссининг
Бебаҳо, лазиз
Тўлқинлари ичра
Ғарқ бўлиб кетиб,
Азиз бошинг устида
Телмурмакдаман.
Сен етим эмассан,
Ухла, жигарим.

Нега чўчиб тушдинг?
Мурғак тасаввур,

Гўдак хаёлингга
Нималар келди?
Балки Одесс даҳшати,
Керчь фожиаси,
Еввойи махлуқлар,
Қонхўр ваҳшийлар,..
Маммаси кесилган
Шўрлик онанинг
Пажмурда гавдаси
Кўзинг ўнгида
Бутун даҳшати-ла
Акс этар энди:
Онаниг хўрландими,
Отаниг ўлдими,
Сен етим қолдингми,
Қайғирма, қўзим,
Кўзим усти,
Миннатинг бошимга дурра,
Ота-онасининг
Тайини ҳам йўқ,
Сут кўр қилгур, ҳароми
Гитлер оқпадар —
Фарзанднинг қадрини
Қаердан билсин?
Бир қўнғиз мўйловли,
Бароқсоч малъун,
Жигар ранг бир мундир
Истаги учун;
Наҳотки еримиз
Чаппа айланиб,
Наҳотки дарёлар
Оқар тескари,
Наҳотки одамлар

Кезар дарбадар...
Ахир, жуда яқин
Қонли интиқом,
Алҳазар,
 алҳазар,
Қўпирар
 томирларда қон.

Ва портлар ҳадемай
Бу ўтли вулқон.
Сен етим эмассан,
Ухла, жигарим.
Сен кулаётисан,
Балки бу кулги
Сўнгги ойлар ичра
Биринчи чечак.
Лаълин лабингдаги
Ғунча табассум,
Албат толеинга
Муҳр бўлади
Ва бунда акс этар
Порлоқ келажак.
Тонг яқин,
 тонг яқин,
 оппоқ тонг яқин.

Бир нафас ором ол,
Ухла, жигарим.
 Оқ ойдин,
 тонг олди,
Ухламоқдасен.
Лабларинг шивирлар,
Изламоқдалар...
Балки бир эркалаш,
Бир она бўса,

Улуғ оиланинг
Гўдак фарзанди, —
Сен тезда улғайиб,
Олам кезасан.
Манглайда порлаган
Бу бўса — қуёш
Бутун ер юзини
Қилур мунаввар.
Ҳақорат емрилур,
Зулм янчилур.
Жаҳонда бўлурмиз
Озод, музаффар.
Сен етим эмассан,
Менинг жигарим.

1941

МЕН ЯХУДИЙ

(Берлиндан берилган бир радио эшиттиришга жавоб)

I

Мен яҳудийман!
Номимни тилингга олма,
 эй олчоқ!
Кимлигимни энг катта
 бувингдан сўра.
Боболаринг
 бошига шох тақиб юриб,
Билмасдан
 туз нима,
 ўт нима,
 лунги...
Ва Нибелунги.
Ваҳшат масжидида
 готик нақшлар
Ҳали содда
 ва ҳали бўлганда ғўра;
Асрий ақийдада момақалдироқ
яратароқ
Бир худо бўлиб
 таврот ёзган яҳудий,
 Мен яҳудийман!

Инжилнинг отасин
қидирмаёқ қўй;
Тарихни Исога қилғувчи бўғоз,
Марьямни туғдирган
яхуд тавроти...
Гитлернинг паргарсиз
тумшуқли афти
Ирқий нисбатларда
«энг аъло» бўлса —
Бу жуда ҳам соз,
сўйил, эй ҳайвон.
Менинг кимлигимни тарих бағишлар,
Кўзимда гурбатнинг заҳарли дуди...
Мен яҳудийман.

Қуръон оятлари
менинг ақлимдан
Туя тўқимидай
минг қуроқланиб,
Уғирланиб, ямалиб...
фақат,
Араб саҳросида
тентиган соя.
Эҳ-ҳе... билолсайдинг қанча машаққат,
Гурбатда кезганман,
билониҳоя...
Узоқ бир умрки,
доим дарбадар,
Ақлини орқалаб олган
бир карвон...
Фиръавилар қувларкан,
Нилнинг лабида —
Ўз зеҳним, фикримнинг

ғариб, мардуди,
Мен яҳудийман.
Нега сўйламасдан
турмоқдасан тин,
Эй Байтулмуқаддас,
сен бергил хабар,
Йиғи деворлари
кўҳна Фаластин...
Беш минг йил илгари,
чорак аср олдин,
Тарих бетларида
жавраб келгучи
Ўзи соқов
қалъан Бобил сингари
Айтиб келганман:
Мен ҳам одамман!
Қаерда,
қайдадир,
Айтинг, фиръавнлар,
Шу тупроқ заминда
менинг ватаним?
Ёинки,
камолат-туҳмат бўларак
Қўмилсинми муаллақ
осмонда таним?
— Жим!
Фиръавн жим,
хоқон жим!
Пайғамбарлар,
сулаймонлар жим.
Бир хабар келтирмас,
умид ҳудҳуди,
Мен яҳудийман...

Мен яҳудийман!
Номимни тилингга олма,
Эй, олчоқ!
Беда тамаида
бўйинини чўзиб,
Боши жоди ичра қолган
эшакдай
Манфур, чинқироқ
Овозингни радиодан
ҳамма эшитди.
«...ундай яҳудий,
бундай яҳудий!..»
Бали, яҳудий,
Мен яҳудийман.
Капиталга қарши «Капитал» ёзиб,
Ҳамма фиръавнларнинг гўрини қазиб,
Одамлик ҳуқуқин
бизга ўргатган
Халқлар бобосининг
руҳига қасам,
Мен азиз одам.
Инсон қони аралаш
миллионлар карра
Ва менинг қоним ҳам
халқлардан зарра.
— «...Ирқу, дину миллат...»
Тағин нимадир?
Билсанг эди, буларнинг барисин
бизда:
Сен итдан —
тўнғизни ажратиш учун

Байтарий илмида
боби заммадир.
Инсон ирқиданман,
инсон миллати.
Менда йўқ афюннинг пинакларидан
яралган динларнинг
зарра илллати.
Шу тупроқ заминдир
менинг ватаним
Туғилиш, яшайиш,
меҳнат ва насл,
Муҳаббат ҳам ғазаб...
Инсонда не хислат
бор бўлса мавжуд;
Борига қобил,
барчасига боп.
Шу тупроқ заминда
қолажак таним
Билгил, э мардуд,
Бизлармиз оламда
халқлар масъудн,
Мен яҳудийман.
Бу Ватан Ленин
халқин тупроғи —
Муқаддас, дахлсиз,
буни билиб қўй.
Сен сифлис тумшукни
суқмоқчи бўлиб,
тўрт оёқлаб
Ўрнингдан қўзгалган чоғи,
Заҳарли найзага айланиб кетди,
Бизнинг бадандаги
ҳар бир тола мўй.

Қўзғалди бутун халқ
Улуғ рус,
— украин,
— ўзбек,
— яҳудий;
Икки юз миллионли
юз эллик миллат,
Узоқ фалсафанинг
ҳеч ҳожати йўқ;
Замин тарбузидан
фашизм-иллат
Йўқолур,
жуда тез,
мутлақ абадий.
Шунда сенинг
мурдор танинг бир умр
бўлур жаҳаннам,
фиръавнлар барҳам.
Ғолиблар сафида
турарак мен ҳам,
Яъни содда формула:
Яҳудий — одам.
Менинг кимлигимни олам олқиншлар
Кўзимда бахтимнинг
қуёш — суруди,
Мен яҳудийман...

1941

СОҒИНИШ

Зўр карвон йўлида етим бўтадек,
Интизор кўзларда ҳалқа-ҳалқа ёш.
Энг кичик заррадан Юпитергача
Ўзинг мураббийсан, хабар бер, қуёш.

Узилган бир киприк абад йўқолмас,
Шунчалар мустаҳкам хонаи хуршид,
Бугун сабза бўлди қишдаги нафас,
Ҳозир қонда кезар эртаги умид.

Хоки анжир тугаб қовун ғарқ пишган,
Бахтли тонг отар чоғ уни кузатдим,
Бир малъун гулшанга қадам қўймишкан,
Жони бир жондошлар қолармиди жим.

Унда етук эди мерос мард ғурур,
Остонани ўпиб, қасамёд қилди.
Укаларин эркалаб ўзимдай мағрур,
Яъни обод уйимни у дилшод қилди.

Иблисининг ғарази бўлган бу уруш
Албатта етади ўзин бошига.

Уғлим омон келади, ғолиб, музаффар,
Гард ҳам қўндирмасдан қора қошига.

Не қилса отамен, мерос ҳиссиёт...
Жондан соғинишга унинг ҳаққи бор,
Кутамаи узоқдан кўринса бир от,
Келаяпти дейман кўринса ғубор.

Баҳор новдасида бўртган ҳар куртак
Соғинган кўнгилга берар тасалли.
Кўчатлар қоматини эслатганидак,
Нафасин уфурар тонг отар ели.

Кечқурун ош сузсак бир насиба кам,
Кўмсайман бировни — аллакимимни.
Доимо умидим бардам бўлса ҳам,
Баъзан васвасалар босар дилимни.

Балки бир ғалат ўқ, ё хавфу хатар
Хазинаи умримдан йўқотди олмос...
Йўқ, у ўлмас, қадами олам яратар,
Ҳаётий бу олам сизу бизга хос.

Тонг отар чоғида жуда соғиниб,
Бедил ўқир эдим, чиқди офтоб.
Лойқа хаёлотлар чашмадай тинди,
Пок-покиза юрак бир қатра симоб.

Уроғу гулқайчи, истак кўтариб,
Ҳовримни босишга боққа жўнадим.
Хашарчи қўшни қиз — унинг севгани,
Маъюс босар эди орқамдан одим.

Боғда сарвинозим йўқ эрди гарчанд,
Кўмакчим арғувон ёринг Нафиса.
Сени соғинганда қилдим гул пайванд,
Бу баҳордан ҳаёт оларди бўса.

Дур бўлиб тақилур ёрнинг бўйнига
Садафдай кўзимда беҳуда бу ёш.
Икковинг икки ёш, лабинг лабига
Қўяр. Васвасамдан кулади қуёш.

Асалдан ажраган мумдай сарғайиб,
Ини йўқ аридек тентиганим йўқ.
Улуғ эътиқодда ўламан қариб,
Абаддир ленинча падарий ҳуқуқ.

Сизларни келди деб эшитган кун,
Ўзинг тўқиб кетган катта саватда
Тўлатиб шафтоли узиб чиқаман.
Ғалаба кунлари яқин, албатта.

Яёв, кўксим очиқ, бошда шафтолу,
Худди мўйлабингдек майин туки бор.
Ҳар битта шафтолу мисоли кулгу,
Шафақдай нимпушти, сарин, беғубор.

Севганинг лабида реза тер каби,
Унда титраб турар сабуҳий шабнам.
Мунчалик маззани топа олмайди
Уйқуда тамшанган чақалоқлар ҳам.

Эй ўғлим, жонгинанг саломат бўлсин,
Ўз боғинг, ўз меванг данагин сақла.

Шу мерос боғингни ўз қўлингга ол,
Менга топширилган меросий ҳақ-ла.

Боғда товус каби хиромон бўлиб,
Умид данагини бирга экингиз.
Ғолиб келажакни сайр қилайлик.
Мушфиқ онагинанг билан иккимиз.

1942

АЛВИДО

(*Ўртоқ Охунбобоевга*)

Уясин тарк этган маҳзун булбулдай,
Чамандан узилган паришон гулдай,
Орадан йўқолди қадрдон ота,
Ўзбекка жонажон, меҳрибон ота,
Ўлим болишига қўйилди боши,
Хусуфга учради умрин қуёши,
Йиғламоқ одатим йўқ эрди, аммо
Йиғламай бўларми бу мотам аро?

Йиғламоқ қайғуни юмшатар, балли,
Кўз ёши мотамга берар тасалли.

Обод Фарғонанинг чаман боғидан,
Сеҳрли Фарҳоднинг юксак тоғидан,
Бухоро, Хоразм йироқ ёғидан,
Қўкламда ўлкамнинг саҳар чоғидан —
Насимдай нафасинг бизга келажак.

Ҳар азиз кексанинг мушфиқ пандида,
Ҳалима авжининг энг баландида,
Шеъримнинг шўх сатри, танноз бандида,

Ҳар уста нотик ҳам орзумандида,
Сенинг бурро тилини сўзга келажак.

Ишчи пок уйида олар экан дам,
Гўё ер нонини сен билан баҳам,
Колхозчи ерига қўяр экан сув,
Кўзгудай бўлади сенга рўбарў.
Унинг тўқ хонаси сенга миннатдор,
Бу бахт китобида сенинг имзонг бор,
Гигант биноларда бу сара қомат
Қаддингга тавозе қилади албат.

Қўлингдан ўтмишдир ҳар битта хишти,
Раҳмат дер ўзбекнинг ўн етти пушти.

Содда-ю улуғвор, оддий аммо ҳақ,
Муносиб сифатлар сенда муҳаққаҳ,
Бариси сен оша бизларга мерос,
Бу хислат ҳақиқий коммунистга хос...

Эй бизнинг биринчи раиси жумҳур,
Исмингдан ўзбекнинг шаънига ғурур.
Дўстларнинг базмида хандон печ-бапеч,
Душман қаршисида беомон қилич,
Ёшларга чин падар беради ўғит,
Ёвларнинг бўйинини узишга бургут,
Дилида доимо ягона армон:
«Энг сўнгги фашист ҳам топмасин омон,
Ленинга қадамжо бўлган бу ўлка
Устига тушмасин машъум кўланка.
Ленин Ватани барқарор бўлсин,
Ленин байроғи пойдор бўлсин».—
Ниятинг ўринлар, эй улуғ падар,

Ўзбек томирида қон юрган қадар,
Бизда боқий қолур мерос — интиқом,
Қиламиз Гитлери тез куида тамом...
Юртимиз бўлади қайтадан бўстон,
Бу кураш миллион йил тилларда дoston,
Мағрур ва музаффар қабринга келиб,
Тавозе қиламиз икки букилиб.
Жанговар ўғилмиз, биздан бўлгил шод,
Тинч ухла, ғазабга ўргатган устод.

Севганинг Фарғона, еринг Самарқанд,
Сен орзу қилгандек, гуллар неча чанд,
Сен бошлаб, битказмай кетган иморат,
Мўлжал қилганингдай бўлар маҳобат.
Тезроқ бита қолса деганинг Фарҳод
Ширин дostonларда қилар сени ёд.
Ардоқли Тошкент сенга пойтахт,
Бошига нур сочар доим унинг бахт,
Қадрли Ватанинг ва азиз халқинг
Сени ҳеч унутмас, бу ҳурмат ҳаққинг,
Шу Ватан, шу халқинг саодати-чун,
Умрлар бахтиёр халовати-чун
Дилингда сақлаган мингларча тилак
Жо-бажо бўлажак ўйлаганингдек.
У ерда сен бизга доимо такрор
Қилганинг қайсики миллатлардан бор,
Яшагай бир-бирга дўст-жонажон,
Эй дили уйғоғу сокит отажон.
Йўлдош отамиздан айирди ўлим.
Ўз эски ҳукмили буюрди ўлим.
Кўзимиз ёшаро, дилимизда доғ,
Алвидо, қадрдон ота, алвидо.

1943

ВАҚТ

Гунча очилгунча ўтган фурсатни
Капалак умрига қиёс этгулик,
Баъзида бир нафас олғулик муддат —
Минг юлдуз сўниши учун етгулик.

Яшаш соатининг олтин кафгири.
Ҳар бориб келиши бир олам замон.
Коннот шу дамда ўз куррасидан
Ясаб чиқа олур янгидан жаҳон.

Ярим соат ичида туғилиб, ўсиб,
Яшаб умр кўриб ўтгучилар бор;
Кўз очиб юмгунча ўтган дам — қиммат.
Бир лаҳза мазмуни бир бутун баҳор.

Бир оннинг баҳосин ўлчамоқ учун,
Олтиндан тарозу, олмосдан тош оз.
Нурлар қадами-ла чопган секунднинг
Барини тутолмас айҳаннос овоз.

Ўйгит телмуради қизнинг кўзига,
Киприк сузилиши, майин табассум...

Қўшақаримоққа муҳр бўлади
Ҳаётда икки лаб қовушган бир зум.

Яшаш дарбозаси остонасидан
Зарҳал китоб каби очилур олам,
Тириклик кўркидир меҳнат, муҳаббат,
Фурсатдир қилгувчи азиз, мукаррам.

Бебаҳо дамларнинг тирик жони биз,
Ҳар они ўтмишнинг юз йилига тенг.
Барҳаёт Лениннинг авлодларимиз,
Ҳар нафас мазмуни фазолардан кенг.

Қатрада осмон акс этганидек,
Жаҳондай маънодор қорачуғимиз.
Ғолиб асримизга қуёшдан машъал,
Замон кўрасининг сўнмас чўғимиз.

Кремль куранти занг урар мудом,
Минглаб ҳодисалар минутларга қайд;
Қаҳрамон туғилди, шаҳар олинди,
Бир гигант қурилди шарафли бу пайт.

Рейхстаг устига ғалаба туғин
Қадашда отилган советнинг ўқи —
Ялт этган умри-ла барқарор қилди
Башарнинг муқаддас, олий ҳуқуқин.

Ғалаба амри-ла мағлуб немиснинг —
Генерали қўл қўйди. Уч секунд фақат...
Шу малъун имзода одамлар ўқур
Миллион йил фашистнинг умрига лаънат.

Азиз асримизнинг азиз онлари,
Азиз одамлардан сўрайди қадрин.
Фурсат ғаниматдир, шоҳ сатрлар-ла
Безамоқ чоғидир умр дафтарин.

Шухрат қолдирмоққа Герастратдек
Диана маъбадин ёқмоқ шарт эмас,
Кўпларнинг бахтига ўзликни жамлаб
Шу улуғ бинога бир ғишт қўйсак бас.

Ҳар лаҳза замонлар умридек узун,
Асрлар тақдири лаҳзаларда ҳал,
Умрдан ўтажак ҳар лаҳза учун
Қудратли қўл билан қўяйлик ҳайкал.

Ҳаёт шаробидан бир қултум ютай,
Дамлар ғаниматдир, умрузоқ соқий.
Қуёш-ку фалакда кезиб юрибди,
Умримиз боқийдир, умримиз боқий.

1945

КУЗ КЕЛДИ

Урушдан қайтган ғолиб отадек
Қўни-қўнжи тўлиб сахий куз келди.
Қатор теваларга сепини ортиб,
Мардликнинг юртига етук қиз келди.

Қирқ беш ёшдагидак мош-биринч соқол,
Барваста, меҳрибон, ялангтўш, танти,
Ағдарма этикнинг чанги ҳам қутлуқ
Барака йилдаги хирмоннинг гарди.

Сунбула сувидай тиниқ манглай тер
Марварид доналар бўлди оқибат.
Чалишмак мезонин чўнг гирларидан
Юлдуз сон қанорлар тўлди оқибат.

Қуёшга тиф уриб, учди куркинак,
— Кузак яхши бўлур,— деган дарак бор.
Қирқини бажардинг, қирқ бири йиғим,
Қани бир этакни бар уриб юбор.

Дошларда қайнаган шиннининг ҳили,
Димоғни шод этар, руҳни саломат;

Шарбат-шароблардан сипқорган киши
Тўқсон йил яшайди кўрмасдан офат.

Ишкомлар ёқуту ақиқ хазина,
Қирқ беш ном узумлар осилган атан.
Ўлмай, эй қўли қант, жафокаш боғбон,
Яшай бер, боғларга чўлғанган Ватан.

Қирқуяк ёмғир шивирлаб ўтди,
Чўпон қўчқорларга ташлайди назар.
Келаси кўкламда қўзи кўп бўлур,
Алҳазар, ярамас кўздан, алҳазар.

Тавротда афсона бир олма учун
Жаннатдан бадарға бўлганмиш Одам...
Ёпирилиб келинглар, азиз одамлар,
Бу ер одам ери — муқаддас, кўркам.

Бизда олмаларнинг юз беш тури бор;
Розмарин, бильфлёр, жоноқи, кандил...
Олма тақдим этмак муҳаббат рамзи,
Олмада акс этар қонга тўла дил...

Тилими тилимни минг тилим қилган
Қирқмалар боғлади юкин қовғага,
Асалжон Шакаров паспорти билан
Бебелат жўнайди дўстга совғага.

Ним татир шабада, шабнам, бедана,
Чайлага ўрмалаб чиққан сувқовоқ...
Сўҳибкор ўзбексан, бу ер полизинг,
Мен эса шаҳарлик бир ширин томоқ.

Ез бўйи уч-тўрт гал ер этагидан:
— «Ҳорманглар-ў»,— қичқириб ўтиб
кетганман.

Бу гал инсоф билан, колхозчи ўртоқ,
Сенга ёрдам учун келиб етганман.

Меҳнат кузагининг тўйин файзидан
Қолмагай дарёдил эрлар бебаҳра,
Яккалай жасорат меваси ирмоқ
Бир қатра бўлса ҳам қуйилур наҳра.

Зумуррал бутоқда, олтин чаноқда
Биллурин май тутар кўркам пахтазор,
Ўз сўзли ўзбекнинг кўклам ваъдаси
Минг карра минг тонна, ҳазор бор ҳазор.

Инжу доналаринг бўлмасин увол,
Чўнтаги тешилган мудроқ заргардек,
Кишнинг гулдуросин кутиб ағрайма,
Карнай овозига ишқибоз кардек.

Иккита чаноқнинг пахтасин олсанг,
Энг ози бир ғалтак чийран ип бўлур.
Исрофгар ўз бахтин душмани, ахир,
Белинг огриган-ку, нечук эп бўлур.

Куз келди, ғанимат олтин куз келди,
Манглай осмонига минг юлдуз келди,
Урайлик, йиғайлик, терайлик, дўстлар,
Бир кутган унумдан юз тўққиз келди.

Элдошлар оғзига бол қуйғучимиз,
Қондошлар, киясиз янги сарупо.

Ўз сўзли ўзбекнинг ваъдаси битта,
Минг карра минг тонна пахта жо-бажо.

Ғолиб ватандошим, кеккай, ҳаққинг бор,
Бў карвон юкидир меҳнатинг — меванг.
Шаҳарлар кезади мағрур одим-ла,
Бўйнида қўнғироқ гилампўш теваңг.

1945

ҚОЗОҚ ЭЛИНИНГ УЛУҒ ТҮЙИ

Азамат халқ — улкан қозоқ,
Ўзбек элидан қутлов.
Бир туғ ости бирлаштирди
Партия берган ялов.
Бир томирмиз, бир чорвамиз,
Бир қозонмиз, бир олов,
Ўртамизда неъмат тўла
Дастурхондай кенг яйлов.

Ўзбек эли:— ўз оғам,— деб,
Ўтрик сўзламас қозоқ,
Жекам десам, жонга тутош,
Иним десам, яқинроқ.

Минг йилларнинг дебочаси
Улуғ тўйинг муборак,
Йигирма беш ёшга кирган
Кўркам бўйинг муборак,
Нурга тўла, эркин — озод,
Қутли уйинг муборак.

Жондош қозоқ шон-шарафинг,
Обрўйинг муборак.

Тўйбошидир улуғ карвон
Етакчиси Партия.
Мазлум эллар халоскори,
Кўмакчиси Партия.

«Озод бўлсин,— деди Ленин,—
Мазлумларнинг ҳаммаси»,
Парчаланди зулматларнинг
Бизнинг бўлган қафаси,
Сор бургутдай қанотланди
Элларнинг эркин саси,
Кулаш қизнинг овозида
Омонгелди нафаси.

Улуғ оға рус халқига
Умр бўйи миннатдор,
Минг Жамбулнинг умри каби
Умринг бўлсин пойдор.

Минг йилларга бар тутқазмас
Қондошлик тарихимиз,
Икки бошга бир манглайдай
Ярқироқ тақдиримиз.
Бир китобнинг икки бети,
Туташидир еримиз,
Бир-бирова кундай равшан
Аёнимиз, сиримиз.

Қариндошим, туғишқоним,
Улкан қозоқсан ўзинг.

Тонг отарда эгиз болқар
Ўзбек билан юлдузинг.

Олматанинг олмасидай
Қон талашган юзларинг,
Қонибодом бодомидай
Қур-қуралай кўзларинг.
Олтой бўркин қинғир қўйган
Қошлари қундузларинг.
Саримойдай сўлқилдоғон
Ғоз ўмровли қизларинг.

Ойнабулоқ сувларидек
Бахти бўлсин ярқироқ,
Женгай десам йироқ бўлмас,
Синглим десам яхшироқ.

Кечаги дашт, ҳаттоки ўз
Исмидан шармандадир,
Жаҳон-жаҳон хазиналар
Сахий бу Ватандадир.
Манов олтин, манов уран,
Манов Қарағандадир,
Менделеев жадвалининг
Бариси бу кондадир.

Қозоқ боши маърифатнинг
Дурраси-ла бойланди,
Чексиз сахро жавоҳирлар
Сандуғига айланди.

Қуёш ўғли, қуёшдан ҳам
Баракали улуғ халқ,

Миллиард тонна арпа-буғдой
Омборлари тўлиқ халқ,
Ёвқур, дадил, жанг кунлари
Оти чайнар сўлуғ халқ,
Аҳди маҳкам, бошлар бўлса
Ҳар ишни қилғулик халқ.

Қариндошим, туғишқоним,
Улкан қозоқ омон бўл,
Тиниқликда осмон бўлу,
Доимликда жаҳон бўл.

Улуғ тўйинг, қувонаман,
Йўлбарсдай гуркирайман,
Қорабайир ёлларини
Пойгаларда тарайман.
Мақтанмайман, чин айтганда,
Бир чамалаб қарайман,
Айтисувда Сабит билан
Тортишувга ярайман.

Ўзбек элнинг донг қозонган
Манандай оқиниман,
Жон қозоқнинг оқинларин
Дўстиман — яқиниман.

1945

АҚЛ ВА ҚАЛАМ

Ақл вужудингда ҳокими мутлақ,
Қалам қалб орқали унга таржимон.
Ақл, қалам камолга етиб олгунча
Саодат асрида яшаб ол, эй жон!

Ақл йўлбошчилик қилолган ерда,
Чўлоқ чумолидек ожиз Геракл.
Эй мени ўзимга танита олган,
Ленин парваришин топа олган ақл.

Хуррият қалами ихтиёрингда,
Буни сенга берди Қонуни асос.
Бу қалам саодат гаржимонидир,
Бизнинг улуғ қонун одамзодга хос.

Халқнинг манфаатин кўзлай олмасанг,
Ватан саодатин ўзлай олмасанг,
Таржимон тилингни лол ўлгани хуш —
Хуррият мазмуни англай олмасанг.

Қонуни асосий порлоқ нуридан
Мен қалам эгаси ҳуқуқли башар,

То жаҳон борича бизники бўлган
Қонуни асоснинг мазмуни яшар.

Шу улуғ кунларнинг гражданиман,
Ақл ва балоғат жонга пайваста,
Қариб-чуриб ўлгач саодат билан,
Қаламим қабримнинг туғига даста.

1948

БИЗ ТИНЧЛИК ИСТАЙМИЗ

Ильичдай энг улуғ устод, соҳибкор —
Боғбоннинг таълими билан ўсган боғ;
Шу боғ ўртасида нур ижодкори
Ўзи ёқиб берган қуёшдай чароғ —
Ўчмагай!

То қуёш ўчмагунча!

Инсонлар орзуси — яшасин тинчлик!
Пўлат ғишт қўйилган азим қўрғондай,
Кишилиқ бахтига Советлар юрти
Темир бетонлардан метин қалқондай
Кўчмагай!

Коинот кўчмагунча.

Атом, водороддан тўқима иғво
Озодлик уйини қилолмас хароб.
Жаҳонга янкилар хўжайинлиги —
Лаънатлар саҳроси уфқида сароб,
Иблис одамзодни эгарлай олмас.

Инсонлик қудрати парчалай олур
Уолл-стритнинг «тилло қафас»ин.

Агрессия ўтин қўланса дуди
Бўғишга ожиздир киши нафасин.
Зулмат нур ўрнини эгаллай олмас.

Куни кечагина вабодай елиб,
Миллионлаб навқирон жонни чайнаган.
Қону ёш, фалокат, порох, қулғуна,
Азобу уқубат биқсиб қайнаган —
Уруш ёдимиздан чиқмаган ҳали.

Йўқ, жаноби олийлар, эндиги уруш,
Ўйламанг умрингиз узайтиради,
Бироқ ҳаётингиз олам боғини
Урушлар орқали кузайтиради,
Кундуздан яратиб оқшом маҳалин.

Қишилар долларни семиртирай деб,
Қирилиб битишни истамайдилар.
Капитал амри-ла янги урушнинг
Даштида ётишни истамайдилар,
Омонлик истайди ҳар озод одам.

Инсонлар орзуси — яшасин тинчлик!
Пўлат ғишт қўйилган азим қўрғондай,
Қишилиқ бахтига Советлар юрти
Темир бетонлардан метин қалқондай,
Тинчлик қалъасидир, турар
мустаҳкам!

1950

ПАХТА — ТИНЧЛИК ХАЗИНАСИ

Юксак кўкимизда учар гуркираб
Улуғ асримизнинг пўлат лочини.
Тенгдошин топмайман оламга қараб,
Енгилмас халқимнинг енгган кучини.

Унинг идрокидан кичик нишона,
Одимлаб боргувчи экскаватор,
Атомга отланди бизнинг замона,
Яшай бер, одамзод тинч, бежавотир!

Ерлар, қуёшлардан туғма коинот,
Бу халқнинг зеҳнига бўйин эгади.
Бу халқ истаса бас, миниб нурдан от,
Арктика чўлига зиғир экади.

Бу халқнинг қўлида ҳар грамм металл
Айланур ҳаётнинг зарур винтига,
Ва ёруғ келажак қилинаркан ҳал,
Металл кўмакчидир иши қунтига.

Қуёш консерваси бўлган кўмирнинг
Бир чақмоқ қантчаси берган ҳарорат.

Яна ҳам узунроқ чўзиб умрни
Инсонлар бахтига берур ҳаловат.

Ер-кўкнинг кишига бағишлаган, бу
Бебаҳо ўлжаси бўлмагай нобуд.
Тежамоқ — яшамоқ билан тарозу,
Бириси балдоғу бириси ёқут.

Олтин сандиқ каби сахий Ватаннинг
Бутун бойликларин чўтга солган чоғ.
Пахта хазинаси бизнинг чаманнинг
Олмос поралари ёрқин шабчироғ.

Унинг ҳар толаси кундалик ишнинг
Майда томиридай юракка туташ.
Пахтача қадри йўқ олтин-кумушнинг,
Пахта инсон жонин иситган оташ.

Кишилар истайди кўркам ер юзи
Бутун инсонларнинг опаси бўлсин.
Эркин одамзоднинг ярқираб юзи,
Бахт билан ҳар кимнинг хонаси кулсин.

Ер юзи халқлари тинчликда, омон,
Саодат умрини давом этсинлар.
Гуркираб қариндош, қондошлик замон
Лола чаноғини заржом этсинлар.

Бироқ океан орти ўн-ўн беш малъун
Қилмоқчи кишилар хонасин хароб,
Янги урушлардан чиқариб якун,
Оламга ҳукмрон бўлмоқчи — сароб.

Қирғин ўлатларнинг амрин йўқлаган,
Уоллстритлик мурдахўр бургут,
Еру кўк кишига атаб сақлаган
Барча хазинага қўймоқ бўлар ўт.

Бу ёмон ниятлар ўринламас ҳеч,
Халқлар қўлга олса тинчлик ишини,
Зулматни парчалар бу олов-қилич,
Қул қила олмағай киши кишини.

Азиз ватандошим, ёдингда бўлсин,
Сен тинчлик ишига сафарбар зотсан.
Майли, ифволардан ой ҳам тutilсин,
Шу постда солдатсан, токи ҳаётсан.

Она тупроғимиз ўз сийнасида,
Бизга бағишлаган кўмиру металл.
Пахта ва ғаллалар хазинасида,
Тинчликнинг ишига қўямиз ҳайкал.

Уран атомларин қуввати бизда,
Ҳар чаноқ пахтанинг мазмунидадир,
Олтин ранг чиройли шу тўкин кузда,
Кундалик теримнинг якунидадир.

Тез, тоза шошилиб териб олайлик,
Тинчлик хазинаси бўлган пахтани.
Тоинки умрлар бардам қолайлик.
Суръатин бўшатмай ғолиб вахтани.

Юксак кўкимизда учар гуркираб,
Ленин асрининг пўлат лочини.
Тенгдошин топмайман оламга қараб,
Енгилмас халқимнинг енгган кучини.

1951

УЛУҒ РУС ХАЛҚИГА

Менинг оғам рус бўлур!..
виждоним буюрганин
Шу шеърда ёзолсам,
виждондек дуруст бўлур!
Коммунизм асрига
йўл тўшаб берган руссан,
Шарқликман, бир ўзбекман,
улуғ оғам, омон бўл!
Ижодкор зеҳнимизга
қанот берган ўзингсан.
Яна ҳам баландроқ уч,
яна ҳам осмон бўл!
«Первая книга»дек,
ўн еттинчи йиллари,
Девордаги манифест —
менинг ҳам кўзим очмиш
Ва менинг онламга
ақлларнинг устоди
Владимир Ильичнинг
қуёши нурын сочмиш.
«Эшит, Москва сўзлар»
уйимдаги жарангос —

Қолган Шарқимизнинг ҳам
ўчиради уйқусин.
«Аврора» залпларидек
жаҳон бўйлаб бу овоз
Уйғотар инсонларнинг
туғма она туйғусин!
Мунчалар меҳрибонсан,
мунчалар чин инсонсан.
Мунчалар қадрдонсан,
қадрдоним — оға рус!
Ғазабинг ёвларингни
қирмоқда,
бир жаҳонсан.
Адолат ҳунаринг деб,
айта қўйсам, дуб-дуруст,
«Правда» адреси бор
шонли Москвамизда,
Ленин кутубхонаси
миллион томли бир китоб.
Донишмандларинг номи
одамларнинг эсида,
Кремль юдузлари
жаҳон узра офтоб!
Ҳақиқат маърифатин
инсоният қидирса,
Рус халқининг илмидан
олади мўл-мўл таълим.
Аср-асрлар ўтиб,
ақл нима буюрса,
Барибир, Ломоносов
унга бўлур муаллим!
Менделеев жадвалин
оламга ўргатолган.

Инсонни ер юзида
қила олган кимёгар,
Аъло ташаккуримни
рус халқига айтаман,
Менинг инсонлигимдан
у берди менга хабар.
Атомдаги қувватдан
шарқликни чўчитмаган,
Заррадаги суръатдан
беҳуда ўқитмаган.
Америкалик золим —
миллионерлар сингари
Қондан, кўз ёшларидан
миллионларни кутмаган,
Менинг оғам рус бўлур!..
Виждоним буюрганин
Шу шеърда ёзолсам,
виждондек дуруст бўлур!
Мўйсафид бошгинамни
тик тутиб кўз ташласам
Яшаган замонамнинг
юксак МГУ ларига.
Ахир, нега боқмайин
Бешлаб денгиз туташган,
Жаҳонни гир айланган
Волга-Дон сувларига,
Эҳ-ҳе...
олам сирини,
Ватаннинг ўр-қирини,
Муборак ўз ерини
Жондан севган рус халқи!
Мен шарқлик меҳнаткашман,
сенга боқар қароғим,

Қароғда ҳар кун тонгда
Шарқда қуёшдай балқи!
Сен ўқитган ақлимнинг
етук географияси
Чегара, ирқу рангни
ўз фаҳмидан ўчирган.
Ильичнинг китобидан
таълим олган мияси,
Ҳамма инсон баробар!—
деган сўзни кўчирган!
Жанг кунлари қон кечиб,
руснинг қуроли билан,
Руслар билан баробар
сафларда кета олдим.
Инсоният душмани
малъунга қирон солиб,
Қиличим тили билан
сўзимни айта олдим.
Кичкина укасини
эркалаб, кўнглин топиб,
Бўй баробар ўстирган
оғамизга ташаккур!
Радищев фалсафасин
ва Пушкин лирикасин
Тонглар ўқиб ўтириб
қалбим топаркан ҳузур;
Менинг оғам рус бўлур!..
Виждоним буюрганин
Шу шеърга ёзолсам,
виждондек дуруст бўлур.
Булар менинг авлодим,
минг йиллардан ғув келур,
Раҳмат демакда бари

улуғ рус устодига!
Қорақумдай саҳродан
 шарқираб Аму келур,
Қудратимиз совғаси —
 минг йиллар авлодига.
Уйимдаги чароғда,
 икки кўзда қароғда,
Адресда ва сўроғда,
 оға рус омон бўлур.
Жаҳонда, онгда, тонгда,
 қуёшли ярқироқда,
Халқимиз истагандек
 муборак замон бўлур!
Менинг оғам рус бўлур!..
 виждоним буюрганин
Шу шеърға ёзолсам,
 виждондек дуруст бўлур!

1952

ПАРТИЯМГА МИНГ РАҲМАТ

Кремль саройида минбардаги ўзбекман,
Менга улуғ партиям бу ҳуқуқни бахш этди.
Суюнчимдан бағримда минг боғу, минглаб чаман,
Довруғим жаҳондаги барча халқларга етди.

Отам тушда кўрмаган умид, орзу меники,
Шунчалар баланд экан кишининг азиз боши.
Шу муносиб шафқатлар бариси Ленинники —
Ўлмаган жони билан инсоният қуёши.

Имконият боғини гуллар билан безатдик,
Олтин-олтин гишт билан бу Ватан иморатин.
Йиқилганни турғаздик, бузилганни тузатдик.
Ўчирдик инсонларга шайтонлар ҳақоратин.

Уйимизни ёритур ҳар кимнинг ўз меҳнати,
Ҳар кимнинг ўз баҳори, ёзи, кузи, қиши бор.
Бизларга бегонадир бекорчилик иллоти,
Мақсади, нияти бор, ҳар кимнинг — ўз иши бор.

Бир чигит ердан униб жамолиң кўрсатгунча
Баҳор, ёз, куз ўтади — умримизнинг бир йили.

Бир чаноқли пахтамыз камолига етгунча,
Кўзимиз чаноғига нурлар келиб етади.

Андижонлик соҳибкорнинг юзларидан ўпкулик,
Бети бетимга тегса жонимга истироҳат.
Гул очилсин Қумрихон чаккасига тақгулик,
Ҳар қадам меҳнатидан жонимизга ҳарорат.

Шер қадам йигитлардек Избосканда изим бор,
Қоматингдан ўргулай минглаб барно қизим бор.
Юлдузлар хижолати менинг ўткир кўзим бор,
Ҳар бутун нон ушалса дастурхонда ўзим бор.

Кенгашга йиғилганлар, бахтлисиз бу дунёда,
Ленин сизни чақирди Кремль саройига.
Ипак пахта унади олтин Сурхондарёда,
Кони бор, маъдани бор, камоли ўз жойида.

Мирзачўлдай саҳрога маърифат нурин берган
Лениннинг даҳосидир, Лениннинг имзосидир.
Озод Шарқ кўкрагига йирик дурларни терган
Лениннинг даҳосидир, Лениннинг имзосидир.

Сени улуғламакка нежаб сўз айгайин,
Бағримда чароғимсан, оиламда кўзинг бор.
Дастурхон атрофида ҳамиша жойинг тайин,
Болаларим лабида айтиб кетган сўзинг бор.

Пахтакор ўзбеклармиз, гуркираган касбимиз,
Жаҳонга маълум бўлдик шу буюк ҳунар билан,
Шижоатли, қудратли наслимиз, насабимиз
Пахтакор бўлиб келган зар уланиб зар билан.

Уч марта қаҳрамонлик менинг халқимга хосдир,
Бўй баланд пахталарни экиб қўйган ўзимиз.
Партия тақдирлаган меҳнатимиз асосдир,
Демак бевурд эмасдир шу минбардан сўзимиз.

Тошкентдек Шарқ йўлининг Москвадай қучоғи,
Бизни бағрига олди, бўл омон, бўл эсон деб,
Бизлар омон яшаймиз, яша тинчлик байроғи,
Шу байроқдан англадик, дўстликни бир жаҳон деб,

Самарқанд қизларининг ёпиб чиққан нонидек,
ЎзГУда Алишернинг покиза виждонидек,
Улуғбек кўра олган каттакон жаҳонидек,
Менинг қалбимда кезган халқимизнинг қонидек.

Дўстликнинг ваъдаси бу бир бутун жаҳонаро,
Инонинг азизларим, бу ўзбекнинг сўзидир.
Биз шу ерга йиғилдик омонлик замонаро,
Ҳаммамиз бир кишимиз — бу Лениннинг сўзидир.

Байроғимиз — пахтамиз, текстилькомбинатдан
Ранг берган ишчиларга, халқимизнинг саломи.
Умид моддий бўлади ҳар покиза ниятдан,
Яшай бер, азиз халқим, виждонимнинг илҳоми.

Партия буюклигин бир умр мен куйласам
Кучимга куч қўшилур, халқимга иззат, ҳурмат.
Шу минбарда тик туриб келажакни ўйласам,
Келажакка, Ленинга, партияга минг раҳмат.

1958

ИККИ ВАСИҚА

I

Хайдар чўққи кечмишини сўйларкан,
Унинг оҳи тутундай кўкка устун.
Нам киприклар кўзга қадалган тикан,
Унутадир борлигини бус-бутун.

Узун, оппоқ соқолини тутамлаб,
Бир чанбарга йиғар онги-эсини,
Қўбиз каби юракларни тимдалаб,
Бошлар мунгли, оғир ҳикоясини.

— Дунё экан, киши боши сой тоши.
Сойлар оқди суғормай ёнбошимда,
Ҳар булутки кўлка солса бошимда —
Сўнгги селдай бўлди менга кўз ёши.

Бир бутун нон теккан куни қўлимга
Айланарди бошимда қўш тегирмон,
Ҳар оч илиқ миннат қўйиб бўйнимга
Оғу ошдай, қон келарди бурнимдан.

Шу юксак тоғ ён бағрида бахмал қир,—
Менинг туғиб ўсган асл ватаним.

Этагида уқа каби оқар Сир,
Шу водийда қуёшдан куйди танним.

Агар удда қила олсанг, хаёлни
Йигирма йил орқасига силтагил.
Ер қартасин белгиловчи шу чолни
Зеҳн қўйиб, ихлос билан тинглагил.

Тиззанг толмай чиқа олсанг юксакка
Кўрсатаман бармоқ билан ҳаммани.
Хув оқ ерни қирқ йил экдим даҳякка,
Анав ерга қуриб олиб чайлани.

Хув бир қатор тўрт олачиқ, беш қапа
Бу қишлоқнинг қадимий бинолари.
Анав ҳовуз, анав садали супа,
Талай қайғу-ўксик қадамжолари.

Хув оқарган қўшқаватли қўрғонча.
Деворлари тўрт пахсали мустаҳкам.
Анор, анжир, узум унган шу боғча,
Қайси жаннат шунча гўзал ва кўркам

Томорқаси қатор ар-ар теракли,
Ховзи қизлар кўзгусидай ялтироқ,
Сувга ўнгғай, офтобрўя — кўкракли,
Бу боғ таги беш танобдан ортиқроқ.

Шу боғчанинг жуда қонли тарихи,
Чуқур ҳасратларга тўла кечмиши.
Бу тарихда ҳасрату ўч ҳам йиғи.
Бу кечмишнинг қайғули ичи-тиши.

Биз беш рўзғор бир-бирига ёнма-ён
Шу боғчадан туморча ерга эга,
Энг каттаси сал мўлроқ бир танобдан,
Ишлар эдик тотувлашиб бир-бирга.

Завод бизни муттаҳам деб ўйлайди,
«Шиллиқ қуртдай бор бойлиги бир орқа.
Бўнак олиб барибир тўлолмайди».
Ер оз, куч кам, қўл эса ундан қисқа.

Қўшниликда Акбар амин комиссия,
Завод билан юз ботмонлаб шартловчи,
Битта имо, бир ишорат кўз учи —
Унинг учун тайёрланар ҳар нарса.

Бизнинг учун осмон узоқ, ер қаттиқ,
Чори-ночор Аминга бўй эгамиз.
Уч пайса чой, бир ғалтак ип, беш қошиқ,
Қарз кўтариб ерга пахта экамиз.

Ер оз, аммо умид бизда бирталай,
Меҳрибонлик, қунт ва тўзим ундан кўп,
Илк баҳордан кузаккача етти ой,
Еш боладай эркалаймиз қўр тўкиб.

Қўкка уриб тўлқинланар пахтазор,
Ҳар пояда бизнинг меҳнат яшринган.
Яғрин ташлаб, жилмайиб ўтар экан,
Биз Аминнинг «эҳсонига» миннатдор.

Инжу тишин кўрсатади пахталар,
Мўл ҳосилни кўриб қувнаб қоламиз,

Астагина хирмонга Амин келар,
Буйруғига ночор қулоқ соламиз.

Қўлтиғида узун насия дафтар,
Унг қўлида чўт кўтарган бесоқол.
Насия дафтар бир-бир ўқилган сари,
Чўтда тасбиҳ донасидай қарз яққол.

Мана бизнинг узун йил меҳнатимиз,
Мана бизга кулиб боқмаган толе.
Қарвон Амин омборига солар из,
Биз чиқамиз бу гал ҳам сувдан силлиқ.

Шунча меҳнат қорнимизга етмабди,
Елкамизда меҳнат юку, туман қарз.
Бир нечанинг қайғуга тўлиб афти,
Қуллиқ билан Аминга бошлайдир арз.

Шу зайлда йиллар ўтди қувалаб,
Толе кўки бахт юлдузи кўрсатмай.
Ойлар, кунлар зиммамизга қарз юклаб,
Текис қора кунлар ўтди тонг отмай.

Аввал бунда тўрт олачиқ, беш қапа
Биз бечора очларнинг бинолари,
Анав ҳовуз, анав садали супа.
Талай қайғу-ўксик қадамжолари.

Бир баҳорнинг шабнамли тонги эди,
Япроқ йиғлоқ киприклардай намланган,
Ҳаммамизни шу супага чақирди
Бесоқолки: таниш, чўт қўлтиқлаган.

Супачада қизил гилам, палослар,
Парқуларга ёнбошлаган бир кекса,
Оппоқ соқолларин аста пийпаслар.
Ғалдур-ғулдур ўқийдир алланарса.

Лайлак уя амомаси бошида,
Банорас тўн — хизирдай басалобат,
Қатор келиб қўл боғладик қошида,
Салом бердик баримиз навбат-навбат.

Қози экан: ёнига Амин чиқди,
Мирза эса тиз чўкиб қўлда қалам —
Узун насия дафтар ўқиблиб чиқди.
Такрорланди йиллар келтирган алам.

«Баччағарлар,—деди қози забт ила,—
Сийлаганни сигир билмас, деганлар,
Баракалла Амингаки, қунт ила
Шунча йилдан бери хўб сийлаб келар.

Қани айтинг, тўлайсизми қарзлардан,
Ёки бездай безрайганча турасиз,
Қуръон, худо буйруқлари — фарзлардан
Бўйинтовлаб, кофир бўлиб юрасиз?»

Бизда қурол йўқ эдики, бу ёвга
Қарши ўзни қилайлик мудофаа,
Сўкиш-сўзлаш бошлаган муурофаа,
Ер хатлашга бориб тақалди ровға.

Мирза чизди қиртиллаб қаламин,
Қози салмоқ билан қиларди имзо,

Гарчанд бошин эгиб «ачинган» Амин,
Бироқ кўзи севинч-ла бошлаб нмо.

Тўрт олачиқ, беш капа ерларимиз
Баримтой-чун Амингадир васиқа,
Қози ғазаб билан олайтириб кўз
Муҳр босди, муҳрки муҳри сийқа.

Акбар Амин тортиб олса қизимни,
Йиғилмасди кўкракка бунча чигил,
Остонадай топтаб ўтса юзимни,
Бунча хўрлик тортмасди шўрлик кўнгил.

Ҳаммамиз ҳам энди Амин қароли,
Ҳув оқ ерни қирқ йил экдик даҳякка.
Бу қўшқават собиқ Амин қўрғони,
Бир васиқа оқибати шул, ука.

II

Ҳайдар чўққи ҳозирини сўйларкан,
Қоматлари йигитдай кўкка устун;
Ҳар бир мўйи ёвга қадалган тикан,
Арслон каби ботирланар бус-бутун.

Узун, оппоқ соқолини ел тараб,
Юксакликдан нишон берар қўрғонин,
Создай текис оҳанг билан эркалаб,
Бошлар севинч тўла янги достонин.

«Дунё экан, киши боши кўп азиз,
Сойлар оқар шарқираб ёнбошимда,
Бахт булути кўлка солур бошимда
Шу водийга тамоман биз эгамиз.

Бу водийнинг қуёши ҳам бизники,
Бахмал қири, зумрад ирмоқлари ҳам,
Ери, ҳатто ойи, ой юрган кўки,
Ҳаммаси ҳам бизникидир бекўс-кам.

Ҳув оқарган қўш қаватли қўрғонча,
Деворлари тўрт пахсали мустаҳкам,
Колхозимиз қўраси қандай кўркам,
Анор, анжир, узум унган шу боғча.

Ҳув бир қатор янги оппоқ текис уй,
Бултур қурдик, янги қишлоқ кўчаси,
Анав клуб ҳаммамизга обрўй,
Ҳув ўшаси колхозимиз мўрчаси.

Сирдан ўтар еримиз ғарб чеккаси,
Кун чиқари тоққа бўлур пайваста,
Анав ҳовуз қўланкали супаси,
Шу супада қўлга олдик гулдаста.

Шу супада қўлга олдик васиқа,
Бошланадир коллектив номи билан,
Бу васиқа бўлди бошларга жиға,
Ер бизники ҳар пишиқ-хоми билан».

Ҳайдар чўққи боладай шошиб кетар,
Унутадир ҳамсуҳбат эшларини,
Ўз-ўзича сўйланар, тошиб кетар,
Кулги билан очароқ тишларини.

Бармоқлари қишлоқ устида кезар,
Жуғрофия дарсидаги боладай.

Ҳар нуқтада бир неча чанбар чизар,
Сўзга бошлар, лабин очиб лоладай.

«Кўз илғамас бу пахтазор бўлур ер,
Сувга ўнггай, офтобрўя, теп-текис.
Астойдил меҳнат қилсанг, тўксанг тер,
Ҳосилотин эплломайсан мўл-тўкис.

Шу ерларнинг ҳукми бизнинг қўлларда,
Шу ерларга ёзилди янги тарих,
Бу ердаги тасма каби йўлларда,
Батрак-қарол судрамас энди чориқ.

Шу ер учун ёзилган васиқада
Порлар Совет давлатининг муҳри;
Бир муҳрки ўн саккиз йил олдинда
Жойлангандир юракларга меҳри.

Шу муҳр-ла тасдиқланган батракнинг
Чин ҳуқуқи, озодлиги ва эрки,
Шу муҳр-ла ҳукмланган қулоқнинг
Қирқилишга тамом илдизи, теги.

Шу муҳр-ла олдик қўлга ғалаба,
Шу муҳр-ла бердик дунёга совға,
Шу муҳрни қилолдик мудофаа,
Шу муҳр-ла ерга бўлдик чин оға.

Энди бу ер — бизга асл ватандан
Қўриқлашга берилгандир бир умр.
Бу тупроқлар азиздир жондан, тандан,
Ҳаром оёқ ораламас, қилмас хўр.

Еру жонли: парваришни истайди,
Қон берамиз унинг ҳар баҳясига
Қўкракда ишқ, белда ғайрат қистайди,
Чевирамиз чаманлар ўлкасига.

Олтин тупроқ бўлур олтин пахтазор,
Дунё ери бундай ҳосил кўрмаган,
Бу ерларда бахт қанотин кенг ёзар,
Супурилур бунда ҳар қандай тикан».

Ҳайдар чўққи соқолин серкиллашиб,
Достон ўқир менга ўзин бахтидан.
Шунда мен ҳам чама ипин йўқотиб,
Кенг уфқда тентираклаб қоламан.

Кўз ўнгимда икки дунё очилур:
Бири — йўлсиз, қоп-қоронғи мозидан,
Бирисининг эркаловчи созидан
Ҳар бир чигал, ҳар бир ғусса ешилур.

Таққослайман шу икки васиқани:
Бири — меҳнат оёғигадир занжир;
Бири — бахтлар сари кенг йўл очгани
Чақмоқ тигли кескин, ўткир бир шамшир.

Бизнинг сўнги васиқа мазмунидан
Тўқ, маданий, одамча яшаш чиқар,
Шунинг учун Ҳайдар чўққи саксонда
Ўспириклик даъво қилса ҳаққи бор.

1934

ИНСОНИЯТ ТАРИХИНИНГ БИРИНЧИ КОСМОНАВТИГА

Совет маърифатининг азамат қудратига
Ҳамиша офарин деб келади бутун жаҳон.
Қўрқув билмас баҳодир Гагарин ҳимматига
Битта зинапоядай хизмат қилар осмон.

Инсоният умрида кўкка боқди ҳар маҳал,
Юлдузлар сирин билмоқ унга қадимдан орзу.
Ниҳоят бу жумбоқни совет фани қилди ҳал,
Инсон деган ном учун етук ақл ана шу.

Ой, Зухро оралиги совет кишиси учун
Тез кунда таниш қатнов карвон йўли бўлади.
Кўрсатиб илму фаннинг оламлараро кучин
Бу бизнинг коммунизм — замон йўли бўлади.

1961

УЙГУН

Ў

Збек совет адабиётининг йирик намояндаларидан бири— Уйғун (Раҳматулла Отақўзиев) 1905 йилнинг 14 апрелида жанубий Қозоғистоннинг Марки шаҳрида хизматчи оиласида туғилган. Шу шаҳарда очилган биринчи совет мактабини битиргач, у Тошкентга келади ва 1923 йилдан Карл Маркс номидаги Педагогика билим юртида таҳсилни давом эттиради. 1925 йили Педагогика билим юртини тугатиб, бир-икки йил ўқитувчилик қилади ва сўнгра, 1927 йилдан Самарқанд Педагогика академияси (ҳозирги Алишер Навоий номидаги Самарқанд Давлат университети)нинг ижтимоий-иқтисодий факультетида ўқий бошлайди.

Бадий адабиётга бўлган ҳаваси жуда эрта уйғонган, 1925

Йилданоқ шоир сифатида танила бошлаган Уйғун, 1930 йили Педагогик академияни тугатгандан кейин ўз умрини бутунлай адабиёт жабҳасига бағишлайди: Ўзбекистон Давлат нашриёти бадий адабиёт бўлимининг бошлиғи (1930), «Қурилиш» бадий адабий журналининг масъул котиби (1931—1932), олий ўқув юртларида адабиёт фани муаллими (1932—1935), Тил ва адабиёт илмий-текшириш институтининг илмий ходими, Ҳамза номидаги Давлат академик драма театрининг адабий эмакдоши, «Шарқ юлдузи» журналининг масъул редактори ва ниҳоят Ўзбекистон Езувчилари союзининг раиси (1951—1954) вазифаларини ўтайди.

1944 йилда Коммунистик партия сафига кирган оташин лирик шоир, устоз, драматург ва адабиётнинг нозик тадқиқотчиси Уйғун ўзининг шу кезгача кечган ижодий ҳаёти жараёнида «Баҳор севинчлари» (1929), «Ҳикоялар» (1931), «Иккинчи китоб» (1933), «Қуёш ўлкасига» (1936), «Муҳаббат» (1939), «Зафар тароналари» (1942), «Ғазаб ва муҳаббат» (1944), «Шеърлар» (1944), «Ҳада» (1946), «Ўзбекистон» (1947), «Ҳаёт ишқи» (1948), «Шеърлар» (1950), «Танланган асарлар» (1955) каби шеър ва ҳикоя тўпламлари, «Гуландом» (1938, Балет либреттоси), «Алишер Навоий» (1943. Иззат Султон билан ҳамкорликда ёзилган), «Қалтис ҳазил» (1944), «Ҳаёт қўшиғи» (1947), «Олтин кўл» (1948), «Навбаҳор» (1948), «Сўнги пушаймон» (1955) сингари сахна асарлари, «Ленин путёвкиси билан» деган киносценарий (С. Муҳамедов ва М. Швердин билан биргаликда битилган) яратган; Алишер Навоий, Муқимий, Тарас Шевченко ва Ҳамид Олимжонлар ҳақида илмий-танқидий мақолалар, ўзбек адабиёти тарихига доир очерклар ёзган; А. С. Пушкин ва М. Ю. Лермонтовнинг, Тарас Шевченко ва Шота Руставелининг айрим асарларини, Л. Н. Толстойнинг «Ҳожимурод» повестини, А. П. Чеховнинг «Чайка» драмасини, Қорақалпоғистон эпоси «Қирқ қиз»ни ўзбек тилига таржима қилган.

Ўзбекистон Давлат бадий адабиёт нашриёти томонидан 1958

Йилда босилган Уйғуннинг икки томлик «Танланган асарлар»и чиндан ҳам 30 йиллик ижодий ҳаётининг самарали йқунидир.

Халқ, Ватан, партия Уйғуннинг хизматларини юксак баҳолаб уни Ленин ордени, Меҳнат Қизил Байроқ ва Ҳурмат белгиси ордени ва медаллар билан мукофотлади. 1956 йили адибга «Ўзбекистонда хизмат кўрсатган санъат арбоби» унвони берилди.

Ҳамиша замон билан баробар қадам ташлашга интилган ва кўпинча бунга муяссар бўла олган ўзбек совет адабиётининг катта санъаткори Уйғун, тинмай янги-янги асар устида тер тўкмоқда.

УҚУВЧИГА

Сизга бағишланур, ўқувчим,
Ижодимнинг энг асл боби.
Куйга тўлиб янграр сиз учун
Юрагимнинг олтин рубоби.

Агар шеърим бахш этолса завқ,
Фикрингизни ўраса нурга,
Қалбингизга тўлдиролса шавқ,
Қувонардим бутун умрга.

Шеърларим дур бўлса агар,
Садафи сиз эурсиз унинг,

Шеърим агар бўлса бир гавҳар,
Дарёси сиз эрурсиз унинг.

Шеърим агар бўлса бир лола,
Сиз парвариш қилувчи офтоб,
Юрагимни айлаб пиёла,
Сизга гутдим ишқимдан шароб.

НАЗИР ОТАНИНГ ҒАЗАБИ

Кўк юзини булут, чол кўзини ғазаб
Аста босиб кела бошлади.
Етиб келиб булут чолнинг тепасига,
Уч-тўрт совуқ томчи ташлади...

Муштумини қисди, титради чол,
Оловланди хира кўзлари.
Ғазабларга тўлиб асабий бир тусда,
Лабларидан учди сўзлари:

«Тавба...
Бу лаънати, асти нима қилади?!
Қани энди... бўға бошласам!
Йложи бўлса-ю, лаънатини
Тилка-тилка қилиб ташласам!..»

Муштумини қисган, титрайди чол,
Кўк юзида хира кўзлари.
Ғазабларга тўлиб асабий бир тусда,
Лабларидан учар сўзлари:

«Э!..

Менга деса агар тош ёғмайдими!
Барибир, пахтани терамиз!
Бир дона ҳам кўсак қолдирмасдан,
Ҳукуматга тўплаб берамиз!..»

Юрагида унинг ғайрат тўла,
Ўзи эса жуда ҳам қари.
Кўкка қараб яна ғўдиллаб олди-да,
Босиб кетди пахтазор сари...

1934

КУЗ ҚУШИҚЛАРИ

I

Ҳар фаслнинг ўз хислати бор,
Ҳар фаслнинг ўз фазилати.
Қумуш қишдан, зумрад баҳордан
Қолишмайди кузнинг зийнати...

Қўк — ювилган, артилган шиша,
Сувлар тиниқ, япроқлар олтин.
Шакар қовунларнинг майин ҳидлари
Сабо билан тарқалар секин...

Шимолдан жанубга йўл олар
Қарвон қушлар уйғониб саҳар.
Қўк бағрида товланиб қолар
Чир айланиб кумуш рангли пар...

Қуёш кўкдан эгилиб қарар,
Жуда равшан оловли кўзи,
Сариқ кўйлак кийиб кўринган
Барқут фасл — бу кузнинг ўзи...

II

Боққа кирдим, шафтоли, узум
Шарбатларга тўлиб пишибди,

Олтин нашватилар, ёқут олмалар
Узилиб тагига тушибди.

Барчасига кўз югуртирдим,
Барчаси ҳам товланар, кулар —
Боққа кириб куз шабадаси
Япроқларни тортқилаб юлар...

Шафтоли дер кулиб: куз чоғлар
Шарбат билан лим-лим тўламан.
Емаган армонда, еган дармонда,
Минг дардингга шифо бўламан.

Япроғига бекиниб олиб,
— Суқинг кирар кўп назар солма!
Қизил юзларимдан бир ўпганнынг
Армони йўқ, дер ёқут олма.

Нашвати дер, кўзини сузиб:
Мен сиз учун, кўрингиз баҳам.
Ҳеч кимда йўқ менинг олтин тусим,
Тилла билан баравар баҳом.

Ишкомидан мўралаб, дейди
Бўйга етган ҳусайни узум:
Ҳуснда тенгсизман, менга қара,
Брильянтдай товланар юзим.

Жонимга ур, дейман, етилибсиз,
Қани, энди, отамлашайлик..
Ўзимиз етказган мевалардан еб,
Қандимизни уриб, яшайлик...

Шода-шода бўлиб турган ҳусайнилар,
Брильянтлар садақа сиздан!
Қизил юзларидан шарбат эмиб,
Ўргиламан шафтоли — қиздан...

Сизни тўйиб есин колхозчилар,
Ударниклар, ишчилар есин!
Ўзимиз тер тўккан ҳалол меҳнатнинг
Ҳосилоти — меваси десин...

Бу боғларда озод меҳнатнинг
Жаранглайди созланган сози.
Бу боғлардан юксалар кўкка
Тинч ҳаётнинг, бахтнинг овози...

Бу боғлардан учар кенг фазога,
Қолхозчи қизларнинг ялласи...
Мева пишган, ғўза очилган — бу
Фаслларнинг асл палласи...

III

Саҳар туриб, далага бордим,
Бошқачадир кумуш далалар.
Тонг пайтининг гул манзараси
Юракларга чуқур из солар.

Япроқларда марварид шудринг,
Кўрак очган кумуш пахтасин.
Пахта дейди, кулиб товланиб,
Севган киши мени мақтасин!

Бир толамни ерга туширмай,
Ударниклар, чечанлар терсин!

Келажакни севганлар менга
Севгисини, меҳрини берсин!

Саҳар туриб теримчи қизлар
Ишга солар бутун кучини,
Тонг еллари ўйнар тортқилаб
Узун кокилларнинг учини...

IV

Шиша осмонлари, тиниқ сувлари,
Зийнатлари билан қайтиб келди куз.
Барчани теримга, йиғимга чорлаб,
Мардлик қўшиғини айтиб келди куз.

Куз келди, бизларга кумуш косада
Шарбат ола келди, бол ола келди.
Сават-сават қилиб ширин мевалар,
Омборлар лиқ тўла дон ола келди.
Кенг водийлар билан, дала билан бир —
Пахта ола келди — шон ола келди...

V

Ҳар фаслнинг ўз хислати бор,
Ҳар фаслнинг ўз фазилати.
Кумуш қишдан, зумрад баҳордан
Қолишмайди кузнинг зийнати...

Йилимизнинг салмоқдор иши
Тўрт фаслга текис бўлинар:
Қиш гайёерлар, баҳор экади,
Куз йиғади, ёз тарбиялар...

VI

Кайфим чоғ, уйқудан уйғониб наҳор,
Сабодан сўрадим, бу қандай фасл?
Сабо жавоб берди бу фасл — асл
Олтин кўйлак кийиб кўринган баҳор.

1935

ЛЕНИН ҲАҚИДА

I

Сўрадинг доҳийнинг умр тарихин,
Қисқа жавоб бериш мен учун сдат:
Унинг умр йўли меҳнаткаш халқнинг
Кураш тарихидан иборат.

II

Ўқидим, ўқийман умрим борича,
У айтган сўзларда маъно жуда кенг,
Унинг ҳар сўзида порлаган мазмун,
Миллион асрларнинг мазмунига тенг.

III

Ўз балоғатини, ўз талантини,
У билан ифода қилди халқ, башар.
Энг буюк инсонга хос бўлган исм,
Кишилик авлоди тургунча яшар.

1936

ОЛТИН СЕВГИ

I

Айб эмасдир севилмоқ, севмоқ,
Айб эмасдир севгим бор десам.
Севгиси ҳур, толеи баланд,
Айб эмасдир сени ёр десам.

Айтиб бер, деб, қистама мени,
Севгимизнинг тарихи узоқ.
Менинг дилим кабутар бўлди,
Йўлларига сен қўйдинг тузоқ.

Доминга илинган кабутар
Юрагини пора қилмади.
Утганлардай зор-зор йиғлаб,
Толеини дорга илмади.

Ошиқ Фарҳод каби унинг ёши
Дарё-дарё бўлиб оқмади.
Кўкрагини босиб азсб, уни
Ажал ели келиб қоқмади.

Балки у меҳрибон ҳаётнинг,
Ширин бўсасига йўлиқди.

Сезишга сазовор ҳислари
Балоғатга етди, тўлиқди.

Муҳаббатнинг баҳоси йўқдир,
Бизнинг учун севги фазилят.
Севги одат бизнинг кунларда,
Севги бизга олтин зарурат.

II

Қарашларинг дилнавоз эди,
Ғамга дучор бўлмадим зарра,
Ой тўлишган, кеча соз эди,
Бўса бердинг биринчи карра.

Шунда билдим бўсанинг кучин,
Бўса мени айлади сархуш.
Уйнаб туриб сочингнинг учин,
Енгил тортдим, гўёки бир қуш...

Бу бўсада бор эди қуёш —
Ҳарорати, май малоҳати.
Шу бўсадан бошланмишди ёш —
Ҳаётимнинг бахти, роҳати.

У умримнинг олтин бобига
Равнақ бериб мунаввар қилди.
У ишқимнинг гул китобига
Учмас муҳр бўлиб босилди.

Мен йигитман, сен баркамол қиз,
Бўса бердинг сафоли тунда.

Олтин занжир каби умримиз
Бир-бирига уланди шунда.

Хотиримда: илк бўса бизни
Ҳаддан зиёда қилмиш эди шод.
Чунки ўша тақдиримизни
Қўшиб қўйган эди умрбод.

Шу сабабдан тақдир аталди,
Илк бўсанинг иккинчи оти.
Шул сабабдан умрбод қолди.
Лабда ўшал бўсанинг тоти.

III

Сен биласан Лайлини, Қайсни,
Бир-бирини қандай севишган.
Мактабда юрганда ёшликда,
Бир-бирига ваъда беришган.

Фақат минг афсуски у чоғларда
Ҳукм сурар эди тожу тахт.
Ошиқ-маъшуқ қанча уринмасин
Этагини тутқизмаган бахт.

Севги дарёсида тош бўлиб,
Хусусий мулк, тенгсизлик ётди.
Қанча ошиқ урилиб тошга,
Хароб бўлди, дарёга ботди.

Мажнун тушган сеvgи кемаси ҳам
Ҳалок бўлди урилиб тошга.

Қанча Мажнун зор-зор йиғлаган,
Ўтганларнинг тақдири бошқа.

Бизда севги пулга сотилмас,
Ёлғиз кўнгил унинг баҳоси.
Риёкор турмушнинг чангалидан
Қутқазилган ошиқ ёқаси.

Агар кўнгил кўнгилга тушса,
Шу ўзи бас, йўқдир ҳеч тўсиқ.
Тамагир совчисиз, ошиққа
Ўзи айтар кўнгилни маъшуқ.

Ўтганлар дейдилар, ошиқларнинг
Лабларида фақат зори бор.
Бизнинг мамлакатда ҳар ошиқнинг
Ўзи севиб олган ёри бор.

1936

БАҲОР ХАКИДА

Яна келдинг қалбимнинг рамзи,
Яна келдинг минг жилва билан.
Яна келдинг ясанди дунё,
Далаларга тўшалди гилам.

Ҳар ёғочга кийгизиб либос,
Ҳар нарсани кўрасан бориб,
Мулойим ва илиқ бўса билан
Гул очасан ғунчани ёриб.

Қуёш чиқар ёқут уфқдан,
Гулда ўйнар шудринглар порлаб,
Сен юрасан далада, қирда,
Колхозчини меҳнатга чорлаб.

Субҳидамда колхозчи қизни
Уйғотасан бошидан силаб.
Ҳосилдор ер кўксини очар,
Сендан шифо, сендан нур тилаб.

Сен нақадар хислатга бойсан,
Бир мўъжиза ҳар табассуминг.

Дунё-дунё севинчлар берар
Ҳар қарашинг, ҳар олтин зуминг.

Чечакларинг нақадар кўркам!
Осмонларинг нақадар тоза!
О... гул баҳор, сен очил, сочил!
Мадҳ этайин мен ёза-ёза.

Боғларингда булбул ғазалхон,
Қизил гуллар қилди нишона.
Бахт майи тут ғунча пиёлангда,
Шимирайин мен қона-қона.

Қўлларингга бинафша ушлаб,
Яна бўлдинг қаршимда пайдо.
Сен бизнинг ҳаётга ўхшайсан,
Шунинг учун мен сенга шайдо.

Ҳар жиҳатдан ўхшайсан унга,
Умринггина ўхшамас фақат.
Сен, ҳадемай ўтиб кетасан,
Турмуш — баҳор яшнар то абад.

1937

ВАТАН ҲАҚИДА КҲШИК

Ватан — она сўзи нақадар лазиз!
Сенсан ҳар нарсадан мўътабар, азиз,
Ҳурматингни сақлар ҳар бир ўғил, қиз,
Муқаддас, мўътабар улуғ Ватаним,
Шарафлар, шонларга тўлуғ Ватаним.
Ўлсам айрилмасман қучоқларингдан.

Ишқинг ҳароратли қонимиздадир,
Меҳринг дилимизда, жонимиздадир,
Жангларда хаёлинг ёнимиздадир.
Ишқи зўр жангларда қўллаган Ватан,
Бизни саодатга йўллаган Ватан,
Ўлсам айрилмасман қучоқларингдан.

Сен нажот манзили, тарихнинг фаҳри,
Озодлик денгизи, саодат наҳри,
Қўйнингда инсоннинг очилур баҳри,
Қуёшдек оламга нур сочган Ватан,
Ҳаёт гулшанида гул очган Ватан,
Ўлсам айрилмасман қучоқларингдан.

Толеинг бахт эрур, йўлдошинг зафар,
Хурлик бўстониدير бағринг сарбасар,
Тошларинг олтиндир, тупроқларинг зар.
Бахтиёр элларнинг гуллаган боғи,
Эзгулик манбаи, шодлик булоғи,
Ўлсам айрилмасман қучоқларингдан.

Сенда қаҳрамонлик, шарафдир юмуш...
Булоқларинг шарбат, сувларинг кумуш...
Шифобахш этувчи соф ҳаволар хуш...
Баҳор мисоллигим, гўзал Ватаним,
Гулшаним, гулзорим, боғим, чаманим,
Ўлсам айрилмасман қучоқларингдан.

Гўзал Россиянинг гул қучоқлари
Фарғона водийси, Памир тоғлари,
Сибирь тайгалари, Қрим боғлари...
Улуғвор, поёнсиз, чексиз Ватаним,
Дунёда ягона, тенгсиз Ватаним,
Ўлсам айрилмасман қучоқларингдан.

Баҳордан баҳорга кўчган фасллар,
Ҳар фаслда минглаб ботир насллар,
Лениндек мўътабар доно асллар —
Ўстирдинг, сендадир эрларнинг эри
Доҳийлар, олимлар, мардларнинг ери,
Ўлсам айрилмасман қучоқларингдан.

Чапаев сен учун берган жонини,
Пушкин сенга ёзган ўз достонини...
Севган Навоийдек ғазалхонини,
Маданият, санъат, билим ўлкаси,
Мўъжиза яратган илм ўлкаси,
Ўлсам айрилмасман қучоқларингдан.

Кўкингда барқ урар зафар қуёши,
Сенда мажақланган кўп ёвнинг боши,
Наполеон қочган кўл бўлиб ёши,
Ёвни доим енгиб ўрганган Ватан,
Зафар нурларига бурканган Ватан,
Ўлсам айрилмасман қучоқларингдан.

«Ёв келди, қўзғол!» деб чорладинг яна,
Милтиғим қўлимда, тайёрман, мана.
Сўнгги жангга кирдим сен учун, она,
Шубҳасиз янчилар, топталар ғаним,
Муқаддас Ватаним, жондан севганим,
Ўлсам айрилмасман қучоқларингдан.

Қонга қон! Жонга жон! Бермаймиз омон,
Одамхўрлар бўлур ер билан яксон,
Чунки партиядир сенга посбон,
Сеникидир зафар, Ватаним, жоним,
Давлатим, савлатим, шавкатим, шоним,
Ўлсам айрилмасман қучоқларингдан.

1941

ЛЕНИНГРАД

Дастлаб болқиганда зафар қуёши,
Шодлик келтирганда у олтин саҳар,
Бизни чўмилтирган иқбол нурида,
Бизга ҳаёт берган муқаддас шаҳар —
Фикру хаёлимиз доимо сенда.
Сен билан қалбимиз, севинчлар кони,
Сен билан қувноқдир гул ҳаётимиз,
Эй, озод элларнинг азиз макони!

Сен билан кўзимиз қуёшдай порлар,
Сен билан ёруғдир юзимиз бизнинг.
Сени дер бешиқда ётган боламиз,
Сени дер чол, йигит, қизимиз бизнинг.
Сени деб жанг қилар йигитларимиз,
Сени деб парвона аёллар бунда.
Сени деб заводлар, далалар ишда,
Сени деб бошоқлар товланар кунда.
Сени деб шарбатга тўлар мевамиз,
Сени деб етилар кумуш ғўзалар.
Сени деб тупроқлар берар мўл ҳосил,
Сени деб бол тўла олтин кўзалар.

Чунки дилимизда муҳаббатинг зўр,
Жонлар фидо сенга, она шаҳримиз.
Чунки сен эрусан Ватаннинг кўрки,
Бизнинг ғуруримиз, бизнинг фаҳримиз.
Чунки тонг бошида бизни айлаб ҳур,
Қуллик кишанини узган сен эдинг.
Бизни бўққан чорнинг қонли тахтини
Парча-парча қилиб бузган сен эдинг.
Чунки бизни ўлим ўпқонларидан
Нажот соҳилига олиб чиққан сен.
Зулмат қалъаларин тор-мор айлаб,
Бало тоғларини мангу йиққан сен.

Улуғ курашларда бизни қўлтиқлаб,
Қўлга шамшир бериб, отга миндирган.
Бизни саодатга ошно қилиб,
Қонли ёшимизни мангу тиндирган
Сен эдинг, эй нурли иқбол чироғи!
Чунки сен халқимнинг кўрар кўзисан,
Чунки сен элларнинг гуллаган боғи,
Чунки сен толенинг, бахтнинг ўзисан.

Ленин бизни бошлаб бахт бўстонига
Дастлаб олиб кирган улуғ эшик сен.
Халқлар саодатин парвариш қилиб,
Вояга етказган олтин бешик сен.

Шунинг учун ҳар бир ўғил-қизимиз
Сени деб жонини беришга тайёр.
Бўсаганда ёвни ўлдирган жангчи
Ўзини ҳисоблар доим бахтиёр.

Эй эрлар, доҳийлар, олимлар шаҳри,
Баҳордай яшарар севгинг билан дил.

Ленин номи билан аталган диёр,
Мардоналигинга дунёлар қойил,
Шунча оғирликлар, зарбларга чидаб
Мағрур туришингга дунёлар қойил.
Фашизмнинг чўян аждаҳосини
Боплаб уришингга дунёлар қойил.
Қуршаса ҳам ёвнинг олов ҳалқаси
Тебранмайин турдинг тоғдай улугвор.
Тебранма, эркликнинг метин қалъаси,
Саодат доимо ботирларга ёр.

Душман топтаёлмас сени ҳеч қачон,
Чунки лашкаринг кўп, кучинг беҳисоб,
Сен билан биргадир бутун мамлакат.
Чунки зулумотга қул бўлмас офтоб,
Чунки Пушкин юрар Нева бўйида,
Чунки бизникидир келажак замон.
Зафар машъалини ёндириб, мағрур
Ленин Смольнийда ўтирар ҳамон.

1942

СУРАТ

«Суратингни юбор, соғиндим,
Елғон айтсам тил тортмай ўлай»,
Дебсан хатда. Суратим нечун
Керак бўлди, қурбонинг бўлай?

Юзларимни кўрмак истасанг,
Ё ойга боқ, ёки кунга боқ.
Сочларимни кўрмак истасанг,
Уйқудан кеч, ойсиз тунга боқ.

Қошларимни кўрмак истасанг,
Кўкка қара, чиққанда ҳилол.
Кўзларимни кўрмак истасанг,
Назарингни юлдузларга сол.

Еноғимни кўрмак истасанг,
Сахрога чиқ, лозазорда юр.
Лабларимни кўрмак истасанг,
Саҳар туриб ғунчага юз ур.

Тишларимни кўрмак истасанг,
Ҳавасингни марваридга айт.
Гар ўзимни кўрмак истасанг,
Ёвни енгиб, зафар билан қайт.

1942

А Н О Р

Наманган шаҳридан, гўзал Гуландом,
Менга юборибсан совға деб анор:
Гўёки мужассам оташин салом,
Ҳар бир донасида табассуминг бор.

Чексиз севинч билан мен уни сўйдим,
Сўйдиму лаззатнинг завқига толдим:
Гўё лабларингга лабимни қўйдим,
Гўё ёноғингдан бўсалар олдим.

Кўрган замониёқ мени этди жалб
Ёқут доналарким, серсув ва бўла.
Гўё юборибсан ҳароратли қалб,
Гўё бир қутиким, лаълилар тўла.

Бир чоқ назаримда анор донаси
Ёқут кўзгучага айланди бирдан.
Хотиротга тўлди дилнинг хонаси:
Акс этди кўзгуда поёнсиз Ватан.

Мен шу кичик, ёқут кўзгу орқали
Кўрдим Фарғонанинг гўзал боғларин.

Чанқоқ назар билан боққан маҳали
Қўрдим шабнам ўпган гул япроқларини.

Шу кичик мусаффо, ёқут кўзгуда
Акс этди Қримнинг баҳор чоғлари,
Сибирь тайгалари, ширин уйқуда
Ётган чақалоқлар. Памир тоғлари.

Акс этди Амунинг кумуш жилваси,
Кремль юлдузи, сен юрган чаман,
Белоруслик қизнинг ёнган кулбаси,
Қир, ўрмон, денгиз, кўл, поёнсиз Ватан...

Шу он интиқомга, жангга чорлади
Мени, сен юборган у оддий анор.
У ғазаб юлдузи бўлиб порлади,
Қаршимда, дилимда ўт бўлиб ёнар.

Бир ўтки, ёндирар ёвни беомон,
Бир ўтки, ёндирар зулматни буткул,
Бир ўтки, сўнмайин ловуллар ҳамон,
Бир ўтки, айлагай ёв қасрини кул.

Сен юборган анор қаршимда ҳамон
Қасосга чорловчи ўт бўлиб ёнар.
Мен кетдим, Гуландом, кунботар томон,
Мисли қизил байроқ қўлимда анор.

1943

ЖАФО ҚИЛМА

Тарк этма назокатни, хулқингга жафо қилма,
Иззатни бериб елга, беҳуда сафо қилма.

Умрингни хароб этма ўткучи ҳавас бирлан,
Ишқ бошқа, ҳавас бошқа — бу йўлда хато қилма.

Рухсори гўзалларга одобу илм лозим,
Инсоний камолотни ҳуснингга бино қилма.

Сен сози муҳаббатсан, гулшанда гули раъно,
Ишқингни кўча-кўйда юргучи гадо қилма.

Уйғонди чаманларда, чок этди яқо булбул,
Куйдирма у шайдони, бас энди наво қилма.

Ноз этма, садоқатлик ошиққа тараҳхум қил,
Кўнглига ғараз тўлган номардга имо қилма.

Одоби гўзалларнинг санъатда топар равнақ,
Санъатга хилоф ишни руҳингга ғизо қилма.

Ёд айла гаҳи, Уйғун исмингни баён этди,
Шеърига қилиб маржон, сен унга жафо қилма.

1943

САЛЮТ

Жанглар ўтиб кетар, замон шовқини
Йиллар давомида оқибат сўнар.
Табиат ўзгарар, минг йиллардан сўнг
Балки биз билмаган гиёҳлар унар.

Балки аста-секин биз кўрган тоғлар
Минг йиллар сўнггида бўлурлар адо.
Ва локин шунда ҳам янги наслнинг
Қулоғига бориб етар бир садо.

Бу қандай садо, деб сўрса насллар,
Тарих жавоб берар: мардлар нидоси.
Москва шаҳридан ғолиб қўшинга
Берилган салютнинг акси садоси.

1943

ҚАНЧА ЙИРОҚ КЕТСА, ШУНЧА ТЕЗ КЕЛУР

Сен дединг гўзал қиз: жангдаги ёрим
Мени ташлаб кетди ғоят йироққа.
Тугади чидамим, сабру қарорим.
Тоқат қилолмайман ортиқ фироққа.

Мен қайтиб келар деб ҳар кун кутаман,
У эса кун сайин кетар узоқлаб,
Мен эса кун сайин зардоб ютаман,
Ҳижрон китобини аста варақлаб.

Сабр айла қиз, сабр — дилнинг нақшидир,
Сен зориқиб кутган шонли гез келур.
Қанча йироқ кетса, шунча яхшидир,
Қанча йироқ кетса, шунча тез келур.

1944

ЮРАГИМНИ БЕРИБ КЕТСАНГ БАС

Учрадингу гулзор ичида,
Кулумсираб бошладинг йўлга.
Шу ондаёқ ишқингни бериб,
Юрагимни олибсан қўлга.

Шу ондаёқ айланди бошим,
Шу ондаёқ бўлдим паришон.
Шу ондаёқ ўртанди таним,
Қайдан келдинг, эй офатижон?

Энди билсам кетар эмишсан,
Мени ташлаб белгисиз ёққа.
Мени нотинч этар эмишсан,
Дучор қилиб аччиқ фироққа.

Ихтиёринг, майли, йўл бердим,
Юрагингга севинч солиб кет.
Нимаки хуш келса кўнглингга,
Тортинмагил, майли, олиб кет,

Олиб кетгил, боғимни буткул,
Қолдирмагил ҳатто хору хас,
Олиб кетгил боримни, фақат,
Юрагимни бериб кетсанг бас.

1944

МОСКВАНИНГ КУЛГИСИ

Нур қўйнида букун Москва,
Нур тошқини кўмибди тунни.
Ҳар дераза, ҳар фонарь букун
Беркитибди ўзига кунни.

Москвамиз букун чароғон,
Бу зафарнинг нурли кулгиси.
Бу жилодан ўз чироғига
Нур олади ғолиб келгуси.

Москванинг кулгиси порлоқ,
Ғалабанинг тонги барқ урди.
Нур тўлқини зулматни мангу
Жаҳаннамнинг қаърига сурди.

1945

РАҚҚОСА

Бу қандай жозиба? Қандай латофат?
Ё чаман саҳнида тўлғандими гул?
Ё хиром этдими боғларда товус?
Изоҳ эт! Тушунтир! Сўзла, эй кўнгил.

Ёки толпиндими навбаҳор қуши?
Жилва кўргазгали, парвоз этгали?
Ё кўкдан тушдими санъат музаси?
Менинг хаёлимни олиб кетгали?

Йўқ, гулда бунчалик латофат қайда?
Ҳузурида товус шарманда ва лол.
Эй, баҳор қушлари, силкитманг қанот,
Келмасин десангиз кўнгилга малол.

Сиз ундан ўрганинг парвоз этишни,
Жилвани, шўхликни ундан ўрганинг...
Шаббода, ҳайратда қолганинг аниқ,
Чунки мўъжизадир бу гал кўрганинг.

Унинг рақсларида қуш енгиллиги,
Шаббода шўхлиги, гулнинг нози бор,

Унинг одобида, унинг хулқида,
Инсоний камолот мавжуд, барқарор,

У олий санъатнинг тенгсиз ошиқи,
Жўш урар, очилар ўйнаган сайин,
О, руҳни юксалтган ишвалар нозик...
Ғамза, табассумлар ипакдан майин...

Мадҳинг билан янграр, кенг фазоларда,
Токи тирик экан шоирнинг саси.
Яша, эй санъатнинг сўлмас чечаги,
Яша, илҳомимнинг ўлмас музаси!

1946

САЛОМ, КЕЛАЖАК

Салом сизга, келажак, салом, янги бўстонлар,
Аён кўриб турибмиз, кўркам жамолингизни.
Яққол сезиб турибмиз, гул ҳидларига тўлиб,
Сахрога жон бағишлаб эсган шамолингизни.

Ҳадемай янги издан, янги бир дунё бўлиб,
Кекса Аму сувлари қумларни кесиб оқар.
Ҳадемай табиатнинг ўзгартиб асрий турқин,
Жонсиз чўллар кўксига меҳнатимиз гул тақар.

Ҳадемай нурга кўмиб юртимиз шаҳарларин,
Янги ГЭС чироқлари минг қуёш бўлиб порлар,
Ҳадемай янги ерлар бағрида мавж уради,
Поёнсиз яшил боғлар, экинзор, пахтазорлар.

Ҳадемай... аммо, ҳозир, эзгу хаёлимизсиз,
Хаёлимизда эса ҳақиқат куртаклари!
Шон билан, зафар билан, ишонч билан тўлуғдир
Ҳар бир қўйилган қадам нурли келажак сари.

Ҳар бир иншоотимиз келажакнинг кўркидир,
Букун қўйилмоқдадир эртанинг тамал тоши,

Иқбол табассумидай ҳаётбахш ва мусаффо,
Балқимоқда ўлкада коммунизм қуёши.

Совет кишиларининг чексиздир иродаси,
Қўлимизда ҳар бир иш, ҳар мушкул бўлади ҳал.
Партия кўзи билан келажакка қараймиз,
Ленинизм ғояси қўлимизда зўр машъал.

Улуғ коммунизмнинг буюк меъморларимиз,
Келажакни яратиш касбимиз, одатимиз.
Келгуси наслларга бахтли, тинч, порлоқ ҳаёт
Бахш этиш муддаомиз, эзгу саодатимиз.

Олий техникамизнинг қудрати беҳисобдир —
Истасак ўзгаради табиат, оби ҳаво.
Истасак чўлда гулзор, истасак, даштда дарё
Ташна, оч саҳроларнинг дардига бўлур даво.

Ишонамиз, келажак, шонли ғалабангизга,
Иродамиз синдирар барханларнинг белини.
Машъум гармселларнинг сўнар олов нафаси,
Қалин, тетик ўрмонлар тўсади қум селини.

Шунинг учун, келажак, аён кўриб турибмиз
Савлат, салобатингиз, кўркам жамолингизни.
Яққол сезиб турибмиз, чўлларга жон бағишлаб,
Гул ҳидларини сочиб эсган шамолингизни.

Шунинг учун ҳалитдан янги ГЭС чироқлари
Нур севар кўзимизга зиёсини сочмоқда.
Шунинг учун ҳалитдан бўлажак гулистонлар
Қумлар юзин беркитиб, жамолини очмоқда.

Шунинг учун ҳалитдан бўлажак шаҳарларнинг
Қувноқ шовқин-сурони янграр қулоғимизда.
Шунинг учун ҳалитдан иқбол чечакларининг
Шифо берувчи атри анқир димоғимизда.

Салом сизга, келажак, салом, янги бўстонлар!
Иқбол, тинчлик ўлкаси, ишқингиз дилимизда!
Салом, эркин Ватаннинг эркин граждандари,
Шонли, бахтиёр авлод мадҳингиз тилимизда!

1951

МИРЗА ГУЛИСТОН

I

Йўлинг тушганмиди, қадрдон дўстим,
Бу яқин орада Мирзачўл томон?
Мен бориб кўрдиму, ҳангу манг бўлдим,
Зўр ҳаяжон кезар қалбимда ҳамон!

Агар «ёрилмасам»—сенга айтмасам,
Қалбимни портлатур бу зўр ҳаяжон.
Хуруж қилганидан қалбимда шодлик,
Бу шеърни ёздим, азизим, инон.

«Мирзачўл» дейишга тилим бормади,
Чўллиги қолдими энди бу ернинг?
Кўрсанг, афсонавий жаннат бу жойнинг
Чала кўчирилган нусхаси дердинг!

Шу қадар чиройли! Шу қадар гўзал!
Минглаб гулистондан афзалдир бу жой.
Минглаб гулистонга, минглаб чаманга
Баҳузур кўрк бўлур ундаги чирой.

Суви оби ҳаёт, тупроғи олтин,
Тошни ҳам гуллатар об-ҳавоси.

Ҳосилдор қучоғи «оқ олтин»га кон,
Ҳисобсиз экиннинг тенгсиз давоси.

Бошдан оёғини қоплаган гуллар,
Қуёш шуъласида товланар яйраб.
Баҳор пайтларида кезсанг, маст этар
Дилрабо боғларда булбуллар сайраб...

II

Чўллиги рост эди ўтмишда унинг,
Ҳоли хароб эди, қисмати аянч.
Жафокаш инсонлар ундан қочарди
Қашшоқ ҳаётига тополмай таянч.

Бағрида бўридай кезарди очлик
Ва ҳукмрон эди ёвуз гармсел.
Ваҳший табиатнинг найрангларига
Тоб беролмай чўлдан чекиларди эл.

Оҳ урса фалакка чиққан тўзони,
Бир томчи сув учун бўлганди чанқоқ,
Чўзилиб ётарди қовжираб, ҳолсиз,
Бетини шўр босган кафандай оппоқ.

Бу чўлнинг ўтмиши фожиага бой,
Тарихи тўладир аччиқ маънига.
Ўтмишда хўрланган, мазлум одамлар
Нималар демади унинг шаънига.

Қозоқ — «бадбахт дала», руслар — «оч дала»
Ўзбек — «Мирзачўл» деб қўйди унга ном...
Ниҳоят уйқудан уйғотди чўлни
Октябрь наъраси, муборақ айём.

Доҳиймиз Лениннинг машҳур декрети
Унга жон киргизди, бахтиёр этди.
Чўлнинг гуллашини минг йиллар кутган
Меҳнаткаш халқимиз муродга етди.

Айлантирмоқ учун чўлни чаманга
Ажойиб замонлар, хуш дамлар келди.
Қудратли техника, Сирдарёдан сув,
Мўъжиза яратган одамлар келди.

Мана энди унинг турқи бошқача,
Хусну таровотда тенгсиздир бу жой.
У бизнинг меҳнатдан гуллаган гулшан,
Юртимнинг кўркидир ундаги чирой...

Бу ер меҳнат, ижод, роҳат манзили,
Бу ер донг чиқарган мардлар макони.
Бу ернинг келгуси яна ҳам порлоқ,
Бу ер жуда ноёб бойликлар кони.

Шоирлар тилида, халқлар оғзида,
Бу ернинг таърифи ниҳоятда зўр.
«Мирзачўл» дейишга тил бормас энди,
Агар ишонмасанг, ўзинг бориб кўр.

Тун бўйи тонггача мижжа қоқмасдан
Бу шеърни, дўстим, ёзишдан мурод:
Зора халқларимиз қарор қилса-ю,
«Мирза Гулистон» деб қўйса унга от.

Бу от Мирзачўлга ярашар эди,
Жуда мос келарди, менимча, бу ном.
Хуснига яраша исми ҳам бўлса,
Кўнглим ўз жойига тушарди тамом.

1960

БУШЛИҚ

Фазони «бўшлиқ» деб атаб келардик,
Тўғри келармикан энди бу таъриф?
Бугун бўш эмас-ку кечаги «бўшлиқ»?
Янги даврга ўтди-ку тарих!

Ракеталар даври бошланиб кетиб,
Кечаги замонлар ортда қолди-ку!
Кўкда учмоқда-ку юлдузларимиз?
Шонимиз «бўшлиқ»ни қоплаб олди-ку!

Йўқ, кечаги «бўшлиқ» энди бўш эмас.
Тўғри келмас аввалги таъриф,
Эгаллай бошладик чексиз фазони,
Янги бир саҳифа очмоқда тарих.

1960

ШЕЪР ҲАҚИДА

Дейдиларким, ойда ҳам доғ бор,
Нуқсони йўқ иш қилиш қийин.
Гарчи аввал билинмаса ҳам
Билинади нуқсони кейин.

Ҳар бир шеър яратилганда
Нуқсонсиздек бўлиб туюлар.
Чунки илҳом, шеърий ҳаяжон
Аввал шалоладек қуюлар.

Дамлар ўтгач ҳаяжон, шовқин,
Оқ кўпиклар босилар аста.
Сўла бошлар шунда мисралар,
Қофиялар кўринар хаста.

Шу сабабдан бўлса керакким,
Кейин ёқмас аввалги ғазал.
Гўё узоқ турган меъмрдай
Учиб кетар мисралардан ҳал.

Мен истардим: аксинча, шеър
Ёзилганда бир ғунча бўлса,
Сўнг гул очса, мева қилса-ю,
Бора-бора шарбатга тўлса.

1944

ҒАЙРАТИЙ

↑
Ғ

айратий (Абдураҳим Абдуллаев) 1902 йилда Тошкент шаҳрида тугилган. Ёшлигида онаси вафот этади ва уни Ойшахон исмли аёл ўз тарбиясига олади. Анчагина фозила бўлган бу аёл Абдураҳимнинг саводини чиқаради ва халқ оғзаки ижодининг намуналари билан таништиради. Ун ёшида ўз отасининг тарбиясига қайтиб келган бўлғуси шоир, бошланғич мактабда ва бир муддат мадрасада ўқийди.

Абдураҳим Октябрь революцияси ғалабасининг биринчи кунларида ташкил этилган ўқитувчилар тайёрлаш курсини битириб, халқ маорифи соҳасида хизмат қилади.

Ўқувчилик йиллариданоқ бадий адабиётга зўр ҳавас қўй-

ган Абдураҳим, тез орада шеърлар ёза бошлайди. Унинг «Бола-лар ҳафтаси» шеъри 1921 йилда «Қизил байроқ» газетасида бо-силган эди.

Совет воқелигининг бадний ифодаси даражасига кўтарила олган Ғайратийнинг «Эрк товуши» (1927), «Яшаш тароналари» (1928), «Темп» (1932), «Олов танлар» (1932), «Севги» (1939), «Олтин ёшлик» (1940) шеърий тўпламлари, «Онамга хат» (1933), ва «Жиноста» (1935) номли поэмалари, «Қора юраклар» деган ҳикоялар тўплами, «Танланган асарлар» (1934) китоби ва ўзга асарлари ўзбек совет адабиётининг жонли саҳифаларини ташкил этади.

Улуғ Ватан уруши ва урушдан сўнгги даврда ҳам Ғайратий поэзия ва проза соҳасида янги асарлар яратиш устида меҳнат қилмоқда. 1958 йилда Ўзбекистон Давлат бадний адабиёт наш-риёти Ғайратийнинг бир томлик «Танланган асарлар»ини китоб-хонларга тақдим этди.

Х А Л Қ
(Оқ шеър)

У родаси пўлат-метин улуғ халқ,
Истар экан унга тоғлар эгар бош.
Йўлида учраган ғовни янчади,
Истаса заррадан яратур қуёш.
Халқ истади: асрларнинг хаёли
Ҳақиқатнинг кўзгусида акс этди.
Халқ истади: кечмишнинг ғам, маҳоли
Адам саҳросига маҳв бўлди, кетди.
Халқ истади: меҳнат бўлди чин, озод,
Севги озод, яшаш озод ва қонун.
Ҳаёт фалсафасин яратувчи халқ

Истади ечилди ҳар сир, ҳар тугун.
Халқ истаса: қуёш заррин нуридан
Қуражакдир ойга бир олтин поя.
Халқ истади: тилсиз саҳро — чўлларни
Чаман қилди, ёйди шифобахш соя.
Юрак торим ишқинг билан жаранглар,
Ишончимсан, паноҳимсан улуғ халқ.
Сенинг кучинг, қудратингдан мен мудом
Ижод селобига бўлдим буткул ғарқ.

ФАРҒОНА

Қабристондек бир вақтлар жим бўлган,
Қайғу-ҳасрат билан қалбин доғлаган,
Ҳеч ёзиқсиз мазлумларча инграган,
Жафо тортган қора кунлар кетмишдир.

Кезди кўп чоғ бой ва бекларнинг оти,
Синди бева-бечоралар қаноти,
Тугатилди кўп қадоқ қўл ҳаёти,
Юракларни аламлар-ла сиқмишдир.

Бир ғоя-ла иш кўрди бой, эшонлар,
Дин номидан бериб турли фармонлар.
Меҳнат аҳлин эзиб тўкдилар қонлар,
Оҳу фарёд кўк сарига етмишдир.

Кураш ўти ҳар дақиқа куч олди,
Маҳкум синф — беклар курашдан толди,
Бизнинг лагерь устунлик маршин чалди,
Ҳеч шафқатсиз ёвга кафан бичмишдир.

Вайроналик ортиқ кўздан йўқолмиш,
Севинч билан бир ўзгача тус олмиш,
Кўкат-майса, қиз-жувонлар ўйнамиш,
Қалбимиздан оҳлар энди кетмишдир,
Тўхтаб қолган пок булоқлар оқмишдир.

1925

МЕНИНГ ТУЙҒУЛАРИМ

Йиғлоқлардек менинг ёниқ кўзим йиғлаш билмайди,
Кўкда нажот кутганлардек кўкка кўзин тикмайди.
Кувноқ руҳим қайғу алам, ҳасратларни сезмайди—
Яшамоққа порлоқ умидларим кулиб турганда.

Умидсизлик билан ҳаёт йўлларига боқмайман,
Хур, жаннат, пари қизни хаёлимга тақмайман.
Ватан ишқи, янги давр талабини ёқлайман
Фан-техника билан борлиқ тўлиб-тошиб турганда.

Синиқ сознинг синиқ куйин қачонгача тинглайин,
Фақат булбулларнинг авж куйин, куй деб билайин.
Соғлом гавда, ёш кучим-ла югурайин, ишлайин,
Ётайми мен — «ишга» — дея тонгги гудок урганда.

Янглиш туйғу менда бўлмас! Янглиш сезги сезганлар,
Йўқлик сари бора беринг, эй ҳаётдан безганлар.

1926

ЛЕНИНСИЗ ТУРТ ИИЛ

Улуғ Ленин! Сенинг йўлингдан
Бормоқдадир жасур авлоднинг.
Эсимиздан чиқмайсан асло,
Қалбимизда фикри ва ёдинг.

Чалиб зафар сигналини биз,
Байроғингни кўтардик баланд.
Сенинг йўлинг билан ғовларни
Босиб ўтдик қилмасдан писанд.

Сенинг йўлинг ҳаёт йўлидир,
Октябрни яратдинг ўзинг.
Сен тириксан, халқ билан бирга,
Келажакни кўради кўзинг.

Тўсиқларни қилмасдан писанд,
Чалдик зафар сигналин баланд.

1928

ДНЕПР БУИЛАРИДА

Бахмал соҳилиннга кўз тикиб қолдим,
Асрлар сирдоши, эй улуғ дарё.
Мовий қучоғингда хаёлим менинг
Сен билан узоққа оқарди гўё.

Зумрад қиргоқларинг эрам богидай
Юз очмиш, яшнамиш сунбул ва лола.
Чаманлар мадҳини куйлаб булбуллар
Тутмишдир лоладан ёқут пиёла.

Тонг пайти мавж урган кумуш васлиннга,
Сўйла-чи, бир йўла қараб тўйдимми?
Тонг чоғи қуёшнинг олтин кокилин
Битталаб санамай айт-чи, қўйдимми?

Сен билан бирга мен кўп кунлар кездим,
Англадим юрагинг, жўшқин достонинг.
Украин қизининг бандурасига
Кечмишда жўр бўлган ўтли фиғонинг.

Тараснинг лоладай доғли юрагин,
Ҳазин қўшиқларин тинглаган сенсан.

Ғариблик шомида йиғлаган торин
Бандига жўр бўлиб инграган сенсан.

У чоқлар поёнсиз қирғоқларингда
Ҳар кўкат ўсарди мазлум ёшидан.
Кумуш тўлқинига боқиб тўёлмай,
Кўп йигит айрилди қаламқошидан.

Хокисор, дарбадар, йиғлаган қалблар
Олтин соҳилингда юксак жой олди.
Украин халқининг доно фарзанди —
Шоир абадий уйқуга толди.

Сен билан яшнаган, сен кўкартирган
Барқут водийлардан тўпладим чечак.
Шу қардош элларнинг севги номидан
Мозори устига сочдим бир этак.

1939

ҚАДРДОНЛАР

Сени қадрдон дедим,
Эй, жонажон рус халқи.
Сени улуғлаш учун
Бордир халқларнинг ҳаққи.

Сенга дўст бўлиб ортди
Қадримиз, қимматимиз,
Инсоний ҳуқуқимиз,
Шон ила шуҳратимиз.

Сен халқлар халоскори,
Октябрни яратдинг.
Истиқболнинг кўзгусин
Сўнмас нурга қаратдинг.

Революция бешигин
Тебратдинг, бахтга доя
Бўлдинг, бизни камолга
Етказдинг бениҳоя.

Сендаги дўстлик меҳри
Дўстларингга зиёда.

Сен билан бирга бўлган
Камлик кўрмас дунёда.

Саодат манзилига
Етакладинг, йўл очдинг.
Чаманларга бошладинг,
Йўлга гул-чечак сочдинг.

Ижодкор, улуғ халқсан,
Ленин каби меҳринг бор.
Бутун қалбларда севгинг,
Бутун тилда зикринг бор.

1940

ҒАРБГА КЕТДИМ

Ғарбга отландим, она,
Менга мадор, қувват бер.
Ўтда ёнганлар доди—
Етиб келгил тезроқ, дер.

Ҳукмрон бўлди унда
Қонли қамчи билан дор.
Найзаларга илинган
Гўдаклар йўлимга зор.

Оппоқ соқолин қонли
Ёшга ювган оталар—
Фашизм сиртмоғида
Биздан нажот кутарлар.

Фашист деган малъунлар
Чанг солди бизнинг бахтга,
Камолотга йўллаган
Покиза муҳаббатга,

Ғарбга отландим, она,
Менга мадор, қувват бер.
Сўнг дамда меҳринг билан
Қучоқла ва кўкрак кер.

1943

СЕВГИ ҚҰШИҒИ

Севишмоқ гўзал фасл,
Севги, ёшлиқ муттасил.
Севги завқидан ўзга
Айт-чи, қай лаззат асл?

Соғинтирма, келгил бот,
Қалб сеники, эмас ёт.
Керакмас менга асло
Севгисиз кечган ҳаёт.

Севгимиз ширин, тотлик.
Лаззатин бирга тотдик.
Ҳижронга берган бардош
Мен эмасми саботлик?

Севгидир фазлу камол,
Севги саодат, иқбол.
Севги билан кўринур
Менга ёрқин истиқбол.

1950

ОТА СЎЗИ

Октябрь қуёши болқиган кунда
Доҳий Ленин маҳкам тутди қўлимни.
Инсоний ҳуқуқим ҳамда эркимни
Ардоқлаб, кўрсатди ҳаёт йўлимни.

Ленинга эргашиб зоелик топмай,
Нурга ғарқ бўлди у кўҳна ғамхонам.
Фаровон кунларнинг нашъаси билан
Шарбат селобига тўлди паймонам.

Лениннинг йўлидан топдим бахтимни.
Қўринди ярқираб порлоқ истиқбол.
Иқбол чироғининг сўнмас ёғдуси
Наслдан наслга ўтар, йўқ завол.

Мирзачўл даштини эгалланг дея,
Тарихий декретга чекканди имзо.
Бу имзо мазмунин олтин сатрида
Эртаги кунимиз бермоқда жило.

Акс этар бу декрет улўғ режада,
Ўзбекнинг ҳаёти, бахт-саодати.

Шу декрет сингари оқди қалбларга
Доҳий севгисининг зўр ҳарорати.

Лениннинг сўзига ихлосим қўйиб,
Кундан-кун бўлмоқда мартабам баланд.
Шунинг-чун отландим Мирзачўл томён,
Шу кунлар талаби меҳрим этди банд.

Уфққа бош қўйган кенг водийларда
Гул, лола унажак, кўринмас сароб,
Бошимда нур сочар умрим баҳорин—
Абадий яшнатган мураббий офтоб.

1955

* * *

Ихтиёрим бўлсайди, эркам,
Қилар эдим сени ихтиёр;
Ихтиёрим сенга боғлиқдир,
Қилолмайман ҳеч қачон изҳор.

Соғинганда йўлингни пойлаб,
Чиққанимни билмай қоламан.
Учрашганда дов бермас юрак,
Бир сўз демай ўйга толаман.

Сени эслаб оҳ урганимда,
Йўлиқаман таъна тошига.
Аҳволимга кулганлар, шаксиз,
Билар эди тушса бошига.

Самоларга талпинар эдим,
Кошки менга берсайдинг қанот.
Ўзинг дединг менга неча бор:
«Ҳижрон ғами бизлар учун ёт».

1968

ЕРҚИН ИСТИҚБОЛ

Етти йил режаси — саодат йўли,
Коммунизм сари зўр, дадил қадам,
Бунинг асосида Лениннинг қўли,
Идроки, ғояси аниқ мужассам.

Бу режа қоялар, тоғлар бағридан.
Шубҳасиз, очади туганмас бойлик.
Нур оқар ГЭСлардан — сонсиз наҳрдан,
Гулшанга айланар адир ва сойлик.

Бу режа яратар завод ва шаҳар,
Сув бўлиб оқади қўлда маъданлар.
Бу режа мазмуни бир олтин саҳар,
Яратар гул боғлар, тоза чаманлар.

Етти йил режаси бахтларга поя,
Йўл олди зафарга ижодкор, зўр халқ,
Ҳурматлар сенга, эй улуғ партия,
Ленин шуурига қилдинг бизни ғарқ.

Бу режа қудрати фазо сирини
Забт этар ва бутун орзуларни ҳал.

Бу режа сатрида дўстлик меҳрининг
Мазмуни барқ урар теран, мукаммал.

Етти йил режаси буюк рақамлар,
Булардан яралур улуғ бир дунё.
Меҳнаткаш элларнинг бахти мужассам,
Бу режа шараф-ла этилур ижро.

1958

ЛЕНИН ШАНБАЛИКДА

Ҳаёт қайноқ, Кремль бедор,
Ленин чиқди ёруғ хонадан.
Қуёш боқди қаршилаб наҳор,
Кўк гумбази — юксак поядан.

Қаршисида олам-жаҳон иш,
Шанбалик деб урди қўлини.
Бу қўлларки, буюк қурилиш
Ва ҳаётнинг очди йўлини.

Дўстлари-ла кўтарди ёғоч,
Шунда кўкка етти бошимиз.
Меҳр билан очди кенг қулоч
Меҳнатсевар, чин йўлдошимиз.

Шу ёғочдай кўтарди қўлга
Бахтга тўла янги жаҳонни.
Шуълаларни тўлдирди дилга
Ва яшнатди ҳар бир маконни.

Еғоч эмас, Ленин қўлида
Қўтарилди ёрқин келажак.
Халқлар борар унинг йўлида.
Қуёш каби мангудир демак!

1959

ШАЙХЗОДА

Ш

оир ва драматург, олим ва публицист, таржимон ва педагог сифатида танилган Мақсуд Маъсумбек ўғли Шайхзода кўпгина шеърӣ тўпламлар, драматик асарлар, илмий китоблар, илмий-танқидий ва публицистик мақолалар авторидир.

Мақсуд Шайхзода 1908 йилда Озарбайжондаги Оғдош шаҳрида туғилди. У Боку педагогика техникумини битиргандан кейин, 1928 йилда Тошкентга келади. Аввал Наримонов номидаги мактабда дарс беради, сўнг республика газета ва журналлари редакцияларида ишлайди. 1933 йилда Боку педагогика институтининг сиртқи бўлимини тамомлаб, Шайхзода 1935—1938 йилларда Ўзбекистон Фанлар комитетида илмий ходим бўлиб ишлайди

ва айна вақтда аспирантурада ҳам ўқийди. Филология фанлари кандидати Мақсуд Шайхзода 1938 йилдан бошлаб Низомий номидаги Тошкент педагогика институтида дарс беради.

Шайхзоданинг биринчи шеъри «Трактор», мамлакатимизда қишлоқ хўжалигини коллективлаштириш ҳаракати оммавий тус олган чоғларда, 1929 йил октябрь ойида «Шарқ ҳақиқати» газетасида нашр этилган эди. Ҳозир шоирнинг халққа тақдим этилган шеърий тўпламлари сони 25 тадан ошади. «Ун шеър», «Ундашларим», «Учинчи китоб», «Лойиқ соқчи», «Жумҳурият», «Янги девон», «Кураш нечун», «Жанг ва қўшиқ», «Юрак дейдики», «Қисмат», «Юрт шеърлари», «Ун беш йилнинг дафтари», «Олқишларим», «Замон торлари», «Шўъла», «Созим», «Чорак аср девони» тўпламлари шулар жумласидандир.

Шайхзоданинг «Жалолиддин» (1943) ва «Мирзо Улуғбек» (1961) драматик асарлари Ўзбекистон саҳна санъати тарихида ўзига хос ўрин эгаллашга муваффақ бўлди.

Шайхзода ўзбек классик поэзиясига, айниқса, Навоий ижоди-га доир монография ва мақолалари («Гениал шоир», «Навоийнинг лирик қаҳрамони характери ва уни очиш приёмилари ҳақида», «Навоий ва замонамиз» ва ҳоказо) билан йирик адабиётшунос олимлар қаторидан ўрин олди.

Шайхзода кўп йиллар давомида жаҳон адабиётидан, рус поэзиясидан ва қардош халқлар ижодиётидан бир қанча асарларни ўзбекчага таржима қилди. Ш. Руставели, Гёте, Байрон, Пушкин, Лермонтов, Некрасов, Охундов, Исаакян, Чавчавадзе, Шевченко, Махдумқули, Жамбул, Лоҳутий, Нозим Ҳикмат, Маяковский, Тихонов, С. Вурғун, Сурков асарларидан шоир қилган таржималар ўзбек маданиятининг ривожига, халқлар ўртасидаги биродарлик туйғуларининг мустаҳкамланишига қўшилган катта ҳиссадир.

Чин санъаткор Мақсуд Шайхзода адабий, ижтимоий ва педагогик фаолияти учун бир неча бор олий мукофотлар олишга сазовор бўлган, халқ ҳурматига эришган коммунист адибдир.

ХАРИТА

*Кремлдаги Ленин кабинети деворига
Урта Осиёнинг катта харитаси осилган.*

Ш

у тарихий деворда турар осиглиқ
Туркистоннинг кенг харитаси.
Гўё сувсиз қумлардан эсар иссиқлиқ,
Харитада эллар яшаган,
Ҳар шаҳар, ҳар қишлоқнинг
Кичик нуқтаси...
Дерларки: бу эшиқдан кириб шошилиңч,
Утираркан шу столнинг орқасига у,
Қошларини чимириб ёзаркан Ильич,
Айлантириб қўяркан бир зумда уйни
Жаҳон инқилобинийг марказига у...

(Бунда муболаға йўқ. Ҳақиқат айни!)
Бу столга эгилиб ёзарди Ленин.
Уйлар эди бу ерда улуг ўйларни:
Инсонликнинг келгуси оқ кунларини,
Ўтган кунлар якунларини,
Инқилобнинг толеин, фронт аҳволин,
Электростанциялар, нон масаласин,
Совнаркомнинг галдаги мажлиси учун
Иш рўзномасин.
Эртага Политбюро ўтиришида
Қилингуси докладининг тезисларини;
Волганинг очларини, ўксизларини,
Уйлар, ёзар, муттасил ёзар ва ўйлар...
Гоҳо хаста адибнинг ҳолин билгани,
Е Клара Цеткиндан хабар олгани
Телефон жаранглатиб сўрар ва сўйлар...
Сўнгра тагин у ёзар, ўйлар ва ёзар.
Гоҳо туриб юради уй ўртасига,
Яқинлашар Туркистон харитасига,
Назарлари у қадим диёрда кезар.

.....
Қадим диёр сурати бунга осифлиқ,
Гўё чанқоқ чўллардан эсар иссиғлиқ!..
Ленин боқар ва ўйлар бу юрт тақдирин,
Шаҳсан бориб кўргандек даштин-тақирин,
Осиёнинг бағрида шаҳри азимлар,
Ўзбек элин қучибди наҳри азимлар...
Ленин ўйлар бўлғуси шод шаҳарларни,
Ленин ўйлар каналлар шохобчасини,
Ленин ўйлар яшнаган обод ерларни,
Шарқда эрклик дostonин дебoчасини.
Харитада у кўрар:
бели букилган,

Қоронғилар юкидан ерга эгилган
кекса пирларни...
Аммо ўйлар ёруғда парвариш топган,
Кулумсираб офтобнинг шўъласин ўпган
пионерларни...

Ленин кўрар:
паранжи ёпиниб юрган,
Замонадан, кундуздан бир четда турган
лол канизларни...

Ленин ўйлар лабида қўшиқ-ла кезган,
Чехрасида шўх еллар сафосин сезган
бахтли қизларни...

Ленин кўрар ва ўйлар,
ўйлар ва кўрар,
Билар: у ўйлагандек тарихлар юрар...

.....
Ленин кўрган харита бугун ўзгарди,
Янгиланди инсон ҳам, ер ҳам, шаҳар ҳам,
Қасофатли тунларга берилди барҳам,
Машиналар файзидан саҳро кўкарди.
Ленин кўрган харита ўзгариб бутун,
У ўйлаган харита чизилди бутун.
Бу харита аҳлини ота меҳри-ла
Шунча ўйлаган бўлса қадрдон Ленин,
Шу харита аҳли ҳам очиқ баҳр ила
Ленинга мангу берса севгисин, дилин,
Ажаб эмас шу, билинг!

КРЕМЛЬ СОАТИ

Ернинг юрак тепишидан бўлсам хабардор!..
Бунинг учун қулоқ керак, худди ой қадар,
Неча вулкан янглиғ ўлим ва туғилишлар
Пайдо бўлар, сўниб кетар ҳар сонияда,
Неча сойлар қўлга етар ҳар сонияда.

Қариб кетар, яна яшнар ернинг курраси,
Томирида қон зарбасин инсон мияси —
Доктор каби санаб кўрар, борми нафаси?
Сониялар сиз минутдан олинг ижоза,
Бир мишжада яшаб олай бир йилни тоза.

Ҳашаматли Кремлнинг соатидан ман
Тўғрироғин кўрмаганман, эшитмаганман,
Ленин замонидан олган маршрутга фан.
Томиб-томиб оқар унда замон томчиси,
У тонгларнинг, оқшомларнинг зўр низомчиси.

Унга қараб ишни бошлар ишчан, зўр пойтахт,
Далаларга чиққанларга у кўрсатар вақт,
Намойишчи, учувчига уни кўриш — бахт!..

Бу соатда ўз пайтида келар бир замон,
Бир замонки, барча халқлар бўлур қадрдон:

Ер юзининг энг ягона, олим устоди,
Қуррамизнинг сийна сирин унда санади,
Бу лаҳзалар минутларни туғиб ётади,
Улар эса ёш, курашчан соатни, кунни,
Кунлар эса беш йилликдай ўлмас достони.

Ўзи билар, вақти келгач соат уради,
Энг ҳаққоний бир соат бор: Кремль — оти.
Эшитингиз, дўст-ошнолар, мурожаатим:
Қараб қўйиб соатларга, роса тўғриланг —
Умрларнинг маъносини бу соат билан!

1935

ДАЙДИ ШАМОЛ

Дайди шамол, беному беюрт,
Саргардон бир ошиқдай сархуш,
Боғчалардан эсиб келасан
Учраганга гувиллайсан: «пўшт!»
Қаердадир сенинг манбаинг?
Қайси денгиз бўлди қайноғинг,
Қайси сойни ўпиб ҳатладинг?
Қайси қирлар бўлди ўйноғинг?
Овора бир йўлчисан — саёқ,
На макон бор, на бир манзилинг,
Гаранг бўлган меҳмондай келмас
На «салом», на «хайр»га тилинг!
Ватанимнинг бепоён йўлин
Чақиримлаб қадамда ўтдинг,
Қарамадинг баланд-пастига,
Ҳар хоҳлаган юртга юз тутдинг.
Назарингдан холи қолмабди
Ботирларнинг иши-ҳаваси,
Эшитилар тез парвозингда
Узоқ учган моторнинг саси.
Қўрдингми сен, пўлат шох билан

Булутларни тешган қалъани?
Бир пийпаслаб қучиб ўтдингми
Тоғлардаги қорли саллани?
Қўрдингми сув лабида танҳо
Хумор бўлган бир хилватзорни.
Хилватларга сиғинган ишққа —
Нағма айтиб турган анҳорни?
Ҳаммасини биласан шамол,
Чунки мен ҳам танийман сани,
Сезаман бир ошиқ лабидан
Ўзинг узиб элтган бўгани!
Чаманларнинг, гунафшаларнинг
Келтирибсан нозик атрини,
Деразадан берухсат кириб
Ўғирлабсан шоир сатрини.
Сени билдим, эй ватан ели,
Бепоёнсан, журъатли, илдам,
Хоразмнинг қизлари каби
Хиромонсан, шўхсан, беалам!
Бу саодат бўйини элтгин
У бўғилган диёрларга ҳам,
Эзилганлар тешаси берсин
Нураб кетган деворга барҳам!
Эсиб етгин мазлум элларга,
Ўт давлатлар чегарасидан,
Искасинлар ҳурлик бўйини
Эркин юртлар шаббодасидан.

1935

ҚУРАШ НЕЧУН?

Зафарнинг нашъасин тотиган эрлар:
«Сулҳ десанг урушда енгиб чиқ», дерлар.
Бу кураш ҳаётнинг қонуни учун.
Бу — чорак асрнинг якуни учун,
Бу кураш истиқбол машъали учун,
Лениннинг мужассам ҳайкали учун.
Пушкиннинг достони, Толстой учун,
Вақтинча тўхтаган холис тўй учун.
Бу — элнинг гўдаги, чоли. гўзали,
Навой «Хамса»си, Бобир ғазали,
Дуторнинг мулойим унлари учун,
Ижоднинг муҳташам кунлари учун,
Онанинг меҳрибон алласи учун.
Ватаннинг нефти ҳам ғалласи учун.
Халқдаги қўшиқлар, мақоллар учун,
Ўрмонлар, чаманлар ва толлар учун,
Тер тўкиб қазилган каналлар учун,
Фируза кўрфазлар, ороллар учун.
Паранжи ташлаган аёллар учун,
Рўёбга чиққан зўр хаёллар учун.
Тоғлар этагининг майин еллари,

Ўзига хўжайин меҳнат эллари
Болалар уйқуси, севги туйғуси,
Арслонлар юртининг ори. номуси,
Мунаққаш иморат ҳусни, зарҳали,
Фарғона пахтаси, Оқтош асали,
Улуғбек дахмаси, Хоразм нағмаси.
Кўшиқлар, рақслар... ҳамма, ҳаммаси...
Шу учун курашмоқ бизга фарз бўлди,
Юраклар оташин нафратга тўлди.
Кўз юммай биз топган улкан ютуқлар,
Эртанги кунларга жўра уфуқлар,
Қузғунлар, илонлар учун бўлмас ем,
Лочинга калхатлар бўлолурми тенг?
Ҳаётни севганлар ўлимдан қўрқмас,
Муқаддас бурч бўлди душмандан қасос.
Эртанинг иқболи кечадан базўр.
Бу кундан кеча-мас, эрта туғулур,
Булут сўндирилмас ёруғ кундузни,
Шапалак тўсолмас олтин юлдузни,
Эй Ватан, эй дунё, эй инсон, қардош,
Халқлар эрки учун берамиз бардош.
Шу учун, шу учун муқаддас кураш,
Ўғри пачоқлангач, дермиз: «Бас кураш!»
Зафарнинг нашъасин тотиган эрлар:
«Эрк десанг. урушда енгиб чиқ», дерлар!

1941

БОҒБОН

Пешонада қадим ажинлар,
Кўзда аён тупроқнинг сири,
Эшитмоқни билгандан бери —
Ариқларнинг нағмасин тинглар.
Хаёлида юзлаб гул-чечак,
Ҳар меванинг эсда лақаби,
Ёш дарахтлар мисли келинчақ,
У меҳрибон қайнота каби.
Кеча яна илк баҳор куни
Ул ўтқазди нокнинг кўчатин.
Уйлантириб ер билан уни,
Бу никоҳнинг ёзди ҳужжатин:
— «Мен емасман балки мевасин,
Аммо дилда эсмоқ ҳавасин —
Босолмайман... Боболар эккан
Дарахтлардан фарзандлар еган!»
Боғбонларда шу одат экан!

1943

1870 ЙИЛ 22 АПРЕЛЬ

Биламиз, у машҳур етмишинчи йил,—
Етмиш юз йилликнинг бағрида ўсган,
Балки у баҳорда пириллаган ел —
Юз миллион умиднинг уфқидан эсан.
Уша кун апрелнинг мовий кўзлари
Сузилиб ваъдакор, кулимсирарди,
Толе ўгайлари ва ўксизлари
Қутиб халоскорни хаёл сурарди.
Кутарди тутқунлар, кутарди туллар,
Кутарди «Ҳаққим!» деб қуллар, йўқсиллар,
Кутарди дастгоҳнинг хор бандалари,
Кутарди тупроқнинг ғамзадалари,
Кутарди Волганинг солдовчилари,
Кутарди Цейлонда фил овчилари,
Гамбург портидаги ҳаммол кутарди,
Кутарди Питернинг оч токарлари,
Қадим Бухоронинг мардикорлари,
Шарқу Ғарб, Жануб ва Шимол кутарди...
Хўрланган виждоннинг тортиб аламин—
Кутарди Маркснинг таълими — сўзи,

Кутарди замону, кутарди замин,
Кутарди апрелнинг у мовий кўзи...

.....
Аммо беҳабарди мунтазир олам
Симбир шаҳридаги оддий бир гапдан,
Ульянов уйида, ўз навбатида
Дунёга келганди янги бир одам.
Кўзи ёригану, хаста ҳолида
Толиқиб ётарди мушфиқ волида...
Ҳа, азиз Мария Александровна,
Башарнинг бахтини туққан у она—
Билмасди... Не билсин қандай бир иқбол
Ётганин ёнбошда, кичик бешикда,
Билмасди пешвоз чиқиб истиқбол
Асрлар номидан кутар эшикда.
Она ўпар эди жигарин, лекин—
Билмасди қўйнига олгани: Ленин...
...Ҳолбуки Володя пешонасида
Товланиб ўйнарди баҳор шуъласи,
Гўёки бахтсозлик ишхонасида
Ишлаб чиқиларди эрк ашуласи.
Ҳолбуки, Володя олган ҳар нафас
Қуррани бошларди Октябрь томон,
Қирқ етти йил сўнги улуғ қўзғолон
Яқинлаб келарди, қатъий муқаддас.
Ҳолбуки, келганда фурсати, пайти—
Бу қўл синдиргуси жафонинг белин,
Бир кун Володяни дунё атайди:

— Владимир Ильич Ульянов Ленин!..
...Йўқ, у туғилмади «кунлардан бир кун»,
Бу «бир кун»—минг йиллик курашдан якун.
Бу «бир кун»—отадир улуғ давронга,
Туғанмас байрамга бу чин арафа,

Кишилик қалбини битган девонга—
Шу куннинг ўзидир олтин сарлавҳа...
Шу кунда туғилмиш доҳиймиз Ленин,
Шундай туғилмишки, ўлимсиз, мангу,
Фасллар,
насллар,
асрлар, билинг:
Владимир Ленин — абадга тенг ул..

1951

ЛУҚМА

(Баллада)

Гоҳо бир имо ҳам сақланар эсда
Каттакон романнинг қаҳрамонидак,
Қўкракка ярашар гарчи гул-чечак,
Қолар тикандан ҳам чақа коксда
Бир куни Ёрдонда, булоқ бошида
Гулсум турган эди баҳор ёшида.
Қошлари ўсмадан пайваста қиздан
Бир коса сув бер деб сўрадим қасддан.
Хўплаб мақтаб кетдим тиниқ сувини:
Шунча тоза экан, шунчалик шаффоф,
Апрелнинг тонгдаги нафасидай соф!..

Ҳамроҳим дедики:

— Булоқ сувини

Шунча тиниқ қилган Гулсумнинг юзи,
Эгилиб сув олиб тушганда кўзи...

Тағин хўпладиму мақтадим сувни:

— Ажаб хушбўй экан, шунчалар маза,
Чаманлар қўйнидан сизгандур дейсан!..

Ҳамроҳим дедики:

— Ундаймас, сувни

Хушбўйлик важи шу бўлдики,

Гулсум

Булоқдан сув олиб қилди табассум,

Тағин хўплаб сувдан мақтадим:

— Бай-бай,

Шунча совуқ экан бамисоли муз,

Кечаси аллалар айтганми юлдуз?

Ҳамроҳим дедики:

— Йўқ, эмас ундай,

Совуқлик шунданки, қиз сизга боққач,

Кўрди бошингизда қор каби оқ соч,

Шу вайдан кўнглига совуқлик чўкди.

Сочингиз қорини косага тўкди...

— А ааа!!!

1955

«ИНТЕРНАЦИОНАЛ»

Шарқнинг гоят узоқ ва ғариб
Бир жойида,
 бир сой бўйида,
Шаҳарчада ногоҳ уйғониб,
У қўшиқнинг бўлдим пайидан.
Биз у чоғда биринчи синф
 шоғирди эдик.
Бундай ажиб, вазмин қўшиқни
 илк эшитгандик.
У кунгача юрт тинглаб келган,
Ҳамшаҳарлар айтган ва билган
Шашмақомлар ва ашулалар,
Ҳар хил лапар, турли яллалар
Ҳеч қачон ҳам шунча аҳиллик,
Шундай имон, шунча яқдиллик
Ҳавосида айтилмаганди.
Бунақаси кутилмаганди:
«Қўзғал лаънат-ла тамғаланган
Оч ва мазлумлар дунёси!»¹
Биз клубда катталар билан
Айтар эдик жўр бўлиб хурсанд
Гўё ўша қудратли ўлан

¹ «Интернационал» қўшиғининг бошланғич сатрлари.

Улғайтириб бизларни ҳар дам
Бўйимизга бўй қилар пайванд.
Тўғри, бизлар кичикдик ҳали,
Сиёсатни англаб билгали
Маърифатни олмагандик ҳам,
Қурашларда бўлмагандик ҳам.
Ҳали бола — «сиёсий онгсиз»,
Оламлардан буткул хабарсиз.
Ўтилмоқчи бўлган йил сонсиз,
Ўтилган йил атиги саккиз.
Аммо бизни қилолди, — қаранг —
«Байналмилал» куйи сафарбар.
Қучиб элтди бизни у оҳанг,
Ва парадга чиққан сафлардак
Зич сатрлар сипоҳий, таранг!
Уқиб олдик мағзин астойдил,
Чунки эди турмушлар фақир.
«Бўйни йўғон» бойлар муттасил
Элни қилиб келганди таҳқир!..
Ҳеч қачон биз шундай руҳ билан,
Шундай ишонч ва шукуҳ билан,
Ҳамовозлик, бирдамлик билан.
Жўшқинлик ва бардамлик билан,
Гўё тўйиб куйламагандек,
Шундай яхши куйламагандик..
Биз биринчи синфдагина
 ўқирдик гарчанд,
Аммо эдик биз эзилган
 синфга фарзанд!
Омий эдик, аммо куйладик
 қўшиқни хурсанд,
Чунки бўлдиқ энди енгган
 синфга фарзанд!!.

1958—1959

ЕТТИЛИК БАЛЛАДАСИ

Мен гўдаклик чоғларимда жазмон эдим эртакларга,
Чоллар, дейман, эртакларни тўқир экан гўдакларга.
Навқиронлар, паҳлавонлар чиққанидек гўдаклардан,
Ростлик гули униб чиққан афсонавий куртаклардан.
Етти ўғлон қутқарганда ёрни жинлар қафасидан.
Етти юлдуз олқар эди Сомон йўлин тепасидан.
Етти тоғни эшитгандим, ҳар қайсига бориб кўрдим,
Қоф тоғининг зумрад бошлик зирвасидан боқиб

турдим.

Шунда у пайт ишонгандим: ҳаволарни зангор қилган
Қоф тоғининг тепасида ялтираган зумрад экан.
Ўсмир бўлдим, қиссаларнинг бобларини варақладим,
Азалардан хира бўлдим, шодликлардан чарақладим.
Сўнгра менга нақл этганди Фирдавсийнинг ўзи

ростдан:

Қайковусни излаганин етти манзил босиб Рустам...
Бир манзилда дев ўлдирган, бир манзилда арслон
тилган,
Бир манзилда қув маккора жодусидан у қутулган...
...Шаҳзода қиз чиққанида етти йигит тўрасига.

Султон етти ғазна берган ботирларнинг сарасига.
Хонандалар етти парда оҳангида куйлашаркан,
Етти кеча, етти кундуз тинимсиз тўй тўйлашаркан.
Етти қарам қўрғонбеги чўтлаб етти тортиқни бот
Тўйчиларга юборганди васиқаси билан бисот:
Пулу гавҳар, молу либос, ер ва таом еттинчи боғ.
Айвонларда ёқилганди етти рангда етти чироғ.
Етти қалам, етти хат-ла битиб қўйди етти фармон,
Ҳар бир хатда бир котибнинг кўз нуридан нақш
намоён.

Алишернинг «Хамса»сида етти иқлим йўлчилари,
Ёт элларнинг у дарбадар бағри ёниқ элчилари
Етти рангли кошонада етти қисса айтган эди,
Шайдо бўлган Баҳром шоҳни етти бека кутган эди.
Оҳ, савдойи хумор кўзли оқшомларнинг соялари,
Соя эмас, бахмал тусли ривоятлар уялари...
Етти пари... Етти само... Етти қат ер... Етти иқлим...
Қай бирини айтсам экан?... Ҳайрон эди ҳушу ақлим,
Етти сони тушунганда нафосатга меъёр эди.
«Етти» десам, ёнбошимда афсоналар тайёр эди.
...Аммо, дўстим, рақамлар ҳам балоғатга бориб етди.
Гўдакликнинг либосидан ортиб қолди бизнинг «Етти»
Етти келди коммунизм йилларининг вазни бўлиб,
Туғилганлар, туғилгуси болаларнинг ҳусни бўлиб.
Етти йиллик план деса инсонларда ғайрат тошар.
Шу замонда сонлар ҳусни хаёллардан учиб ошар.
Сўрасангки: нима деган шу таққосинг, шу қиёсинг?
Жавобимда айтаманки: нақлларнинг кенг миқёсин
Шу давримнинг еттисига ўлчайдиган ютқизади,
Еш паҳлавон минг омонат қўғирчоқни ётқизади.
Модомики, бахшиларни афсонавий еттиликлар
«Куйлай» дея чақирибди, тирилибди худ ўликлар,
Наҳот бизнинг нақд еттилар, шу ҳаётбахш еттиликлар.

Нечук, нечук қўзғатмагай қаламларда янгиликлар?
Десаларки: қандай бўлди?

Айтаманки:— Шундай бўлди.

Ўтган ўтди, кечган кечди, кетган кетди, сўлган сўлди.
Бўлса эди минг йил умрим, туғилсайдим минг йил
аввал.

Менга ҳозир савол тушса: юрагинга қайси афзал,
Нақллардан, эртақлардан, дostonлардан, ғазаллардан,
Еттиларга мос қилинган минглаб-минглаб

масаллардан?

Дер эдимки тўплаб берсанг менга етти юз мингтасин,
Барчасига алишмайман етти йилим бир ҳафтасин!..

1959

РУСИЯ ҚАСИДАСИ

Русия, Русия, енгилмас диёр!..
Саҳнингга ҳеч ўлка тенг келмас диёр!..
Сенинг мавзунингга дoston ярашар,
Бу кичик қасида юракдан, инон!
Сенга қуллуқ қилса эрксевар башар,
Ўзбекнинг «раҳмат»и дил сўзи чунон.
Дунёнинг кўп машҳур қитъаси эди
Талай можародан ўтиб Туркистон.
Лекин чироқ ўчган нуқтаси эди
Сўнги асрларга етиб Туркистон.
Тамагир султонлар, очкўз амирлар
Дастидан эзилди элда томирлар.
Хонлар панжасида тилкаланди юрт,
Эл қонин сўрдилар беклар мисли қурт.
Шунча хуноб қилди ерни палидлар,
Ачиниб йиғлади кўкда булутлар.
Тириклай кўмилди ҳақ изловчилар,
Кўзлари ўйилди нур кўзловчилар.
Аммо ўлмаганди нажот хаёли.
Хурофот босса-да мияларни зил,
Дерди андишага чўккан зиёли.

— Охири не бўлур? Қаерда манзил?
 Бизга ҳамсоялик азалий ёзмиш.
 Қадим қўшни эдик, аммо нотаниш.
 Бироқ қорлараро олис-олисдан
 Рус зеҳнин шуъласи йилтирар эди,
 Бетиним сайёҳлар кезиб из-издан
 Шимолдан дарақлар келтирар эди.
 Дебки:— Урусият ҳунар аҳлидир.
 Унинг иқболига ҳужжат ақлидир!—
 Улмас «Хамса»сида ёзгац Навоий:
 — Қачонки, ялмоғиз яъжуж ёввойи
 Боғларни қуритиб, инсонларни еб
 Элларни хароба қилгач қўққисдан,
 Одамни асраيين одамхўрдан деб
 Искандар чақирди усталар Русдан...
 Рус чилангарлари ясаган девор
 Башарни қутқазган яъжуж жағидан.
 Ҳа, бу ривоятда ғалати рамз бор,
 Дунёга ҳақиқат бўлолган жиддан.
 Асрлар ўтди-ю танишиб қолдик,
 Чор кунгай тупроққа йўллади қўшин.
 Тарихнинг амри шү: фаҳмлаб олдик —
 Ҳар замон мағзида бордир бир қонун.
 Ўтмишнинг кўп қалтис бир палласида
 Тамшаниб кунботар жаҳонгирлари.
 Бепул қул, арзон мол жазавазида
 Шарққа ёпирилганда бадбахт сарсари,—
 Осиё кўксига босганда оёқ.
 Русия, Русия, сен бўлдинг паноҳ,
 Бўлмадик ғарбийлар пойида мажоқ.
 Кейинги тақдирлар бунга хўп гувоҳ...
 Рус бизни янги бир йўлга бошлади,
 Буни шоир Фурқат кўп олқишлади.

Фурқат талқин этиб меҳру ишончни,
Тараннум айлади буюк суянчни.
Ҳамроҳлик қалбларга мунаққаш бўлди.
Озодлик йўлида зўр кураш бўлди.
Уқдик: Русияда николайлардан
Гарчи иккитаси бўлган оқпошша,
Миллионлаб николай худ гадойлардан
Ё ишчи, ё деҳқон эрур кўп қашшоқ.
Билдикки, миллионлаб Николай, Иван
Бизнинг Тошматларга биродар экан,
Биз севдик инқилоб Русиясини,
Мардона лочинлар чин уясини.
Зулмларга қарши курашда иноқ,
Ҳуррият қозондик бўлиб иттифоқ.
Ленин ўзбекларга ўзлигин берди,
Юксалиш даврининг тезлигин берди.
Ҳамза оқлаб турди пўлат бирликни,
Советлар йўлида сафарбарликни.
Русия, Русия, сен-ла баравар.
Янги иморатлар қуролдик эркин,
Машаққат йўлларда сен бўлдинг раҳбар,
Инилар уйини суюниб кўргин!
Русия қулочи, юрак кенглиги.
Унинг шиоридир:— Халқлар тенглиги.
Сен билан дўст бўлган етар муродга,
Хусумат қўзғаган қолар уятга.
Меҳримиз бепоён, биз асл қардош,
Коммуна йўлида бирга. сафардош.
Русия, Русия, азиз Русия,
Бизга оталардан қолган васият:
«Йўлдошинг агар русдир,
Билки, йўлинг дурустдир».
Русия, сен шунча диёри азим,

Кўкракка қўл босиб қиламан таъзим.
Менга қалам бердинг, умримга шанлик,
Хатимга аниқлик, ростлик, равшанлик,
Бурчим Русияни бугун куйламак,
Йўқса бўлур эдим номард, кўрнамак.
Тарих қовуштирди бизнинг ерларни
Хатарли кунларда юз йилча аввал.
Бу фақат бошланғич... Шод асрларни
Авлодлар санагай бирликда ҳар гал...

1959

ШОИР ҚАЛБИ ДУНЕНИ ТИНГЛАР...

Шоир қалбин дарчаларидан
Қириб келар турли овозлар.
Ер юзининг кўчаларидан
Кундузидан,
Кечаларидан —
Келар унлар — дилга ҳамрозлар:
Анҳор бўйи, оқшом чоғида
Ошиқларнинг пичирлагани,
Жонон ўпиб ёр дудоғидан
«Жоним!» дея шивирлагани.
Мўғулистон бўз-қирларида
Арғумоқлар дуқирлагани.
Эльбурснинг бағирларида
Гулханларнинг гуриллагани,
Зангиборда найнинг куйлари.
У куйларда гуркирар очиқ
Қалампирмунчоқнинг бўйлари,
Шундай ҳидки куюк ва аччиқ.
Оҳ, англайман, сизда оҳанглар,
Африканинг қаҳри жаранглар.
Жазоирда барбар қизининг

Кўкрагидан қайнар нола-оҳ,
Эсиз, унинг шу ноласининг
Ҳатто ранги қора.

сим-сиёҳ.

Эҳтиросли Бағдод нағмаси,
Оқиб келар дилга ҳаммаси...
Шоир қалбин дарчаларидан
Кириб келар турли товушлар.
Гуржистоннинг боғчаларидан
Кўп ёқимли, нурли товушлар;
Дўстлик ели ширин визиллар.
Юрар,
 юрар шўх етти йиллар,
Янги-янги босиб манзиллар.
Мирзачўлда тупроқ ўпириб
Тракторлар чаққон пишқиарар,
Тиранада толда ўтириб
Тонгни қутлаб хўроз қичқиарар.
Ленин номли атомоходнинг
Босимидан музлар тарсиллар.
Маррасига етган чопоғон
Суюниб ҳам толиб ҳарсиллар.
Шоир қалбин дарчаларидан,
Талай товуш келиб киради.
Худди борлиқ парчаларидан
Яратилар дунё сурати.
Товушларнинг кичик, улуғи,
Товушларнинг ҳиди — бўйи бор.
Товушларнинг совуқ, илиғи,
Товушларнинг ранги-рўйи бор.
Товушларнинг ширин-аччиғи,
Бордир ҳатто юшмоқ, қаттиғи.
Шоир рассом бўлсайди агар

Чизар эди шундан лавҳалар.
Улар келар сўрамай рухсат,
Ижозатга ахир на ҳожат!
Зотан,

рухсат бермай кўрсин-чи!
Шоир агар бермаса жавоб,
Жабрин тортар ўзи биринчи.
Шумшук бўлиб қолади шу тоб,
На саломлар унга, на хитоб.
Шоирлиги адо бўлади,
Қулоқ битиб қурийди таъби,
Нашъалардан жудо бўлади.
Сув қуриган бир чашма каби.
Йўқ,
Товушлар бутун оламдан,
Сувдан,

ойдан,

қишдан.

кўкламдан,

Диёрлардан, азиз ўлкамдан
Хуш келгайлар шоир дилига,
Гўзалликнинг иш артелига.
Қўп хилма-хил бўлса товушлар,
Шунча ортар яхши ташвишлар
Ва шоирга шеър ёзишлар.
Ҳаво кирмас мангу берк хона
Гўристонда ғариб соғона.
Соғона — қалб! Қимга керак у?
Ахир, шоир ҳали тирик-ку!

1960

КРЕМЛНИНГ САДОСИ

Кремлнинг садоси — Ернинг армони
Тинчлик!

Тинчлик истаги —
замон фармони!

Ҳукуматим бошлиғи элларга қараб:
— Дунёнинг сарлавҳаси Тинчлик бўлсин!---дер.
Ҳаётларни хавф эмас, меҳр ила ўраб,
Одамзоднинг дилига нурлар тўлсин!— дер.
Ким қарши шу таклифга?

— Беш-ўнта ўғри,
Ўғриларки, ёруғдан ёрилар бағри,
Улаксалар этига мазахўр бўри.
Ким ёқлар шу таклифни?

— Оналар, гуллар,
Дастурхонлар, боғчалар, ғазаллар, йўллар,
Эртанги кун ўлимни истамаганлар,
Ёшларни қирғинларга қистамаганлар,
Севгилар ва қаламлар, тўйлар, бешиклар,
Меҳмонларга мунтазир
зангор эшиклар,
Ҳаётни коинотнинг ҳусни деганлар.

МЕНИНГ ТУҲФАМ

Ҳар ким ўз қўлининг маҳоратидан,
Ишининг меҳридан, саховатидан,
Виждон товушидан, жасоратидан
Съездга юборар азиз армуғон.

Бинокор кўтарган уйлари билан,
Қўшиқчи энг ширин куйлари билан,
Учувчи юлдузи, ойлари билан
Вафосин оламга айлайди баён.

Ғаллакор дастурхон қадрини ўйлаб,
Кимёгар формула сатрини ўйлаб,
Боғбонлар гулларнинг атрини ўйлаб —
Элга ғамхўрлигин айлар намоён.

Пахтакор пахтанинг хирмонларида,
Геолог тайганинг ўрмонларида,
Генерал ўзининг фармонларида
Ватан қудратини ўйлайди ҳар он.
Шоир ҳам бўш келмас ўз туҳфасида,
Улуғ анжуманнинг арафасида —
Ёзаман қалбимнинг саҳифасида
Кўзим сиёҳи-ла,

Партия
жонажон!

РУБОИИ

* * *

Айтмаки, романдан жўнроқ рубоий,
Уни ардоқлади Хайём, Навоий.
Сигмас газетага қучоқ-қучоқ байт,
Газета бағрида рубоий жойи.

* * *

- Ким берди дилинга ёруғ, тарбия?
- Кимга сен қойилсан устозим дея?
- Ким сени яшатар ва яшартирар?
- Лениннинг коллектив ўғли: Партия.

* * *

Ғайрат: мен тўхтамай жадал юрдим, дер.
Меҳнат: экканимни барвақт тердим, дер.
Билим: мушкулларни тез емирдим, дер.
Уч дўстнинг кучидан ўлка баҳра ер.

* * *

Эй дўст, кўришмадик биз кўпдан бери,
Сен йироқ, мен эса, висол шоири.

Қалбимиз — оҳангдош... Бир қофияда
Қовушиб қолгандай Советлар ери.

* * *

Қардошлик кўнгиллараро кўприкдир,
Кўзларнинг соқчиси нозик киприкдир,
Тиллар ҳар турли-ю, тилмоч керакмас,
Ҳар тилда беш бурчак юлдуз — табрикдир.

* * *

«Салом» битта сўзки, жавобсиз қолмас,
Ҳеч қайси тарози уни тортолмас,
Юрак саломига «алик» деганлар —
Юракдош, шу учун ёт деб аталмас.

* * *

Гарчи ҳар кишининг бўлак бахти бор,
Гарчи ҳар ўлканинг ўз пойтахти бор,
Аммо харитада қизил юртларнинг —
Бир дили, бир эли, битта вақти бор.

МИРТЕМИР

Миртемир (Турсунов) 1910 йилда Туркистон шаҳрининг Иқон қишлоғида яшаган деҳқон оиласида туғилган. У 1923 йилдан Тошкентдаги Алмай номидаги интернатда тарбияланади, 1924—1925 йилларда эса ўзбек эрлар билим юртида ўқийди, 1929 йилдан бошлаб Самарқанд Педагогика академиясида таҳсилни давом эттиради. 1926 йиллардан умидли шонр сифатида кўрина бошлаган Миртемир дастлабки бадий малакани «Еш ленинчи» газетаси ҳузуридаги адабиёт гўгарагида олган. Сўнгра Самарқанддаги қайноқ адабий ҳаёт, республика газета ва журналлари редакциясида, нашриёт ва ёзувчилар союзида босиб ўтилган катта меҳнат ва ижод йўли, ҳаёт ва одамга бўлган чексиз севги, рус ва

жаҳон адабиёти чашмасидан баҳраманд бўлиш доно ва камтар Миртемирни ҳассос ижод соҳилига олиб чиқди; ўзбек совет адабиётининг йирик намояндаси даражасига кўтарди. Истеъдодли баланд шоирнинг «Зафар» (1929), «Қайнашлар» (1931), «Коммуна» (1932), «Бонг» (1932), «Пейгаҳт» (1936) тўпламлари, Улуғ Ватан уруши ва ундан кейинги совет халқининг буюк коммунистик жамият қуриш йўлида тарих билмас жонбозликлар кўрсатган йилларида яратган асарлари («Танланган асарлар», 1959 йил) чин ижод меvasи, инсон қалбининг парвози, ҳаёт нафасидир.

Миртемирнинг бадний таржима соҳасидаги меҳнати катта ҳурматга лойиқ. Унинг таржимасида А. С. Пушкиннинг «Руслан ва Людмила», М. Ю. Лермонтовнинг «Исмоилбек», «Савдогар Калашников ҳақида қисса», Ш. Руставелининг «Йўлбарс терисини ёпинган паҳлавон», А. Некрасовнинг «Россияда ким яхши яшайди?» асарлари, Генрих Гейне, М. Горький, Абай, Хачатур Абовян, Бердақ, Янка Купала, А. Твардовский, А. Сурков, С. Шчипачёв, Нозим Ҳикмат, Пабло Неруда, Самад Вургун каби улкан адибларнинг айрим шеърлари ўзбек тилида барала янграган.

Шоир Миртемир ўзбек совет адабиётининг жонкуяр номояндаси ва ҳақиқий санъаткоридир.

СЕНИ УЛУҒЛАЙМАН

Сени улуғлайман, монолит партиям!
Ёруғ шу кунимиз, порлоқ эртамиз,
Тоғни кўтаролган пўлат елкамиз,
Сени улуғлайман,
Сочи оқарса ҳам йигит партиям!

Энг оғир жангларда ёвқур ва ўктам,
Кетда қолди кўп жар, кўп қалтис довон.
Асрлик орзулар иродангда жам,
Сенинг ижодингдир шу улуғ замон,
Сенинг ҳар сўзингла баҳор муждаси,

Сени деган дилда қолурми гумон?
Сенинг ижодингдир шу бахт ўлкаси,
Бу боғлар мангулик кўрмагай хазон!

Асрлар учдилар сўхта ва дилхун,
Сен машъала тутдинг олис йўлларга.
Чўккан тошдай ғойиб эди бахт бурун,
Бахт калитин бердинг қадоқ қўлларга.

Заҳматларинг беиз кетмади охир,
Сўзинг оғизларда қўшиқ ва шиор.
Ашаддий ёвлар ҳам тан берар ҳозир,
Боримиз мўл бўлди, йўғимиз-чи бор...
Гўдаклар юзида гулларнинг ранги,
Қишда гунча очар даштларда баҳор.
Бу бахтга қўнолмас ўтмишнинг чанги,
Эрта, бўлғуси кун тагин беғубор.
Не-не мард қурбонлар эсда ҳали ҳам...
Чексиз Ватан — элнинг кўз қорачиғи,
Тенглар ўртасида тенг республикам —
Умр ифтихори — юрт ярашиғи!
Уфқим тонг нурида балқиганида,
Қийғос очилганда бўлиқ пахтазор,
Сойлар соҳилларга чалқиганида,
Дала — гўё қишда қирчиллама қор...
Бизга у байрамга хос кийим-кечак,
Тинчимиз бузганга кафанлик бўлсин.
Бепоён юртимиз тўла гул, чечак,
Яна бўстон бўлсин, чаманлик бўлсин!
Икки улуғ дарё қирғоқларида
Саодатнинг сўлмас боғлари ёрқин.
Кенг ўлканинг яқин-узоқларида
Коммунизм тонгги чоғлари ёрқин.

Сени улуғлайман, монолит партиям!
Ёруғ шу кунимиз, порлоқ эртамиз,
Тоғни кўтаролган пўлат елкамиз,
Сочи оқарса ҳам йигит партиям!
Алп сиймонгга талай қиёс изладим,
Пастда қолиб кетди не-не тик қоя,
Порлоқ даҳонгга ҳам бир мос изладим,
Не-не зукколар ҳам фақат бир соя!
Ақлинг қаршисида томчидир денгиз,
Эллар отасисан, эллар оғаси...
Даҳонг океанлардан теран ва чексиз,
Коммуна асрининг сен алп дарғаси...
Сени улуғлайман!

* * *

Кўзингни ўйнатма, кулма, қарама,
Нозли нигоҳларинг керакмас сенинг.
«Боғлаб оларман», деб ортиқ ўйлама...
Тортган у оҳларинг чин эмас сенинг.
Кўп кунлар судрадинг сўнгсиз йўлларда,
Мен-да тилсизларча эргашдим — кетдим.
Адашган эканман, билсам, чўлларда,
Мана эндиликда тушуниб етдим...

Тушундим: у тотли хаёллар — хаёл.
Алданмас бу юрак ширин сўзингга.
Йўқол, э... алдамчи, ёндашма, йўқол.
Термилиш йўқ энди, орсиз юзингга!
Жилмайма, қарама, сўйлама менга.
Эски афсонани куйлама менга...

1926

ҚАДАҲ

(Янги йил)

Бу йўлларни мардона кечганим учун,
Бу сувларни ёна-ёна ичганим учун,
Ғуссаларимга кафан бичганим учун,
Ичаман гул сувлари тўлиқ бир қадаҳ.

Қадаҳки, шаффоф қатра каби товланар,
Қадаҳки, йигитлигим қонимда ёнар,
Қадаҳки, кўпикланар ва тўлқинланар,
Ичаману, бўлмайман сарсари маддоҳ.

Бир йиллик зафарин куйлашда ўлкам,
Жаҳонга янги дарақ сўйлашда ўлкам,
Ўлкани бутун янги айлашда ўлкам,
Душманнинг юрагида бир алам, бир воҳ.

Ҳам ўлка янги йилга бўлиб сувори,
Юриш қилур кун сари фақат илгари,
Бонг урур дастгоҳлар, далалар бари,
Бу шер юришдарга ёв қазолмагай чоҳ...

Мен бу йўлларда бир-бир мардона кечдим,
Мен бу сувларни сувсаб, ёна-ёна ичдим,

Мен җаётда янги бир саҳифа очдим,
Җар оғирлик олдида тортганим йўқ оҳ...

Шу вайдан кўтараман бир коса шароб,
Шаробки, гул сувлари, эмас ү сароб,
Шаробки, бир шарафдир... эмас уйқу — хоб...
Ичаману, демайман «во җасрат, эвоҳ!»

Синов йўлин мардона кечганимга ичаман,
Ғуссаларимга кафан бичганимга ичаман,
Җаётда янги варақ очганимга ичаман,
Билган билсин, билмаган бўлсин огоҳ!

1935

ОНАЖОНЛАР...

(Қўшиқ)

«Аёл — ёрти!» демишдир қуръонлар,
Ҳарамларда тутди сарҳуш хонлар.
Базмларда сочи паришонлар,
Қўкка учиб нола-ю афгонлар,
Бағри қонлардир, бағри қонлар...

Эмиш: аёл эрга чўри, қул, банда,
Эр амридан чиқса тугал шарманда.
Қафасларда қолди гўё парранда,
«Ожиз махлуқ, деди, тутинг кишанда!»
На бўҳтонлардир, на бўҳтонлар...

На хуш даврон келди, ўзга ҳол ўлди,
«Аёл — одам!» сўзи заб мақол ўлди.
Бадгумонлар шармисору лол ўлди.
Аёл — бу ҳаётга хўб жамол ўлди.
Соз замонлардир, соз замонлар...

Гўзал Нурхон, Ҳожар бўлди садпора,
Элда гавҳар беҳад, битмас яқбора.
Рафторингдан эл лол, сулув Тамара,

Ҳалима, Раҳима, Маҳбуба, Сора...
Хуш алҳонлардир, хуш алҳонлар...

Элимнинг қизлари машҳур жаҳонга,
Орденлари ёруғ сочар осмонга,
Тенг эга — давлатга, ерга, хирмонга,
Тенг эга, тенг соҳиб бахтга, давронга,
Тенг инсонлардир, тенг инсонлар...

Бири ҳамширадир, бири комиссар,
Камол топган, сўзи қиличдай кесар.
Бири туғиб берар Ватанга аскар,
Бири кўкда учар, шамолдай эсар,
Мард жавлонлардир, мард жавлонлар...

Аёл — бу ҳаётда тўлин ойсумон,
Дўстимизсан, мушкулларда бегумон
Боғлайсан. ўқ есак жангда ногаҳон,
Фарзанди дилбандга эса меҳрибон
Онажонлардир, онажонлар...

Йўлингиз ёритар офтоб ўзи,
Кремль офтоби — оламтоб ўзи,
Давримизга ёзди зар китоб ўзи,
Бахтимиз қўшиғи ҳар бир боб ўзи,
Заб давронлардир, заб давронлар!

1939

ЯЛИ-ЯЛИ...

(Қўшиқ)

Даряси кўп дардга даво. яли-яли,
Лим-лим оқар, бўлмас адо, яли-яли.
Ҳовлиқиши телбанамо, яли-яли,
Боқмай ўтар асти қиё, яли-яли,
Шовқинидан тўлди ҳаво, яли-яли.

Қирғоғида қирғоғи йўқ дашт ётар,
Телба оқим қанча теран, шўх ўтар.
Ташнасига қатра сув берса нетар?
Қатра тугул, заррасига зор ётар,
Мағрур ўтар шому сабо, яли-яли.

Даря жамолини кўрарманми, дер,
Ошиқ экан қанча замон ташна ер,
Қанча замон бўсасини энди бер.
Тўйни қилур танги элим нарра шер,
Дашту дала топди сафо, яли-яли.

Дашт юзига юрди элим қаҳрамон,
Қудрати зўр — топмағуси тоғ омон:
Бахт сувини очғувси у бегумон.

Бўстон ўлур, сувга қониб ҳар томон.
Тўлқинида меҳру вафо, яли-яли.

Бўйларида суқсур учар, ғоз учар.
Қирғовул, оққувлар этиб ноз учар,
Булбул ўқир, нағма хушовоз учар,
Қишни қувиб, кўклам учар, ёз учар,
Кўкка тўлар савти садо, яли-яли.

1939

БОҒИМНИНГ ЧЕЧАКЛАРИ

Оҳ, сулув чечаклар, сулув чечаклар...
Қирмизи барглардан кўз узиш маҳол,
Қиз бола кулгуси янглиғ қувноқсиз,
Қиз бола уйқуси янглиғ юмшоқсиз...
Эрта саҳарларда уйқумдан кечиб,
Қўшиқ эшитганман тагларингизда,
Ғазал тўқиганман баргларингизда...
Мен ўзим этганман сизни парвариш,
Севгилим юзига юз қўйган каби —
Сизга саҳарларда юзим суртганман,
Товланган баргларга кўзим суртганман,
Оҳ, сулув чечаклар, сулув чечаклар...

Қизил ранг — кўнглимда латофатли ишқ.
Пушти гул — дерларки, шарофатли ишқ.
Буларни келтирдим ардоқлаб сизга,
Нақадар нафису, нақадар хушбўй...
Булар — бари менинг пешона терим,
Булар — менинг жўшқин ишқим ва меҳрим...
Лекин, афсус бари шу гўзаллик-ла
Сизнинг жамолингиз олдида лолдир!

Сизнинг камолингиз олдида лолдир!
Сиз жаннат гулисиз, сиз жаннат гули...
Эй сўлим чечаклар, сўлим чечаклар!
Ёрга аён этинг кўнглимни тугал.
Ҳар гул алоҳида айласин баён
Инжа муҳаббатим, тошқин севгимни,
Кечалари бедор соғинганимни...
Оҳ, сўлим чечаклар, сўлим чечаклар.

1940

КЎЗЛАРИМ ЙЎЛИНГДА

(«Ер хати»)

Айб этма, дил қурғур дилиннга пайванд,
Кўзларим йўлингда, эй номи баланд!
Олти ой хат кутдим Барчиной монанд,
Кўзларим йўлингда, эй номи баланд!

Енингдан тушмасам бир қадам айри,
Жонимга тегибди гурбатнинг сайри.
Ҳою-ҳавасларнинг бўлмас ҳеч хайри,
Кўзларим йўлингда, эй номи баланд!

Беқарор кўнгилга шифокор ўзинг,
Ев учун ҳақ ажал — мард сувор ўзинг,
Қалбида ёлқини — ўти бор ўзинг,
Кўзларим йўлингда, эй номи баланд!

Қаҳрамон бўлиб қайт, қучоқ очай мен,
Азиз бошгинангдан гуллар сочай мен,
Кўксингга бош қўяй, бўйнинг қучай мен,
Кўзларим йўлингда, эй номи баланд!

1942

ҚАСИДА

Эй, менинг йиғлай бериб кўз ёшлари қуриган, лекин ноумид бўлмаган онам, кул, қувон!

Эй, менинг жаҳон-жаҳон мусибатларни кўтариб, учуримлардан учиб ўтолган ўлкам, кул, қувон!

Эй, нуроний ва донишманд оталар, эй, пок зурриётининг истиқболини невараларининг ёрқин пешоналарида ўқиган муйсафидлар! Қулинг, қувонинг!

Қутилган соат келди!

Эй, кечалари уйқусиз, ёр хаёлида кашта тиккан ва кетмон чопган, дарс ўқиган ва ўқ қуйган тамтам қизлар! Кулинг, қувонинг!

Қутилган соат келди!

Эй, висол ва яхши кун орзусида тўрғайдан олдин уйғониб саҳроларда, пахтазорларда ҳалол тер тўқкан ой юзли келинчаклар! Кулинг, қувонинг!

Қутилган кун келди!

Эй, отасининг йўқлигини билдирмай, онасига тасалдо бўлган шўх, навқирон насл! Укаларим, сингилларим! Кулинг, қувонинг!

Қутилган соат келди! Улуғ кун келди!

Тўрт йил кутдик, тўрт йил кўзларимиз узун ва

қадимий карвон йўлларига термулиб, нигорон бўлди. Тўрт йил жигаримиз қон бўлди. Лекин билардикки, шу соат, шу бахтиёр ва унутилмас соат, шу ажойиб кун келажак...

Билардикки, ёвуз, ғаддор, беномус, кўҳна — чирган гитлер Германияси ўлажак! Билардикки, сариқ аждаҳонинг пўлат калласи мажақланажак. Билардик ва билиб, умидвор, пурвиқор, шиддаткор оғир йўллардан ўтиб келардик...

Тиз чўкмадик, жаллод қаршисида омон тилаб ёш тўкмадик, ўлганлар ўлди, уларга асрлар ҳайкал ва обидалар қуражак! Қолганлар омон бўлсин! Чунки, биз — ўлимларнинг омонсиз ва шаддод кўзларига тайсалламай қараганлардан!.. Чунки, биз — даҳшатлар, офатларнинг талабгор, номард ва қонли ўпқонларидан мардона ўтишга яраганлардан!..

Тамом бўлди! Оламни ўз панжасига олиб, қонини сўрмоқ хаёлига тушган иблисининг куни, қора салтанати, ҳаёти тамом бўлди.

Бундан сўнг фашизм зиндонларидан акаларимизнинг фгонлари кўкларга учмаяжак!

Бундан сўнг занжирли қул карвонлари узун-узоқ йўллардан кун ботар томон юрмаяжак, сурунмаяжак!

Бундан сўнг бенаво ва бечора қочқинлар ўрмонларда, ботқоқларда, ертўлаларда ҳаёт кечирмаяжак!

Бундан сўнг фашист жаллодлари гўдакларимизнинг қонларини бода ўрнида гупуртириб ичмаяжак!

Бундан сўнг муттаҳам ўрдуларнинг олам саҳнасида қонли томошалар бошлашига йўл йўқ!

Тамом бўлди!

Бахтимизни босиб олмоқчи бўлган қора кунлар ҳеч қайтиб келмасдай кетди.

Номард, ғирром гитлерчилар Германияси шәрмисор бўлди.

Каззоб, одамхўр, дажжол гитлерчилар Германияси фарзанд атаб туққан бўривойлар бунда қолди! Фақат — ер тагида!

Очкўз, муттаҳам, чириган гитлерчилар Германияси ишониб қўлига арғамчи ва қилич бериб, овга юборган жаллодлар бунда қолди! Фақат — ер тагида.

Кул! Кул, эй менинг муҳтарама ва аламдийда онам!
Ҳақинг бор!

— Кулинг! Эй кекса, азиз оталар!

Кулишга, яйрашга, гурурланишга ҳақингиз бор!

Сулувлар, укалар, сингиллар, кулингиз! Кулайлик, қаҳқаҳалар фалак жомини янгратсин, ҳақимиз бор.

Чунки, зафар байроқлари душман ўлкасининг шоҳиқаларида ҳилпирамоқда! Чунки, зафар олган, қон ва қурбонлар бериб, зафар олган бизнинг баҳодирлар, бизнинг саркардалар, бизнинг сардорлар!

Фақат, эсдан чиқармайликки, не-не жаннатдай шаҳарларимиз ёниб кул бўлди! Не-не қизларимиз, ўғилларимиз неча ойлаб ва ҳатто йиллаб золимлар исканжасида қул бўлди. Фақат, эсдан чиқармайликки, не-не гўдакларимиз тириклайин кўмилиб, армон билан кетди. Не-не кексаларимиз кесилиб, бурдаланиб, ҳақорат остида фиғон билан кетди.

Дорларга осилганлар — эсда турсин!

Кўзларига чўғ босилганлар — эсда турсин!

Қулоқларига қўрғошин қуюлганлар — эсда турсин!

Кўкракларидан юлдуз ўйилганлар — эсда турсин!

Молдай беомон сўйилганлар — эсда турсин!

Эй, улуғвор, бахтиёр, ғолиб, бўйин эгмас мамлакати! Тўй қутлуғ бўлсин, тўйлар қутлуғ бўлсин!

Эй, мардона, устивор, азамат, алп совет халқим!

Тўй қутлуғ бўлсин, тўйлар қутлуғ бўлсин!

Эй, радио тўлқинлари! Менинг наъраларимни учар қанотларингда қитъалардан қитъаларга олиб уч! Менинг мамлакатимнинг шодиёнасини ўлмас тароналардай жаҳонларга тарқат! Жаҳон юрагида жаҳон-жаҳон шодиёналар қўзғата ол! Тўлқинлата ол!

Пахта мамлакати, ўзбек ўлкаси — ўзи севган ва ҳар нимадан азиз кўрган Ватанга салом айтади!

Эй, сардори аъзам, устози муҳтарам, музаффар партия! Ўзбек ўлкасидан оташин саломлар бўлсин сенга!

1945

БАЙРАМ ҚУШИҚЛАРИ

Бугун ўн беш яшар йигитдай шўхман,
Бугун тошқин келар юз бир ирмоқдан.
Дўстлар даврасида авжи қаҳқаҳа,
Севинч тўлқинлари ошар қирғоқдан...
Ялла садолари оқар боғларда,
Шодиёна чалар шодумон ўлкам.
Барқ урар шуълакор минг-минг ол байроқ,
Ўлкамнинг кўкламги кўрки на кўркам!

* * *

Қиё тўшларида кезаман узоқ,
Хаёлимни боғлаб олар чечаклар;
Қуёш кокиллари шаршаракларда,
Кўнгилга ажиб мавж солар чечаклар.
Гўдаклар капалак қувлашар бунда,
Қўшиқдай жаранглар қийқириқлари...
Офтобдай балқитар, кўлдай чалқитар
Ва имлар илҳом деб аталмиш пари.
Шунда, бир гўдакдай қийқирғум келур,
Дўстлар калакаси тутиб қолади.

Қушлар қўшиғига соламан қулоқ,
Сузгун кўзлар андак кутиб қолади.
Оҳ, қандай бебаҳо менга у кўзлар,
Кўзларки, нигорси — тўрт йил йиғида...
Қўрқаман ишқимнинг хурушларидан,
Кўнгилнинг иши не соч оқлиғида?
Кўклам келса тошиб, ёзда куриган
Тентаксой сингари эмас бу кўнгил...
Нетай, гўдаклигим тутади баъзан,
Қўшиқдан зерикай демас бу кўнгил.
Инсон бепайғамбар кун кўра олур
Ва лекин қўшиқсиз яшаши маҳол.
Яхши қўшиқлардан қўёлсам, кошки,
Яхши санъатимиз чиройига хол...

* * *

Оловлар ичида жон берганлар бор,
Унутиш қийин, оҳ, унутиш қийин!
Келинлар йиғласа титрарди дунё,
Чоллар инграр эди гўдакдан кейин.
Кечалар бешикда бедор чақалоқ,
Юлар сочларини шўрли оналар;
Қўйди бағри тошлар сийналарга ўт,
Кукун бўлди, эсиз, не кошоаналар...
Қўш булоқдай оқди икки кўздан ёш,
Ҳам ерга урилди қанча дил мулки.
Кўкда кезиб юрди қора булутлар,
Қизлар чеҳрасидан излардик кулги...
Оч ва сувсоқ ўлди не-не болалар,
Панжалар ёпишди тўғри ёқага,
Кимга ҳам дер эди арзи додини,

Ҳақиқат сотилгач, қора чақага,
Мудҳиш замонанинг совуқ шамоли
Бу гўзал боғларга тўкканди хазон.
Келарди ўрмалаб ғариб оқшомлар
Ва жанг гирдобида титрарди жаҳон...
Гулдуракдай келди кўкнинг ноласи,
Фигон авжларида чақди чақмоқлар.
Қудратли элимнинг қасос наъраси —
Солди кенг оламга зўр қалдироқлар.

* * *

Қаҳқаҳа чоғида бу фиғон надир,—
Дема, эй ўлкамнинг навқирон ўғли!
Байрам — юртда қадим бир анъанадир,
Лекин қора кундан қалб ҳамон чўғли...
Бугун-ку йигитдай қувноқман, қувноқ...
Лекин дилда ётар мотамлар доғи,
Ўтганнинг эсларда тургани яхши.
Янтоқнинг ёғи йўқ — душманнинг соғи!
Кунлар келур тағин ёрқинроқ, шодон,
Қуёш кулиб турар қаёнга борсанг.
Лекин эсда турсин азиз қурбонлар,
Шаҳидларнинг қони, ғолибона жанг!
Чўпонлар куйласин янги қўшиқлар,
Янги қўшиқларнинг шавқи ҳам янги!
Элимга қўшилиб куйлайин мен ҳам,
Зеро, қиммат тушган бахт мангу, мангу...

* * *

Бугун ўн беш яшар йигитдай шўхман...

1946

БУЛУТ

I

Кўк юзида паға булут — оқ булут.
Оқ булутдан сут ёғарми ёки қут?
Паға булут — яхши кўклам элчиси,
Ҳаволарда ёмғир иси, сел иси...
Кўк юзида дам қалдироқ, дам сукут,
Ёғмай ўтма, паға булут — оқ булут!
Ёғиб ўтсанг — тизза бўйи ўт бўлур,
Ўт бўлур, ҳам сут бўлур, ҳам қут бўлур.

II

Кўк юзида паға булут — оқ булут...
Бир қарасанг — осмон тўла оққувлар,
Бир қарасанг — баланд қорли чўққилар,
Бир қарасанг — кўз илғамас оқ барқут.
Кўк юзида — ёруғ, ойдин бир рўё...
Уста рассом чизмиш ажиб манзара —
Тепа-тепа пахта — беғубор, сара,
Кузги хирмонларнинг акслари гўё...

1947

ЭРТАГИ КҮН

I

Инсон меҳнатида ранг олур ҳаёт,
Инсон меҳнатида ўзгарур жаҳон.
Ҳақиқат хаёлдан туғилар илдам,
Бутун кучлилардан кучли ҳур инсон...

Қуш учса қаноти куйган қўнғир дашт,
Аҳён-аҳён ётар ҳайрон чаноқлар,
Ким билар, ёрини излаган ошиқ,
Ёки банддан қочмиш исёнкор банда.
Ёки сув ахтарган ёлғиз йўловчи,
Ё қум бўронига дуч келган сайёҳ,
Ё жайран пайида от сурган овчи,
Ёки лашкаридан ажраган сардор,
Ё элидан айри тушган бир ғариб,
Ё босқин қасдида отланган тождор,
Чаноқлар сочилмиш қум тепаларда...
Қилич дасталари, чўқмор бошлари,
Зангламиш болталар, синиқ сунгулар...
Ҳар қайси бир аср гувоҳи булар!

Қадим пахсаларнинг қизғич девори
Ўткинчи ёмғирда, офтоб таптида,

Замонлар зайлида ушалмиш... лекин,
Мен кечмиш ҳаётнинг пачақ ёдгори,
Асрий обидаман, дегандай қайсар.
Улик қишлоқлару жонсиз шаҳарлар,
Қийшайган минора, ушалган гумбаз,
Асрий обидаман, дегандай қайсар...
Қалбига қўл солсанг, сир бўлур аён,
Йўқса бу саҳро гунг, қум тепалар гунг,
Қоқ ва чанқоқ ётар қадимий сойлар,
Тезоб ва шиддаткор, тансиқ кўкламда,
Ирмоқлардан оқса лойқа тошқинлар,
Лабини бир ҳўллаб олади, холос.
Шунда ер рангига кирар яшиллик,
Кўкаламзор бўлар сел ўтган қумлоқ,
Очилар бинафша, лола, қизғалдоқ.
Узоқлардан учиб келган қалдирғоч,
Турна қаторлари қўниб ўтади,
Лекин бир ҳафталик, фақат бир ҳафта...
Кейин учиб кетар йўлчи қушлар ҳам,
Кейин сўлиб қолар лола япроғи.
Сариғ ранг олади яшил кўкатлар,
Кўкламнинг кўрки ҳам бунда бир ҳафта...

Кейин, тўрғай учар кўкда чириллаб,
Шақаллар изғишар яна ириллаб,
Сайилга чиқишар тўп-тўп илонлар
Уқадай товланиб ўрдаларидан.
Кечалари увлар бўрилар фақат,
Кийик қувлар саҳро офати йўлбарс
Ва сиртлон келади овини судраб,
Ёки чангалзорда шер ётар мудраб...
Яна кўтарилар қумлар, тўзонлар,
Оламини қоронғу туман тутади.

Даррандалар увлаб инига қочар,
Сув излаб ел каби учар жайранлар,
Бўрон кенг саҳрода солиди сурон;
Ҳафталаб кўринмас қуёшнинг кўзи,
Тепаларни олиб учеди бўрон,
Тақир ерда янги довонлар пайдо...
Табиат ўйини шундай офатли!

II

Ҳансираб ётарди қоқ ва чанқоқ дашт...
Не ҳодиса бўлди, бу не саргузашт?
Қаёқдан келди бу жило, қут ва гашт?
Бепоён даланинг олис кўксида
Жимиллаб кўринар ажойиб диёр...
Гўдаклар базми бор хиёбонларда;
Ошиқлар навоси учар жарангдор,
Буралиб ўтишар не-не тиниқ қиз,
Бири жомакорда, бири жилвакор.
Соялар тагида — дилкаш суҳбатда —
Асога суянган кексалар қатор...

Имо қилар нуқул хушманзаралар,
Баланд пештоқлару оқ кунгуралар,
Кўзларда суқ, хайрат, тикилар — тўймас,
Бир ёғи — кўз етмас тансиқ пахтазор,
Бир ёғида — қалин мевазор боғлар,
Бир ёғи — ям-яшил ўтлоғу, яйлов,
Бир ёнда — эртақдан чиройли бўстон
Бўёқлар кўзларни олғудай тиниқ,
Гўё ёмғирдан сўнг кўкда камалак.
Сайёҳларга сўзлар гўзал ҳикоя —

Комсомол наслидан — бир ёш қурувчи,
Инженер... Бурунги бир ғишт терувчи:
— Тунларда шам каби ёнди кўзларим
Яшил диёримни қуриб олгунча.
Минг йиллик уйқудан кўз очди сахро;
Тегирмон тошидай айланган бошлар,
Қўшбулоқ сингари оққан кўз ёшлар —
Армони ушалди бу қумлоқларда.
Мен ҳам ишонмасдим афсоналарга,
Лекин эшитардим жон қулоғимдан,
Эртакка ўч эдим гўдак чоғимдан...
Бу мен — чанглар ютиб, тўзонга ботиб,
Илон ўрдаларин янчиб, йўқотиб,
Эрта саҳар туриб, ярим тун ётиб
Игна билан қазган янглиғ ер қаздим...
Бу мен — қора тоғдан ташидим харсанг,
Қора бўрон билан қилдим очик жанг,
Саратон таптида титраб, совқотиб,
Қаҳратонда қора терларга ботиб,
Қурдим битта-битта лой девор бунда...
Ўзим ғишт пиширдим, ўзим ғишт тердим,
Тош чаққан, цемент қорган ҳам ўзим,
Сув деб ер қаърига борган ҳам ўзим,
Афсона ўтини ёрган ҳам ўзим,
Чарчаган ҳам ўзим, ҳорган ҳам ўзим!
Экскаваторни фил каби миниб,
Кейин булдозернинг тилин ўрганиб,
Суяк-суягини ернинг ушатиб,
Ипакдай юмшатиб, пардай юмшатиб,
Тепаларни нари силжитган — менман,
Элимни ардоқлаб, ёлчитган — менман...
Томоғим қақраса, лойқа сув ичиб,
Ўткинчи жалада ботқоқлар кечиб;

Жарларни текислаб, янги сой очиб,
Битта-битта кўчат ўтқазган — менман.
Мен қора тер тўқдим бутун эл билан,
Неча бор олишдим ўпқон, сел билан,
Ўт билан, сув билан, қора ел билан,
Ухламайин тонглар отқизган — менман.
Неча бор адашдим, неча бор шошдим,
Мен ахир ғўр эдим, мен ахир ёшдим,
Лекин кундан-кунга довонлар ошдим.
Асрлар йўлини ўтдик йилларда;
Меҳнат шугчалигу замон шундақа,
Меҳнат ишқидаги инсон шундақа.
Мана бу сояда ўтиринг бир оз,
Марҳамат, тарвузми ё қовун ейсиз.
Ёки хушингизга анор маъқулроқ,
Узум келтирайми ёки нашвати;
Эҳа... сўраб бермоқ хунук-ку Шарқда,
Кўнгил не истаса узиб енг, майли,
Гуллардан дасталанг, кўзингиз олар,
Ўхшаши, билсангиз, бу дунёда йўқ.

* * *

Бу яшил диёрдир, бу яшил диёр!
Боғи Эрам нима, Чамбилбел нима?..
Бу дарё номини сўрайсиз мандан,
Амударёнинг бу тўнғич фарзанди,
Номи — ҳаёт наҳри... Ҳа, ҳаёт наҳри!
Ўзимиз барини йўқдан бор қилдик,
Бу сарой — фан юрти, санъат юртидир,
Бу — гўдаклар учун кўз илғамас бор,
Манави — оталар, оналар учун —

Мармар ҳовузлару сўнгсиз гулзорлар,
Ойнабанд заллар, айвонлар кўркам,
Ҳар гўшада — кўклам, кўчада — кўклам,
Боғлар, хиёбонлар кўклам қўйнида,
Қаҳрамон элимга мангу обида!..
Яшил диёримнинг қурувчиси — мен,
Яшил диёримнинг эгаси ўзим!
Комсомол наслиман — Ленин боласи...

* * *

...Санъаткор жонсизга бера олур жон,
Биз яшаган сари — яшарар ҳаёт,
Ҳақиқат туғилар хаёлдан илдам,
Яшил хиёбонда қолдим тунларда;
Саодат боғида уздим чечаклар,
Оқ қайиққа тушиб, тўқидим қўшиқ.
Гўзаллар кўзида ғамзани кўрдим,
Бердақ, Ўтар ўғли, Ҳамзани кўрдим,
Илҳомкор хаёлга чўкмиш шоирлар..
Бугунги хаёлим эрта бўлур ҳақ,
Ким тўсар ўлкада хаёл парвозин?

* * *

Ҳақиқат туғилар хаёлдан илдам,
Бутун кучлилардан кучли ҳур инсон.
Инсон меҳнатида ранг олур ҳаёт,
Инсон меҳнатида ўзгарур жаҳон...

1947

ЮЛДУЗ

(Ернинг биринчи сунъий йўлдошини кўрганда)

Сўнгсиз фазоларнинг зилол чўққисида
Ажойиб бир юлдуз учиб юрибди.
Жимиллаб-жимиллаб осмон кўзгусида,
Қитъадан 'қитъага кўчиб юрибди.

Олтин излар ташлаб мовий самоларга
Учар, учар, учар йўлдош ва йўлчи.
Чексиз коинотга, олис дунёларга
Гўё куррамиздан тўнғич бир элчи.

Сўнгсиз фазоларда чўғ каби ял-ял,
Ажойиб бир юлдуз учмоқда дуркун,
Асрлар жумбоғи шу юлдузда ҳал,
Совет қудратидан бу фақат учқун,
Бу фақат учқун!

1957

МАХТУМҚУЛИ ТҒИИДА ҲЗБЕК КҲЗАСИ

Ҳайъатда ярқираб, кўз қамаштирар
Чинни косалару, чўнг чинни кўза.
Қараганинг сайин эс адаштирар,
Ҳар қайси гўёки яхлит феруза.
Нақшлари чиннисоз дилидай ёрқин...
Ҳзбек тўёнаси каттакон тўйга,
Ял-ял ёнар эди феруза ёлқин,
Мен ҳам лол қарадим, чўмгандим ўйга:
Ҳзбек тупрогидан ясалмиш чинни,
Нечоғлик нафосат заррин хатида.
Истасанг бол тўлдир, истасанг — шинни
Нечоғлик фусун бор эл санъатида!
Нечоғлик даҳо бор, нечоғлик маъно,
Нечоғлик жило бор сеҳр қудратида.
Шундоқ бир кўзани, қайдам, Бобиршоҳ
Кўролганми чексиз салтанатида!

* * *

Бунда не эллардан ўтирар қўноқ:
Бунда етти иқлим йўлчилари бор.

Ҳинду Чину Мажор, Болқону Қозоқ,
Турк, Слав ҳам Мўғул, Татару Болқор...
Кўзадан кўз узмас эди кенг зал ҳам,
Гўё Махтумқули туғилган кунда —
Дунё адиблари бўлган эди жам
Туркманлар тўйида, шундай тўкинда.
Санъат саройида, оқ кошонада —
Фузулий, Хайёмнинг шўх даврасида,
Давронга ярашиқ шодиёнада,
Низомий, Пушкиннинг чўғ даврасида —
Гўё шеър шаробин элексир мисол
Зумрад косаларга лим-лим тўлдириб,
Барчани этиб лол,
Қардоши тўйига завқ, файз келтириб,
Улашарди жами қўноқларга жом —
Навий бобом...

1960

ГАВҲАР

Олтин санаяпсан чоғи, афандим,¹
Олтин санаяпсан ғурбат забтида.
Лекин фаҳм этмабсан, биз киму сиз ким,
Фақат ўртанибсиз алам таптида.
Ҳамёнингиз тўлиқ...

шубҳа на ҳожат,
Сотқинлар ҳамёни ҳамиша тўлиқ.
Соппа-соғ одамдай ёзармишсиз хат,
Лекин биламанки, афтингиз сўлиқ.
...Йўлимиз — коммуна, яширмаймиз, ҳа!
Инсоний орзулар — бизнинг орзулар.
Зафар айёмлари, қувноқ қаҳқаҳа...
Янглишмасам сизни қақшатган шулар!
Жаврайсиз, асрлик чақадай сийқа.
Бўхтонлар тўқийсиз — мағзи оғулар...
Биз-чи?

Довон ошдик биз ҳар дақиқа,
Тўғонлар ошгандай баҳорги сувлар...

¹ Ҳант номли бир садёқ афанди ўзбек совет адабиётига талай бўхтон ёғдирганини эшнитиб қолганимда ёзганим.

* * *

Қўйинг, сиз мунчалар вайсаманг, жаноб,
Қандай оҳангга жўр жавраяписиз-а!
Ўзингиз нотавон, қалбингиз нотоб,
Орзунгиз жирканчу...

авраяписиз-а!

Қора тер тўкаси ким учун, нечун?
Билмайсиз, бу — бизга аниқ нақадар.
Гўё ўлкамизда ҳукмронмиш тун...
Кўр ҳам кўрмоқда-ку, бедард эй овсар!
Она сути ҳаром, юрт нони ҳаром,
Тузлиққа тупурмиш замон аблаҳи,
Равамиди сенга ўзбек деган ном,
Садқай қалам кет, иблис дўзахи!
Тилинг — ўзбек, лекин дилинг... алҳазар!
Дилинг — арзимайди ҳаром тукка ҳам.
Эй онабезори, эй сен оқпадар...
Юз қарғиш ҳам кам!

* * *

Олтин санаяписиз, лекин ҳей тақсир,
Менда бир гавҳар бор — гавҳарми гавҳар.
Айтиб бера қолай, эмас-ку бу сир,
Тенг бўлолмас унга дунё-дунё зар...
Куёв жиғасига қўндирсак арзир,
Не куёв, арзийди шоҳлар тожига;
Не тожлар, қуёшдек ёндирсак арзир,
Бермасман дунёнинг юз йил божига.
Тунларни ёритар чилчироқ мисол,
Ҳатто қуёш унда жилосин кўрар.
Шуълалари оқар минг булоқ мисол,
Янги даврон унда даҳосин кўрар.

Бу — озод юртиму ёрқин ҳаётим,
Менинг ўзбек деган шу қутлуғ номим,
Олам лол бўлгулик созим — баётим,
Олам лол бўлгулик оташ илҳомим,
Ёруғ келажагим, умидларимдир.
Чинакам шеъриму адабиётим,
Эрта туғилажак Ҳамидларимдир...
Ҳа, бу шундоқ гавҳар, юқмайди губор,
Афандим, минг уннанг, юқтиролмайсиз.
Гўл деманг, шукурки, ақлу ҳушим бор,
Минг жавранг, андоқ гап уқтиролмайсиз!

* * *

Шундоқ, афандим,
Уқдингизми, биз ким ва ўзлари ким...

1961

ОҚСОҚОЛ

Бир оқсоқол кўрдим — бўйи чинордек,
Эгнида беқасам, кўкраги очиқ,
Қора чақмоқ каби ҳануз қорачиқ,
Билакларда йўлбарс қуввати бордек.

Қўчалардан ўтар секин, салмоқдор,
Ҳар одими ерга титроқ солгудай,
Ернинг танобини торта олгудай,
Ошкор бир савлат, ботирлик ошкор.

Йўллардан ўтади — биллур шаршара,
Жарлар, ён бағирлар, довонлар таниш,
Мевазорлар таниш, қўрғонлар таниш.
Ўн олти ўғил-қиз, қирқ бир невара.

Йўллардан ўтади — гўё бобойга
Она табиатнинг ўзи таъзимкор,
Одамлардай гўё саломга тайёр.
Бобойни кўрганда тўлар чиройга.

Белида тўрт белбоғ, қўлида асо,
Шу жойларнинг тўнғич ҳукмронидек.

Ўтмиши, бугуни, пок виждонидек,
Ақли луқмонлардан тўлиқ ва расо.

Қора терга ботиб экаркан ғўза,
Лекин эғнидаги тўни юз ямоқ,
Булоқ бўйларида қақраркан томоқ...
Бахт у пайт тупроққа кўмилган кўза.

Қора терга ботиб яратаркан боғ,
Лекин мевасини татий олмасдан,
Ноласи учаркан олис Олмосдан,
Соқол оқаргунча дил бўлмабди чоғ...

Йўллардан ўтади — тоғдек ўмрови
Ҳали не юкларни кўтаролгудек,
Ҳали не тоғларга панжа солгудек,
Ҳали ҳам юртининг бемисол дови.

Меҳнаткаш инсонга хос кўрк ва савлат,
Табиатдай барҳақ, барҳаёт, эзгу,
Ҳа, пийри бадавлат деганлари шу,
Юз бир шоҳдан ортиқ пийри бадавлат.

1961

ВЛАДИМИР ИЛЬИЧ ЛЕНИН

(Достон)

Эй, ақл дарёси, эй, расо одам,
Эй, даврон келтирган дов елкасида!
Эй, шубҳа устидан чеккан сўнг рақам —
Қора туманларнинг зид кўлкасида.
Эй, зако зиёси, э... зеҳни олам,
Эй, иқболни кўрган ҳақ эгасида!
Зарби зилзиладай айрилиқ, мотам —
Наҳот тополса жой ёз ўлкасида?

Йўқ асло!.. Гулбоғлар, хиёбонларда —
Сени мудом кўрар жаҳон барҳаёт.
Дарёлар очиб қоқ биёбонларда,
Сен ёрсанки, қурар инсон зар ҳаёт...
Ўзинг қопу очган соз замонларда —
Нечук даврон сурар кар, заҳар ҳаёт?
Умр хушҳол кечар қаҳқашонларда,
Жамъи жаҳон кўрар — на дилбар ҳаёт!..

Йўқ, сенга ўлим йўқ... ўлмайсан ҳечам,
Элтар паҳлавон эл нақ сийнасида.
Сени деган дунё қадди эмас хам,
Гавҳарсан кўнгиллар хазинасида...

Кечиклар, довонлар кечди дов ўлкам,
Тўфонлар тик турди ҳар зийнасида:
Замонлар муродин қилсак жамулжам
Барқ урар бу даврон ойинасида.

Зимистон элларда жилвагар баҳор,
Кўсига тақди гул қанча қақроқ туз...
Ҳар гул япроғида табассуминг бор,
Гул фасли ўлкамда демас: қиш ё куз.
Меҳнат бу днёрда улкан ифтихор,
Жаҳон саҳнасида ўлка ёруғ юз.
Ҳароратинг зўрки, эй соҳибикор,
Чирчиқ кечасига рашк этар кундуз...

Йўқ, сен ўлганинг йўқ... ўлмайсан ҳечам,
Ёд этар оналар бахт алласида.
Сийна доғларига қўялдинг малҳам —
Машаққат йилларда, хавф палласида.
Сен — ўлка шонисан! Сен ғурур, ҳашам
Ғолиб мамлакатнинг шоҳ ялласида.
Ғолиб эл дерки:—Эй, сенсан муҳтарам —
Жаҳон-жаҳон зафар таралласида.

Олмалиқ кониға тушасан ногоҳ,
Мардларга жилмаяр ўткир кўзинг бор.
Чирчиқ тўғонида ҳар лаҳза огоҳ,
Ҳамиша мунаввар, ёруғ юзинг бор.
Чигил ғавғолардан йўл очар ҳар гоҳ,
Кремль авжида зап юлдузинг бор.
Қаҳрингда ғанимга олам маҳшаргоҳ,
Политбюрода ҳам мудом ўзинг бор.

Йўқ, йўқ, ўлганинг йўқ... ўлмайсан ҳечам,
Сен пайдо ҳар зафар арафасида.

Қаршингда ёш аскар ичар илк қасам,
Илк меҳрини қўяр ҳар норасида...
Изингдан илгари югурар олам,
Сен — абадий зиё бахт дидасида...
Минг обида қурар ижодкор одам —
Ҳали замоналар қасидасида...

Шариф бобога сен ҳамроҳ тун бўйи,
Сув суғординг жилмай жилға бошидан...
Сенсиз ўтмас кузда Фарғона тўйи,
Мажлисда ўрнинг бор ҳайъат қошидан.
Элда басталанар ҳар кун бахт куйи,
Жаҳон завқ олади янғирашидан.
Сенга банд одамзод хаёли — ўйи,
Мардларга тимсолсан йигит ёшидан...

Йўқ, йўқ, ўлганинг йўқ... ўлмайсан ҳечам,
Папанинга ёрсан муз саҳросида.
Қор қаламравида хуш боғи эрам,
Шаҳар барпо овлоқ дашт орасида.
Йўлдан уролмагай ҳар шум, муттаҳам,
Эл оқни ажратар тун қорасида,
Сен бўлсанг, бас, осон ҳамма мушкул ҳам,
Даҳшатларда, душман мижаросида.

Эй... дарёйи меҳр, бебаҳо гавҳар...
Жаҳон нур олади, манбаи нурсен.
Эл дерки: зар қадрин билади заргар,
Эл дер: то ҳаёт бор, сен ҳам турурсен...
Олам китобида номинг мўғтабар,
Ҳар қайда ярақлаб сен кўринурсен...
Зулмат диёрига гўё оқ саҳар,
Гўёки офтоб этгунг зуҳур сен.

Йўқ, йўқ, ўлганинг йўқ... ўлмайсан ҳечам,
Кўрдим хирмон чоғи Дон даласида.
Чўпонларга ажиб меҳрибон, ҳамдам
Узоқ Қозоғистон Қарқарасида.
Осий фаллоҳларга дўсти муҳтарам,
Ҳиндикушнинг холи мағорасида,
Марказком кенгашар кеч то субҳидам —
Кремлда, бутун иш борасида...

Маҳорат бобида бўлди паҳлавон
Сени даласида кўрган пахтакор...
Рекорд ол, қизгинам!— дейсан, на шоён.
Шакархон шаънига яшил водий тор.
Сенинг ҳар шиоринг мазмуни жаҳон,
Сенинг ҳар калиманг ўзи хўб ашъор.
Саодат боғлари бўлмагай хазон,
Сен илк боғбонсан, оламга ошкор...

Йўқ, йўқ, ўлганинг йўқ... ўлмайсан ҳечам,
Ярақлайсан офтоб шаъшаасида.
Келишар: зўринг бор, жилонг бор, десам,
Қояларнинг шаддод шаршарасида.
Сезар ўз ёнида ўлка чинакам —
Бўстонда, қумлоқда, тоғ дарасида.
Овозинг ёвузга хавф солар, бардам
Янграр қалдироқдай эл наърасида...

Хоразмда сени атар: ёшулли,
Олис Бадахшонда: падари калон.
Шимол саҳролари — булбулли, гулли,
Болтиқ бўйларида юрт дориламон.
Бутун ҳиммат сенда, устози кулли,
Ақлинг теранликда — тўлқинли уммон...

Лак-лак меҳнат аҳли бўлур кўнгилли—
Қатъий жанг айёми қурса гар майдон...

Йўқ, йўқ, ўлганинг йўқ... ўлмайсан ҳечам,
Сен ҳаёт — келар кун мадҳиясида,
Улимга тик боққан кўзлар, гарчи нам,
Лекин, мунг йўқ шоир марсиясида.
Сен борсанки, эрта бугундан кўркам,
Зафарларнинг зангин манзарасида.
Қуёшдай ёнасан кундуз ҳам, кеч ҳам,
Ҳаёт денгиз бўлса ҳар заррасида...

Илҳом солиб оқсоч Жамбул кўнглига,
Бахши Абдуллага сен тутқаздинг соз.
Ғов сололмас булут шамол йўлига,
Ёвқур лочинларинг на баландпарвоз!
Сен севги ўргатдинг ватан ўғлига,
Таллинг қадрдон Дараи Дарвоз.
Ёруғ бердинг замон, зулмат чўлига,
Зўр устозимизга сен ўзинг устоз!

Йўқ, йўқ, ўлганинг йўқ... ўлмайсан ҳечам,
Жонсан озодликнинг пок танасида.
Сени доҳим дегай узоқ эварам —
Қирқинчи асрнинг сўнг санасида.
Қуёш ҳарорати сенсиз бенур шам,
Қуёшларнинг курра айланасида.
Сени чўққиларга кўтаргай олам —
Коммунанинг жаҳон тантанасида.

1940

СОБИР АБДУЛЛА

М

авлоно Собир Абдулла — истеъдодли шоир ва драматург, Ўзбекистон ССРда хизмат кўрсатган санъат арбоби. У 1905 йилда Қўқонда хизматчи оиласида туғилди. Бошланғич маълумотни эски мактабда олди, кейин совет мактабида ўқиди; Тошкентдаги совет хизматчилари тайёрлаш курсида, марксизм-ленинизм кечки университетида таҳсил кўрди.

Адабий ижод фаолияти 1925 йилдан бошланган Собир Абдулла, «Янги Фарғона» ва «Еш ленинчи» газеталарининг редакциясида, «Муштум» журнали ва Андижон театрида, Ўзбекистон Давлат филармонияси ва Муқимий номидаги музыкали драма ва комедия театрида ишлаган йилларида (1925—1948) катта ҳаёт

йўлини босиб ўтди. Шоир ва драматургнинг «Кўклам наъраси» (1932), «Завқ» (1933), «Гулшан» (1939), «Сўз ва соз» (1943) каби шеърий китоблари, «Навбаҳор» (1930), «Улфат» (1937) сингари насрий тўпламлари, «Боғбон қиз» (1930), «Волокита» (1935), «Тоҳир ва Зухра» (1938), «Қурбон Умаров» (1941), «Муқимий» (1954), «Истиқбол» (1959) номли саҳна асарлари ва ниҳоят, 1957 йилда нашр этилган «Танланган асарлар»и ўзбек совет адабиёти ва санъатининг ривожига қўшилган жиддий ҳиссадир.

Мавлоно Собир Абдулла халқ адабиёти хазинаси ва ўзбек классик шеърияти чашмасидан баҳраманд, кўлами кенг, халқчил, даврнинг кечмиш ва кечирмишларини ўзида ташувчи баракали истеъдод соҳибидир.

ДЕБОЧА

ебранар қаламим, тун фароғатда,
Ҳарфга ҳарф улайман, ясайман мисра,
Фикрим мазмунда-ю, кўзларим хатда,
Гоҳо ўйлатар, гоҳ ўйлатмас сира.

Сатрлар зийнати шу улуғ диёр
Бўлиб гул боғлари шеърий маъшуқим,
Ўзим ошиқ бўлсам, менда ихтиёр,
Ёт йигит эмасман, бордир ҳуқуқим.

Мен ишқ даъво қилсам бу гуноҳ эмас,
Ишқсизлар ҳақида халқда кўп мақол.
Ошиқлик нисбати оҳу воҳ эмас,
Менинг ишқим поку виждоним ҳалол.

Мени ижод учун ўтқизган бу давр
Шу замон куйини куйлатди баланд.
Қаламу қоғозни тутқизган бу давр
Қилди ҳаётимни завқдан баҳраманд.

Топдим муҳаббатим йўл кеза-кеза,
Мақсадим чўққиси тоғлардан юксад,
Дарё суви каби фикрим покиза,
Қалбимизда мавж урар зўр орзу-истак.

Танқид — оталарнинг насиҳатидек
Олдин аччиқ ботар, сўнгги бол, асал.
«Чумчуқдан қўрқмадик, биз тариқ экдик»
Халқда бор бу ҳақда кўп зарбулмасал.

Илҳом самараси битмас бир олам,
Ҳур Ватан илҳомга манба, ҳазина.
Ижоднинг чўққиси юксад, муҳташам,
Чиқар унга шоир зина-базина.

Халқдан чет ижоддир — сувсиз бир дарё,
Улуғ мақсаддир халқ ижодчи учун.
Игнада ер қазиб, тикласам бино,
Халқнинг сўзларидан қўйганман устун.

Ҳар асар бир гулшан, сўз унга гулдир,
Ёки бир боғ бўлса, меваси мазмун.
Оқ қоғозга ўчмас нақшингни тўлдир,
Халқдан сўзлар ўрган ҳар нафас, ҳар кун.

Тузган гулшанингнинг бўлмасин қиши,
Шундай ёз куз каби бўлмасин хазон.
Шундай асар ёзмоқ шоирнинг иши,
Ҳар сатри булбулга бўлсин ошиён.

Халқ тузган боғларда минг мазмун ётар,
Халқ қазган каналлар илҳомдек равон.
Кечиккан қуёшнинг ҳар тонг уйғотар,
Кун чиқмай уйғонган минг-минг қаҳрамон.

Тузди замон халқи юлдузларга ин,
Қилай деб, қоп-қора кечани обод.
Фарҳод ГЭС нур берди, ой қолди кейин,
Ўлкамиз нурланди ойдиндан зиёд.

Ўйнаб тушар бўлса сой шалоласи,
Шоирга бермасми ўйноқи минг банд.
Маст қилур шу сувнинг бир пиёласи.
Хайём асарлари бўлгандек писанд.

Букун Мирзачўлда халқ қурилиши
Навий ижоди каби бепоён.
Бир йилга ўлчанур бир кунлик иши,
Асрлар орзусин юклаган карвон.

Энди «Бўзатов»нинг қўшигин айтиб,
Дарё қайда оқса, кўчмас халқимиз.
Ўтловлар ахтариб, тоғ ошиб-қайтиб,
Паноҳ истаб, тошлар қучмас халқимиз.

Шу улуғ замоннинг бўлмоқ шоири,
Бўлурми бахт деган бундан ҳам ортиқ.
Бахтлар денгизининг сўз жавоҳири
Шоирдан халқига бўлганда тортиқ.

ЕШЛИГИМ

Ешлигим, ёшлигим, мени шу ёшлигим,
Яшноқ давримизга йўлдошлигим,
Уйнай, ҳайқирай, қувнай, ҳайқирай!
Тенгу тўшларимни ишга чақирай!
Завқларга тўлиб яшнай, ярқирай,
Ёвларимга дунёни тор қилай!
Ёшлигим, ёшлигим, мени шу ёшлигим,
Қувноқ давримизга йўлдошлигим.

Давр билан бирга ўсдим қанча мен,
Сергакликда йўл босдим анча мен,
Ёшман, ҳар тўсиқ бўлса янчаман.
Йўлда учраган ёвни санчаман!
Ёшлигим, куч билан тўлган ёшлигим,
Яшноқ давримизга йўлдошлигим...

Чақмоқдай ўткир бу бардошлигим,
Найзадай ўткир ёвга ғашлигим.
Бўлмас ҳеч толиш ҳам бебошлигим,
Лекин дарёдай шўхдир ёшлигим.

Ёшлигим, ёшлигим, уйғоқ ёшлигим,
Порлоқ давримизга йўлдошлигим!

Ёш мен шу қизил сафда бир қўшин,
Бахтли бир курашчидан мен букун.
Қолмас ҳеч чигал, қаршимда тугун,
Қайтмасман агар ёқса тош, қуюн..
Ёшлигим, ёшлигим, ҳоримас ёшлигим,
Большевик шу йўлларга йўлдошлигим.

1934

МЕН ФИДО

Мен фидо қилдим ўзимни шу азиз тупроқ учун,
Оила, қавму қариндош бирла ёр, ўртоқ учун.
Бу ватан — кўнглимни асрай жон билан, виждон
билан,
Кўкрагим айлай сипар, мен мўътабар қирғоқ учун.
Бостириб кирмиш у ёвлар шайкаси, ёки бало,
Қўзғалай у бир балога минг бало элтмоқ учун.
Шерни тутмоқ истаган ўргамчи янглиғ булҳавас,
Истар ин ё битта телба ўзига сиртмоқ учун.
Лолазор сийнангни босмоқ истади, асраб уни,
Титра ер қаҳру ғазабдан, ёвни ирғитмоқ учун.
Ер юзи озурда гитлер шайкаси ғавғосидан,
Мард қўзғал, ўғрилар йўлини беркитмоқ учун.
Собир, ол қўлга қалам — найзангни, вақти ҳарбда,
Мардлар номин олтин лавҳага ёзмоқ учун.

1941

ЮРАК ТАЪРИФИ

Топар доврұқ чин инсон ҳам юракдан,
Утга шуҳрат, шараф-шон ҳам юракдан,
Томирларла кезар қон ҳам юракдан,
Деманг қон, бу ҳаёт, жон ҳам юракдан.

Юракнинг шуҳрати дунёга сиғмас,
Юрак гўлқинласа дарёга сиғмас,
Агар тошса, у кенг саҳрога сиғмас,
Ҳайиққай шеру арслон ҳам юракдан.

Юракдан бўлмаган «дўст»дан ўгир юз,
Юраксизлар билан ўртоқлигинг уз,
Юракли дўстни топу суҳбатинг туз,
Емассан сўнг пушаймон ҳам юракдан.

Улуғ жангларда ҳам ютган юракдир
Ёриб ёв қалъасин ўтган юракдир,
Оловларга ўзин тутган юракдир,
Ватан кўксига қалқон ҳам юракдан.

Юракдан қилди меҳнат, бўлди обод,
Чин ижоддир, юракдан бўлган ижод,
Уни қўймай ўқир авлод-авлод,
Ёзилса шеър, дoston ҳам юракдан.

Юраксизларни халқ қўрқоқ дегайлар,
Унга ҳеч бўлмагин ўртоқ, дегайлар,
У бир шўр, беунум тупроқ дегайлар,
Келар инсофу виждон ҳам юракдан.

Замондош дўстларим чиндан юракдош,
Ҳамиша ҳамнафас ўртоғу йўлдош.
Юракдан раҳбарим Компартиям бош,
Замон ҳам, давр-даврон ҳам юракдан.

1944

ДАВРОН ТАРОНАСИ

Бир ҳовуч покиза тупроғинг, Ватан, зардир менга,
Майда-майда тошларинг қийматда гавҳардир менга,
Кечалар ўлтирсам ижод устида машъал ёқиб,
Ҳур диёрим тунлари кундек мунаввардир менга.
Меҳнатимдан бахтиёрман, тинч, фаровон рўзгор,
Истагим истакдан ортиқроқ муяссардир менга.
Ўз қўлимда гул экиб қилган чаманзорим билан,
Барқ уриб ўсган атир гуллар муаттардир менга.
Ҳур Ватан, хушбаҳра ўлкамга қувонсам арзигай,
Бор улуғ Компартиям, ҳар ишда раҳбардир менга.
Орзу-истак муҳайё, давр дилдорлик қилур,
Бу саодатдирки, доим бахт дилбардир менга.

1948

ПАХТАКОР ЖУВОНГА

Кузда ҳар туп пахтадан юз шона кўзлар кўзларинг,
Шона кўзлашдан бўлак жоно, на кўзлар кўзларинг?

Уялаб эккан чигитлар барқ уриб кенг тахтада,
Бу усулни худди шахмат дона кўзлар кўзларинг.

Ҳар чигитни кўз қаросидек авайлаб кузгача,
Минг муҳаббат, меҳри-муштоқона кўзлар кўзларинг.

Учраса гар ёт гиёҳ майдонда бўйнини узиб,
Бўлғуси ҳосилга кўнглинг қона, кўзлар кўзларинг.

Ғўзалар ўпса этакдан, қайрилиб, аста силаб
Худди у фарзанду ўзни она кўзлар кўзларинг.

Парвариш қилмоқда то пахтаг кўйингни кўмгича,
Бўйнида ҳар шонани дурдона кўзлар кўзларинг.

Завқу баҳрингни очиб, кўм-кўк бўлиқ, кенг пахтазор,
Хоразмдан боқса, то Фарғона кўзлар кўзларинг.

1949

ВАТАН СЕВГИСИ

Э ҳур Ватаним, тоза тану жон ила севдим,
Жон ила таним покиза виждон ила севдим.
Бир мен демайин, севгига дилдан бўлай иқрор,
Дил ҳам қўшилиб, дўсту қадрдон ила севдим.
Бу ишқни ватан ишқи билиб, севги шараф деб,
Дуч келса агар ғов, йиқитиб, шон ила севдим.
Ижодим ила боғ ясадим ҳар асарим гул,
Булбул бўлишиб қанча ғазалхон ила севдим.
Ишқимга ватан бўлган-чун, яхши замонни,
Идроку ақл йўллади, имкон ила севдим.
Кўйди менга бахт дояси Собир лақабимни,
Кўйнингда униб-ўсдиму даврон ила севдим.

1950

ҚИЗ СЕВГИСИ

Менинг севгим ҳар хил гулга ўхшамас асло,
Хазон бўлмас гуллар каби куз бўлган чоғда.
Мени севган ёр булбулга ўхшамас асло,
Баҳор келиб ташлаб кетмас куз бўлган чоғда.

Мақтанмайман, ёрим эмас оламда танҳо,
Миллион-миллион мард йигитлар йўлдоши ёрим.
Қўшигимнинг ҳар бандида бир аҳду вафо,
Вафодорлик дилда фикрим, тилда шиорим.

Униб ўсдим, нурга тўлган, кулган замонда,
Йўлим гулшан, туним равшан, кўнглим беғубор.
Ўтган бўлса, олдин кўп қиз доғу армонда,
Мен ҳур қизман номим Иқбол, ёрим Бахтиёр.

1954

БАЙРАМ УЛАНИ

«Анав тоғда қор ёғса, бунда қиров,
Ақлим билан ҳушимни олди биров.
Ақлим билан ҳушимни олса биров,
Унга бошим сатқа-ю ўзим гаров»

(Халқ ўланидан)

Ғ и г и т

Мен боғимга гул экдим сенга атаб,
Офтоб юзим, бир боқиб, бер унга тоб.
Байрам куни ўзингга гутмоқчиман,
Гулдастанинг ёнига ишқим матаб.

Қ и з

Бир боқишда гул унса, хўп, боқайин,
Ишқ маталган гулингни, бер, тоқайин.
Ёт тиканлар ёндошса гулзорингга,
Бир хўмрайиб, қаҳримдан ўт ёқайин.

Ғ и г и т

Қўшиқ ёздим байрамда айтарсан деб,
Маъносига синчиклаб етарсан деб.
Гулдастага ўралган қўшиғимни
Куйлаб-куйлаб майдондан ўтарсан деб.

Қ и з

Қўшиқ ёздинг мен учун гул баргига,
Тутар бўлсанг мен уни айтмай нега?
Йигит ёзса, қиз айтса ҳеч айб эмас,
Пайванд қилиб ишқини ҳар бандига.

Й и г и т

Муҳаббатсиз куй бўлса, куйлармидим,
Куйлаб туриб, мен сени ўйлармидим.
Куй қалбимни қитиқлаб, тебратмаса,
Айтиб туриб сен томон бўйлармидим.

Қ и з

Кенг гулзорда ўлтириб, ёдлаб уни,
Йигит, қизлар айтайлик байрам куни,
Бахтиёр, шўх ёшликка берса жавоб,
Муҳаббатга ўралган гул мазмуни.

Й и г и т

Ўтса қатор йигитлар қизлар билан,
Қўча тўлар сиз билан, бизлар билан.

Қ и з

Байрам куни куйлашнинг хўп гашти бор,
Қўл ушлашиб йигитлар қизлар билан.

1955

У ўзининг ихтиёри, кимда бўлса кимнинг майли,
Муҳаббат ҳам, юрт ҳам обод, топди эски ғовлар
барҳам.

Улуғ Ленин — Компартия мазмунидир битмас ҳаёт,
Рўпарада сен турарсан, ўтмишимиз ўйлашганда,
Ўтмишдаги зиндон, азоб, ҳижрон. меҳроб бўлганда
ёт,

Бизлар билан ўтирарсан, яйрашганда, куйлашганда.

Улуғ Ленин ўлмас сиймо—халқлар иссиқ нафасида,
Тоza қалблар қаватида, онгимизда яшагайсан.
Ҳатто узоқ яйловларда, чўпонларнинг капасида,
Кумуш кунлар, олтин тусли тонгимизда яшагайсан.

Компартия йўлбошчимиз, манзилимиз эмас йироқ,
Коммунистик жамиятни илғор қўйиб, иш тузгансан.
Компартия раҳбаримиз, қўлимизда шонли байроқ,
Довонлардан оша-оша, олдин бос деб, тутқизгансан.

Владимир Ильич Ленин, ўша байроқ қўлимизда,
Довонлардан оша-оша, чўққиларга етиб олдик,
Дарёларга тизгин солиб, гул ундириб чўлимизда,
Қудрат билан биёбонни боғу бўстон этиб олдик.

Компартия илҳомчидир асаримиз, сўзимизга,
Меҳнатимиз, қудратимиз якунлари ўқилганда.
Бахтдан куйлаб, қувончлардан ҳеч сизмаймиз
Ўзимизга,
Ҳур замонда, нур маконда ширин куйлар
тўқилганда.

Доҳий Ленин васияти олам-олам шону шараф,
Топа олди ифодасин дўстлигимиз ривожиди.

Метин янглиғ бирлик ўсар, кенгаймоқда кундан-кун
саф,
Тараққийда, халқ бекаму кўстлигимиз ривожиди.
Марказқўмдан миннатдормиз, Владимир Ильич,
доно
Таълимотинг нур, фан бўлиб ўрнашгандир
дилимизда.
Ёруғ йўлда қардош халқлар қўл ушлашиб ҳар
доимо,
Куйлашишда куй бир мазмун, шеъримиз ўз
тилимизда.

Марказқўмнинг тевараги атрофида
миллион-миллион
Матонатли ленинчилар — ишларингнинг давомчиси
Эрта учун директива, ўтган ишга ясаб якун,
Жалб бўлди бу улуғ ишга, бутун халқнинг туйғу,
ҳисси.

Ленин, ўзинг сўзлагандек Кремлнинг минбаридан,
Ленинизм тантанаси жаранглади ғолибона.
Йигирманчи съезд кунинотиқларнинг сўзларидан,
Шод, руҳланиб миллион халқлар тингладилар
қона-қона.

Сен биз билан яшагайсан, Владимир Ильич Ленин,
Ҳар пок қалбда Компартиянг, ҳар бир тилда
сенинг номинг.
Миннатдорлик сўзларимиз бир китобга жойлаш
қийин,
Давом этар ҳаёт доим, бу ҳаёт — сенинг давоминг.

1956

ЯХШИ ДҶСТЛАР ҲАҚИДА

Хуш кечар умрим менинг, чин дўсту аҳбоби билан,
Дўсту аҳбобим азиз, ахлоқу одоби билан.
Дўсту аҳбобсиз гўзал боғу чаманни не қилай,
Завқсиз ўтгай куним, бор айшу асбоби билан.
Топмасанг бир яхши дўст: бедўст ўтган яхшироқ,
Бўлма дўст ҳаргиз кишининг кўнгли қаллоби билан.
Бўлмагай хурсандлигим бедўсту ўртоқ боғаро,
Базм агар бошланса ҳам Хайём майи ноби билан,
Бир нафасли яхши суҳбатга сотармен, ким олур?
Масжиду тоат-ибодатларни, меҳроби билан.
Ёт агар қўй сўйса ҳам, йўлингга, Собир бормаким
Дўст ила суҳбатни туз, ёвғону ардоби билан.

1961

ҚУТЛУҒ ЗАМОН

Хуш замон, қутлуғ замондирким, замон бўлмиш
менга,
Хур замонда ҳар томон дориламон бўлмиш менга,
Бу кўнгул кенгликда еру осмон бўлмиш менга,
Ҳарна мавжуддир жаҳонда: навқирон бўлмиш менга,
Кўҳна бу олам букун янги жаҳон бўлмиш менга.

Айланиб ўнг энди, эски «чархи кажрафтор» эмас,
Унгми ё терс... Ўз иши! Эл эски чархга зор эмас,
Айрилиқ даштида ҳаргиз бу кўнгул афгор эмас,
Ишқ аҳли маскани боғу чамандир, гор эмас,
Ердан лутф, даврдан гул ошиён бўлмиш менга.

Ҳар нафас бир муждаю ҳар дам элимда бир зафар,
«ТУ» қаноти зарбидан кўкда «малаклар» бўлди кар,
«ПАС»¹ деманг, Тоҳир учиб, Зухрога қилмишдир
сафар,
Шу аср фарзандиман! Бўлгин гувоҳим, ҳур башар!
Яъни, зўр фан ҳикмати мўъжиз баён бўлмиш менга.

¹ ПАС: Планеталараро Автоматик Станция.

Ҳар ғаюр дарё эгиб бўйнини, таслимдир менга,
Ваҳши саҳролар тутиб кўксини, таслимдир менга,
Кон тўла тоғлар очиб қўйнини, таслимдир менга,
Яширин қудрат сезиб бурчини, таслимдир менга,
Тиз чўкиб ҳар бир тавоно, нотавон бўлмиш менга.

Қайга мен бормай, Ватан бўйлаб: ватандир мен учун,
Қайда дуч келдим чаманзорга: чамандир мен учун,
Қайси саҳрони гулистон айлантир — мен учун,
Мунча ҳурмат, мунча иззатлар надандир мен учун?
Бу улуғ халқим ҳаминша меҳрибон бўлмиш менга.

Сайр қилсам шаҳру қишлоқларни, илҳом келтирур,
Учраган ҳар янгилик: жонимга ором келтирур,
Халқ меҳнат завқидан фикримга инъом келтирур,
Бошлаган шеърим радифи яхши бир ном келтирур.
Ҳар улуғ оддий кишилар қаҳрамон бўлмиш менга.

Йил ўтиб, улғайди ёшим, келди дуч яхши, ёмон,
Бу «умр савдоси»дан гоҳ фойда кўрдим, гоҳ зиён,
Гоҳ юзим сарғайди номард кимсага, гоҳ арғувон,
Гоҳи бўлдим аҳли ҳикматларга ёру жонажон,
Бу ҳаёт ҳар соати бир имтиҳон бўлмиш менга.

Кўрмаса иссиқ-совуқни, ўтса ғавғосиз ҳаёт:
У ҳаёт — бефарқ ҳаёт, лоқайду парвосиз ҳаёт,
Бегиёҳ, шўр дашт эмасми, бўлса маъносиз ҳаёт?
Сенга ёт, Собир, бу янглиқ завқу яллосиз ҳаёт!
Нописанддир, гар фалон ўғли, фалон бўлмиш, менга!

1961

ҲАБИБИЙ

Зокиржон Холмуҳаммад ўғли Ҳабибий ўзбек совет адабиётининг кекса устод шоирларидан биридир. У 1890 йилда Андижоннинг Пахтаобод районига қарашли Қўқон қишлоқда деҳқон оиласида дунёга келиб, аввал эски мактабда, сўнгра Андижон ва Қўқон мадрасаларида таълим олди. Болалик кезларидан бадий адабиётни теран севган Ҳабибий, Алишер Навоий, Фузулий, Фурқат, Муқимий асарларини чуқур мутолаа қилди ва 1910 йилдан бошлаб ўзи ҳам ғазаллар машқига киришди.

Йиллар ўтди. Шоир севган халқ ҳаётида янги давр — Буюк Октябрь асри бошланди. Яқин кечмишда оч ва яланғоч, маърифатсиз ва зиёсиз гирикчилик ўтказишга мажбур бўлган ўзбек

халқи бугун Совет Ватанининг барча жондеш халқлари билан
баб-баробар коммунизм чўққилари сари қадам ташламоқда.
Мавлоно Зокиржон Ҳабибийнинг ўзига хос истеъдоди ана шу
катта халқ тарихи жараёнида тобланди, камол топди, назокат
ва нафосат касб этди, шунга кўра халқ ва Ватан уни шоир си-
фатида таниди ва тақдирлади.

Устод шоир Зокиржон Ҳабибийнинг 1960 йилда нашр этил-
ган «Танланган асарлар»и аини фикрнинг гўзал далилидир.

ШИРИН МАҚОЛ

Менинг бахтим уза раҳбарларим ширин
мақол этди,
Ишимдан, турмушимдан, барча ҳолимдан савол этди,
Ёшим улғайса ҳам қартаймасун деб навниҳол этди,
Яшартиб назм гулзорида қўллаб баркамол этди,
Нечук шукр этмайин, оғзимдаги ошимни бол этди.

Ўз эрким бирла сўз мулкида айлаб ранг-баранг таҳрир
Гоҳи меҳнатни куйлаб, гоҳи ишқимни қилиб тасвир,
Нечук иш бўлса ўз вақтида қилдим, қилмадим таъхир,

Садоқат бирла қилган меҳнатимни айлашиб гақдир,
Сўзимнинг шарбатин эл оғзида тотлик зилол этди.

Қаро ўтмиш замонлар назм элин бебахт этмиш деб,
Етолмай воясига кўплари ҳасратда кетмиш деб,
Шарафли, шонли инсоннинг, шарафли ёши етмиш деб,
Мени чин кексапарвар партия етмишга етмиш деб,
Унутмай, кўнглим овлаб, яшнатиб рангимни ол этди.

Улуғ ҳурматга еткурди ахири сабру бардошим,
Ҳамиша бахту иқболим бўлиб йўлдошу қўлдошим,
Ўсиб тоғларча кўнглим, кўкка етди фахр этиб бошим,
На бир мен, барча ёру дўстларим, қавму қариндошим.
Ҳабибим деб Ҳабибий, берди кенг йўл, бемалол этди.

ОНА МАКТУБИ

Евга қул бўлсам, аё ўғлим, жаҳонни найлайин,
Яхшидир ер устидан, ости, бу жонни найлайин.

Гулшанимни қилсалар зоғу зағонлар ошиён,
Қайтариб урмай, қуруқ оху фиғонни найлайин!

Катта қилдик қолса деб биздан нишон, мард
бўлмасанг,
Орқамизда сен каби қолган нишонни, найлайин.

Урмасанг ёв кўксига мардона бу ханжар билан,
Белдаги белбоғу тиғи исфиҳонни найлайин.

Қаҳрамонсан, зарра йўл берсанг агар бегонага,
Келмаган бир иш қўлидан қаҳрамонни найлайин.

Соябонсан, бош кўтар, ёвга жавоб эт зарб ила.
Йўқса сендек бир эмас, минг соябонни найлайин.

Кексалик келди, Ҳабибий, кетса гар озодлигим:
Чин бу ким, жону жаҳону хонумонни найлайин.

1942

ЖАНГДАН ҚАЙТГАН ЙИГИТЛАРГА

Э кўзим, жигарбандим, шодмон этиб келдинг,
Кўкка еткуриб бошим, осмон этиб келдинг.

Хурматли элим-юртим, энг шарафли бурчим деб,
Халқаро йигитликни бир аён этиб келдинг.

Қаҳрамону мардона жангаро бориб, ўғлим,
Халқимиз учун ўзни меҳрибон этиб келдинг.

Елғизим, суянгоним, сен-сен, э кўзим нури,
Катта, қонли жангоҳни имтиҳон этиб келдинг.

Кексалик келиб эрди, дилда кўп эди армон,
Яшнатиб, яшартиб сен, навжувон этиб келдинг.

Фахр этиб қувонгайман ёвни тор-мор айлаб,
Жангчилар аро ўзни қаҳрамон этиб келдинг.

Нусрату зафар топдинг, раҳбаринг бўлиб бахтинг,
Хур Ватан учун ўзни посбон этиб келдинг.

1945

ДИЕРИМСАН

Озода, гўзал ўлкам, ҳурматли диёримсан,
Кўп заҳмат ила топган бахтимсану боримсан,
Жоним каби асрайман, номус ила оримсан,
Кўнглим очилур боқсам, орому қароримсан,
Ҳар ерда мададкорим, ҳар ишда мадоримсан.

Қўйнингда ўсар яйраб, энг бахтиёр инсонлар,
Бошдан-оёқ оқ олтин сахрою биёбонлар,
Албатта ўтар юздан зўр аҳд ила поймонлар,
Олтинга хазинамсан, боғим-ла баҳоримсан,
Ҳар ерда мададкорим, ҳар ишда мадоримсан.

Эл бирла Ҳабибий ҳам меҳнатда, садоқатда,
Бўлдинг Ватаним, обод шавкатда, адолатда.
Тобора совет халқи яшнайти саодатда,
Машҳури жаҳон бўлдинг, шавкатли шиоримсан,
Ҳар ерда мададкорим, ҳар ишда мадоримсан.

1945

СОЯБОНСАН

Азизим партиямсан, меҳрибонсан,
Қуёшдек бошимизда соябонсан.

Қадам қўйсанг ҳар ишга бахт йўлдош,
Зафар ёринг бўлиб, нусрат нишонсан.

Топар лаззат киши ҳар бир сўзингдан,
Билимдон олиму ширин забонсан.

Фаровонлик Ватанда сен биландир,
Ҳур ўлкам жисмига гўёки жонсан.

Гулистон бўлди саҳролар, адирлар,
Ажаб доно, шарафли боғбонсан.

Яшар ўз эркида эл ғайратингдан,
Адолатпеша, маҳбуби жаҳонсан.

Ҳабибий, ўйлаб-ўйлаб фахр этарман,
Қадрдон раҳномасан, жонажонсан.

1945

ОЗОД ВАТАНИМ

Озод Ватаним бўлди оқ олтин била донгдор,
ҳурматга сазовор,
Ҳар ишга маҳоратли, дадил, сергаку тайёр,
жангларда зафардор.
Чўлларда тузиб дабдабали шаҳр ила қишлоқ,
уйлар маданий — оқ,
Меҳнаткаш элим нур ичида бахти бўлиб ёр,
иқболи жиловдор.
Гул-гул очилиб яшнади ҳар гулшану боғлар,
порлайди чароғлар.
Яйрайди ҳамма завқ ила хушбахра бу гулзор,
сувлар тўла анҳор.
Тобора ривож олди ҳунар, ўсди саноат,
бу айни саодат.
Ҳар турли завод-фабрикалар бирла улуғвор,
ҳар тўғрида илғор.
Кон эрди буюк тоғлару саҳролар, адирлар,
очилди бу сирлар.
Нефту кўмиру, газ, темир, ўлкамга мададкор,
фан аҳли хабардор.

Ғолиблик ила бўлди жаҳон ичра ягона,
қудратга нишона.
Учмоқда тўлиб кўкда пўлат лочину шунқор,
чаққон бари, ҳушёр.
Мангу яшасин шонли, улуг партия доно,
то тургуча дунё!
Умр ичра, Ҳабибий, ёзай олқиш била ашъор,
мардона фидокор!

1947

С У В

Ҳарнаким бордур жаҳон ичра ҳаёти, жони — сув,
Яшнаб ўсмоққа томирларда югурган қони — сув.

Ранг-баранг боғу чаманга файзу зийнатлар бериб,
Хушҳаво, хушбаҳра, обод айлаган дунёни сув.

Ташналаб ётган қақир чўлларни ҳосилдор этиб,
Боғу, бўстону экинзор этгали имкони сув.

Сув билан меҳнат иков ҳар ерда бўлса жуфту-ёр,
Яхши ҳосил бергай ул ерлар бўлиб ҳар ёни сув.

Нозу неъматга фаровон ҳам оқ олтин кони деб,
Донг чиқарган ҳур диёримнинг шараф ҳам шони
сув.

Бир улуғ иш бошлади ўзбек қариндошлар букун,
Энди гуллаткай гиёҳсиз дашти-ла саҳрони сув.

Чиқди озод эл, Ҳабибий, зўр канал қазмоқ учун,
Мавж уриб ўйнаб, оқиб қилгай оқ олтин кони сув.

1947

КУЗ

Турли совға-салом билан келди куз,
Тўй бошланди, юртда бўлди овоза.
Тайёр қилди ўз ҳосилин дала — туз,
Меҳнаткашлар учун очиқ дарвоза.

Қовун, гарвуз, узум, анжир, шафтоли,
Олма, анор, беҳи, писта, бодом, нок,
Лаззатда бол, гўё сувратда инжу,
Бир-биридан ширин, ўткир, гўзал, пок.

Қолхозларда омбор-омбор ғалласи,
Меҳнаткашлар бардам, сероб ошу нон.
Олганича олгайлар иш палласи
Бола-чақа, ёру дўстлар беармон.

Ялтираган семиз моллар қир ошиб,
Гала қўйлар билан қайтди тоғлардан.
Шаҳру қишлоқларга кирди ўйнашиб,
Ўт-ўтлашиб майдонлардан, боғлардан.

Тўлди нозу неъматга бу тўйхона,
Баркашларда шира-шарбат фаровон.

Ҳар бир уйда шодиёна тарона,
Тўкин-сочин ўртада кенг дастурхон.

Қўз илғамас кенг майдонлар ям-яшил,
Кийди кулиб кумуш тусли оқ жома.
Бошдин-оёқ доғсиз, тиниқ муттасил,
Қолхоз, совхозларда катта ҳангома.

Оқу қизил гуллар, кўм-кўк япроқлар
Товланади атлас каби ранго-ранг.
Баланд шийпон, зарҳал шиор байроқлар,
Қувноқ халқим билан ҳамранг — ҳамоҳанг.

Ҳар кўсакда бир ҳовуч оқ олтин бор,
Юлдуз каби чарақлайди чим — чатир.
Бир ажойиб санъат қилди ошкор,
Поёни йўқ тузлар бўлсин, хоҳ қир.

Эй, бахтиёр дўстлар, тўйлар муборак,
Мен ҳам келдим хизматга, бир ҳиссам бор.
Мукофотга қўйган қўйлар муборак,
Шундай тўйлар билан бизлар бахтиёр.

Сочни боғлаб чевар қизлар бошига,
Тургай саҳар ёруғ юлдуз билан тенг.
Келгай кулиб кулган ғўза қошига,
Яйраб киргай, майдон катта, бағри кенг.

Пахта терган теримчи қиз-йигит ҳам,
Бир-биридан чаптаст, эпчил, жонсарак.
Чаноқларда қолдирмас бир чигит ҳам,
Тилда ялла, сочи бошда чамбарак.

Энг улуғ бахт, ҳалол меҳнат меваси,
Оқ олтинни теринг қоплаб-этаклаб.
Олтин термоқ меҳнаткашлар шеваси,
Мен ҳам терай, йўл кўрсатинг етаклаб.

Келди бу йил ҳаво тоза, мусаффо,
Олгай деҳқон бир донага минг дона.
Бўлманг асло бир нафас ҳам бепарво,
Кўкрак керинг, иш кўрсатинг мардона.

Ўйланг, бултур кунда ўтган чоғларни,
Қўлдан берманг, қимматли бу ҳар соат.
Ғайрат суви билан эски доғларни
Ювинг, олға босмоқ бизларга одат.

Мамлакатга зебу зийнат оқ олтин,
Давлатимиз, обрўйимиз, шонимиз.
Ғолибият, сўнмас қудрат оқ олтин,
Бойлигимиз, хазинамиз, конимиз.

Бир чигит ҳам ерга тушиб ётмасин,
Чунки бизнинг бахтимиздан бир тола.
Йўл устида тупроқ лойга ботмасин,
Зарралардан бўлгай катта зувала.

Ўтказамиз берган аҳду паймондан,
Шаксиз, ишлар истаганча бўлгай тахт.
Иш енгилгай, ғайрат қилса, инсондан,
Бу миллионлар бизга миллион-миллион
бахт.

Омборларда оқ олтиндан минглаб тоғ,
Ўлкамизнинг кўрки, фахри, давлати.

Ҳар томонда турли гулшан, сонсиз боғ.
Саодати, салобати, савлати.

Ҳар бир завод, фабрикалар жўш уриб,
Ўз санъатин кўрсатади хилма-хил.
Суръат билан олға ишларни суриб,
Эл истагин қондирмоқ узра кафил.

Бизлар асл ўзбек, уста пахтакор,
Маҳоратли, толмас билак деҳқон, биз.
Ватан биздан, биз Ватандан миннатдор,
Тоғни талқон қилган, чўлни бўстон, биз.

1948

ЯХШИ

Гул чеҳра гўзаллардан чин аҳду вафо яхши,
Ишқ аҳли вафо узра жон қилса фидо, яхши.

Эгнида ипак бахмал, кўк жомаю юз лола,
Юрганда хиром айлаб кенг саҳну фазо яхши.

Сўз очса муҳаббатдан оҳиста кулиб тўхтаб,
Ўйнаб сочини ушлаб турганда, ҳаё яхши.

Гулшанда саҳар чоғи гул шоҳида булбуллар
Қилганда ғазалхонлик, шўх савту садо яхши.

Чолғусин олиб қўлга машқ айласа таннозим,
Жонларга озиқ бўлгай, «Гулёру», «Наво» яхши.

Кўнглимдаги мақсадни арз этгали ёримга
Гоҳ сайри чаман яхши, гоҳ кайфу сафо яхши

Ёр васлин умидида ашъор ила мадҳ айлаб.
Куйловчи Ҳабибийга хушбахра ҳаво яхши.

1951

ДОҲИЙ ЛЕНИНГА

Ўз эркимда завқим тўлиб, сўйлайман,
Доҳий Ленин кўз олдимда — қошимда.
Дилда меҳри, тилда номи, куйлайман,
Бахтим буюк, зўр давлатим бошимда.

Чиқди жаҳон майдонига бел боғлаб,
Ҳурлик бўлиб зўр истаги, шиори.
Кураш қилди бахту зафарни чоғлаб,
Қудратли халқ бўлди чин дўсти — ёри.

Бош кўтарди адолатнинг байроғи,
Озодликка йўл очилди, кенг бўлди.
Ёнди Октябрда Ильич чироғи,
Эркак-аёл чин ҳуқуқли, тенг бўлди.

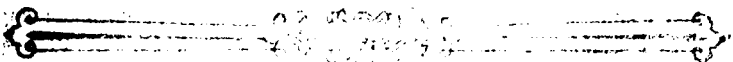
Бўлган эмас бундай ватанпарварлик,
Давру даврон, раҳбар ўтиб дунёда.
Озод элнинг бахтидир бу раҳбарлик,
Халқимизда пўлат каби ирода.

Мамлакатда сонсиз мактаб, гулбоғлар,
Қатта завод-фабрикалар, колхозлар.

Гўзал йўллар, обод шаҳру қишлоқлар,
Ленин номи билан юрту эл сўзлар.

Ленин номи ҳеч ўчмайди дунёда,
Кетмас нақши садоқатли диллардан,
Кундан-кунга меҳри бўлгай зиёда,
Ҳар иш узра асло гушмас тиллардан.

АМИН УМАРИЙ

(1912—1942)

Амин Умарий 1912 йилда Қўқон шаҳрида туғилди. 1929 йилда у ўрта мактабни, 1935 йилда эса, Ўзбекистон Давлат унiversитетининг адабиёт факультетини муваффақиятли тамомлади. Ўқувчилик йилларидаёқ унинг шеърлари мактаб деворий газетасида, сўнграқ эса «Янги Фарғона» газетасида босила бошлади. 1937 йилда шоир Тошкентга кўчиб келади ва «Гулистон», «Ўзбекистон адабиёти ва санъати» журналларида, кейинчалик «Қизил Ўзбекистон» газетаси редакциясида хизмат қилади.

Тошкентда яшар экан, Амин Умарий, адабий ҳаётда актив нштирок этади. Ҳаётни чуқур ўрганиш, назарий билимини тинмай ошириш ва Фафур Ғулом, Ҳамид Олимжон, Ойбек, Уйғун

каби пешқадам ёзувчилар билан ижодий ҳамкорлик натижасида, Амин Умарийнинг ижоди кундан-кунга вояга ета боради. 1937—1939 йиллар орасида бирин-кетин унинг «Фарзанд», «Садоқат», «Шеърлар», «Болалик қўшиқлари», «Овозим» номли шеърӣй гўпламлари ҳамда «Қозон йўлида» деган ҳикоя ва очерклар китоби босилиб чиқади.

Шоир совет халқининг қувноқ ҳаёти ва бахтиёр ёшлик ҳақида ҳаяжонли, самимий образлар яратади. Унинг ўйноқи ва сермазмун шеърлари совет ватанпарварлиги руҳидан озиқланган. Унинг поэзияси — орзулари ушалган совет халқи бахтиёр ҳаётининг гимнидир.

Улуғ Ватан уруши йилларида Амин Умарий ўз ижодини фашизм устидан ғалаба ишига сафарбар этди. Унинг «Кураш куйлари» (1942) шеърӣй тўплами, ёзувчи Туйғун билан биргаликда ёзилган «Қасос» (1941) саҳна асари ва драматург Комил Яшин билан ижодий ҳамкорликда яратилган «Ҳамза» шеърӣй драмаси ана шу давр мевасидир.

Амин Умарий А. С. Пушкин ва М. Ю. Лермонтовнинг айрим шеърларини, шунингдек А. Н. Островский ва М. Горький пьесаларини ўзбек тилига пухта таржима қилган шоир

Нозик нафосатли лирик шоир, драматург ва публицист Амин Умарий айни ижодий камолатга етилган кезида, 1942 йил 14 ноябрда —30 ёшида бевақт дунёдан ўтди.

* * *

К

ўқда милт-милт юлдузлар кўп, рангсиз ва
қонсиз

Кремлда ёнган юлдуз фақат дурдона.
Ер юзида мамлакат кўп, чеги поёнсиз,
Мен туғилган Ватан фақат тўнғич, ягона.

Шу юлдузнинг нури билан ўсар ижодим,
Шу ватаннинг қучоғида яшнар ҳаётим!

ОЛТИН ЖАМОЛ ФАСЛСАН

«Япроқни қилди кавкабистон»
(Навсий)

Олтин гилам билан тўшалди ерлар...
Марварид нам билан юмшалди ерлар,
Ёмғир лаби теккан юпқа япроқлар,
Сенинг қулоғингда тилла балдоқлар.
Олтин жамол фаслсан,
Кўнглим каби аслсан.

Чаманларда учар йигначи милт-милт.
Анҳор тўлиб оқар, сувларинг йилт-йилт...
Оғушингда дилкаш баҳор кўраман,
Хазонрезлик эмас, гулзор кўраман,
Сарғаймас бир гулингман,
Ғазалхон булбулингман.

Юрак, томирингда ёзнинг қони бор,
Сенда меҳнатимнинг берган жони бор,
Мевазорлар ҳиди тутган оламини,
У мўл — сероб этган қишлоқ, даламини,
Йилнинг маъракасисан,
Элнинг баракасисан.

Водиймизда аксин кўради саҳар,
Кўсак пиёлангда лиммо-лим гавҳар...
Тақдиримдек оқдир очилган пахтаг,
Кузим! Ошиқингман, бир жигарсўхтаг;
Ойдинингда юраман,
Бойлигингни тераман...

Сендаги ҳосилим тоғлардан вазмин,
Буни эшитмаган замон ва замин...
Умрдай тансиқдир ҳар зум, соатинг.
Ҳаёт ойинаси моҳи талъатинг,
Жойинг қуёшистондир,
Боғбонинг паҳлавондир.

Оламнинг завқини тотиш пайтисан,
Тўю томошанинг ширин байтисан...
Қўшасан йилларнинг ҳуснига ҳусн.
Хислати шундайдир большевик кузин;
Еру осмонинг сарин,
Сенга ҳазор офарин!

БАҲОР ОСТОНАСИДА

Ҳамал кирди,
Амал кирди»
(Мақол)

Денгиз оқ қушининг парлари каби
Булдуруқлар тушди терак шохидан.
Қорлар эримоқда, ариқлар лаби —
Зангори тус олди баҳор чоғида.

Ойнадан баҳорнинг шовқини келди,
Очдим деразамнинг эшикчаларин.
Буюк сабзазорнинг лола, гуллари
Тайёрламоқдалар ўз ғунчаларин...

Олтин диёримнинг бой гупроқлари...
Февраль сувларига юғрилмоқдалар.
Олтин диёримнинг тегра ёқлари
Гулбаҳор пинжига сурилмоқдалар.

Оппоқ булутларнинг подаси ўтар,
Мовий саҳарларда қуёш подачи.
Республика бўйлаб куртак очади
Февраль шамолида голларнинг сочи...

Ерни илитмоқда қуёш ловуллаб,
Гулламоқчи бўлар ўрик, шафтоли..

Ғунчасида бордир пушти ранг ҳали,
Аста учмоқдалар енгил ҳовурлар.

Чақмоқлардан келар баҳор шовқини,
Музлар оқаётир, жилмоқда музлар.
Осмон минбарида кўриниб қуёш
Бизга шу кунлардан ҳисобот сўзлар.

«Лайлак келди» деб кўкка боқмадик,
Бизнинг пўлат қушлар йил бўйи учар.
Бутун фаслларга баҳорни тақдик,
Ҳавас, юрак доим тинмаслик қучар.

Чиқди далаларга байроқдор ҳаёт,
Баҳор пешонаси лола тақмоқда.
Ёш-қари, трактор, ооч, мола, от...
Баҳор шовқини-ла бирга бормоқда.

Экин кунин кутган дўндиқ чигитда
Комбинат қизининг беҳад ишқи бор.
Баланд биноларнинг шиша кўзлари
Баҳор қуёшининг ҳуснида ёнар.

Кўклам юрагига сингиб киргали
Чиқди водийларга байроқдор ҳаёт
Келди тупроқ билан курашлар гали
Баҳор жарчисига боғланди қанот.

Ҳамал келсагина, амал кирмайди,
Бутун йилимиз ҳам муттасил амал.
Чилла, саратонлар, довулли кунлар
Бизга гулистондек чиройли маҳал.

КЕЧАГИ БАЙРАМ

Нопармон булутлардан қолмади асар,
Секин ёйилиб тушди салқин кузги кеч...
Қуёшнинг сўнгги тиғи сувларда юзар
Байрам башоратидан берилган севинч...

Шаҳар оқар майдонга — ўйнар оркестр,
Шеърят дастасидай парад ўтади.
Игналар ташлагани топилмайди жой,
Кишилар дарёсини минбар қутади.

Бўйи-басти бир текис, оқ шим, майкали,
Курашлар баҳодири — ёшлик, сен гўзал.
Ёшлигим, сенга келган бахтларнинг гали,
Қадам бос, сувда юз, кўкларга юксал!

Оқшом бўлди, эриди шафақ, ёруғлиқ,
Кўчаларга нур тўлди, қўлда машғала.
Асфальтлар шуълаларда ойнадан силлиқ,
Авж олди борган сари буюк тантана!

Ҳаволарни қалқитар оташин қўшиқ,
Минбарда саломлайди бизни пешвозлар.

Байрам куни юраклар кундагидан шўх,
Ярим кечага қадар, тинмади созлар.

Жуда ҳам шодмон ўтди шонли ҳайитим,
Мардликлар армияси, ёшлик, сен гўзал.
Мен ҳам сафбастанг сенинг қабул эт байтим.
Бардам бўл,
 ғуборланма,
 яна ҳам юксал!

АВРОРА ОЛДИДА

I

Баҳор қуёшида Нева эркалар,
Мен ҳам ўйнай дейман тўлқинлар билан,
Болтиқ шабадаси юзларни силар,
Мен бу ерга келдим шод кунлар билан.

Гранит қирғоққа сув жимжимаси
Урилиб-урилиб шишадек синар.
Буюк Октябрнинг шонли кемаси,
Зақари Невада тоғдек тик турар...

Сенда букун ёшлик булоқдек қайнар,
«Яблочко»ни куйлар чиройли гармон.
Битта норғил йигит ўртада ўйнар,
Қуёш уфқларда қип-қизил ширмон.

Сенга қараганда, шонли «Аврора»,
Очилар жангларнинг чексиз майдони,
Қўкни қизартганди ўз акси билан,
Невага қўшилган ботирлар қони.

17-нчи йиллар...
 Дарё туманда;
 Шаҳар қўзғолондан нафас олади.
 Ҳар бир солдат, ишчи... Жанговар тонгга
 Инқилобий ғазаб, қудрат солади.

Нева ўралмаган муз кўрпасига,
 Қишки уйқу учун солмаган жойни.
 «Аврора» тўпининг оловли оғзи,
 Қалтиратар эди Қишки саройни!

Ҳатто қалтирарди отни сакратган,
 Қўлни қилич қилган Пётр ҳайкали,
 Ўз ўғилларини жангга ўргатган —
 Инқилоб юрарди ёвни енггали.

Елкага минг турли ўлимни юклаб,
 Дарёларни кечдик, тоғлардан ошдик...
 Дам окопда ётиб, ҳам бўйин тиклаб,
 «Аврора» сафига маҳкам жипслашдик.

Қамал бўлди донгдор Қишки саройлар,
 Реза-реза бўлди олтин қадаҳлар.
 Хуршид каби кулди ҳафталар, ойлар,
 Қунфаякун бўлди погонли шоҳлар...

«Аврора»лар кетди янги жангларга,
 Янги зафарларга, янги шонларга.
 Орденлар тақилди янги тонгларга,
 Пўлат «Аврора»лар қаҳрамонларга.

Буюк Октябрнинг зўр мужассами,
Мен ҳам матрос бўлиб бораман сенга,
Букунги ўғилнинг мардлик қасами
Сенинг шуҳратингдай содиқ Ватанга.

Сенда букун ёшлик булоқдек қайнар,
«Яблочко»ни куйлар булбулдек гармон.
«Аврора» йигити бирма-бир ўйнар,
Узоқ уфқларда шафақлар маржон...

ЯНГИ АЛЛА

Юзимнинг ёруғи, кўзимнинг нури,
Белимнинг қуввати, дилим сурури,
Элимнинг қувончи, тоғдек ғурури,
Эркам болам, оппоғим алла,
Севган болам, тойчоғим алла.

Ўргилай кўзингдан, эрка фарзандим,
Новвотим, асалим, шакарим, қандим,
Умрингни тилайман, кўнгил хурсандим,
Қўзичоғим, оппоғим алла,
Ёниб турган чироғим алла. \

Қўлларинг жимжима, юзларинг ғунча,
Толпиниб, қийқириб кулишинг инжа,
Гиргиттон бўлайин, арзанда, кенжа,
Тўқлигинам, оппоғим алла,
Нурга тўлган гулбоғим алла.

Ухлагин роҳатда, онанг қошингда,
Парвонанг бўлайин учиб бошингда,
Қаҳрамон бўласан ўн беш ёшингда,

Севган болам, оппоғим алла,
Қора кўзим, япроғим алла.

Тушингда кўрасан тоғ, денгизларни,
Ўрмонлар, осмонлар, ой, юлдузларни,
Ёшлар, қариларни, ширин сўзларни...
Севган болам, оппоғим алла,
Аллага банд дудоғим алла.

Тушингда кўрасан улуғ Московни,
Қремлда ёнган юлдуз — оловни,
Ҳилпир-ҳилпир этган қизил яловни,
Севган болам, оппоғим алла,
Мавж урувчи булоғим алла.

Доҳийни кўрганда кулар тилакчанг,
Чексиз меҳр билан урар юракчанг,
Милтиқ кўтарармиш, толмас билакчанг,
Эркам болам, оппоғим алла,
Момиқ каби юмшоғим алла.

Ором ол. Ухлагин, очилгин гулим,
Лочиним, шунқорим, сайроқ булбулим,
Бебаҳо Ватанинг, замонанг сўлим,
Умри узоқ оппоғим алла,
Қўзичоғим, тойчоғим алла.

ЗАНГОР КЎЗЛАР

Бегона деб ўйламангиз мени,
Сочи олтин, зангор кўз қизлар.
Менинг сочим, кўзларим қора,
Лекин яқин юрак ва кўзлар.

Қора, зангор бутун кўзларнинг
Шўхлиги бир, бошқа ранглари.
Ҳаммамизнинг юрагимизда
Янграйди завқ оҳанглари...

Зангор кўзлар, мен сизга боқсам,
Кўринади осмон, денгизлар..
Қора кўзлар, мен сизга боқсам,
Кўринади ёруғ юлдузлар...

Зангор кўзлар, мен сизга боқсам,
Кўринади соф, мовий сувлар,
Қора кўзлар, мен сизга боқсам,
Кўринади ўйноқ оҳулар.

Саодатнинг шуълаларида,
Эй, бунча ҳам яхшисиз, кўзлар.
Уқишларда ва отишларда,
Гул ҳаётнинг нақшисиз, кўзлар.
Оҳ, бунча ҳам яхшисиз, кўзлар?

ШОДЛИК

Қўркам ўлкам, шодлик эркаси,
Шодлик бизга ҳаёт ва русум,
Қўрганмикан ернинг чеҳраси
Буқунгидай жило, табассум?

Қул инсоннинг қалб бўстонида
Гуллар эди шодлик ғунчаси,
Ғазаб ёнар эди қонида,
Ойдин эди шод тушунчаси...

Шодлик учун парвона бўлиб,
Тандирларда ёнди Дилором,
Кишан, тошга ҳамхона бўлиб
Прометей тортди минг дашном.

Дунё тўқди миллиард томчи ёш...
Ўтда ёнди турмуш, баҳор, барг...
Шодлик дея кўтарилган бош,
Лермонтовдай бўлди жувонмарг.

Шодлик қолди жаҳонда йиғлаб,
Қидирганлар ерга кўмилди.

Ҳаёт кунларини ғам олди чулғаб,
Шодлик тонги ғамга чўмилди.

Қишан судраб, дорга осилиб,
Асрларни ўтиб келди у.
Ўтда ёниб, тошга босилиб,
Октябрда етиб келди у.

Мана бугун унинг камоли
Белостокда зафар қозонди.
Фарғонамда унинг жамоли
Канал билан гул-гул ясанди.

Гўзал кенгликларга оройиш...
Орзуйи жон экан бу шодлик,
Озод ерда улуғ намойиш,
Рўйижаҳон экан бу шодлик!

ФАРҒОНА ШЕЪРЛАРИ

(Цикл)

Ям-яшил воҳаларга,
Бадий лавҳаларга,
Шеърий сарлавҳаларга
Бой экансан, Фарғона.

Оҳ, майин аллаларга,
Мардона яллаларга,
Илҳомрез паллаларга
Жой экансан, Фарғона.

Бахтим бор деб чақирган,
Йигитлардай ҳайқирган,
Қувончидан чарх урган
Сой экансан, Фарғона.

Кўнглим ҳаётингга эш,
Табиатингга олқиш,
Чиройингда минг болқиш,
Ой экансан, Фарғона.

СОИ

Оқ сув. Сои пишқирасан,
Одамга ўшқирасан,
Менга қўрқув писандмас!

Ўйноқи қарашларинг,
Гердаяди тошларинг,
Қирғоқларинг қайрилмас.

Толпинасан пастликка,
У сендаги мастликка
Тездан ором берамиз.

Ишвали, ҳавойисан,
Тарихий ёввойисан,
Бошқача ном берамиз.

Шу зайлда кетмайсан,
Асрларга етмайсан,
Тўлқинингни бўғамиз!

Чунки биз ҳур одаммиз,
Ҳам азалий бардаммиз,
Бор кучингни йиғамиз.

Бизнинг шонли меҳнатда,
Тоғ ағдарган қудратда,
Асрлар мазмуни бор!

Яқин келажагингда,
Ҳар марварид томчингда
Ғалаба шовқини бор.

Шунча даҳмазанг билан,
Ёввойи ғамзанг билан,
Бизга ҳўплам бўласан!

Токай оқасан бўшга,
Уриб тошларни тошга?
Чўлда кўклам бўласан!

Сенда Ҳамза хитоби,
Жанговаринг китоби
Очилар варақ-варақ.

Бўйларингда шеър ёзди,
Далангда канал қазди
Азиз оташин ўртоқ.

Ойдинда шовиллайсан,
Қуёшда ловиллайсан,
Руҳий зийнатим ўзинг.

Ширинсан сен, эй гўзал,
Сендан ичаман ғазал,
Нози неъматим ўзинг.

ГУРУНГ

Ёзнинг бир дим кунда,
Тоғларнинг биқинида,
Саданинг салқинида
Чақчақлашарди гурунг.

Тарихий каналига,
Абадий иқболига,
Юртининг жамолига
Ҳусн қўшарди гурунг.

Гурунгдан учар ханда:
«Кўрмаганлар армонда,
Кўрган қолар дармонда,
Меҳнатимдандир, кўринг!»

Бу сўзни тил айтарди,
Водийда эл айтарди,
Чаманда ел айтарди,
Ўсар эди ғуруринг.

Дўстона давра қуриб,
Кўк чойларни шимириб,

Этакларни бар уриб,
Дедилар: «Қани юринги»

Гурунгдан ишга кетдик,
Янги курашга кетдик,
Тоғ майдалашга кетдик,
Шундай гашти суруринг!

Улуғ ва содда эди,
Мақсади ёдда эди,
Завқи ижодда эди —
Ўша тарихий гурунг!

ЎЗБЕКИСТОН

(Орденлиларга)

Шул эрур айбим, Муқимий,
мардуми Фарғонаман.

(Муқимий)

Тоғларингга боқсам, бўйим юксалар,
Сувларингни кўрсам, кўнглим ўсадир,
Гулларингдан олиб булбул бўсалар,
Зарафшонларингда қуёш юзадир.
Қадрдоним Ўзбекистон,
Гул майдоним Ўзбекистон.

Никель самоварлар қайнаса уйда,
Тоғлар бағрида-чи, кумуш булоқлар...
Умр йўли ойдин, лаҳзамиз тўйда —
Утса қандай ширин, азиз ўртоқлар!
Қадрдоним Ўзбекистон,
Азиз жоним Ўзбекистон.

Навой «Хамса»си фикримга қандил,
Илҳом ғунчасини букмас ғам юки.
Орден нури билан букун хурсанд дил,
Диллардай зилолдир ўлкамнинг кўки.
Қадрдоним Ўзбекистон,
Гул хандоним Ўзбекистон.

Фарғоналик бўлиш бу кун айб эмас,
«Ўз шаҳрим аро» фақир эмасман.
Ижод, шеърсиз юриш менга кайф эмас,
Виждон абад озод, фақир эмасман.
Қадрдоним Ўзбекистон,
Сен дostonим Ўзбекистон.

Улуғ падаримиз саховатпеша,
Илҳомимиз ўша, ўзидир мадор.
Зар қадрини билур Ватан ҳамиша.
Эрка ўғлонлари букун ордендор.
Ўувончим гарови лазиз бахтнома,
Ўтаринг баландга, дўстларим, хома,
Қадрдоним Ўзбекистон,
Санъатимсан Ўзбекистон!
Ўзбекистон, Ўзбекистон!

ЛЕНИНГРАД — ҚУЁШЛИ ЎЗБЕКИСТОН

Ленин шаҳри,
Пушкин шаҳри,
Тонг шаҳри,

Меҳнат шаҳри, Санъат шаҳри, Жанг шаҳри
Сенга совға-саломимни келтирдим,
Қалб ва ўтли каломимни келтирдим,
Мен ҳам сенинг жигаргўшанг, болангман,
Кўзингдаги сўнмас оқу қорангман.
Сен онадек азиз ва муҳтарамсан.
Ёвга дўзах, дўстга — боғдай кўркамсан.
Октябрнинг бўронлари юганда,
«Аврора» бахт наърасини урганда,
Улуғ ерга юрак бўлдинг, жон бўлдинг,
Эллар учун тақдир бўлдинг, шон бўлдинг!

Ҳаёт бериб, қанот бўлдинг ўзбекка,
Бошларимиз етди қуёшли кўкка.
Шунинг учун муҳтарамсан, мардона,
Мардлигингни куйлар менинг Фарғонам.
Менинг халқим сенинг билан ёнма-ён!
Улуғ дўстлик қудратингда намоён,
Ленинград — қуёшли Ўзбекистон.

ҒАЛАБАНИНГ ҰЗИ КЕЛМАЙДИ, ДҰСТИМ

Ғалабанинг ўзи келмайди, дўстим,
Жон олиб, жон бериб оласан уни.
Тер тўкиб меҳнатда, қон ютиб жангда,
Қалбингга ишқ каби соласан уни.

Ғалабанинг ўзи келмайди, дўстим,
Ҳужумда шер бўлиб оласан уни.
Темирни синдириб, ёв бошин узиб,
Олмос шамшир бўлиб оласан уни.

Ғалаба — дунёда осойишталик...
Ғалаба — фаровон ҳаёт демакдир.
Қаноти қайрилган жафокашларга
Ғалаба — қанот ва нажот демакдир.

Ғалаба — кўз ёшнинг тиниши демак,
Ғалаба — абадий иқбол демакдир.
Ғалаба — муқаддас Ватан деган сўз,
Ғалаба — истиқбол, висол демакдир.

Ғалабанинг ўзи келмайди, дўстим,
Сен оби оташдан оласан уни.

Ўлимни ағдариб, чекинмай ортга,
Матонат, бардошдан оласан уни.
Олдинга боқ, дўстим!

Ёнган қишлоқлар...
— Халоскорим кел!— деб сени кутади.
Агар бормасанг сен ўч олиш учун,
Дордаги дўстларнинг хуни тутади!

Сен ҳимоя қилган ҳар қарич тупроқ,
Тоғдек кўтарилиб оловни тўссин.
Кетингдаги боғлар сенга сабодан
Саломлар юбориб, гулласин, ўссин...

Сен ҳимоя қилган ҳар дарё, ҳар сой...
Йиртқичнинг оёғин қилсин занжирбанд!
Ҳар битта бўрини ўлдирганинда
Соғ-омон қолади ўнлаб жигарбанд.

Озодлик номидан кўтардинг қилич,
Қиличинг дамани ҳеч босмасин занг.
Йиртқичларни чопгин, чопмоқ савобдир,
Онани дуоёи бад қилар, қирмасанг!

Фашистнинг қонига найзангни бўяб,
«Уруш майдонида ғолибман!» деб ёз.
Шунда ифтихоринг, болани бошида
Бахт қўшиғин куйлаб этади парвоз.

Ғалабанинг ўзи келмайди, дўстим.
Қон тўкиб, жон бериб оласан уни.
Шараф минбарига чиқиб, умрбод
Жаҳоннинг созидан чаласан уни.

ҲАСАН ПЎЛАТ
(1911—1942)

Ҳасан Пўлат 1911 йилда Россиянинг Қуйбишев областига қарашли Бариш районида туғилди. У 8 ёшга кирганида отаси вафот этади ва иқтисодий жиҳатдан оғир ҳолда қолган она Ўзбекистонга, ўз қариндошларидан бирининг уйига кўчиб келишга мажбур бўлади. Еш Ҳасан эса Намангандаги болалар уйида тарбияланади, ўрта маълумотни Қўқон ва Тошкент мактабларида олади, 1930 йилда Самарқанддаги педагогика академияси (Алишер Навоий номидаги Самарқанд Давлат университети)га ўқишга киради.

1928 йилда Ҳасан Пўлатнинг «Эрталаб» сарлавҳали биринчи шеъри босилади. Шу кезлардан бошлаб, мавлово Ойбекнинг таъ-

бири билан айтганда, шеър деган инжиқ, сердиққат машғулотнинг тошда гул ўстириш каби оғир заҳматига зўр қунт ва азм билан киришган шоирнинг озод меҳнат ғалабаларини, бахтли ҳаёт қурувчи янги одамларни, мамлакатимизда рўй берган янги кишилик муносабатларини куйлаган асарлари—«Кунлар келганда» (1931), «Зарбачи кун» (1932), «Тоза нафас» (1933), «Пост» (1934), «Шеърлар» (1939), «Мен бахтиёр» (1939), «Дўстлар» (1940) каби шеърӣй тўпламлари, «Полвон» (1934), «Қобил» (1935—1936), «Донгдор пахтакор» (1936), «Жанговар» (1938) ва «Меҳрибонлар» (1938—1940) сингари поэмалари ўзбек адабиёти тарихида ўзига хос ўрин эгаллади.

Улуғ Ватан уруши даврида яратган шеърларида —«Юрак садоси» (1942) тўпламида Ҳасан Пўлат, совет кишиларининг оташин ватанпарварлик фикр-туйғуларини ва ғалабага қатъий ишончларини юксак пафос, чинакам шеърӣй тил, тўла ёқимли товуш билан ифодалади.

Оташин шоир Ҳасан Пўлат 31 ёшида, 1942 йилнинг 7 сентябрида жуда бемаҳал вафот этди.

ВАТАН

Ўзал шаҳар, қишлоқлар, зумрад ўтлоқлар.
Лола ёпинган тоғлар, олтин гупроқлар,
Шаршараклар, ирмоқлар, кумуш булоқлар,
Гўзал, шинам гулбоғлар, содиқ ўртоқлар,
Буларнинг ҳаммаси сен Ватаним — онам,
Фидо бўлсин сен учун жон-танзим, онам!

Юрагимнинг шуури, кўзимнинг нури,
Ўнгитлигим сурури, умрим ғамхўри,
Яхши турмушим нури, жоним ҳузури,
Юрагимга ҳамоҳанг, кўнглимнинг жўри,

Буларнинг ҳаммаси сен Ватаним — онам,
Фидо бўлсин сен учун жон-танним, онам!

Елкамда ўсган бир жуфт пўлат қанотим,
Елларни ўзиб учган зўр тулпор отим,
Саодатим, роҳатим, қадру қимматим,
Шижоатим, ғайратим, кучим, тоқатим,
Буларнинг ҳаммаси сен Ватаним — онам,
Фидо бўлсин сен учун жон-танним, онам!

Еруғ юзим, чин сўзим, ҳур фикрим, ўйим,
Юрагимдаги чўғим, қўшиғим, куйим,
Муҳаббатим, мардлигим, шодлигим, тўйим,
Мактабим, қоним, жоним, шоним, обрўйим.
Буларнинг ҳаммаси сен Ватаним — онам,
Фидо бўлсин сен учун жон-танним, онам!

Қаламим, найзам ўткир, кўкрагим иссиқ,
Содиқ қўриқчингман, қўлимда милтиқ.
Менга Ватан айтади: ёвни гўрга тиқ!
Улуғ жанг майдонидан зафар олиб чиқ!
Мен жанговар фарзандинг Ватаним — онам,
Фидо бўлсин йўлингда жон-танним, онам!

МАЙ ҚҰШИҒИ

Ешлигимдай қуш учар кўкда,
Ешлигимдай қуёш порлайди.
Ешлигимдай очилган гуллар,
Кўнглим ойдин, ўйларим ойдин.

Кенг майдонда тўлиб яйрайман,
Нафас олиб доим беозор.
Қуёшдан ҳам ёрқин, булутдан —
Баланд чиққан шонли бахтим бор.

Қизил байроқ кўтариб ўлкам
Қадам ташлар олдинги сафда.
Йўлга чиққан бизнинг келажак,
Биз кўкарган чаман тарафда.

Бахтимизни парвариш қилган
Ватанимга қўл чўзса душман,
Яшин каби, қиличим қиндан
Чиқиб чақнар, юрса-да бўрон.

Деразамдан қарар май тонги,
Шодлигимни қучиб эсар ел.
Кенг осмондай ерда, денгизда
Кўкрак кериб юрар бизнинг эл.

МЕН БАХТИЕР

Гул лолалар поёндоз менга,
Ҳатто қиш ҳам худди ёз менга,
Даврим берган қувноқ соз менга,
Айтинг яна нима оз менга?!

Совет мамлакати — онам бор,
Ўқий десам кутубхонам бор,
Менга шонли комсомол қиз ёр,
Мен бахт учун ўсган жанговар.

Чарчаганда тинч оламан дам,
Менга қуёш, сув, ҳаво ҳамдам.
Партиямдир меҳрибон дадам,
Даркор эмас менга дард, алам.

Ўзим эрка, кийганим ипак,
Истиқболим гўзалдир, йўқ шак,
Биз шодликни шимириб ичсак,
Яйраб эркин тепади юрак.

Меникидир келажак, чаман,
Меникидир мактаб, ижод, фан.

Меникидир кенг гўзал Ватан,
Қўнглим тўлин ой каби равшан.

Гул лолалар поёндоз менга,
Булбуллар ҳам жўровоз менга,
Ватан берди синмас соз менга,
Ҳеч бир нарса эмас оз менга!

Мен дунёда энг озод одам,
Партиямдир жонажон дадам,
Мен мардона ташлайман қалам,
Коммунизм сари дам-бадам.

1937

МОСКВА

Сен тиклаган бахт уйлари кенг очиқ менга,
Кремлнинг деворлари суянчиқ менга.
Юрагимга теккан бўлур, ёв тегса сенга,
Қадрдоним, меҳрибоним, жоним Москва!

Мен нур дедим, сен оқиздинг дарё-дарё нур,
Нур қўйнида эркин суздим, оҳ қандай ҳузур.
Қанот!— дедим, қанот бердинг, учдим қушдай
Қадрдоним, меҳрибоним, жоним Москва!

Сен бўлмасанг мен эдим хор, оч, яланг, гадо,
Қолар эди ой-йилларим йиғлаб орқада.
Сен бўлмасанг бой қўлида бўлардим адо,
Қадрдоним, меҳрибоним, жоним Москва!

Қалам!— дедим, қалам бердинг, бўлдим саводли,
Юрагимда яшар сайраб булбулдай шодлик.
Сен трактор, ер, сув бердинг, ҳаёт, озодлик,
Қадрдоним, меҳрибоним, жоним Москва!

Келажакнинг йўлларига нулинг сепасан,
Қучоқлайсан, ўз онамдай, мени ўпасан,
Сен Лениннинг қалби бўлиб мангу тепасан,
Қадрдоним, меҳрибоним, жоним Москва!

1939

ҚАДРДОН УКРАИНА

Ухлай деса гул баргини ёпинар булбулларинг,
Кўкдан ой ҳам тушиб юрса арзийди, соз
йўлларинг,
Гидамлардай ёйилибди бурунги қоқ чўлларинг,
Ўзин кўрай деса юлдуз, кўзгу бўлар кўлларинг,
Юрагимда расминг чиздинг, қадрдон Украина!

Сенинг тилла бошоқларинг булутгача бўй чўзар,
Далаларинг кенг денгизки, унда колхозлар сузар,
Отларинг бор, ҳар қайсиси чопса яшиндан ўзар,
Гул қўлларин силкиб мени чорлар колхозга гулзор,
Севинтирдинг, нур эмиздинг, қадрдон Украина!

Гўзал ҳуснинг ярқирайди гулларда, япроқларда,
Днепрнинг тўлқинлари гул очар қирғоқларда,
Шевченконинг шеърларидай ҳур оқар йироқларда,
Днепрнинг кучи ёнар сен ёққан чироқларда,
Дўстлик ёйиб дилда кездинг, қадрдон Украина!

1939

ОЛЧА

Олча шод қарайди япроқ остидан
Ҳам дейди: сен мени ҳар тонг кўриб ўт!
Бетига ўтибди қонимнинг ранги,
Саҳарда ювибди уни бир булут.

Олчанинг бетига шодлик сепар дил,
Ўйларим учади келажак сарн.
Олча дум-думалоқ, бутун қип-қизил,
Фикримда айланар улуғ ер шарн...

Кенг ер ҳам думалоқ, ҳар ёғи ҳали -
Олчадай қизариб етмаган бутун.
Глобус устида дилим шивирлар:
Кенг ер ҳам олчадек қизарар бир кун.

Олча шод қарайди япроқ остидан
Ҳам дейди: сен мени ҳар тонг кўриб ўт!
Бетига ўтибди қонимнинг ранги,
Саҳарда ювибди уни бир булут.

1939

МЕН ЎЗБЕК ЙИГИТИ

Мен ўзбек йигити... шерларнинг шери,
Бахтимни кўтариб олға юраман.
Мен дунёда озод миллатнинг бири,
Ватанни жонимдан ортиқ кўраман.

Дунёга келдим шод, йиғламади дил,
Гўё бешигимни тебратди қуёш.
Кўз очиб оламга қарадим дадил,
Гулзорлар ичидан шод кўтардим бош.

Ҳаво, сув, кенг осмон, меҳрибон қуёш
Деди — биз сеники, яша, қил ҳузур!
Гўёки момиқдай бўлиб тупроқ, тош
Деди — биз сеники, сен инсон, сен зўр!

Ҳатто тоғ қаддини кўтариб баланд,
Деди — мен оёгинг остида тупроқ!
Мен бирдан қичқириб юбордим хурсанд:
— Мен эса сизники!
Мен сизнинг ўртоқ!

Биз роҳат, шод умр кечирар эдик,
Тўсатдан роҳатни бузди ёв малъун.
Шаҳарлар, қишлоқлар тез шинель кийди
Ва қурол кўтарди турмуш, бахт учун!

Эй азиз одамлар!— деди осмон, ер,
Эй мард, ўт юраклим!— деди мамлакат,
— Босқинчи душманнинг адабини бер!
Қолмасин одамхўр фашист фалокат!

Янгради бомбадай ғазабим саси,
Ватаним олдида мен гурдим тикка.
Мен инсон эмасман, фашист галасин
Қирмасам, қилмасам тилкаю тилка!

Мен ўзбек йигити... Яшиндай қилич
Ва милтиқ кўтариб олға юраман.
Жанглардан зафарсиз қайтмайман ҳеч-ҳеч,
Ватанни жонимдан ортиқ кўраман!

1941

БАҲОР

Кел, азизим, жонажон баҳор,
Гул томирида оққан қон баҳор,
Акс эт ёниб тонг шабнамида,
Акс эт найза, қилич дамида
Мени,

сени,

гул-лолаларни,

Ҳур Ватанни, ҳур болаларни —
Ташлай дея, ўт-оловларга
Босиб келган қонхўр ёвларга
Кел, баравар қиламиз ҳужум!
Бизнинг кўк, ер, бизнинг гул ҳаёт,
Бизнинг юрак, бизнинг саодат,
Бизнинг севги, бизнинг табассум
Ёвни этсин ўлимга маҳкум!
Истайманки,
Ёвга санчилган
Ханжар бўлсин майса ва ўтинг,
Истайманки,
Фашист устига

Уқ ёғдирсин кўкинг, булутинг;
Истайманки,
Ҳар бир япроғинг
Ёв бетига ўт сачратган
Энг қақшатқич шапалоқ бўлсин!

Истайманки,
Ҳар гўзал боғинг
Ғалабалар ўсган боғ бўлсин!
Истайманки,
Ҳаволарингда
Жарангласин темир, қўрғошин.
Истайманки,
Жангчи кўтарган
Шон байроғи бўлсин қуёшинг.
Юр, баҳорим, одамхўр ёвга .
Баб-баравар қиламиз ҳужум.
Халқ деб ўлган мардларни гулинг,
Лоланг била иззат қилиб кўм.

Истайманки,
Тиниқ булоғинг,
Шаршарагинг,
Кумуш ирмоғинг
Жангчиларнинг ювсин ярасин,
Ҳамшира қиз, ҳурматлаб сени,
Озодлик, бахт жангчиларини
Эркаласин, яхши қарасин!
Юр, севимлим, қувончим, баҳор.
Эрк ёвига қиламиз ҳужум.

Истайманки, сайроқ қушларинг
Зафар куйин этсин тараннум.

Баҳор, сен шод юрасан тун-кун
Бирга жангчи ўртоғинг билан.
Қизғин жангдан сўнг чарчаб қайтган
Жангчиларни елпийсан мамнун.
Ёш, ям-яшил япроғинг билан
Ҳеч бўлмайлик десак қул ва хор,
Юр, азизим, гўзалим баҳор!
Бахт ёвига қиламиз ҳужум!!!
Қонхўр фашист ўлимга маҳкум.
Яшнаё бер, эй, турмуш ва шодлик,
Яшнаё бер, эй, шон ва озодлик,
Яшнаё бер, эй, севги, табассум!

1941

МЕҲРИБОНЛАР

(Поэмадан парча)

Оддий бир уй, ёруғ, бепардоз,
Утиради Ленин жонажон.
Қаршисида қандек оқ қоғоз,
Қаршисида иш жаҳон-жаҳон.
Ленин бахтим тонги акс этган
Манглайдан олмас қўлларин.
Шу қўллари билан очгандир
Бизга гулгун турмуш йўлларин...

* * *

Қизил байроқ билан елпиниб
Яшаради кекса Кремль...
Эшик қоқди йигирманчи йил...
Оддий бир уй, ёруғ, бепардоз,
Утиради Ленин жонажон.
Столида қанддек оқ қоғоз,
Деразадан қарайди жаҳон.
— Мумкинми!—

деб кирди олдига.
Фрунзе шод худди бир арслон.
Ўз ўғлини кутган отадай,
Ленин уни кўргани замон,
Аста кулиб, туриб ўрнидан
Хурсанд юрди Фрунзе томон.

...Ленин юрар кабинетига,
Чўнтагига бир қўлин солиб,
Бир қўли-ла ёрқин йўл чизар
Келажакни кафтига олиб:
— Мана энди ишчи-деҳқоннинг
Қўлларига ўтди ер-осмон.
Ҳали душман бурчак-бурчакда,
Уринади қолай деб омон.
Улар қирғиз, ўзбек, қозоқни,
Тожик ҳамда туркман ўртоқни
Ташлаймиз дер яна зиндонга.
Ташлаймиз дер Туркистонни боз —
Очлик, хўрлик, ҳақирлик, қонга.
Улар ишчи, батракни хўрлаб
Яна малай қилмоқчи бойга,
Зор қилмоқчи шодликка, нонга.

Зор қилмоқчи қуёшга, ойга.
Бор, ўғлим бор, Туркистонга бор!
Белингдаги ўткир қиличинг —
Улуғ революция яшини.
Кесиб ташла душман бошини!
Тоғ кўтарган қўлларинг ишчи,
Деҳқонларнинг артсин ёшини.
Бор, ўғлим бор, Туркистонга бор!
Яшнаб кетсин гуллар, лолалар,
Кўкка кўпик отсин дарёлар.
Яшнаб кетсин қирлар, далалар,
Яйраб пишсин узум, олмалар.
Бош кўтарсин осмонга тоғлар,
Яшнаб ўссин майса, япроқлар.
Яшнаб кетсин гулзорлар, боғлар.
Қайнаб кетсин тиниқ булоқлар.
Бор, ўғлим бор, Туркистонга бор!
Яшнаб кетсин кенг пахтазорлар,
Туркистоннинг кенг кўкрагида
Қувнаб юрсин ёзлар, баҳорлар.
Тозалансин қўлнинг киридай
Миллатчидан, бойдан Туркистон.
Тинч яшасин ишчи ва деҳқон.
Тинч яшасин кенг ер, кенг осмон.
Бор, ўғлим бор, қуёш бўлиб бор!
Ой бўлиб бор, юлдуз бўлиб бор!
Денгиз-денгиз кучга тўлиб бор!
Шуъла бўлиб, кундуз бўлиб бор!

ҲАРБИЙ ШТАБДА

Чироқ вагон деразасидан
Ерга шуъла ёяр офтобдай,

Кенгаш давом этар штабда,
Вагон сояси ерда тоғдай,
Қизил соқчи Костя шод, тетик,
Қарар кўзи, юраги билан —
Тиқир этса тўсатдан эшик.
Кириб-чиқиб турар одамлар
Қўлларида рухсат қоғози,
Учиб чиқар вагон ичидан
Фрунзенинг янгроқ овози:
— Қизигида боссак темирни
Шундагина енгамиз бизлар.
Шунда бизга душмангина эмас
Хатто таслим бўлар денгизлар.
Хар қандай ёв, миллатчи чанги
Қолмасин ҳеч дилда, япроқда.
Тоза бўлсин виждон, ўй, фикр—
Қандай тоза бўлса қор тоғда...
Ўзбек ишчи, батрақларидан
Тузиш керак миллий отрядлар —
Қўрқсин, хатто шарпаларидан
Миллатчидай ёвуз номардлар...

...Деразадан кўринар: қизгин
Сўзламоқда қўмондон ўргоқ,
Кенгаш борар ҳарбий штабда.
Қайнамоқда иш булоқ-булоқ.
Костя ҳамон эшик тагидан
Узоқ кетмай турарди тикка.
Шу вақт биров келди қайдандир
Қўлин чўзди бирдан эшикка.
— Пропусканг борми?— деди Костя —
Кириш мумкин эмас берухсат.

— Ахир... мен бир бечора батрак,
Кириш учун ўзинг йўл кўрсат!
Костя тутган милтиқ найзасин
Ярақлатди кўкдаги юлдуз,
Иккаласи қарашиб қолди,
Бир-биридан бирпас узмай кўз;
Кириб кетди Костя вагонга,
Келгувчидан бермоққа хабар.
Костя чиқди. Йўл берди унга;
Деди, қани, киринг, биродар!

...Сузар эди вагон ичида
Папироснинг оппоқ тутуни,
Ташқарида тўлиб юрибди
Май ойининг соз ойдин туни.
Батрак кирди, ҳамма бўлди жим,
Ўз жойидан турди Фрунзе,
Тапиллади этигидан пол
Яқинлашиб йигит олдига,
Юмшоқ кулди ва узатди қўл:
— Кел, кел, қани полвон йигитча,
Қандай дардинг, қандай сўзинг бор.
Биздан қўрқма, биздай одамсан,
Бизникидай юзинг, кўзинг бор...
Кўтарилди йигитнинг руҳи,
Кўкрагига тўлди қудрати
Еқиб қолди Фрунзе унга,
Юрагига тушди сурати.
Усти-боши юпунди роса,
Бор безаги бир қуроқ чопон.
Мўйловлари ўсган майсадай,
Тиззалариг титрар бедармон.

Оёғида эски бир чориқ
Белбоғига туккан қора нон.
Куз баргидай юзи сап-сариқ...

...Мана энди бирдан йигитнинг
Қалтирамай қўйди тизлари.
Кенг буғдой ранг пешонасидан
Учиб кетди қайғу излари.
Тилга кирди қайноқ юраги,
Шодлик билан ёнди кўзлари:
— Ишингиздан топинг барака,
Ҳеч кам бўлманг, генерал ака!
Аскарликка олинг мени ҳам,
Юра бермай шумшайиб якка.
Эшитдимки, сиз камбағалнинг
Қилармишсиз нонини бутун,
Қозонини, хонадонини,
Чопонини, жонини бутун...

...Фрунзе шод, унинг бошидан
Силади-да, қаради хушвақт:
— Мен генерал эмас, большевик,
Мен бир оддий кишиман фақат.
Жуда яхши. Отинг нима сенинг,
Турган жойинг қаерда, ўртоқ?
Деди йигит:— Менинг отим, Қамбар!
Бўлсин сизнинг умрингиз узоқ.
Ўзим Андижонга яқинроқ
Бир қишлоқда туғилдим, кулфат
Кўп кўрганман, қир-ўтлоқларда
Турганларга бўлганман улфат.

Мен яланғоч, безбет Алихон
Сувга, ерга бўлди хўжайин,
Шундай золим эди касофат,
Меҳнат қилдим унга тинмайин.
Менинг на уй, на ота-онам,
На кўрпам бор, на қўйим, қўзим,
Қуёш ё ой шуълаларини
Ёпинаман, ухлайман ўзим.
Фақат энди топдим ҳурматни,
Сиздай меҳрибонни, ўртоқни.
Келинг сизни, ўртоқ, қучоқлай...—
Деди,— Қамбар очди қучоқни.
Қучоқлади уни Фрунзе,
Қучоқлаган каби боласин.
Ленин шундай яқин қилолди
Икки турли миллат орасин.
Оддий батрак билан қўмондон
Қачон шундай бўлолган яқин.
Ўзбек ишчи ва батрагига
Шундай дўстдир улуғ рус халқи...

...Костя ҳамон бундан хабарсиз
Ташқарида юрар мардона.
Сузмоқдадир нигоҳин тортиб,
Кўз олдида гўзал Фарғона.
Чақиртирди Фрунзе шу вақт
Костяни ҳам.. ҳамма эди жим.
— Костя, қара бу йигитчага,
Биласанми бу ёш йигит ким?
Бу ёш одам бугундан бошлаб
Сенга, менга энг яхши ошна!
Ярасига малҳам бўл, ўргат,

Бирга кураш, бирга юр, яшна.
— Жоним билан...— деди Костя шод,
Янги дўстга қўлин узатди...

...Кенгаш битди.. вагон бўш қолди..
Ҳатто йўл ҳам ухлашга ётди.

1938—1940

СУЛТОН ЖЎРА
(1910— 1943)

Султон Жўра 1910 йилда Бухоро областининг Қоғолтом қишлоғида камбағал деҳқон оиласида туғилди. Бухоро Педагогика билим юрти (1930) ва Андижон кечки Педагогика институтини (1940) битириб, аввал Бухоро Рабфагида (1931—1938), сўнгра Андижон кечки Педагогика институтида адабиётдан дарс берди. У 1942 йилнинг февраль ойидан умрининг охиригача Улуғ Ватан уруши фронтларида жанг қилди. Жанглардан бирига кириш олдидан Коммунистик партия сафига қабул қилинди. Ватанпарвар шоир Султон Жўра 1943 йил 15 ноябрда фронтда қаҳрамонларча ҳалок бўлган.

Султон Жўра шеърлари 1929 йилдан матбуотда босила бош-

лади. Шоирнинг асарлари «Фидокор» (1939), «Москва» (1941), «Шеърлар», «Зангори гилам» (1953) тўпламларига кирган.

Султон Жўра ижодида гражданлик ва совет ватанпарварлиги пафоси бақувват жаранглади. Унинг «Қалдирғоч», «Каналчилар қўшиғи» ҳамда «Қарим ва Қундуз» поэмасида халқнинг сув учун, пахта учун кураши маҳорат билан куйланган бўлса, «Пушкинга», «Астроном», «Эдил» каби шеърлари ва «Бруно» поэмасида зеҳний меҳнат аҳлларининг ўтмишдаги фожиаи оғир тақдири ва совет замонасидаги эркин ва бахтиёр ҳаёти акс эттирилган. У уруш йилларидаги «Тўпчи Муҳаммад», «Жаҳон сени олқишлар», «Пулемётчи овози», «Соғинчли салом» шеърларида совет кишининг ғалабага бўлган ишончини, Совет Армиясининг озод қилувчилик ролини, душмanning манфур қиёфасини ифодалади.

Султон Жўра болалар шоири сифатида ҳам танилди. Унинг болаларга аталган шеърлари гоҳ майин кулги билан уларни қувонтиради, гоҳ қаҳрамонлик романгикаси билан уларни руҳлантиради.

Султон Жўра Ҳурмат белгиси (1939) ва Ватан Уруши ордени билан мукофотланган эди.

ШОДЛИГИМ

(Олий мукофот муносабати билан)

Ю

рак!

Қани, бергин лирикангнинг
Энг аслини,
Энг жўшқинини,
У акс эттирсин мазмунида
Шодлигимнинг бор тўлқинини...

Қари тарих ўз номасин очиб,
Ривоят бошлади қошимда:
— Уҳў, қанча-қанча шоир кўрдим,
Ҳар бирининг номи бошимда.

Биттаси ҳам, болам, сизчалик
Ҳурмат кўролмади лоақал.
Бири эди дорда,
Бири бадарға...—
Шундай қисқа қилиб тугатади чол.

Мана, кўз олдимда Кремлим —
Буюк коммунизм юраги.
Миннатдорман унинг қуёшидан,
У Ватаннинг энг-энг кераги...

Кўксидаги Ленин ордени
Қанча яқин бўлса қалбига,
Шунча доҳим яқин юрагимга,
У ҳар минут кўзим олдида!

Баҳор ижодимнинг бутун гулдастаси
Сенинг учун, Ватан-онажон!
Керак бўлса, қалам—милтиқ бўлур!
Сенинг учун бу жон, онажон!

1939

ОВЧИ

Тиним куни, севган одатим
Етаклади овга майлимни.
— Дада, менга ўрдак, ғоз отинг!
— Суқсур бўлса, эркам, майлими?..

Гирди қамиш, лиммо-лим бир кўл,
Нуқра ойдек жимирлар тиниқ,
Чўмиларди қуёш шуъласи
Мавжларида дам чил-чил синиб.

Қалдирғочлар атлас гўшини
Силаб ўтар кўлнинг юзига.
Дам балиқлар чертиб кетади,
Ҳалқа қолар чертган изида.

Шувилларкан қуюқ қамишзор,
Майин товуш оқар қулоққа.
Пойлоқчидек сергак ва ҳушёр
Кўз тикаман у ёқ-бу ёққа.

Кўланкалар учди ёнимдан,
Кўкка боқсам --- ўрдак гўдаси,

Қутулмади қоқ нишонимдан,
Гир айланиб тушди биттаси.

Гар эртага жанг бўла қолса,
Фидокорман Ватан йўлида!
Ўрдак эмас, душман «қуш»лари
Парчаланур менинг қўлимда,
Гар эртага жанг бўла қолса!

1934

ЧЕГАРА ТУНИ

Туннинг қора, майин шоҳи пардасин
Тешар булут тўккан дурдоналари.
Ойдин бўлмаса-да, кўрар қарашим
Пўлат чегарамнинг нишонларин..

Сузган булут каби тинч оқар кеча,
Лекин алдоқчидир шу жимлик беҳад.
Сезгим овлар мисли радио бекат,
Ҳатто ҳар бир япроқ силкинса пича.

Кўлга тегиб ўтган қалдирғоч тўши —
Ҳосил қилган мавжлар ҳалқаси каби,
Тўлқинлатиб жимжит қоронғуликни
Оқди аллақандай бир сас... асабий.

— Ҳушёр бўлгин!— дедим ўзимга-ўзим.
Сездим гоҳо яқин, гоҳо олис шарпа.
Хаёлда бир фикр ёқди юлдузин:
Тўс! Жилдирма ёвни? Бер ўлим зарба!

Олға қадам босдим мардларча,
Бир бегона билан бўлдим юзма-юз.

— Ким бу?

— Солдат,— деди, бироқ сўнгги сўз
Эшитилмай кетди ўқлар сасидан...

Зўр олишув кетди, улар кўп... Бироқ,
Енгиш бурчим менинг, енгиш одатим.
Енгиш билан ўсди бахт-саодатим!
Эҳ... Бўш келма, милтиқ, дадил бўл, юрак!

Ёв қуршови ичра қолдим батамом,
Балки парвонадир ўлим ёнимда...
Йўқол! Сен шумними ўйлашга фурсат,
Томчи қоним қолсин — мен постда ҳамон!

Кучга қувват қўшди етишган кўмак:
Тинди чақнағувчи ўқларнинг саси.
Тонг тун пардасини очаркан кўрдик:
Бежон ётар эди ёвдан учтаси...

1936

ПУШКИНГА

«Қўл-ла созлаб бўлмайд
тиклаган ҳайкалимни,
Халқнинг зиёрат йўлини майса
гиёҳ қилмас банд.

(«Ҳайкал» А. С. Пушкин).

Олтин санъат уфқининг
Жозибадор қуёши,
Ҳали руҳда ёнур, ҳар
Лирик шеъринг зиёси.
Созинг созлар боғини
Гуллатувчи навбаҳор.
Таърифингга ожизман,
Кам дурдона, кам баҳом,
Фикринг мрамор сатрга
Нақш этилган зўр меҳр.
Ҳам ой каби оҳиста
Ўтар асрма-аср.
Торинг пардаларидан
Учар экан бир куй, ҳур,
Ҳукм этилган қотилдай
Титрар эди тахт, қаср.
Сен ҳурликни, дўстликни
Севганингдай азалдан,
Биз севамиз асрдош,
Ижодингни, отингни!
Ҳар мисраинг афзалдир
Минг яланғоч ғазалдан.

Бахтиёрман меросга —
Олдим шоҳ санъатингни.
Оҳ... Миянгда яширин
Асл дурлар конидай,
Қанча ижод жим қолди,
Фожиянгни ўқиркан
Ҳар виждонли бош эгди.
Нафрат ўқин ёғдирди
Рус шоҳининг жабрига!
Туман босган мозордек
Ўтмиш қолди йироқда.
Бироқ Пушкин, тириксан
Бизнинг олов юракда.
Ҳайкал нуринг — нур сўқмоқ,
Ҳам унмаган ўт янтоқ,
Шеъринг ҳамон тилларда,
Минг ўқиса дил чанқоқ...
Ҳар сатрингда беркинган
Олий хислат, дур фикр:
Афсус, орзу қилдинг-да,
Қўролмадинг ҳур фикр,
Бир шоирким исёнкор,
Ҳар пастликни қилди фош:
Бироқ якка... Бўлди хор!
Қотил шоҳдир — қалби тош...
Эй, санъат уфқидан
Иқтидоринг бепоён
Асрларга намуна...
Салом, буюк асрдош,
Ғазал айтай номингга!
Ҳурмат гулин тутаман
Сенинг ёдгор, шаънингга!

1937

ҚАЛДИРҒОЧ

(Катта Фарғона канали қурилиши олдидан)

Бутун водий бўйлаб бир қалдирғоч —
Зўр хушxabар учиб юради.
Норин соҳилидан олтин Сирга қадар
Қулоқма-қулоқ кўчиб юради.
Баҳор севинчисин келтиргандай,
Қувонч берар унинг парвози.
Чўлга зумрад баҳор етакловчи
Сувдан дарак берар овози:
— Сув келади!
Ҳаёт келади.
Ҳар қатраси неча туп ғўза.
Меҳнати ҳур еримизда унган
Ҳар туп ғўза — бир тилла кўза...
— Сув келади!
Бизга шода-шода
Марваридлар олиб келади.
Ер — хазина, ундан олтин пахта,
Дур олишга калид келади!..
— Эҳ! Сув келар,
Турфа гуллар унар.
Шўх жилғалар чолур қўнғироқ.

Чўлга кўчар зар ойдаги ҳунар,
Чўл жимжима қилар ярқираб...
Муздек сувлар, баҳор ёмғиридай
Кўм-кўк қилар... Ювар водийни.
Тинимгоҳлар бўлар,
Шинам боғ бўлар.
Гашти руҳлантирар ҳар дилни.
— Эҳ... Сув келар!
Чўлга олам-олам
Чарос келур... Ол-боли келур.
Шўх каналчи қизлар юзи каби
Олма келур.
Шафтоли келур.
Чўл уйғонар!
Келур карвон-карвон
Нурга чўмган саводхон ҳаёт.
Ва ҳар янги уйга Ильич нури
Юлдуз каби ёнур ниҳоят.
Бутун водий бўйлаб бир қалдирғоч —
Зўр хушxabар учиб юради.
Кўк Нориндан тилла Сирга қадар
Қулоқма-қулоқ кўчиб юради.
Бахт водийсин мрамр каналидан
Сув пишқириб қудрат-ла оқар!..

1939

ТИНИШ БЕЛГИЛАРИНИНГ МАЖЛИСИ

Беш-олтита тиниш белги келиб бугун,
Ўтказмоққа қарор қилди жиддий йингин,
Раис бўлди ундов белги — мирзатерак,
Деди: ҳар ким ўз ролини айтмоқ керак.
Тушунтиринг недур сизнинг вазифангиз?
Сўз минутин кўпроқ берай оз десангиз.
Ўз жойида ишлатмасдан Турғун, Ғани,
Балки сизни хафа қилган? Сўзланг қани.

Биринчи сўз нуқтавойга.— У бош, катта,
Нуқта чиқди бир думалаб мисли копток.
Фикрларнинг станцияси — нуқтадурман.
Ҳар дарак гап охирида тўхтайдирман.
Бошқа фикр бошланажак мендан кейин,
Баъзан қулоқ солмасалар, мен не дейин?
Паровозлар сув олгандек станциядан,
Менга еткач, олмоқ керак тўлиқ бир дам
Ўзимдан сўнг қўймоқ зарур зўр бош ҳарф.
Бироқ баъзан унутади бизни Зариф.
Ҳар бир бош ҳарф ёнимдаги бир соқчидир.
Қайси болабуни қўйса зап яхшидир.

Гапим тамом, бундан бўлак менда не бор?
Уйлайманки, сўзим қолмас беэътибор?

Энди сизга гап навбати, ўртоқ сўроқ,
Ана, чиқди сўроқ белги, мисли ўроқ.
У қоқилиб аранг қолди кетмай қулаб,
Ё бу белги, ёки зирак таққан қулоқ.
— Сен сингари ролим айтсам, нуқта дўстим,
Ҳар сўроқ гап битган жойда менинг постим.
Мендан сўнг ҳам катта ҳарф қўймоқ шартдир.
Бунга одат қилинмаса, ёмон дарддир.
Уқдингизми? Етадимми? Борми савол?
Ёки ўзим сўрайинми сиздан савол?

Ундов новча ўзи олди сўз галини,
Михдай туриб баён қилди ўз ҳолини:
— Мазмундан ундов, севинч, нафрат, газаб,
Ё ҳаяжон маъносини англатса гап,
Шунда жумла адоғида бўлар жойим.
Мендан сўнг ҳам бош ҳарфлар келар доим.
Эҳ... Нақадар саз бу кунги йиғилишимиз!
Бу яхши иш, ҳар чоқ шундай йиғилишингиз!

— Ўртоқ раис, энди менга навбат бергин,
Деб сўз олди кичик тўқмоқ — бизнинг вергул.
— Жинқорча деб, мени деманг норасида,
Ўрним тенгдош бўлакларнинг орасида.
Фикрларинг «разъезди» ман, менда бирпас —
Олиб ўтар ҳар ўқувчи ярим нафас.
Ундалма сўз кела қолса гап бошида,
Ундан кейин мен тураман ёнбошида.
Ҳар ундалма гапда келса қоқ ўртада,
Унинг икки ёнбошида мен жўрттага,

«Қани энди, ундалмахон, қочиб боқ-чи»,—
Деб бўлурман юбормайин унга соқчи.
Гар ундалма гап сўнгида келса, у чоқ,
Ундан олдин қўйиларман, тушун, ўртоқ!

Цирклаги қизиқчидек қўштирноғлар
Бир маҳалда кулиб чиқди хушдимоғлар:
— Завод, фабрик, колхоз, газета, журнал —
Ҳоказо от қўйилган бўлса дарҳол,
Уни қуршаб оладирмиз икки ёндан,
«Ленин учқуни» да чиқдик биз хандон.
Кўчирма гап кетолмайди биздан қочиб,
Уни доим оламиз кенг қучоқ очиб:
Мана раис: «Вақт тамом, тўхтатингиз»,
Деб қолди-ку. Майли, энди йўқ гапимиз.

Энг охирда шошиб-пишиб, нари-бери,
Жиндаккина сайраб олди гугурт — тире:
— Диалогда менинг энг кўп турар жойим.
Яна, маъно такрорланса, мен бор доим.
Гоҳо бир сўз сиғмай қолса тўлиб хатга,
Аямасдан бўғнидан қирқиб ҳатто,
Қолганини кўчирарман бўлак йўлга.
Бироқ шартим — сўз қолмасин ўлда-жўлда.
— Кўп чўздингиз, англайсизми, ўртоқ тире?
— Майли, битди, қарор бўлса ўқий беринг.
Шунда раис деди:— Энди мажлис ёпиқ!
Ҳар бир вақил жўнаб кетди йўлин топиб.

1940

ЛЕНИН ШАҲРИ

Болтиқ соҳилида турар баҳайбат,
Ёрқин қуёш бўлиб Ленин қўрғони.
Собор миноридан ҳали ёдимда,
Унинг афсонавий қалбин кўрганим.

Мармар шаҳар дедим... этилса қиёс,
Мисрий меъморчилик сезар рашкини.
Болқиб тепасида зиёвон — қуёш
Биллур биноларнинг безар нақшини.

Бу бир бешиқдирки, бўрон авлодин
Тетапоя этган йиллар чайқалиб,
Бу фан оламининг йлғор минбари
Башар шунда кўрар илму сайқалин.

Бунда — заводларнинг оқар ўзида
Ўлкам металининг кумуш Неваси,
Буюк коммунага кўприк демақдир,
Унинг пўлатлардан берган меваси.

Ватан шунқор бўлса, унга қўшқанот
Қизил пойтахт ила Ленин шаҳари.

Бахтлар нури ёғиб ҳар қанотидан,
Яшнар паноҳида ўлкам баҳори.

Бунда Ильич тирик, тирик Миронич!
Улар мадад бугун ҳар бир юракка,
Гўё бўлган каби бўрон тонгида
Енгиш руҳи берур Ленинградга...

Болтиқ соҳилида турар баҳайбат,
Қизил шуъла сочиб Ленин қалъаси.
Истар ўрмалашни унинг бағрига
Ажал ҳидлаб келган илон ҳалқаси.

Лекин қотилларга тегмас бир қарич!
Совет қўшинидек тайёр аҳоли,
Бизнинг Ленинград эмас ўйинчоқ —
Ки поймол қилса итлар нағали!

Шундай... Мағрур турар Болтиқ бўйида
Ғолиб Октябрнинг гранит ҳайкали.
Қўкка соврулгани қолмас кули ҳам
Унга бош урувчи йиртқич шайканинг.

1941

Б Р У Н О

(Поэмадан парча)

V

Яна элдан элга
Кезди Джордано,
Фақат кулфат бўлди
Унинг ҳамроҳи...
Дам бепаноҳ қолди,
Дам бепул, ожиз.
Бунча мушкул бўлди
Сарсонлик роҳи?..
Мана кенг Франкфурт,
Сайёҳ умрнинг
Анча кунлари-чун

Тағин бир паноҳ.
Тағин ёш шогирдлар
Унинг пинжида,
Тушунчалар гавҳар —
Дур терар яна...
Тун... Осмонда ёнар...

Марварид дона...
Момиқ булут ичра
Алла қилар ой.
Кичик ҳужрасида
Ёлғиз Джордано
Китоб фикрин қувар
Кўзлари тинмай.
Ўқиб-ўқиб пича
Ором истади,
Деразадан боқди:
Мудрар оқ кеча...
Манглайдан силаб
Қочган беғам ел
Гўё: «Бирпас тин» деб,
Уни қистади...
Мунгли қанот қоқиб
Учар бир овоз:
Кимдир чолғу чалар
Ойдин кечада.
Ким экан у? Нега
Юрак оҳини —
Нозик пардаларда
Қилар ифода?...
Ҳатто ой ҳам шоҳи —
Булут рўмол-ла,
Нур ёшини гоҳи

Суртиб олади,
Бунча ҳазин куй,
Бунча қайғубахш?
Туғилган элгинамни
Эсга солади:
— Эҳ, сен Италиям,
Туғилган ерим,
Нега тимдаланар
Эсласам юрак,
Ўн беш йиллик санқиш
Тилди тинкамни,
Қушдай учар эдим
Қанот йўқ, йироқ...
Яна ичсам ширин
Булоқ сувингни,
Қани, қуёшингни
Шифобахш нури?
Қани, энди тотсам
Лимонларингни,
Сурсам палмаларнинг
Соя сурурин...
Ватанимни шилиб,
Қонларин шимган
Дин аждарин қайтиб
Қилсам тору мор,
Ҳақ нуруни сепсам
Халқим кўзига...

* * *

Сана: минг олти юз,
Февраль одоғи.
Римда қанот қоқар

Қўрқинч овози!
Ҳар деворга боқсанг
Даҳшат огоҳи:
«Бомбей майдонига!
Даҳрийга жазо...»
Сира унутарми
Бу кунни башар?..
Римнинг тарихида
Қолур қора доғ...
Бутхоналар хуррам,
Чалур қўнғироқ,
Сира унутарми
Бу кунни башар?..
Мавжли дарё каби
Халқ тўлқини
Белгиланган жойга
Тинмай оқишда.
Лашкар, роҳибларнинг
Уртасида у,
Қўл, оёғ занжирли,
Борар оҳиста...
На юзида зарра
Қўрқув асари,
На маъюслик руҳи!
Йўқ! У мардона.
Сезар:
Ўлим эмас,
Келажак сари
Унинг ҳурматига
Борар Джордано...
Аста юқорига
Чиқди «гуноҳкор»,
Яна жимлик чўкди;

Ҳар ким кутар сўз:
«Нима дер экан?» дея,
Унга тикар кўз...
— Майли, ёндиригиз,
Ёндиригиз, ёнай,
Ваҳший хуморингиз
Қонсин бир умр!
Майли, қовжирайин,
Қолсин кул, кўмир.
Бироқ, ҳайқираман:
Улмас Джордано!
Ҳақиқат ва ўлим
Қурашур ҳали!
Букун ботган қуёш
Эрта чиққандек,
Аср тонгларида
Ёнур машъалим.
Эмиш, «тавба қилсин».
Йўқол, тиз чўкиш!
Минг қасамдан аъло
Куйиш гулханда!
Еқинг, зор бўлсангиз
Чинқиришимга!
Қаҳ-қаҳ уринг, учсин
Ёввойи ханда..
Қалбим кўмир бўлиб,
Сўнар сўзларим,
Бироқ, гардишидан
Тўхталарми ер?
Келар асрдаги
Фикрлардек ҳур —
Сайр этажак ҳамон
Ой, юлдузларим!..

Қарвон каби ўтди
Роса уч аср,
Бироқ, ҳали Римда
Ҳамон ваҳшийлик...
Бомбей майдонида
Кезади ҳали
Ўша одамқушлар
Халқдан қон шимиб,
Ҳали, қимирлайди,
Ўша роҳиблар.
Фақат номи энди:
Фашист — кушанда!
Ҳамон фан бўғилар
Ўрта асрдан
Қонхўрларга мерос
Қолган кишанда.
Ҳали, яна ўтда
Куйган мурданинг
Ҳидин итдек искар
Чол Рим папаси.
Ҳамон ҳақиқатнинг
Фидокорларин
Гўштдай чиритмоқда
Ёвлар қафаси...
Қанча фан арбоби
Бекор,
Ҳатто хор,
Кимга тўксин улар
Илм дурини?

Меҳнат аҳли эса,
Қазир ҳайқириб

Қонхўр ёвузларга
Улим гўрини!
Фақат Ватанимда:
Фикр, ижод ҳур,
Ҳар бир кўзда ёнур
Илм зиёси.
Инсон эркин, азиз,
О, ҳаёт лазиз.
Бахт шуъласин сепар
Кремль қуёши.
Гўё ойда кўрдим
У кўзларингни,
Эслаб кетдим гулхан
Ичра ёнганинг.

Ана, ой ҳали ҳам
Шундай:
Оқ, майин,
Ҳам юракда ойдек
Яшайдур номинг.

1936—1937

УСМОН НОСИР

(1912—1952)

Шоир Усмон Носир 1912 йилда Қўқон шаҳрида хизматчи оиласида туғилди. Ешлиги болалар уйида ўтган Усмон, ўрта мактабни битиргач, 1931 йилдан Алишер Навоий номидаги Самарқанд университетининг Тил ва адабиёт факультетида олий маълумот олганига қадар ўқишни давом эттиради.

Усмон Носирнинг илк шеърлари университетда ўқиб юрган вақтларидаёқ матбуотда кўрина бошлаган. Натижада, шоирнинг «Қуёш билан суҳбат» (1932) ва «Сафарбар сатрлар» (1932), «Тракторобод» (1934), «Юрак» (1935), «Меҳрим» (1936) каби шеърӣй тўпламлари, «Норбўта» ва «Нахшон» поэмалари ҳамда «Атлас» шеърӣй драмаси бирин-кетин нашр қилинади.

31 Ўзбек шеърӣяти антологияси, IV 481

Усмон Носирнинг бадиний таржима соҳасидаги хизмати бебаҳодир. Унинг таржимасида А. С. Пушкиннинг «Боғчасарой фонтани» поэмаси ва М. Ю. Лермонтовнинг «Демон» («Иблис») асари ўзбек китобхонининг қалбига етиб борган.

Самимий, жўшқин лирик истеъдод эгаси Усмон Носирнинг, 1952 йилда вафот этган ажойиб ёш шоирнинг ҳаёт латофати ва назокати билан жўш урган ниҳол асарлари ҳаммша кишини ҳаяжонга солур.

* * *

Бир ҳодиса хаёлимдан асти нари кетмайди.
Яхши кўрган шеърим каби юрагимга ўрнашган.
Оқ денгизга кетар эдим, оқ булутлар, ғозлардай
Учар эди: соялари сув бетида қалқирди.
«Карл Маркс» пароходи бир шлюзда тўхтади.
(Оқ денгиз — Болтиқ канали) соҳилга чиқардилар.
Бизни бошлаб кўргазмага элтди бошлиқ. Бир киши
Ҳаммасини тушунтирар; ҳушим кетиб тинглардим.
Бехос туриб тинглар эдим. Кўпчилик эди тўда.
Ҳар битта қошнинг тагида чақнарди икки юлдуз;
Биттаси ҳам қолмай ўша сўзлаётган одамнинг

Осмон каби кўзларида акс этарди. Мен бехос
Тинглар эдим, ҳамма сокин. Шунда ортимда биров
Турган каби сезилди-да, юрагимнинг ўйнашин
Кўрсатай деб, кўкрагимга қўлимни қўйиб боқсам,
Чўян бюст... чўян бюст — Ленин кулиб турарди.
Дилим жувиллаб кетди-да, мишамга ёш келгандай
Сездим. Шунда бир ўй келди: «Агар у —
Тирик бўлса, кўрса эди. Қандай хурсанд бўларди.
Ёш насллар ёноғидан ўпар эди тўймасдан!..»
Мен ҳовлиқдим, мен шошилдим, не қилишни
билмадим.

Отилдим-да, маҳкам қучдим, жигарим кўздан келди...
(Ҳам хўрсиниш, ҳам севишнинг ёни эди бир томчи!)
Яхши кўрган шеърим каби юрагимга ўрнашган
Бу ҳодиса хаёлимдан асти нари кетмайди!

ЮРАК

Юрак, сенсан менинг созим,
Тилимни найга жўр этдинг.
Қўзимга ойни беркитдинг,
Юрак, сенсан ишқибозим.

Сенга тор келди бу кўкрак,
Севинчинг тошди қирғоқдан,
Тилим чарчар, ажаб, гоҳи
Сени таржима қилмоқдан.

Сен эй, сен — ўйноқи дилбар,
Зафардан изла ёрингни.
Тўлиб қайна, тошиб ўйна,
Тирикман, куйла борингни!

Итоат эт!
Агар сендан
Ватан рози эмас бўлса,
Ёрил, чақмоққа айлан сен,
Ёрил! Майли, тамом ўлсам!..

1933

МОНОЛОГ

Севги! Сенинг ширин тилингдан
Ким ўлмаган, ким тишламаган?
Дардинг ёйдай тилиб кўксидан,
Ким қалбида қонлар тўкмаган?

Сени яхши биламан, гўзал.
Петраркани ўқиганим бор,
Буюк Римнинг Самфоси азал
Хаёлимни ошиқдай тортар.

Биламанки, Тассо бечора
Роҳат кўрмай ўтган бир умр.
Эй маккора қиз, Леонора,
Номи қора билан ёзилгур!..

Балки, гулдан яралган пари
Тош кўнгилли Биатричи?
Гадосан,— деб қочмаса нари
Данте бахтли бўларди пичи!

Балки Гамлет ойдин тунларда
Офелияни эркалатарди,

Балки узун сочини силаб
Азонгача эртак айтарди.

Агар хиёнатни билмаса,
Эзмаса фожиа юрагин!
Йўқ. Йўқ, шоир! Гар шундай бўлса,
Шекспирнинг йўқди кераги!

Дездемона, ғуноҳсиз дилбар,
Жигар қонларингни ичган ким?
Биламан Отелло, биламан.
Отелло ҳақлими?.. Шоир жим!..

Жим!.. Уфқдан ботар қуёшни
Шарт кесилган бошга ўхшатдим.
Парча-парча куйган шафақлар
Тирқираган қонни эслатди!

Қандай қўрқинч! Қандай қабоҳат!
Мумкин эмас ҳеч қийналмасдан!
Ақлидан озганми муҳаббат?
Мумкин эмас, қарши турмасдан!

Мумкин эмас, эй олий жаноб,
Неча юракни айлаб хароб,
Шоҳона тож кийган муҳаббат,
Мумкин эмас! Қандай қабоҳат.

Ки одамнинг ўзингинамас,
Ҳиссини ҳам хароб қилса давр!
Қийналаман!.. Юрагимда ҳавр.
Бу қаршилиқ! Ён! Гина эмас.
Бу қаршилиқ! Кўринг тарихни.

Парвонадек қаноти куйган.
Бу қаршилик! Кўринг тарихни.
Умр тепасида мушт туйган...
Қийналаман виждон билан ман.
Мумкин эмас, қарши турмасдан!

.

Ўз зиммамга катта нш олдим;
Эҳтимолки, тамом қилмасдан —
Умрим тугар. Аммо бўлмайди
(Кўнглим ўрнига ҳеч тушмайди!)
Сенга қарши бош кўтармасдан,
Асрларни йиғлатган севги!!!

1933

КАРВОН БОРАДИ

(Ўртоқ Кировнинг ўлимига)

Қайгурма, ўйим... Чарх урма, хаёл...
Ҳали дил тўла армон!
Карвон боради, йўллари ойдин,
Кўзлари ойдин карвон.

Чулгади тинчлик... Ўйим, йиғлайсанми?
Битди юрак бардоши,
Кетди бир карвонбоши дейсанми,
Равонми қайғунг ёши? •

Йиғлама, эркам, йўллари ойдин,
Карвон боради. Сафар —
Чархи узундир. Кўзлари ойдин,
Хандон кулади зафар!

Кетди у йўлчи... Бизнинг умр —
У умрнинг давоми.
Яшар экан биз: биздаги армон,
Йўлда карвон... Азами?

Йўқ. Қайғурма, ўйим, қасдлар қолажак
Қарвон ортида чангдай...
Кел, куйла у умринг давомин,
Шеъримни унга бойлай!

1934

* * *

Мовийлик денгизи борлиқни кўмган,
Бетимга салқин ел аста уринар...
Нигоҳим кундузнинг нурига чўмган,
Узоқдан чинакчи қизлар кўринар.

Кўнглимга қуйилар шўх, қичиқ ялла,
Осмондай юксалар орзу ва армон.
Оқ гуллар очилиб етилган палла,
Булутдай тўлғанар каттакон хирмон...

1934

БОҒИМ

О, у қандай фусункор!
Нур билан тўлган бутун.
Гуллари чаман-чаман,
Мен уларни ичаман:
Қўнглимда яшнар баҳор...
Нур билан тўлган бутун.

Баргдек узилиб кетсам,
Унутмас мени боғим:
Ишимни ҳурмат қилур,
Гуллардан ҳайкал қурур.
Минг йиллардан кейин ҳам
Унутмас мени боғим!

Шеърларим янграб қолур....
Бир умрга ўлмайман!
Ҳаётимнинг давоми —
Келажагимга ҳомий.
Урнимга боғбон бўлур;
Бир умрга ўлмайман!

О, у қандай давомдор!
Нур билан тўлган бутун.
Гуллари чаман-чаман,
Мен уларни ичаман:
Қўнглимда яшнар баҳор...
Нур билан тўлган бутун.

1935

ДЕНГИЗГА

Оқ денгиз, яхши қол! Яхши қол, шимол!
Қўнглимда ишқингни олиб қайтаман.
Сочимни ўйнайди муздек шўх шамол,
Мен унга дардимни қандай айтаман?

Кечқурун қирғоқда айланиб танҳо
Севдим, севиб қолдим тўлқинларингни.
Ойни чўмилтирган тинч тунларингни
Тушимда кўрганла не қиларман, о?

Ўйнагил сўнг марта, чайқал, эркалан!
Армоним қолмасин кетар олдимда.
Бағрингда балиқдай юзган оқ елкан
Бир умр сайр этгай менинг ёдимда.....

Яхши қол, эркин сув! Яхши қол, денгиз!
Тўлқинлар, қўйнимга қиздай кирдингиз...

1935

ПАРТИЗАНЛАР ҚУШИҒИ

Тоғлар ошди, йўллар юрди
Ут дивизия олға!
Душманларнинг таянч юрти
Оқ денгизни олмоқда.

Порлатарди байроқларни
Яралардан оққан қон,
Юрар Амур партизани
Кучли, абжир эскадрон.

У йилларнинг донғи кетган,
Донғи сўнмас ҳеч қачон.
Кўп шаҳарни ишғол этган
Отряд-отряд партизан.

Ҳали эсан чиқмас бир зум
Нурли машғал сингари.
Спасскдаги бўлган ҳужум
Волочаев кунлари.

Атаманлар яксон бўлди,
Ҳаммасига босдик ўт.
Шундан сўнгра, тамом бўлди
Зўр денгизда бу поход.

1935

БАҒИШЛОВ

(«Нахшон» поэмасидан)

Боғларга намозгар
Салқини тушди,
Гуллар нам баргини
Қайирди аста.
Офтоб ҳам сув ичар
Тоғлардан пастда,
Лоладек қип-қизил
Ўт шапақ ўчди.

Кўз тутдим
Кўзларим нигарон бўлди.

А, Дилбар,
Симбарим, юзлари қирмиз.
Киприги кўксига
Соя солган қиз,
Кўз тутдим,
Юрагим тўла қон бўлди.

Шабада боларидай
Гулзор узра шўх.
Ой фонарини
Ёқди қиз оқшом,
Яша!
Сен келдинг,
Севгилим, Нахшон,
Сув қизи сувсарим,
Киприклари ўқ.
Сен келдинг,
Кўнглимга сув каби оқдинг.

Сен келдинг,
Руҳимда яшаш бошланди.
Севинчдан кўзларим
Беҳол ёшланди.
Сен келдинг,
Шеъримга чечаклар тақдинг.

Сен келдинг,
Ваъдага вафодор малак,
Оппоқ қўлингними
Сийпалаб ўпай?
Қора сочингними
Сийпалаб ўрай?
Ваъда этайинми,
Сенга деб фалак?

Арзирди
Фалакни этсам ҳады.
Афсус...
Фазо менга ҳали қул эмас,
Майли... боримни
Айлай армуғон,
Гарчи у
Ажойиб, асл гул эмас—
Нахшон, эй ёшлигим,
Севгилим, ма, ол:
Ишқимнинг энг олий
Тухфаси шеърим.
Уқи!

Лабларингдан тўйиб эмгани,
Шеъримга беркинди
Атайлаб меҳрим.

1934

МУНДАРИЖА

Ҳамза

Биографик маълумот	5
Соғиниб	9
Шундоқ қолурму	11
Биз ишчимиз	13
Яша, Шўро!	16
Ҳой, ҳой, отамиз	18
Уйғон	20
Ишчи бобо	22
Ишчилар, уйғон!	23
Берма эркингни қўлдан	25
Яшангиз ишчи, деҳқонлар	27
Уфори бузурк	29
Сайлов олдида	30
Ўзбек хотин-қизларига	37
Азимхўжа эшон бинни Тошхўжа эшоннинг оғиз боғ- лашлари	38
«Ҳужум» хойнларига!	40
Турсуной марсияси	41

Ҳамид Олимжон

Биографик маълумот	43
Ҳалққа айтинг	46
Бахтлар водийси	47
Москва	55

Урик гуллаганда	57
Розимасман	59
Дунёларни тикка қўпормоқ	60
Ўзбекистон	61
Чирчиқ бўйларида	65
Қўлингга қуроли ол!	68
Севги	70
Сен туғилган кун	73
Шинель	76
Россия	79
Ниҳол	82
1924 йилнинг 22 январида Самарқанд	84
Жангчи Турсун. (Баллада)	88
Зайнаб ва Омон. (Поэмадан парча)	95

Ойбек

Биографик маълумот	107
Ленин мавзолейида	110
Комсомол қўшиғи	114
Фанга юриш	115
Онамни эслаб	118
Ўзбекистон	121
Май	123
Наъмат	124
Конституция ҳақида	125
Евга ўлим	126
Сенинг қувончинг	128
Раиса	131
Пушкин	134
Покистон пойтахти	136
Эй Ленин Ватани	138
Дил тўла севгимиз сенга, партиям	139
Қизлар. (Поэмадан парча)	141
Ҳамза. (Поэмадан парча)	151

Гафур Ғулом

Биографик маълумот	155
Турксиб йўлларида	158
Сен етим эмассан	166
Мен яхудий	172

Соғиниш	178
Алвидо	182
Вақт	185
Куз келди	188
Қозоқ элининг улуг тўйи	192
Ақл ва қалам	196
Биз тинчлик истаймиз	198
Пахта — тинчлик хазинаси	200
Улуғ рус халқига	203
Партиямга минг раҳмат	208
Икки васиқа	211
Инсоният тарихининг биринчи космонавтига	220

Уйғун

Биографик маълумот	221
Уқувчига	224
Назир отанинг ғазаби	226
Куз қўшиқлари	228
Ленин ҳақида	233
Олтин севги	234
Баҳор ҳақида	238
Ватан ҳақида қўшиқ	240
Ленинград	243
Сура	246
Анор	248
Жафо қилма	250
Салют	251
Қанча йироқ кетса, шунча тез келар	252
Юрагимни бериб кетсанг бас	253
Москванинг кулгиси	255
Раққоса	256
Салом, келажак	258
Мирза Гулистон	261
Бўшлиқ	264
Шеър ҳақида	265

Ғайратий

Биографик маълумот	267
Халқ	269
Фарғона	271

Менинг туйғуларим	273
Ленинсиз тўрт йил	274
Днепр бўйларида	275
Қадрдонлар	277
Ғарбга кетдим	279
Севги қўшиғи	280
Ота сўзи	281
Ихтиёрим	283
Ерқин истиқбол	284
Ленин шанбаликда	286

Шайхзода

Биографик маълумот	289
Харита	291
Кремль соати	294
Дайди шамол	296
Кураш нечун	298
Боғбон	300
1870 йил 22 апрель	301
Луқма. (Баллада)	304
«Интернационал»	306
Еттилик балладаси	308
Русия қасидаси	311
Шоир қалби дунёни тингла	315
Кремлнинг садоси	318
Менинг туҳфам	320
Рубой	321

Миртемир

Биографик маълумот	323
Сени улуғлайман	325
Кўзингни ўйнатма	328
Қадаҳ	329
Онажонлар	331
Яли-яли	333
Боғимнинг чечаклари	335
Кўзларим йўлингда	337
Қасида	338

Байрам кўшиқлари	342
Булут	345
Эртаги кун	346
Юлдуз	352
Махтумқули тўйида ўзбек кўзаси	353
Гавҳар	355
Оқсоқол	358
Владимир Ильич Ленин. (Достон).	360

Собир Абдулла

Биографик маълумот	365
Дебеча	367
Ешлигим	370
Мен фидо	372
Юрак таърифи	373
Даврон таронаси	375
Пахтакор жувонга	376
Ватан севгиси	377
Қиз севгиси	378
Байрам ўлани	379
Владимир Ильич Ленин	381
Яхши дўстлар ҳақида	384
Қутлуғ замон	385

Ҳабибий

Биографик маълумот	387
Ширин мақол	389
Она мактуби	391
Жангдан қайтган йигитларга	392
Диёримсан	393
Соябонсан	394
Озод Ватаним	395
Сув	397
Куз	399
Яхши	402
Доҳий Ленинга	403

Амин Умарий

Биографик маълумот	405
Кўкда	407
Олтин жамол фаслсан	408
Баҳор остонасида	410
Кечаги байрам	412
Аврора олдида	414
Янги алла	417
Зангор кўзлар	419
Шодлик	421
Фарғона шеърлари	423
Сой	424
Гурунг	426
Ўзбекистон	428
Ленинград — қуёшли Ўзбекистон	430
Ғалабанинг ўзи келмайди, дўстим	431

Ҳасан Пўлат

Биографик маълумот	433
Ватан	435
Май қўшиғи	437
Мен бахтиёр	438
Москва	440
Қадрдон Украина	442
Олча	443
Мен ўзбек йнгити	444
Баҳор	446
Меҳрибонлар. (Поэмадан парча)	449

Султон Жўра

Биографик маълумот	457
Шодлигим	459
Овчи	461
Чегара туни	463
Пушкинга	465
Қалдирғоч	467
Тиниш белгиларининг мажлиси	469
Ленин шаҳри	472
Бруно (Поэмадан парча)	474

Усмон Носир

Биографик маълумот	481
Бир ҳодиса	483
Юрак	485
Монолог	486
Қарвон боради	489
Мовийлик денгизи	491
Боғим	492
Денгизга	494
Партизанлар қўшиғи	495
Бағишлов. («Нахшон» поэмасидан)	497

«Ўзбек шеърляти антологияси»нинг тўртинчи ва бешинчи томларини совет шеърляти ташкил этади. Тўртинчи томда совет шоирларидан Ҳамза, Ҳамид Олимжон, Ойбек, Фафур Фулом, Уйғун, Файратий, Шайхзода, Миртемир, Собир Абдулла, Ҳабибий, Амин Умарий, Ҳасан Пўлат, Султон Жўра, Усмон Носирнинг ҳаёти, ижоди ҳақида маълумот ва асарларидан намуналар берилди.

На узбекском языке

АНТОЛОГИЯ УЗБЕКСКОЙ ПОЭЗИИ

в V томах

том IV

Гослитиздат УзССР — Ташкент — 1962

Редакторлар: П. Шамсиев, Х. Сулаймонова
Рассом. М. Я. Шчирёвский
Расмлар редактори Г. П. Бедарев
Тех. редактор Л. Ф. Ильина
Корректорлар: И. Қобилов ва Н. Аҳорова

* * *

Босмахонага берилди 30/XI 1962 й.
Босишга рухсат этилди 24/I 1962 й. Формати
70×108/32. Босма л. 15,875. Шартли босма
л. 21,82. Нашр л. 17,2 Индекс №/а Тиражи
25000. УзССР Давлат бадий адабиёт наш-
риёти, Тошкент, Навоий кўчаси, 30.
Шартнома № 746—57.

* * *

УзССР Маданият министрлиги Узглавизда-
тиниё-3-босмахонаси. Тошкент, Ленинград
кўчаси № 15, 1962 й. Заказ № 473.
Баҳоси 1 с. 8 т.